ALL ABOUT HISTORY

RÖNESANS DÖNEMİ
Rönesans'ın doğuşu, gelişimi ve etkileri

HAÇLILAR'IN KORKULU RÜYASI

SELAHADDİN
Kutsal Toprakları Haçlılar'dan geri almak için İslam dünyasını nasıl birleştirdi?

KİRLİ SAVAŞ
CIA
KOMÜNİZME KARŞI

VAHŞİ BATI
Wyatt Earp'ün Vahşi Batı'daki intikam yolculuğu

KAYIP ŞEHİR ANGKOR
Bu güçlü Orta Çağ imparatorluğuna ne oldu?

I. ELİZABETH
Britanya İmparatorluğu altın çağında

SAVAŞ & İCATLAR
II. Dünya Savaşı'nın en garip silahları

FİYATI: 15,90 TL
KKTC FİYATI: 18,00 TL

9 772717 853002

EYLÜL-EKİM
2021/05
SAYI: 06

BORSA İSTANBUL'DAN

3 ALTIN

Borsa İstanbul Spot Altın Endeksi, Altın Tahvil Endeksi ve Altına Dayalı Kira Sertifikası Endeksi ile yeni yatırım ürünleri sunarak piyasalara derinlik katıyor.

BIST SPOT ALTIN ENDEKSİ

ULUSLARARASI PİYASALARDA OLUŞAN USD/ONS CİNSİ SPOT ALTIN FİYATLARININ TL/GRAM FİYATINA ÇEVRİLMESİYLE HESAPLANACAK.

BIST ALTINA DAYALI KİRA SERTİFİKASI ENDEKSİ

BORSA İSTANBUL BORÇLANMA ARAÇLARI PİYASASI'NDA (BAP) İŞLEM GÖREN, GRAM ALTIN CİNSİNDEN İHRAÇ EDİLMİŞ ALTINA DAYALI KİRA SERTİFİKALARININ AYNI GÜN VALÖRLÜ FİYATLARINDAN HESAPLANACAK.

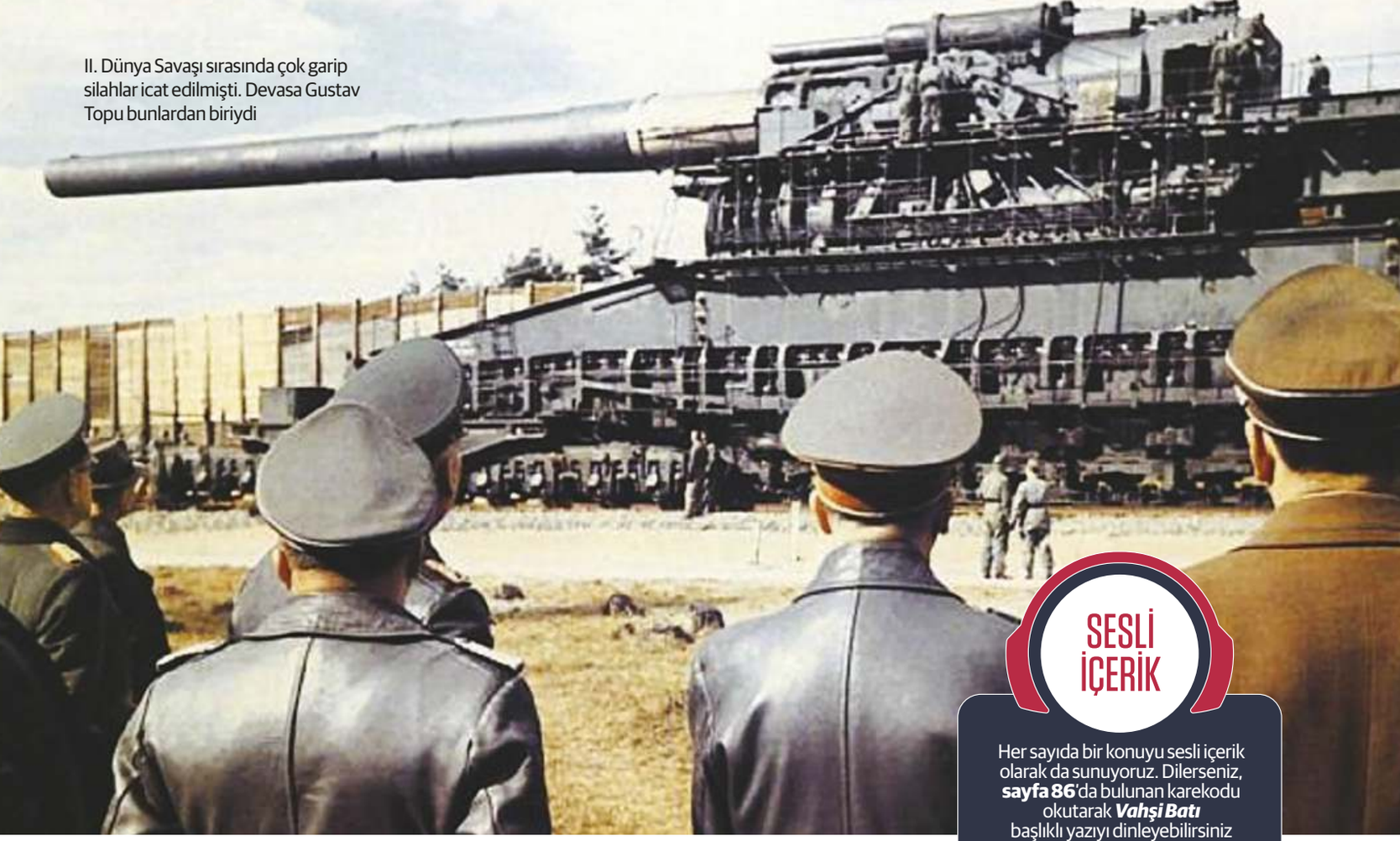
BIST ALTIN TAHVİLİ ENDEKSİ

BORSA İSTANBUL BORÇLANMA ARAÇLARI PİYASASI'NDA (BAP) İŞLEM GÖREN, GRAM ALTIN CİNSİNDEN İHRAÇ EDİLMİŞ ALTIN TAHVİLLERİNİN AYNI GÜN VALÖRLÜ FİYATLARINDAN HESAPLANACAK.

www.borsaistanbul.com

/ borsaistanbul

BORSA İSTANBUL

II. Dünya Savaşı sırasında çok garip silahlar icat edilmişti. Devasa Gustav Topu bunlardan biriydi

SESLİ İÇERİK

Her sayıda bir konuyu sesli içerik olarak da sunuyoruz. Dilerseniz, **sayfa 86**'da bulunan karekodu okutarak ***Vahşi Batı*** başlıklı yazıyı dinleyebilirsiniz

Merhaba!

Haçlı Seferleri tarihte çok büyük acılara neden oldu. Dini temel alan ve dünyanın pek çok bölgesini kana bulayan kutuplaşmanın en çirkin yüzüydü bu savaşlar. Öte yandan, kökü çok derinlere dayanan bu çatışmanın tam merkezinde öyle bir lider vardı ki Müslümanların yanında Hristiyan âleminin de saygısını ve sevgisini kazandı: Selahaddin Eyyubi... Sahip olduğu kusursuz liderlik vasıflarının yanında, onun dürüstlüğü, adalet anlayışı ve düşmanlarına dahi gösterdiği merhameti günümüzde tüm insanlığın ihtiyaç duyduğu en büyük erdemler. İslam dünyasını bir araya getirip, Kutsal Toprak'ları koruması altına alan Selahaddin Eyyubi'nin ilham veren hikâyesini keyifle okuyacağınızı düşünüyorum.

Bu sayımızda sizleri sanatla da buluşturmak istedik ve açılış konusu olarak Rönesans dönemini seçtik. Avrupa'da yeni bir çağın kapılarını aralayan; sanatta, mimaride ve sosyal hayatta devrim yaratan Rönesans'ın büyüsüne kapılıp, günümüze olan etkilerini de sayfalarımızda keşfedebilirsiniz... Bu arada, özellikle pandemi döneminde dünyanın önemli müzelerinin web siteleri çok gelişti. Bir müzenin büyüleyici atmosferini sunamıyor olsalar da pek çok tanınmış sanat eserini bu sanal turlarda görmek mümkün. Henüz yapmadıysanız bir göz atmanızı tavsiye ederim.

Western filmlerini hep sevmişimdir. Çocukluğumda her pazar günü erkenden kalkar ve TRT1'deki Pazar Sineması kuşağında Western filmlerini büyük bir heyecanla izlerdim. Açıkçası, bu alışkanlığım sonrasında da uzun yıllar devam etti. Western denince ilk akla gelenlerden biri, kendi elleriyle adaleti sağlayan Wyatt Earp'ün ünlü hikâyesi kuşkusuz. Onun intikam yolculuğunu okurken kendinizi Vahşi Batı'nın acımasız dünyasında bulacaksınız.

Dergideki diğer konular da en az bunlar kadar ilgi çekici. Angkor antik kenti, Elizabeth'in hüzünlü hikâyesi, CIA'in komünizmle savaşı ve daha fazlası için gelin şimdi birlikte sayfaları çevirip geçmişi keşfetmeye başlayalım.

Kasım ayında, yedinci sayımızda tekrar görüşmek üzere...

Gökhun Sungurtekin

BU SAYIYI OKURKEN...

95 **En çok heyecanlandığım an:** Wyatt Earp'ün, kardeşini öldüren haydutların kampına cesurca dalışı **(sf. 95)**

52 **En çok şaşırdığım an:** İngilizlerin savaş sırasında ürettiği buzdan uçak gemisi prototipi **(sf. 52)**

36 **En çok dehşete düştüğüm an:** Ajan Daniel Mitrione'nin korkunç sorgulama yöntemleri **(sf. 36)**

Farklı dönemlerde aynı çatı altında çalıştığımız sevgili dostum Çınar Oskay, Türkiye'nin ve dünyanın alanında çığır açan isimleriyle gerçekleştirdiği söyleşileri Çağ Sancısı isimli kitabında bir araya getirdi. Önemli tarihçilerle yapılan söyleşilerin de yer aldığı bu değerli kitabı okumanızı öneririm.

Bize yazın
allabouthistory@doganburda.com

Takip Edin
@allabouthistoryturkiye

ALL ABOUT HISTORY

İÇİNDEKİLER

SAYI 06

RÖNESANS 08

Zaman Çizelgesi 10
Rönesans nasıl yayıldı ve dönemin en önemli olayları nelerdi?

Tarihin içinde 12
Uffizi Galerisi

Karşı karşıya 14
Gerçek Rönesans adamı kimdi?

Tarihi Hazineler 15
Da Vinci'nin Vitruvius Adamı

Onur Listesi 16
Sanatın en büyük destekçileri

Soru-Cevap 18
Robert C. Davis ile tarihe geniş açıdan bakalım

Keşfedilecek Yerler 20
Sanat başyapıtlarını nerelerde bulabilirsiniz?

22 Selahaddin Eyyubi
Kutsal Toprakları Haçlılardan geri almak için İslam dünyasını nasıl bir araya getirdi?

32 CIA, Komünizme Karşı
Akbaba Operasyonu'nun iç yüzü: Güney Amerika'daki ölümcül CIA oyunları

40 Angkor: Kayıp Şehir
Ormanın yuttuğu Orta Çağ şehrini yeniden keşfedelim

48 Zaman Yolcusunun El Kitabı
Meiji Restorasyonu sırasında Japonya'da hayatta kalma rehberi

50 II. Dünya Savaşı'nın En Garip İcatları
Buzdan bir uçak gemisi, halı seren tanklar ve daha fazlası...

56 Elizabeth'in Çalkantılı Hükümdarlığı
I. Elizabeth, dış güçlerin istilaları, iç isyanlar ve din savaşlarıyla nasıl baş etti?

Büyük Savaşlar 68
Hannibal ve Romalılar Cannae'de karşı karşıya

Herodot'a Güvenebilir miyiz? 72
"Tarihin Babası"nın anlatıları ne kadar gerçek?

Tiananmen Meydanı Katliamı 76
Protestoların nedenleri ve sonuçları

Tarih Yazanlar 78
Hernán Cortés: Kana susamış bir konkistador ve Yeni Dünya'nın öncü kâşifi

Alternatif Tarih 82
Aztek İmparatorluğu İspanyol konkistadorları yenilgiye uğratsaydı tarihin akışı nasıl değişirdi?

Wyatt Earp'ün İntikam Yolculuğu 86
Efsanevi kanun adamı, kardeşini öldüren katillerin peşinde

Hollywood'a Karşı Tarih 98
Ridley Scott'ın Haçlıları konu alan filmi *Cennetin Krallığı* gerçekleri yansıtıyor mu?

BÜYÜK ZAFER'İN 100. YILINA DOĞRU

İSTİKLAL SERGİSİ

İZMİR'DE

30 AĞUSTOS 2021 - 9 EYLÜL 2022

KÜLTÜRPARK
ATLAS PAVYONU
HER GÜN 11.00-20.30
ÜCRETSİZ

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

izmir '21 UCLG Kültür Zirvesi

TÜRKİYE İŞ BANKASI

CUMHURİYETİN İLANINA DOĞRU...

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, aralarında Fevzi Paşa (Çakmak), Fethi Bey (Okyar), Rauf Bey (Orbay), Kazım Paşa (Özalp) ve Feyzi Bey (Pirinççioğlu) gibi Birinci Meclis üyelerinin bulunduğu milletvekilleri ile birlikte, 1923 yazında cumhuriyetin ilanına giden günlerde TBMM balkonundan halkı selamlıyor.

"Yeni bir düzene geçilirken gücü ele geçirmekten daha zoru, bu gücü idare etmekten daha tehlikelisi ve başarıya giden yoldan daha belirsizi yoktur"

Niccolò Machiavelli, *Prens*, 1513

© Getty Images

TÜM YÖNLERİYLE

RÖNESANS

Avrupa'yı kasıp kavuran ve yeni bir dönemin kapılarını aralayan sanatsal, mimari ve sosyal devrime daha yakından bakalım

12
Uffizi Galerisi'nin içinde

16
Sanatın hamileri (Patron/Destekçi)

18
Robert C. Davis ile röportaj

20
Başyapıtları nerede bulabilirsiniz?

Yazanlar: Jessica Legget, Jonathan Gordon, Melanie Clegg, Katharine Marsh

Rönesans

Biliyor muydunuz?
16. yüzyılda, yağlı boya tekniğinin Van Eyck tarafından keşfedildiği düşünülüyordu ama bu yanlıştı

Yeni bir malzeme 1460
Yağlı boya tablolar Jan van Eyck gibi Hollandalı sanatçılar sayesinde git gide moda olmaya başladı. Yağlı boya tekniğiyle yapılan tablolarda renkler çok daha zengin duruyor ve bu da tabloların daha gerçekçi görünmesini sağlıyordu.

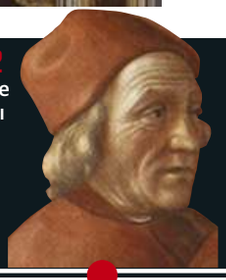

PETRARCA, SARAY ŞAİRİ OLUYOR 1341
Şair ve âlim Petrarca, saray şairi olmak için Roma'ya geldi. Bu unvanı alırken yaptığı konuşma, Rönesans'ın ilk manifestosu olarak kabul edilir.

RÖNESANS'TA PAPALIK 1420
Onlarca yıl boyunca Avignon'da bulunan Papalık makamı, 1420'de, Papa V. Martin ile birlikte yeniden Roma'ya taşındı. Devam eden yıllarda Papalık için inşa edilen binalar sayesinde şehir, Rönesans'ın merkezi haline geldi.

PLATON AKADEMİSİ 1462
Avrupa'da, Skolastik düşünceye karşı yenilikçi düşünce akımları gelişti. Cosimo de Medici tarafından Floransa'da kurulan Platon Akademisi'nde, Antik Felsefe yeniden yorumlanıyor, Platon'un eserleri tartışılıyordu.

1341 — 1420 — 1450

BOCCACCIO'NUN EN BÜYÜK ESERİ 1350
İtalyan yazar Boccaccio, kısa öykülerden oluşan ve hümanizm akımının ilk edebiyat örneği olarak bilinen *Decameron*'u kaleme aldı.

FLORANSA KONSİLİ 1438-45
Papa IV. Eugenius'un liderliğinde toplanan konsilin amacı, Ortodoks ve Katolik Kiliselerini birleştirmekti. Konsil bitiminde bir birleşme sağlanmış gibi gözükse de Roma ve Bizans Kiliseleri arasında umulan o birlik hiçbir zaman gerçekleşmedi.

BİZANS'IN YIKILIŞI 1453
Osmanlılar'ın Bizans'ı ele geçirmesiyle birlikte büyük düşünürler Avrupa'ya gitti ve düşüncelerini burada yaymaya başladı.

Matbaa makinesi 1450
Johannes Gutenberg, sürgüne gönderilerek Mainz'dan ayrıldıktan sonra Fransa'nın Strazburg şehrinde geliştirdiği matbaa makinesiyle şehre geri döndü. Gutenberg, her harf için ayrı bir metal kalıp hazırlamış, ayrıca ahşaba oranla metale daha iyi yapışan özel bir mürekkep icat etmişti.

Biliyor muydunuz?
Gutenberg İncili, Batı'da hareketli kalıpların kullanıldığı matbaa makinesiyle basılan önemli kitapların ilkiydi

Bellini'nin yükselişi 1475
Bellini, 65 yıllık kariyerinin neredeyse tümünü Venedik'te geçirdi. Rönesans tablolarının karakteristik özelliği olan, "ışığın gerçekçi kullanımı" akımını başlatan sanatçıdır.

Sistine Şapeli'nin tavanı 1508

Daha ziyade heykelleriyle tanınan Michelangelo, Katolik Kilisesi tarafından Sistine Şapeli'nin tavanını süslemesi için görevlendirildi. Yaklaşık 557 m2'lik bir alanı kadın kâhin (Sibyl) gibi, Rönesans sanatının karakteristik sembollerini içeren girift fresklerle süsledi. Tavanın tamamlanması dört yıl sürdü.

PICO'NUN 900 TEZİ 1486

Dönemin önemli filozoflarından Giovanni Pico della Mirandola, Rönesans hümanizminin temel metinlerinden biri olan ve Rönesans'ın Manifestosu olarak adlandırılan *De Hominis Dignitate*'yi (İnsanın Onuru Üzerine Söylev) kaleme aldı

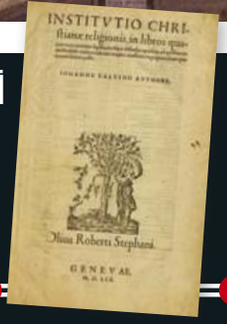
HİNDİSTAN'A DOĞRU 1498

Keşifler Çağı'nda Vasco da Gama, Atlantik Okyanusu üzerinden Hindistan'a ulaştı. Bu dönemde, Avrupa emperyalizmi daha önce hiç olmadığı kadar yayılmaya başladı.

HRİSTİYAN DİNİ ENSTİTÜLERİ 1536

Jean Calvin'in, Protestan Reformu hareketinin temel taşlarından biri olan kitabı *Hristiyan Dini Enstitüleri* basıldı

1486 — 1519

YÜKSEK RÖNESANS DÖNEMİ (1490'LAR - 1527)

Yüksek Rönesans olarak bilinen, Rönesans'ın bu yeni döneminde, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael ve Titian çok önemli eserlere imza attı.

FRANSIZ RÖNESANSI 1499

II. İtalya Savaşı'nda, Napoli Krallığı ile Milano Dükalığı'nı ele geçirmek isteyen Fransa'nın düzenlediği seferler sırasında, İtalya'nın Rönesans fikirleri Fransa'da da yayılmaya başladı.

MACELLAN YELKEN AÇTI 1519

Ferdinand Macellan, Endonezya'ya giden bir batı deniz yolu bulmak için yelken açtı. İspanya himayesine giren yeni topraklarda Rönesans fikirleri yayılmaya başladı.

AYDINLIK BİR DÜNYA 17. YÜZYIL

Rönesans'ın hümanist fikirleri yerini yeni bir çağa, bilimde devrimlerin yapıldığı Aydınlanma Çağı'na bıraktı.

MMANİYERİZM (ÜSLUPÇULUK) 1520

1520'lerden itibaren Rönesans'ta yeni bir sanat akımı ortaya çıktı: Geç Rönesans olarak da anılan Maniyerizm... Rönesans'ın gerçekçi sanatsal yaklaşımına bir tür tepki olarak doğan bu akımda, Pontormo ve Rosso Fiorentino gibi ressamlar hem yeteneklerini göstermek hem de kendi üsluplarını ortaya koymak adına figürleri gerçekte olduklarından daha farklı resmediyor, daha abartılı mizansenler yaratıyordu. Bu akım kısa sürede Avrupa'ya yayıldı, hatta İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth kendi sarayında da bu akıma ait eserlere yer verdi.

La Dafne 1597

Pek çok otoritenin ilk opera olarak kabul ettiği *La Dafne*, bir grup İtalyan hümanist tarafından 1597'de Floransa'da sahnelendi. Antik Yunan tragedyalarını yeniden canlandırmak amacıyla tasarlanan opera, Antik Yunan müziğine dair hiçbir bulgu olmamasına rağmen İtalyan sanatçıların o dönem hakkındaki tahminleri ışığında bestelendi.

Biliyor muydunuz?

La Dafne, Jacopo Peri ve Jacopo Corsi tarafından bestelendi. Operanın söz yazarı ise Ottavio Rinuccini'ydi

TARİHİN İÇİNDE

UFFIZI GALERİSİ

FLORANSA, İTALYA, 1560

Floransa'nın göbeğinde, eski bir Medici sarayında yer alan Uffizi Galerisi, dünyanın en ünlü ve en popüler sanat galerilerinden biridir. Uffizi, İtalyancada "ofisler" anlamına gelir. Her yıl, sıcak yaz aylarında bile saatlerce kuyrukta beklemeye razı olan iki milyondan fazla ziyaretçi, İtalyan sanatının en çarpıcı eserlerinin yer aldığı bu ünlü koleksiyonu görmek için Floransa'ya akın eder.

Orijinal Uffizi Sarayı, Vasari tarafından I. Cosimo de Medici için 1560 yılında tasarlandı. Daha sonra, Vasari Koridoru olarak bilinen bir koridor ile diğer Medici hanesi olan Pitti Sarayı'na bağlandı.

Mediciler, yalnızca koleksiyoner bir aile değil, sanat otoritesi olarak görülen önemli bir haneydi. Aile bireyleri, tüm dünyadan en ünlü sanat eserlerini toplayarak devasa bir koleksiyon oluşturdu. Medici ailesinin son üyesi Anna Maria Luisa de Medici 1743'te öldüğünde, saray ve muhteşem Medici koleksiyonu Floransa halkına miras kaldı. Galeri 1765'te halkın ziyaretine açılmış olsa da 1581'den itibaren, Floransa'ya gelen şanslı ziyaretçiler talep doğrultusunda bu galeriyi görme imkânına erişebiliyordu.

Koleksiyon zamanla öyle muazzam bir hale geldi ki zorunlu olarak bazı sanat eserleri, özellikle de Rönesans heykelleri, şehirdeki başka noktalara taşınmak zorunda kaldı. Ancak Botticelli, Rafael, Da Vinci ve Michelangelo gibi dünyaca ünlü sanatçıların eserleri burada, günümüzde halkın ziyaretine açık olan yüz odalı Uffizi Galerisi'nde tutuldu.

Galeri çoğunlukla İtalyan Rönesansını yansıtan din temalı eserlerden oluşsa da mitolojik eserlere ve birçok portre çalışmasına da rastlamak mümkün. Bunların arasında, Piero della Francesca tarafından resmedilen Dük Federico de Montefeltro ve karısı Battista Sforza'nın iki kanatlı tablosu mutlaka görülmesi gereken eserlerin başında yer alıyor. 27 Mayıs 1993'te, Sicilya mafyasının düzenlediği ve beş kişinin can kaybına neden olan bir bombalı saldırıda saray büyük ölçüde hasar gördü. Bazı freskler telafisi mümkün olmayacak şekilde tahrip olduysa da birçok eser ve saray yoğun restorasyon çalışmaları sonucunda yeniden eski ihtişamına kavuştu.

Müjde

Leonardo da Vinci, ünlü tablosu *Müjde*'yi 1472'de bitirdiğinde, ustası Verrochio'nun stüdyosunda çıraklık yapan daha 20'lerinin başında bir delikanlıydı. Verrochio'nun kanatları altında yapılmış olsa da bu eser, Da Vinci'nin ustalık döneminin ilk eseri olarak kabul edildi. Sanatının tipik özelliği olan sembolizmi burada da bolca kullandı. Meryem Ana'nın varlıklı bir kadın, Cebrail'in ise Floransalı bir aristokrat olarak betimlenmesinin yanında, Floransa'yı yansıtan detaylardaki bazı perspektif uyumsuzlukları, kimi çevrelerce amatör hatalar olarak nitelendirildi. Ancak şu bir gerçek ki bu tablo, Leonardo da Vinci'nin, zekâsını kendine has sembolizm ve gizem oyunlarıyla ortaya koyduğu eşsiz bir başyapıt.

Venüs'ün Doğuşu

Uffizi Galerisi'nin en tanınmış ve en göz kamaştıran eserleri arasında yer alan *Venüs'ün Doğuşu*, 1480'lerin ortalarında Botticelli tarafından Medici ailesinin bir üyesi için yapıldı. Ünlü ressam, mitolojik bir alegori örneği olan ve Antik Roma motifleri taşıyan tablosunda, Tanrıça Venüs'ü, bir istiridye kabuğunun içinde ve adeta kıyıya esen bir meltem gibi resmetti. Venüs'ün zarif yüzünün ilham kaynağı ise dönemin ünlü güzellerinden olan Simonetta Vespucci'ydi.

Madonna ve İki Melekli Çocuk

Boyama tekniği ve hâkim olan yoğun altın tonlarıyla Bizans sanatının izlerini taşıyan ve *Tahtta Oturan Madonna* olarak da bilinen tablo, Giotto tarafından 1310 yılında yapıldı. Giotto, her ne kadar bu tablosunda kendinden önceki dönemlerden etkilenmiş olsa da öncü bir sanatçıydı ve bu eser, barındırdığı natüralist unsurlar ve perspektif kullanımıyla, tarihte Rönesans dönemine ait ilk tablo olarak anılır.

Madonna ve Çocuk

Narin ve güzel Madonna figürleriyle bilinen Fra Filippo Lippi, en ünlü ve en çok sevilen eseri *Madonna ve Çocuk*'u 1455 yılı civarında, dönemin Floransa'sının güçlü ailesi Mediciler için çalışırken tamamladı. Bir keşiş olmasına rağmen aşk hayatını sürdürmeye devam eden Lippi, sakin ve güzel yüzlü Madonna'sını çizerken sevgilisi Lucrezia Buti'den ilham almış, tablodaki çocuklardan birini ise Lucrezia'dan olan oğlu Filippino'yu model alarak çizmişti.

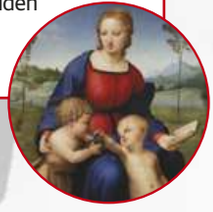
Doni Tondo

1507'de Agnolo Doni'nin, karısı Maddalena Strozzi ile olan evliliğinin anısına Michelangelo'ya yaptırdığı bu tablo, *Doni Madonna* olarak da biliniyor. Michelangelo'nun günümüze kadar gelen üç panel tablosundan biri ve asistanlarının yardımı olmadan yaptığı tek tablo... Resmi incelediğinizde, Michelangelo'nun antik heykeller üzerine yaptığı çalışmaların etkisini görebilirsiniz. Dinamik ve arka plandaki figürler sayesinde esrarengiz bir havası olan Doni Tondo, adını yuvarlak formundan alıyor.

Saka Kuşu ve Kutsal Bakire

Rafael ya da orijinal adıyla Raffaello Sanzio, 1505 yılında bu efsanevi tabloyu yaptığında henüz 22 yaşındaydı. Meryem'i, Bebek Hz. İsa ve John Baptist ile birlikte resmeden Rafael, kullandığı teknik ve renk tonu seçimiyle son derece yumuşak ve dokunaklı bir etki yaratmayı başardı. Bu tablonun özel bir anlamı da vardı Rafael için... Yakın arkadaşı Lorenzo Nasi'ye düğün hediyesi olarak yapmıştı. Ne yazık ki tablo büyük bir deprem sırasında ağır hasar gördü. 2002 yılında başlanan on yıllık bir restorasyon sürecinin ardından yeniden hayata döndürüldü.

Urbino Venüsü

Titian'ın, 1534 yılında yaptığı *Urbino Venüsü* isimli eserde, kendisinden önce Giorgione tarafından dış mekânda uzanmış halde resmedilen Venüs'ten esinlendiği düşünülüyor. Giorgione'nin aksine Titian, kendi Venüs'ünü, halka daha yakın olabilmesi için sıradan bir İtalyan hanesinin içinde görmeyi tercih etti. Medici kardinallerinden biri adına hazırladığı tablosu için dönemin çok tanınan Floransalı hayat kadınlarından biri modellik yaptı.

Toledolu Eleanor

Uffizi'de, ağırlıklı olarak İtalyan Rönesans dönemine ait başyapıtlara rastlasak da farklı dönemlerden tablolar görmek de mümkün. Bunların arasında en önemli eserlerden olan Medici ailesine ait portreler, Bronzino tarafından resmedildi. Floransa'nın 300 yılı aşkın süre boyunca hükümdarı olan Medici ailesine mensup Toskana Büyük Dükası I. Cosimo de Medici'nin karısı Eleanor de Toledo'nun, 1545'te oğluyla birlikte verdiği bu poz, ünlü ressamın en önemli yapıtı olarak tarihe geçti.

Holofernes'in Başını Kesen Judith

Ne yazık ki Uffizi'nin koleksiyonunda kadın ressamlara ait çok az tablo bulunuyor. Bunların arasında en çarpıcı olanı kuşkusuz ki Artemisia Gentileschi'nin 1614 - 1620 yılları arasında tamamladığı, işgalci Asur generali Holofernes'in, Yahudi dul Judith tarafından katledilişi tasviri. Öte yandan, bu güçlü, enerjik ve dışavurumsal tabloda, Holofernes'in kafasını vahşice kesen Judith'in, eserin yaratıcısı Artemisia'yı temsil ettiği, Holofernes'in ise 1612'de kendisine tecavüz etmekten hüküm giyen ve babasının öğrencisi olan Agostino Tassi'ye atıfta bulunduğu düşünülüyor.

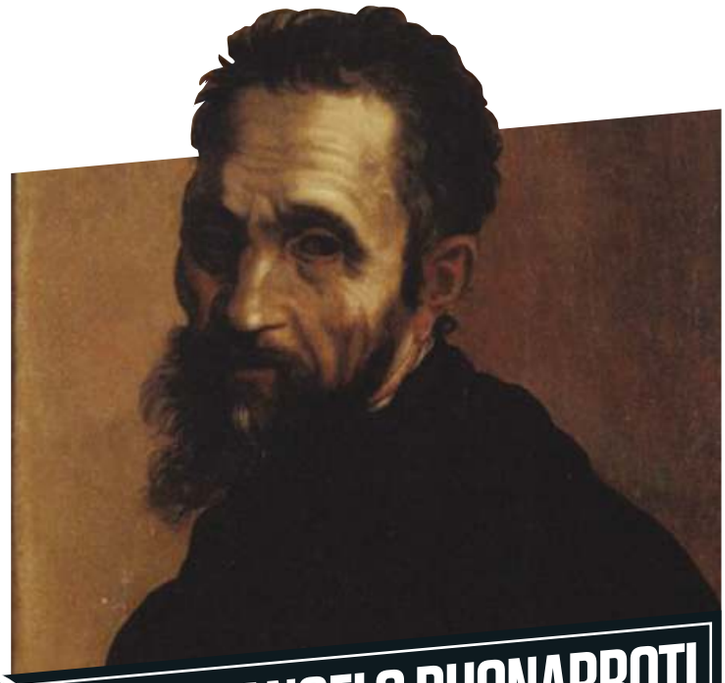
Baküs

Caravaggio, İtalya'nın en çok konuşulan ve adı kötüye çıkmış sanatçılarından biriydi. Tuhaf bir şekilde insanı rahatsız eden ünlü tablosu *Baküs*'ü 1595 yılında yaptı. Buradaki genç tanrı Baküs'ün yüzünü, arkadaşı Mario Minniti'den esinlenerek oluşturdu. Resme dikkatlice bakarsanız, Baküs'ün ikram ettiği şarap kadehinde Caravaggio'nun yüzünün bir yansımasını görebilirsiniz.

Main image: © Adrian Mann

LEONARDO DA VINCI
FLORANSA, İTALYA, 1452-1519

KARŞI KARŞIYA

MICHELANGELO BUONARROTI
FLORANSA, İTALYA, 1475-1564

BU İKİ MUHTEŞEM SANATÇIDAN HANGİSİ GERÇEK BİR RÖNESANS İNSANIYDI?

YETENEK

Hezarfen ya da "çok yönlü bilim insanı" tabirini en çok hak eden isim kesinlikle Leonardo da Vinci'dir. Resimden mühendisliğe, anatomiden haritacılığa kadar, mükemmelleştirdiği ve katkıda bulunduğu uzun bir ilgi alanı listesi vardı. Onun aklını zorlayan ve üstesinden gelemeyeceği bir konu muhtemelen yoktu.

Nefes kesen sanatsal yeteneğiyle Michelangelo rakipsizdi. Resim, şiir ve mimarlık alanlarında Rönesans'a damgasını vuran çalışmalarının yanında, muazzam heykelleriyle de gelmiş geçmiş en büyük ustalardan biriydi. Büyük ihtimalle, eserlerinden herhangi bir şekilde etkilenmemiş ya da etkilenmeyecek bir sanatçı yok.

ETKİ

Da Vinci'nin sanatsal çalışmalarının dünyaya yayılmasının bir nedeni popülerlikleri olabilir, ancak öte yandan, onlarca yıl Da Vinci'nin yanında çalışmış olan öğrencileri, gittikleri her yere onun bu dâhiyane dokunuşunu da taşıdı. Sanatsal bakış açısı, ışığı kullanma şekli ve yarattığı kontrast oyunları onun imzasıydı. Bununla birlikte, anatomi alanında da büyük başarılara imza attı.

Michelangelo'nun insan vücudu tasvirleri, ondan sonra gelen heykeltıraş ve ressamlara büyük ilham kaynağı oldu. Üslubunu biraz abartmakla birlikte maniyeristler onun yolundan gitti ve ilk defa geleneksel resim normlarının dışına çıktı. 19. ve 20. yüzyılda bile, Rodin ve Henry Moore gibi heykeltıraşlar onun etkisi altında eserler vermeye devam etti.

HAYAL GÜCÜ

Da Vinci'nin yaratıcı ruhu onun başını devamlı derde sokuyordu. Ne yazık ki başladığı işi bitirememek gibi bir üne sahipti. Michelangelo, onun bu zaafını yüzüne vurmaktan çok hoşlanırdı. Dağınık olan dikkati ve devamlı mesaide olan aklı, onun sıra dışı fikirler üretmesini sağlıyordu ama öte yandan iyi bir uygulayıcı olduğu söylenemezdi.

Michelangelo'nun Da Vinci kadar bilim odaklı bir zekâya sahip olmayışının altında belki de dini inanışları yatıyordu. Yine de o, bu eksiğini sanatına ve yaptığı işe olan bağlılığın yanında, hırsı ve adanmışlığıyla kapatmayı başardı. Müthiş bir etik anlayışa sahipti. Öte yandan, çalışırken onu görenler, karşılarında son derece huzursuz, talepkâr ve hatta agresif bir insan bulabiliyordu.

SANATIN ÖTESİNDE

Kanvasa resmettiklerinin ötesinde Da Vinci, tank ve uçabilen makineler tasarlayan, kalp ve üreme organları da dâhil olmak üzere insan vücudunu anlamak için sayısız çalışması bulunan dâhi bir mühendis ve bilim insanıydı.

Michelangelo, eşsiz tablolar ve heykeller dışında mimari alanda da çok önemli eserler bıraktı. Özellikle St. Petrus Bazilikası ve onun harikulade kubbesi, daha sonraları sayısız katedralin mimarisine ilham kaynağı oldu. 50 yıl sonra Londra'da inşa edilen ünlü Saint Paul Katedrali ve 100 yıl sonrasında Paris'teki Panthéon, Michelangelo'nun evrensel dehasından izler taşıyor.

ZİYARETÇİ SAYISI

Mona Lisa, hâlâ Da Vinci'nin en popüler eseri. Louvre müzesinde, o gizemli tebessümüyle yılda yaklaşık 6 milyon ziyaretçiyi selamlıyor. Dünyaca ünlü daha birçok eseri var ama manastır duvarına resmedildiğinden zarar görmesi son derece kolay olan *İsa'nın Son Akşam Yemeği* için ziyaretçi sayısını kontrol altına almak gerekiyor.

Michelangelo'nun eserleri arasında en göz kamaştıranı, en görkemlisi ve en benzersiz olanı, şüphesiz, harikulade tavanıyla Sistine Şapeli... Her yıl yaklaşık 5 milyon ziyaretçi ağırlarken, bir diğer eseri *Davut Heykeli*'nin yılda 1,5 milyon ziyaretçi çektiğini göz önünde bulundurursak, fazla söze gerek yok.

KAZANAN DA VINCI

Farklı disiplinlerde ve geniş bir yelpazede çalışmaları olan Da Vinci'nin dehasını inkâr etmek imkânsız. Michelangelo da gelmiş geçmiş en büyük sanatçılardan biri, ancak Da Vinci aynı zamanda önemli bir düşünür ve mucit. Başarısız oldu mu? Evet oldu, fakat başarıları da saymakla bitmiyor. O, adeta Rönesans'ın tanımı...

Tarihi Hazineleri

VİTRUVİUS ADAMI

DA VINCI'NİN EN İKONİK ÇALIŞMALARINDAN BİRİNİN ARDINDAKİ HİKÂYEYİ KEŞFEDİN İTALYA - 1490

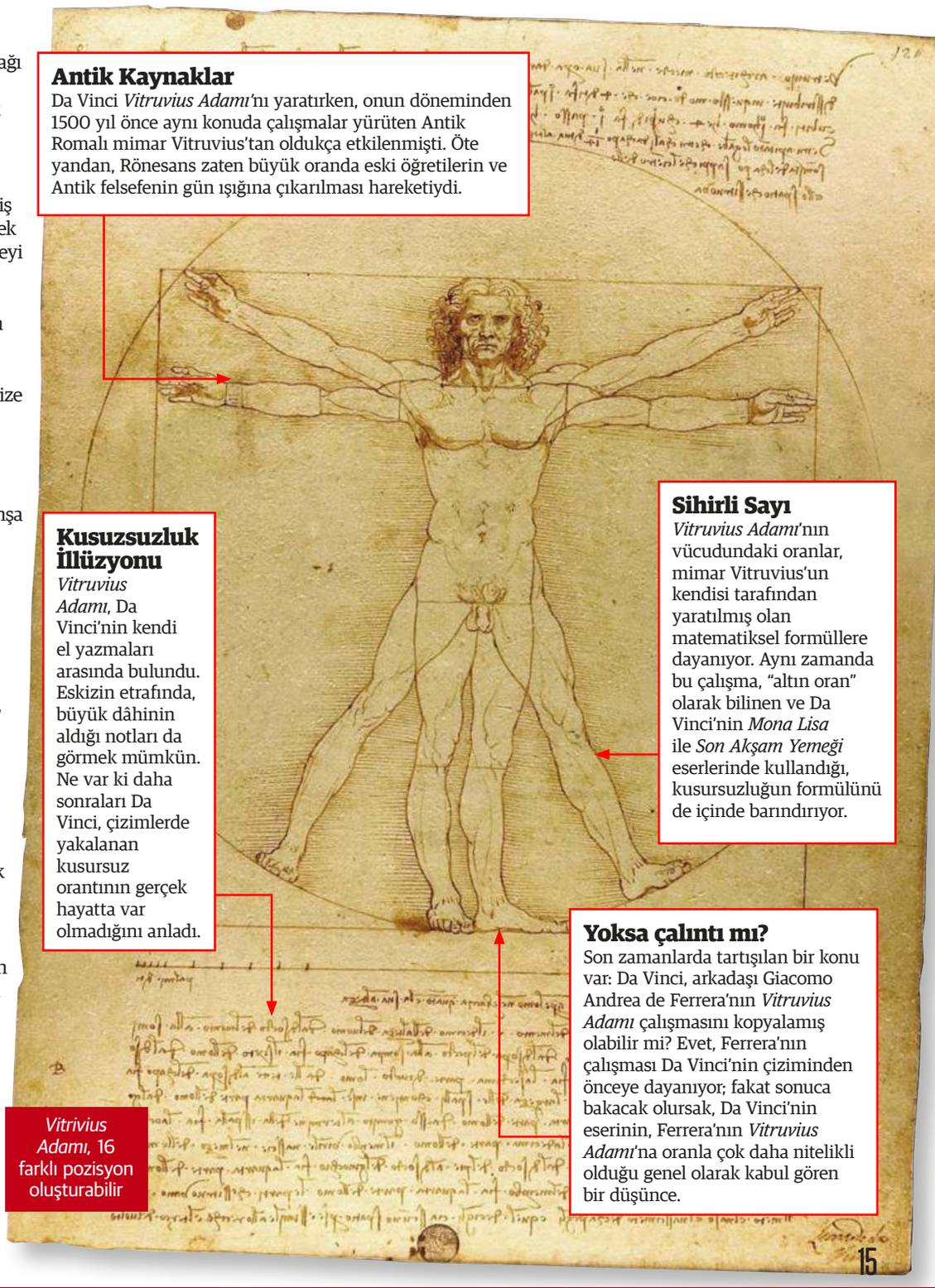
Rönesans'ın sembolü olarak dünyada milyonlarca insanın görür görmez tanıyacağı *Vitruvius Adamı*, kuşkusuz Da Vinci'nin en muhteşem çalışmalarından biri. Büyük dâhinin, Antik dönem Romalı mimar Marcus Vitruvius Pollio'nun, *De Architectura* isimli eserinde insan vücuduna dair açıkladığı oranlardan esinlendiğini biliyoruz. İç içe geçmiş bir çember ve bir karenin ortasına çizilmiş erkek vücudunun yer aldığı eskizle Da Vinci acaba neyi kanıtlamak istemişti?

O, insana ve yaradılışa büyük bir hayranlık besliyordu ve bu çalışmasında doğa ile insanın kusursuz uyumunu göstermek istedi. İnsan vücudu, evrenin işleyişinin bir analojisiydi. Bunu, kadim inanışlarda ruhsal varlığı sembolize eden çember ve maddeselliği temsil eden kare ile betimledi. İnsan, hem ruhani hem de maddesel bir varlıktı çünkü.

Neo-Platonizm'e dayanan ve Plato ile Aristo'nun *Büyük Varlık Zinciri Algısı* üzerine inşa edilmiş olan bu düşünce, evrensel hiyerarşiyi savunuyor ve ölümlü bir bedene sahip olsa da ölümsüz bir ruh taşıdığı için insanın bu hiyerarşinin tam ortasında yer aldığını iddia ediyordu. Da Vinci, insan vücudunu, evrenin bir mikrokozmosu olarak tanımladı. Diğer bir deyişle, insan vücudu minyatür bir "Dünya" idi. Bu düşüncesini, çok tartışılan sözü, "İnsan, Dünya'nın modelidir" ile ifade etti.

Vitruvius Adamı aynı zamanda Da Vinci'nin insan vücuduna dair ideal oran algısını da bizlere gösteriyor. Da Vinci, Romalı mimardan farklı olarak insan vücudunun kare ve dairenin içine aynı anda kusursuz bir şekilde oturabileceğini savunuyordu. Bunu ispatlamak için insan vücudunu iki farklı pozisyonda şeklin içine yerleştirmişti. Sonuç olarak, hem Da Vinci'nin hem de Vitruvius'un ortak görüşü, evrenin gizli geometrisini ortaya koyan bu oranların mimaride de kullanılabileceğiydi.

Günümüzden 500 yıl önce çizilmiş olsa da *Vitruvius Adamı* insanlığı büyülemeye devam ediyor. 1822'den itibaren Venedik'teki Gallerie dell'Academia Müzesi'nde korunan eser, son derece hassas bir parça olduğu için ne yazık ki nadiren ziyaretçilerle buluşabiliyor. Da Vinci'nin ölümünün 500. yılı şerefine, uzun bir sürenin ardından ilk defa 2019 yılında sergilendi.

Antik Kaynaklar

Da Vinci *Vitruvius Adamı*'nı yaratırken, onun döneminden 1500 yıl önce aynı konuda çalışmalar yürüten Antik Romalı mimar Vitruvius'tan oldukça etkilenmişti. Öte yandan, Rönesans zaten büyük oranda eski öğretilerin ve Antik felsefenin gün ışığına çıkarılması hareketiydi.

Kusuzsuzluk İllüzyonu

Vitruvius Adamı, Da Vinci'nin kendi el yazmaları arasında bulundu. Eskizin etrafında, büyük dâhinin aldığı notları da görmek mümkün. Ne var ki daha sonraları Da Vinci, çizimlerde yakalanan kusursuz orantının gerçek hayatta var olmadığını anladı.

Sihirli Sayı

Vitruvius Adamı'nın vücudundaki oranlar, mimar Vitruvius'un kendisi tarafından yaratılmış olan matematiksel formüllere dayanıyor. Aynı zamanda bu çalışma, "altın oran" olarak bilinen ve Da Vinci'nin *Mona Lisa* ile *Son Akşam Yemeği* eserlerinde kullandığı, kusursuzluğun formülünü de içinde barındırıyor.

Yoksa çalıntı mı?

Son zamanlarda tartışılan bir konu var: Da Vinci, arkadaşı Giacomo Andrea de Ferrera'nın *Vitruvius Adamı* çalışmasını kopyalamış olabilir mi? Evet, Ferrera'nın çalışması Da Vinci'nin çiziminden önceye dayanıyor; fakat sonuca bakacak olursak, Da Vinci'nin eserinin, Ferrera'nın *Vitruvius Adamı*'na oranla çok daha nitelikli olduğu genel olarak kabul gören bir düşünce.

Vitrivius Adamı, 16 farklı pozisyon oluşturabilir

Onur listesi

RÖNESANS'IN HAMİLERİ

Karşınızda, servetleri ve destekleriyle Rönesans sanatının gelişmesine yardımcı olan 10 isim

PAPA X. LEO

İTALYAN 1475 – 1521

Papa X. Leo, Medici ailesinin bir üyesi ve Muhteşem Lorenzo'nun ortanca oğluydu. Baldassare Castiglione'nin de içinde bulunduğu birçok bilim insanı ve şaire yardımcı oldu. Selefi II. Julius'tan bayrağı alarak pek çok sanatçıya hamilik (Patronage) yaptı. Onun sayesinde Rafael, Vatikan'dan büyük destek gördü. Saint Petrus Bazilikası gibi yarım kalan önemli eserlerin tamamlanmasına ön ayak oldu. Bunların dışında, Roma Üniversitesi'nin geliştirilmesi, Vatikan Kütüphanesi'nin zenginleştirilmesi, Roma'da yeni bir kilisenin, San Giovanni dei Fiorentini'nin inşası gibi kendi projelerine de odaklanmayı ihmal etmedi.

LORENZO DE' MEDICI İTALYAN 1449-1492

Tartışmalı bir kişilik olmasının yanında, Medici ailesinin en ünlü üyesi olan Muhteşem Lorenzo, bilim insanları, şair ve sanatçılara karşı cömertliğiyle bilinen bir sanat hamisiydi (Patron/Destekçi). Michelangelo, Da Vinci ve Boticelli gibi Rönesans'ın en büyük sanatçıları, onun maddi katkıları sayesinde, ikinci bir işte çalışmak zorunda kalmadan yalnızca sanatlarına odaklanabildiler. Lorenzo, onların tüm gereksinimlerinin eksiksiz olduğundan emin olmak isterdi, hatta onlar çalışırken güvenliklerini sağlamak için bile elinden geleni yapıyordu. Lorenzo, sadece birkaç önemli eser sipariş etmiş olmasına rağmen, İtalyan Rönesansı'nın en büyük sanat hamilerinden biri olarak tanındı. Bununla birlikte, çeşitli mimari projelerin de hayata geçirilmesinde önemli bir rol oynamıştı.

PAPA II. JULIUS İTALYAN 1443-1513

Yüksek Rönesans döneminin en önemli sanat hamilerinden (Patron/Destekçi) biri olan Papa II. Julius, Protestan Reformu'yla birlikte otoritesi sarsılan Katolik Kilisesi'nin prestijini ve eski gücünü yeniden kazanması için büyük uğraşlar verdi. Yüksek Rönesans'ın en büyüleyici eserlerinden Sistine Şapeli'nin tavanını boyaması için Michelangelo'yu; tamamlanması 120 yıl süren Saint Petrus Bazilikası'nı yeniden inşa etmesi içinse 1506 yılında Bramante'yi görevlendirdi. Rafael'in sanat hamilerinden biri olan Julius, *Rafael'in Odaları* olarak da bilinen, Vatikan'daki papalık konutlarını dekore etmesini ve kendisinin bir portresini yapmasını istedi.

İtalya Savaşları'ndaki rolü ve Papalık makamının eski prestijini kazanması adına yaptığı çalışmalardan ötürü Julius, "Savaşçı Papa" olarak anılır

FEDERICO DA MONTEFELTRO

ITALIAN 1422-1482

Askeri yeteneğiyle tanınan Federico, önceleri Urbino Lordu'yken, 1444'te dük unvanını aldı. Son derece eli açık bir Rönesans hamisiydi. Kendi dükalık sarayını yeniden inşa etmesi ve Urbino'nun çehresini güzelleştirmesi için mimar Luciano Laurana'yı görevlendirdi. Aldığı hümanist eğitimden etkilendiğinden, birçok heykel, resim ve duvar halısı sanatçısına yardım etti, ortaya çıkan sanat eserlerini topladı ve koruma altına aldı. Vatikan Kütüphanesi'nden sonraki en büyük kütüphanenin kurulması için fon sağladı. Ölümüne dek ön ayak olduğu sanat çalışmalarıyla Urbino'nun en önemli Rönesans şehirlerinden biri olmasını sağladı.

COSIMO DE' MEDICI
İTALYAN 1389-1464

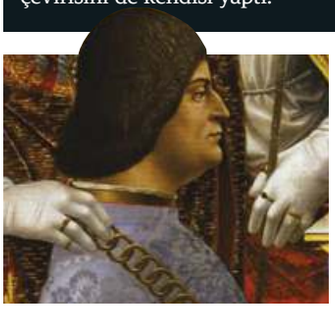
Medici Hanedanlığı'nın kurucusu olan Cosimo, tüm servetini ve sanat hamiliğini, Floransa'daki hükümdarlığını ve yetkinliğini korumak için kullandı. İçlerinde Medici Sarayı'nın da yer aldığı birçok mimari eserin yapımına destek oldu. 1440'larda inşa edilen ve Erken Rönesans dönemine ait olan saray, Michelozzo di Bartolomeo tarafından inşa edildi. Büyük heykel sanatçısı Donatello'nun, Michelangelo'nun, Fra Angelico ve Fra Filippo Lippi'nin de hamisiydi. Donatello, ünlü bronz *Davut* heykelini onun desteğiyle yaptı. Sahip olduğu geniş kitap koleksiyonuyla, Laurentia Kütüphanesi'nin kurulmasına katkıda bulunan Cosimo, birçok kitabının İtalyanca çevirisini de kendisi yaptı.

Cosimo, Medici tahtını ve servetini, Avrupa'nın en büyük bankası Banco Medici'nin kurucusu olan babası Giovanni'den devraldı

ISABELLA D'ESTE İTALYAN 1474-1539

Isabella d'Este de tıpkı Toledolu Eleanora gibi Rönesans'ın ünlü kadın hamilerinden biriydi. Rönesans'ın kültür merkezlerinden biri olan Ferrera Sarayı'nda büyüdü ve erkek kardeşleriyle aynı eğitimi aldı. Bu durum, o dönemde bir kız çocuğu için büyük bir imtiyazdı. II. Francesco Gonzaga ile evlenerek Mantua Markizi oldu ve yeni evinin kapılarını Da Vinci, Titian, Perugino ve Rafael gibi birçok Rönesans dâhisine açıp, adını sanat hamisi olarak duyurdu. Aynı zamanda Isabella, dükalık sarayında kendisine ait muazzam bir sanat galerisi olan ilk Avrupalı kadındı.

LUDOVICO SFORZA İTALYAN 1452-1508

Milano Dükü Ludovico Sforza'yı daha ziyade Leonardo da Vinci'nin hamisi olarak hatırlıyoruz. Sforza aile mozolesinde bulunan ve Da Vinci'nin en ünlü eserlerinden biri olan *İsa'nın Son Akşam Yemeği* freskinin yapılmasını o istedi. Bunun dışında, içlerinde büyük mimar Bramante'nin de yer aldığı birçok Milanolu sanatçının hamisi olan Ludovico'nun, destek olacağı sanatçıları ve eserleri seçerken, kendine has sanat zevkiyle tanınan eşi Beatrice d'Este'den etkilendiği de bilinen bir gerçek.

TOLEDOLU ELEANORA
İSPANYOL 1522-1562

Listemizdeki tek İspanyol olan Eleanora, her ne kadar I. Cosimo de Medici'nin karısı olsa da Floransa Düşesi olarak kendi namına birçok sanatçıya destek olmuş ve Rönesans hamileri arasındaki yerini almıştı. 1549'da Pitti Sarayı'nı satın almış, Mimar Giorgio Vasari'yi sarayı genişletmesi için görevlendirmişti. Vasari aynı zamanda Boboli Bahçeleri'nin de peyzajıyla ilgilenecekti. Böylece Pitti Sarayı, Mediciler'in ana ikametgâhı oldu. Tüm bunların yanında Eleanora, Floransa'da çeşitli kiliseler yaptırmış ve ölümünden sonra yeni bir manastır inşa edilmesini vasiyet etmişti.

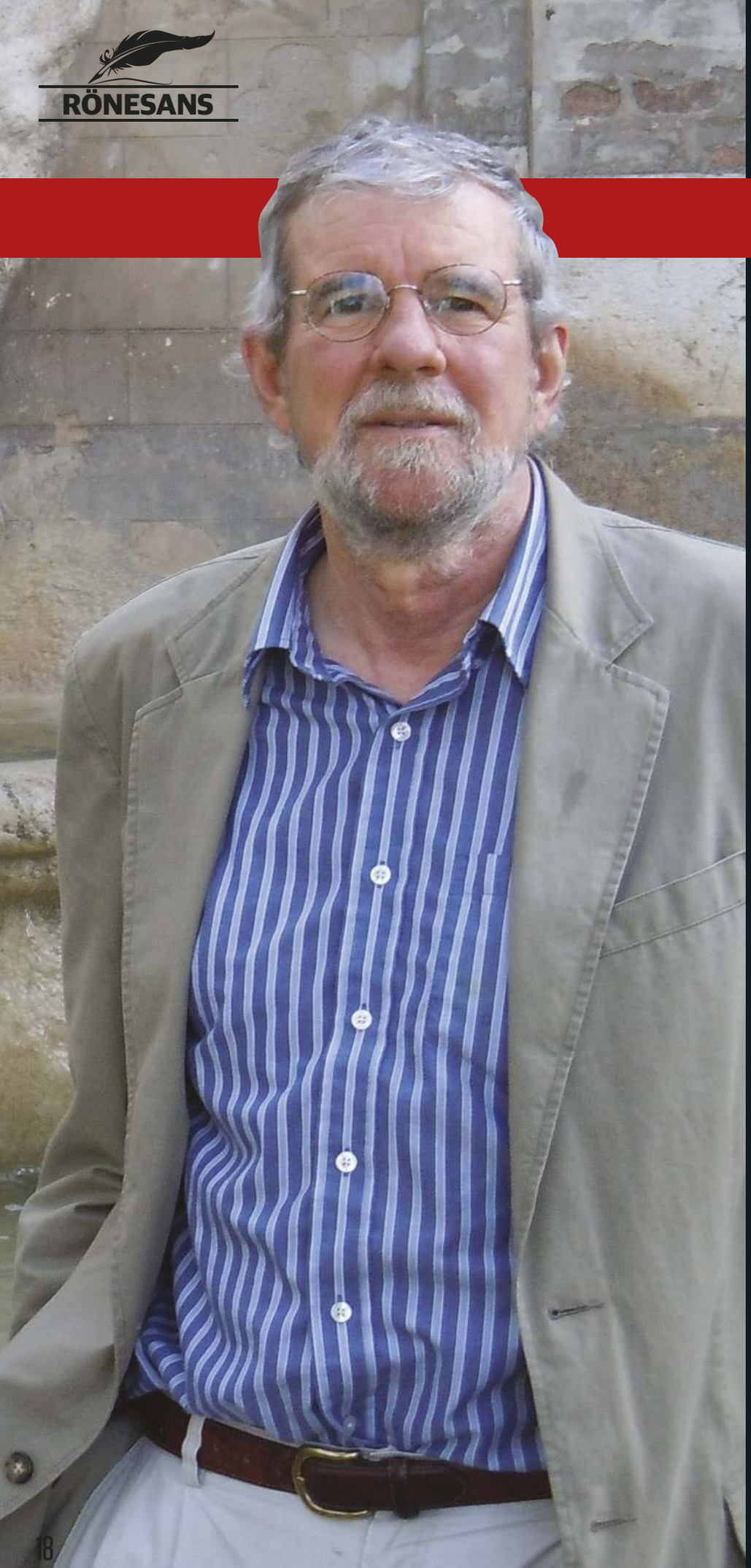
I. ERCOLE D'ESTE İTALYAN 1431-1505

Ferrara Dükü olarak 30 yıldan uzun bir süre hüküm süren Ercole, Rönesans'ın en hatırı sayılır sanat hamilerinden biriydi. Klasik tiyatronun canlanmasına liderlik etti ve Avrupa'nın ilk seküler tiyatrosunun kurulmasını sağladı. Onun döneminde Ferrera Sarayı, Avrupa'nın en ışıltılı saraylarından biri haline geldi. Son derece rafine bir müzik zevkine sahip olan Ercole, aralarında Heinrich Isaac ve Alexander Agricola'nın da bulunduğu ünlü Flaman-Fransız bestecileri sarayına çağırdı, kendisi için yeni besteler yapmalarını istedi. Bu bestecilerin eserleri sayesinde şapelinin namı Vatikan'dakileri bile gölgede bırakmıştı.

ALFONSINA ORSINI
İTALYAN 1472-1520

Her ne kadar erkeklerin gölgesinde kalmış olsalar da Medici ailesinde sanata mali destek sağlayan kadın hamilere de rastlıyoruz. Alfonsina, Lorenzo di Medici'nin Talihsiz Piero olarak bilinen büyük oğluyla evlenerek Medici ailesine katıldı. Kocasının 1494 yılında sürgün edilmesine kadar ressam Mariotto Albertinelli'ye destek oldu. Alfonsina, Medici ailesinin Floransa'da yeniden güç kazanmasının ardından, Poggio a Caiano bölgesindeki Medici köşkü ile Roma'daki bir sarayın yapımından sorumlu oldu. Doğrusunu söylemek gerekirse, böyle bir sorumluluğu üstlenmek, dönemin Avrupası'ndaki bir kadın için hiç de alışageldik bir durum değildi.

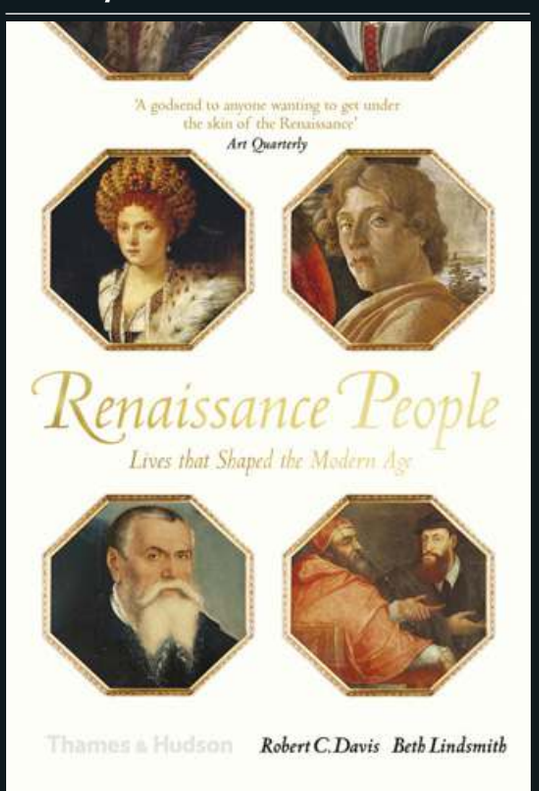

S&C

ROBERT C. DAVIS

RÖNESANS TARİHİ PROFESÖRÜ VE YAZAR DAVIS İLE SANATIN ARDINDAKİ İNSANLAR HAKKINDA KONUŞTUK

Robert Davis, ABD'nin kuzeyindeki Ohio Eyalet Üniversitesi'nde, İtalyan Rönesansı ve modern çağ öncesi Akdeniz tarihi profesörüdür. On yıldır aynı üniversitede yaratıcı yazarlık eğitimleri veren ve üniversite dergilerinin editörlüğünü yürüten Beth Lindsmith ile birlikte *Renaissance People (Rönesans İnsanları)* adlı kitabı yazdı.

S. RÖNESANS, HEP SANATSAL BİR BAŞARI DÖNEMİ OLARAK ELE ALINIYOR. SİZCE BU, DAR BİR BAKIŞ AÇISI MI?

C. Rönesans her ne kadar resim ve heykel sanatıyla özdeşleşmiş bir kavram olsa da bu dönemin sanatsal devrimden çok daha fazlasını kapsadığını söylemek zorundayız. Gerçek şu ki insanlığın geçmişe olan yaklaşımı zaman içerisinde sosyokültürel ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendi ve değişti. Bu bağlamda, 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar birçok Avrupalı, Rönesans'ı sadece entelektüel bir çerçevede ele alıyordu. Yazarların, klasik bir bakış açısıyla, dönemin devlet yönetimine, estetiğe ve insan davranışlarına dair getirdiği yaklaşımlar gibi örneğin... Özellikle Geç Rönesans'ın yaratıcı dâhilerinin de etkisiyle, Rönesans'ın doğasının ve asıl amacının ağırlıklı olarak sanatla özdeşleştirildiği dönem ise 19. yüzyıldı. Ancak daha yakın zamanlarda, dönemin, tarih ve sanat tarihi olarak iki ayrı düzlemde ele alınmasıyla, Rönesans'ın kapsamı; cinsiyet eşitliği, diğer sosyal konular ve aynı zamanda teknoloji alanında da kendini göstermeye başladı.

S. VEBA SALGINI, RÖNESANS HAREKETİNİ NASIL ETKİLEDİ?

C. Salgının kısa dönemdeki etkisi kesinlikle olumsuzdu. Böylesi bir kıyametle karşı karşıya gelen Avrupa halkı, sanata ya da bilime olan ilgisini kaybetmişti. Doğal olarak herkes bu illetten nasıl kurtulabileceğine ve eğer ölecekse de ölüm sonrasında onu nelerin beklediğine odaklanmıştı. Salgının uzun dönemdeki etkisi ise daha muğlak... İlk dalga 1350 ve 1500 yılları arasında Avrupa'yı vurduğunda çok sayıda insan öldü ama çiftlikler, balık üretim sahaları, ormanlar, madenler ve diğer tüm üretim alanları hâlâ ayaktaydı. Sonuç, kişi başına düşen gelirin artması oldu. Vebadan kurtulmayı başaranlar arasındaysanız, sizi ve ailenizi daha iyi bir hayat bekliyordu artık. Nüfustaki düşüş doğal olarak işçi sayısının da azalması anlamına geliyordu. Bu nedenle, birçok iş alanında mesai ücretlerini arttırmak zorunda kaldılar. Hem zanaatkârlar hem de müşterilerinin cephesinde yükselen gelir düzeyi beraberinde lüks tüketime olan ilgiyi arttırdı. Böylece, uzak ülkelerle yapılan ticaret canlandı. Porselen, ipek, fildişi, boya ham maddeleri ve değerli taşlar gibi egzotik ürünler rağbet görmeye başladı. Tüm bu etkenler, halkın hem üretim hem de tüketim standartlarını yükselterek sanatsal girişimlerin de önünü açmış oldu.

Ressam Sofonisba Anguissola, İspanya Kraliçesi Isabel de Valois'e ders vermek için Madrid'e gitmeden önce Michelangelo ile çalıştı

S. YARATICILIK VE YENİLİKÇİ DÜŞÜNCE, AVRUPA'DAKİ EKONOMİK KOŞULLARIN GELİŞMESİYLE NE KADAR İLİNTİLİYDİ?

C. Orta Çağ Avrupası'nda sanat genellikle kilisenin, din tabanlı locaların, manastırların ya da cemaatlerin finansal desteği altındaydı. 15. ve 16. yüzyıldan itibaren sanat hamiliği (Patronage/Destek) el değiştirdi. Tekstil, metal işleme ve seramik gibi köklü endüstrilerle uğraşanlar, finans işindekiler ve her zamankinden daha çok kâr etmeye başlayan toprak sahipleri artık sanatın yeni bekçileriydi. Güç, servet ve dolayısıyla sanat hamiliği öncelikle Kuzey İtalya'daki şehirliler ve bankacılar arasında, Almanya'da ve Felemenk bölgesinde yoğunlaşmaya başladı. Ardından ise kraliyet mensupları, yüksek aristokrasi ve mevki sahibi din adamları geldi. Böylece, yeni ve aktif bir hami (Patron/Destekçi) sınıfı doğdu. Prestij kazanmaya çalışan kişiler ve aileler, ön ayak oldukları mimari ve sanatsal projeler aracılığıyla iz bırakma çabasına girişti. Rönesans'ın 1520 civarında zirveye ulaşmasıyla, bu zenginlik ve statü, toplumun ve toplumsal değerlerin birer yorumlayıcısı olan dâhiler olarak tanınmaya başlayan sanatçılara doğru akmaya başladı.

S. RÖNESANS, BÜYÜK ÖLÇÜDE ANTİK ESERLERİN YENİDEN ELE ALINMASIYLA DOĞAN VE GELİŞEN BİR AKIMDI. PEKİ, İNSANLIK NASIL OLDU DA KENDİ TARİHİNDEN BU DENLİ KOPMAYI BAŞARABİLDİ?

C. İtalya'da, Rönesans'la birlikte antik Roma'ya ait eserlerin yeniden ele alınması, Roma'nın çöküşünden sonraki yaklaşık bin yıllık bir kopma dönemine nokta koydu. Bu eserler, geçen bin yıl içinde bir şekilde korunabilmiş olsa da Avrupa'nın dört bir yanına dağılmıştı. Sistemli bir şekilde her birinin tek tek bulunup kopyalanması ve geçen yüzyıllar içinde unutulan Klasik Latince'nin de yeniden öğrenilmesi gerekiyordu. Bu çok önemli iki görev, erken Rönesans'ın hümanistlerinden

> "ANTİK YUNAN DİLİNİ ÖĞRETEBİLECEK KİŞİLERİ BULABİLMEK, AVRUPA'NIN "YENİDEN DOĞUŞU" İÇİN HAYATİ ÖNEM TAŞIYORDU"

Cosimo de' Medici'nin eşi olan Toledolu Eleanora için ressam Bronzino tarafından yapılan bu portre, ilk modern "First Lady" portresi olarak biliniyor

olan büyük düşünür ve şair Francesca Petrarca ve diğer bazı Rönesans düşünürleri tarafından destek gördü. Filoloji biliminin yeniden canlanması sayesinde geliştirilen metot ve kurallar, hangi el yazmalarının güvenilir ve gerçek olduğunun tespit edilmesini sağladı. Klasik estetik anlayışının yanında, bilimsel ve felsefi düşüncenin dayanağı olan Antik Yunan öğretileri, siyasi ve dini nedenlerle Rönesans öncesinde Batı Avrupalılara kasıtlı olarak unutturulmuştu. Hızla küçülen Bizans İmparatorluğu'ndaki Antik Yunan el yazmalarının bulunması ve onların yorumlanarak halka yeniden öğretilmesi için Antik Yunan diline hâkim kişilere ulaşılması hayati önem taşıyordu. Avrupa'nın "yeniden doğuşu" için yapılan tüm bu çalışmalar 1500'lü yıllara kadar sürdü.

S. RÖNESANS VE OSMANLI İLİŞKİSİ HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYORSUNUZ?

C. O dönemin Osmanlısında, her ne kadar âlimler ve sanatçılar Rönesans'ın sanatsal ve politik görüşlerinden etkilenmiş olsa da Osmanlı İmparatorluğu'nun aktif bir Rönesans takipçisi ya da oyuncusu olduğunu söyleyemeyiz. Osmanlı, kabaca 1450 ila 1550 yılları arasında Akdeniz Havzası'nda Hristiyanları boyunduruğu altına almış olan bir güçtü. Bu nedenle, Hristiyanlar arasında kendi medeniyetlerini tehdit eden ezeli bir rakip olarak görülüyordu. Bu görüş, hem Avrupa'daki gelenekselci âlimler hem de Rönesans fikirlerinden etkilenen daha yenilikçi düşünürler tarafından paylaşılıyordu. Osmanlı'nın Rönesans üzerindeki en olumlu etkisi belki de Bizans topraklarını fethetmesi oldu, zira fethedilen topraklardan Avrupa'ya göç eden Ortodoks Rumlar yanlarında Antik Yunan'a ait olan uzun süredir unutulmuş el yazmalarını da götürmüşlerdi.

Keşfedilecek Yerler

BAŞYAPITLARI TANIYALIM

Yüzlerce yıl öncesine ait bu sanat eserlerini nerelerde görebiliriz?

1 ULUSAL PORTRE GALERİSİ

LONDRA

Londra'nın merkezinde yer aldığı için ulaşımı kolay olan Ulusal Portre Galerisi, Leonardo da Vinci, Titan ve Rafael gibi birçok usta Rönesans sanatçısına ait başyapıtlara ev sahipliği yapıyor. Michelangelo'nun ünlü *Defin Töreni* tablosunu, Jan van Eyck'in *Arnolfini Portresi*'ni ya da Rafael'in *İskenderiyeli Azize Katerina* adlı eserini görmek için bu fırsatı kaçırmamanızı öneririz. Londra'ya gidemeseniz de galerinin web sitesinden sergideki tüm eserleri sanal olarak izleyebilirsiniz. Zaman zaman 15. yüzyıl İspanyol Rönesans sanatçısı Bartolomé Bermejo'ya ait çalışmalar da yine Ulusal Portre Galerisi'nde sanatseverlerle buluşuyor. Sanatçının, *Montserrat'lı Madonna* ve *Piedad Despla* isimli eserleri İngiltere'de ilk defa burada sergilenmişti.

Her gün, 10.00 -18.00 arası, Cuma 21.00'e kadar açık. Giriş ücretsiz. www.nationalgallery.org.uk

Galeri, Londra'nın merkezinde yer alan Charing Cross yakınlarında

© Getty Images

Michelangelo'nun *Defin Töreni* tablosunu Londra'da yakından görebilirsiniz

2 İSKOÇYA ULUSAL GALERİSİ

İSKOÇYA

Edinburgh'da bulunan ve İskoçya'nın en değerli tablolarından bazılarına ev sahipliği yapan İskoçya Ulusal Galerisi, Rönesans çalışmalarını yakından inceleyebileceğiniz bir başka sanat merkezi. Zaman zaman galeride, İtalyan Rönesansı'na ışık tutan ücretsiz gösteriler de düzenleniyor. Galeride, Tiziano Vecellio ya da bilinen adıyla Titian'ın "poesie" olarak tanınan dev mitolojik tablolarından *Diana ve Acteon* ile *Diana ve Callisto*'nun yanında, ressam Bassano'nun zengin ve capcanlı renkleriyle *Kralların Hayranlığı* tablosunu görebilirsiniz. Rafael, Bernardo Daddi ya da Andrea Sarto da ilginizi çekiyorsa, emin olun bu galeriden son derece memnun ayrılacaksınız. İskoçya Ulusal Galerisi'ne yapacağınız gezi, Hugo van der Goes'un 1470'lerde bir İskoç şapeli için yaptığı *Trinity Sunağı* tablosunu da görebilmeniz için mükemmel bir fırsat. Pek çok sanat eserinin yok edildiği 16. yüzyıl İngiliz Reformasyonu dönemini atlatan bu tablo, resim sanatının İskoçya'daki ilk örneklerinden biri.

Her gün 10.00 -17.00 arası, Perşembe 19.00'a kadar açık. Giriş ücretsiz. www.nationalgalleries.org

İskoçya Ulusal Galerisi, Edinburgh şehrinde bulunuyor

Trinity Sunağı, İskoçya Ulusal Gallerisi'nde sergileniyor

© Alamy

Haraç Parası, Rönesans'ın ilk eserlerinden biri olarak kabul ediliyor

3 BRANCACCI ŞAPELİ
FLORANSA

Floransa'daki Arno Nehri'nin kıyısından birkaç sokak ileride yer alan Brancacci Şapeli, Rönesans'ın doğum yeri olarak nitelendirilen en önemli noktalardan biri. Şapelin duvarları, Masolino ve Masaccio tarafından 1424 - 1428 yılları arasında başlanıp, daha sonra Filippino Lippi tarafından 1481 - 1485 yılları arasında tamamlanan fresklerle bezenmiş. Masaccio'nun, Roma'ya gitmeden önce Floransa'daki Brancacci Şapeli için yaptığı çalışmalar, onun Rönesans'ın ilk ressamı olarak anılmasının başlıca nedeni ve aynı zamanda Rönesans hayranlarının mutlaka görmesi gereken bir sanat harikası.
Bu sanat dehasının Vergi Parası gibi başyapıtlarını resmedildikleri duvardan daha iyi bir yerde görmek mümkün olabilir mi? Ne de olsa bu çalışmalar, Orta Çağ resim geleneği olan, dünyayı sübjektif yorumlama alışkanlığını değiştirip, onun yerine sanatı, gerçekliğe açılan bir pencere olarak yeniden konumlandırdı.
Fresklere yakından baktığınızda kompozisyonun içinde ressamları da görebilirsiniz. Masaccio kendisini, *St. Petrus'un Defin Töreni* eserinde resmetmiş; Lippi ise öğretmeni Boticelli ile birlikte *St. Petrus'un Çarmıha Gerilişi* tablosunda yer alıyor.

Pzt/Çrş/Cts 10.00 - 17.00 arası, Pazar günleri ve dini tatillerde 13.00 - 17.00 arası açık. Salı günleri kapalı. Giriş ücretleri güne göre 6 - 10 Euro arasında değişiyor.
museicivicifiorentini.comune.fi.it/en/brancacci

Vatikan'daki St. Petrus Meydanı'ndan görünen bazilikanın ön cephesi ve kubbesi

Michelangelo'nun imzasını attığı yegâne heykeli *Pieta*

© GettyImages

ST. PETRUS BAZİLİKASI
4 VATİKAN

Vatikan'da, klasik Rönesans mimarisi hakkında bilgi edinmek istiyorsanız çok da ince bir araştırma yapmanıza gerek yok. Papalık Bölgesi'ne girer girmez; Donato Bramante, Michelangelo, Carlo Maderno ve Gian Lorenzo Bernini tarafından tasarlanıp inşa edilen ve dünyanın en meşhur kiliselerinden biri olan St. Petrus Bazilikası sizi karşılıyor zaten.
Yapımına 1506 yılında başlansa da katedral olarak görevini yerine getirmeye başlaması 120 yıl sürdü ve efsanevi kubbesi sayesinde Katolik Kilisesi'nin sembolü oldu. Kubbeyi tasarlayan Michelangelo, İstanbul'daki Ayasofya'nın ve Londra'daki St. Paul Şapeli'nin kubbelerinden ilham almış. Dorik sütunlar ise Antik Yunan izleri taşıyor.
Yapının dış cephesi tipik Rönesans mimarisini yansıtırken, içeride Michelangelo'nun *Pieta* heykeli gibi, dönemin ikonik eserlerinden bazılarını görmeniz mümkün.

Ekim/Mart 07.00 - 18.30 arası, Nisan/Eylül 07.00 - 19.00 arası açık. Giriş ücretsiz ama kubbenin en tepesine çıkabilmek için 8 Euro ödemeniz gerekiyor.
www.rome.net/st-peters-basilica

5 LOUVRE MÜZESİ
PARİS

Sadece Fransa'nın değil, dünyanın en meşhur müzelerinden olan Louvre, birçok Rönesans klasiğine ev sahipliği yapıyor. *Meryem'in Taç Giyme Töreni*'ni, *Haç Taşıyan İsa*'yı, Da Vinci'nin 16. yüzyılın başlarında tamamladığı ve tartışmalara konu olan tablosu *Lisa Gherardini* ya da bilinen adıyla *Mona Lisa*'yı ve daha nice büyüleyici başyapıtı bir arada görmek istiyorsanız, doğru yerdesiniz. Galeriler arasında bir gezintiye çıkın. Bırakın koridorlar sizi Rafael'in müze duvarlarını süsleyen *Baldassare Castiglione'nin Portresi* adlı eserine ya da ünlü *St. Michael* ve *St. George* tablolarına götürsün. Ardından, Coreggio'nun, *St. Catherine'in Gizemli Evliliği* ve *Fazilet Alegorisi* tablolarıyla tanışın. Antonello da Messina'nın ahşap üzerine yapılmış olan iki eşsiz eseri, *Bir Adamın Portresi* ve *Sütundaki İsa*'yı da mutlaka yakından görün. Ayrıca, optik illüzyon ustası ve Op Art'ın yaratıcısı olarak kabul edilen Andrea Mantegna'nın *Çarmıha Gerilme*, *Madonna della Vittoria* ve *Parnassus* gibi eserlerini; Paolo Veronese'nin *Zeus Kötülüğü Def Ederken, La Bella Nani* ve *Cana'da Düğün* tablolarını görmeden evinize dönmeyin. Bu arada belirtmekte fayda var: Müzede, 17 efsanevi eseri bir arada görebileceğiniz bir Rönesans parkuru da bulunuyor. Konuyla ilgili detaylı bilgileri Louvre'un internet sitesinde bulabilirsiniz.

Pazartesi/Çarşamba/Cumartesi/Pazar 09.00 - 18.00 arası, Perşembe/Cuma 09.00 - 21.45 arası açık. Giriş ücreti 15 Euro. www.louvre.fr

Louvre'da bulunan ve dünyanın belki de en çok tartıştığı sanat eseri *Mona Lisa*

Paris'te yer alan Louvre Müzesi

© GettyImages

EYYUBİ HANEDANLIĞI'NIN İLK SULTANI

SELAHADDİN

Kutsal Toprakları Haçlılardan temizlemek için İslam dünyasını nasıl bir araya getirdi?

Yazan: John Man

Akdeniz'in doğusundaki ülkelerde, sizce en büyük kahraman kimdir diye sorsanız, hemen hemen herkes aynı cevabı verir: Selahaddin... Amerika ya da Avrupa'da "en büyük Arap kahraman" kimdir diye sorsanız, cevap yine aynı olur. Zaferleri sayesinde bu unvanı kazanan Selahaddin Yusuf İbn Necmiddîn Eyyûb Şâdî ya da bilinen adıyla Selahaddin Eyyubi, bölünmüş haldeki Müslümanlar'ın büyük bir çoğunluğunu, Kutsal Toprakları ve Kudüs'ü ele geçiren Haçlılara karşı birleştirmeyi başardı. 1187 yılında, 20 yıl süren mücadelenin ardından Kudüs'ü Hristiyanlar'ın elinden geri aldı ve Haçlıları denize sürdü. Belki de tarihin gidişatını değiştiren bu askeri deha, büyük bir generalden çok daha fazlasıydı. Onu, her iki tarafın da gözünde kahraman yapan şey hayranlık uyandıran kişiliği oldu.

Selahaddin Eyyubi'nin ailesi Hezbani Kürtlerinin Revvadi kolundandı. 1137 yılı civarında Irak'ın Tikrit şehrinde doğdu. Babası Eyyub onu aileler arasındaki bir kan davasından kurtarabilmek için günümüzün Lübnan'ı olan Baalbek'e kaçırdı. Bu olay, kaderin onun yüzüne güldüğü anların ilkiydi. Tertemiz havası, meyve ve çiçek bahçeleriyle Baalbek; görkemli yapıları, zengin edebiyatı ve bilim insanlarıyla dünyaya ilham kaynağı olan ve İspanya'dan Hindistan'a kadar uzanan Müslüman dünyasının merkezi sayılan bir şehirdi. Aynı zamanda iki rakip medeniyetin, Bağdat'ı elinde tutan Abbasiler ile Kahire'de hüküm süren Fâtimiler'in arasında bir nevi tampon bölgeydi. İki taraf arasındaki rekabet mezhep farkından ileri geliyordu. Sünni olan Abbasiler, Hz. Muhammed'in amcası Abbas'ın soyundan geliyor ve peygamberin sözlerine, yani sünnetlerine riayet ediyordu. Fâtimiler ise, Hz. Muhammed'in yanı sıra, Hz. Ali'nin öğretilerini de benimseyen Şii mezhebindendi. Onlar, Hz. Muhammed'in kızı Fatma ve onun kocası, aynı zamanda peygamberin yeğeni olan halife Hz. Ali'nin izinden gidiyordu.

Abbasiler ve Fâtimiler, Sünniler ve Şiiler... Müslüman dünyanın çerçevesini bu ezeli rekabet çizdi. Bu iki mezhep daha sonra kendi içlerinde de kollara bölündü ve her birini temsil eden hırslı hükümdarlar rekabeti beslemeye devam etti. İşte böylesine çalkantılı ve çok sesli bir topluluğu bir araya getirmek, mücadelelerin en büyüğüne, yani Haçlılara kafa tutmaya hazırlanan bir lider için gerçekten zorlu bir hedefti.

Haçlılar oradaydı zira Papa II. Urbanus 1095'te öyle istemişti. Papa gitmelerini emretmişti çünkü Kutsal Topraklar o dönemde ağırlıklı olarak Müslümanlar'ın egemenliğindeydi. Dahası bu topraklar, Orta Asya'dan çıkıp yavaş yavaş Anadolu ve çevresine doğru ilerlemekte olan güçlü Selçuklu Türklerinin tehdidi altındaydı. Hristiyanlığın merkezi kabul edilen ▶

UZMANIN ÖZGEÇMİŞİ

Fotoğraf: John Man

JOHN MAN

Tarihçi ve seyahat yazarı

Çin ve Moğol tarihinde uzman olan ve Cengiz Han, Attila, Marco Polo, Kubilay Han gibi isimlerin de dâhil olduğu, Doğu tarihi ve kültürüne ait birçok kitap yazmış olan John Man, İngiliz - Moğol ilişkilerine katkılarından dolayı 2007 yılında Moğol Dostluk Madalyası'na layık görüldü.

İllüstrasyon: Joe Cummings

Kudüs, 1077 yılında Selçuklular tarafından ele geçirilmiş, bir süre onların hâkimiyeti altında kalmıştı. Öte yandan, Hristiyan âlemi içerisinde büyük problemler vardı ve ikiye bölünmüştü. Bir tarafta, dini liderin Papa olduğu Batı Hristiyan dünyası, diğer tarafta ise, Konstantinapolis'teki (daha önceleri Bizantiyon, günümüzde İstanbul) Patrik tarafından temsil edilen Doğu Hristiyan dünyası vardı. Papa II. Urbanus, Hristiyanları tekrar birleştirmek için sözde soylu bir amaç belirlemişti: Kutsal Toprakları Müslümanlar'ın elinden geri almak... Fransa'nın güneybatısındaki Clermont şehrine "kâfirler"e karşı savaş çağrısı yapan bir grup gönderdi. Çağrı, kısa sürede büyük yankı uyandırdı ve bu ulvî amacın etrafında binlerce kişi toplandı. Haçlı Seferleri'nin ilki, yüzlerce şövalyenin liderliğinde, önüne geleni yağmalayarak Tanrı'nın isteğini yerine getirdiğini düşünen bir grup çapulcu tarafından gerçekleştirildi. 1099'da, Müslümanlar tarafından Frenkler olarak adlandırılan Fransız istilacılar, Kudüs'ü büyük bir katliamla ele geçirdi. Sina Yarımadası'ndan başlayıp bugünkü Türkiye sınırlarına kadar uzanan ve birbirinden donanımlı 36 kale tarafından korunan kıyı şeridi de Hristiyanlar'ın eline geçti. Çok öfkelenen Müslümanlar Cihad çağrısında bulundu fakat Müslüman liderler o dönemde kendi aralarında çatışmakla öylesine meşguldü ki bu çağrıya kulak veren olmadı. Devam eden 40 yıl boyunca her iki taraf birlikte yaşamayı öğrendi. Müslümanlar tarafında öfke, yerini teslimiyete bırakmıştı.

Bu arada kuzey Suriye'de, Nureddin Zengi adında bir lider adayı vardı. Babası aracılığıyla tanıştığı Necmeddin Eyyubi, Selahaddin'in babası, onun en büyük yardımcısıydı. Selahaddin henüz daha küçük bir çocukken Nureddin'le tanışmıştı. Üstün nitelikleri olan, sert mizaçlı ama cömert, dindar, hayırsever ve yakışıklı bir adamdı. Ünlü İslam Tarihçisi Ali İbnü'l-Esir'in tabiriyle, "güzel ve yumuşak bakışlı" bir adam... Onun üst rütbeli askerlerinden biri ve Selahaddin'in amcası olan Şirkuh El Mansur ise iri yapılı, çabuk sinirlenen ve emrindeki adamları tarafından

"SELAHADDİN, KERAK ZORBASININ KANINI AKITMAYA YEMİN ETTİ. CİHAD, ARTIK ONUN İÇİN ŞAHSİ BİR MESELEYDİ"

ÜSTTE
Eyyubi süvarileri Selahaddin'in ordusunun en etkili güçlerinden biriydi

SOLDA
Selahaddin, Tikrit, Irak'ta doğdu ve ailesi Hezbani Kürtlerinin Revvadi kolundandı

çok sevilen bir komutandı. Selahaddin; Nureddin'i, Şirkuh'u ve kendi babasını örnek alarak büyüdü.

Selahaddin Eyyubi, onu zirveye taşıyan yoldaki ilk zaferini Mısır'da kazandı. Şii olan Fâtimiler'in Mısır'daki hâkimiyeti tehdit altındaydı ve çevreleri kuşatılmıştı. Halifenin emrinde olan nüfuz sahibi 15 vezirden 14'ü öldürülmüştü. 1163'te, hayatta kalan tek vezir Şaver, kendisine yapılan suikast girişiminden kurtulup Suriye'ye kaçtı ve Nureddin Zengi'ye sığındı. Nureddin, Mısır'ın yıllık tahıl gelirinin üçte birini almak koşuluyla Şaver'i koruması altına alacaktı. İkisi güçlerini birleştirdi ve Selahaddin'i de yanlarına alarak 10.000 süvarilik bir orduyla yola koyuldu. 24 yaşındaki Selahaddin, Sina ile Kahire arasındaki uzun ve zorlu yolu bu iki liderle birlikte kat etti. Kahire'ye varmalarının ardından, Şaver eski konumunu geri kazanınca Nureddin Zengi'ye ihanet etti ve Kudüs'teki Hristiyan Kral Amalrik'ten destek alarak Haçlılarla birlikte ona savaş açtı. Bu olaydan sonra gerçekleşen bir dizi çatışmada herhangi bir sonuç alınamamış olsa da askeri başarılar kazanan Selahaddin, Suriye'ye dönmeden önce ne denli güçlü bir lider olduğunu herkese ispatlamış oldu.

Amalrik ve Şaver'in kontolü altında Mısır her geçen gün daha büyük bir şiddet ve karmaşaya sürükleniyordu. 1168'in sonlarında Nureddin Zengi, Mısır'ı bu iki zorbanın elinden alması için Şirkuh'u gönderdi. Selahaddin de destek olmak için amcasıyla birlikteydi. Mısır halkı onları

3x © Alamy

kurtarıcıları gibi karşılamıştı. Şaver'in ordularını yenilgiye uğrattılar ve Şaver yakalanarak idam edildi. 19 yaşındaki halife El Hadid, Şirkuh'u vezir ilan etti. Selahaddin ise ikinci kumandan olarak amcasının sağ kolu olmuştu.

Bu olaydan üç ay sonra, akşam yemeğini fazla kaçıran Şirkuh kalp krizi geçirerek hayata gözlerini yumdu. Halefi elbette belliydi: Selahaddin Eyyubi... Halife El Hadid, görkemli bir törenle Selahaddin'i görevine atadı. Motive edici ve umut veren sözleriyle, Cihad için ona tam yetki verdi. "Sen, Cihad'ın koynunda onun sütüyle beslenmiş çocuğusun. Şimdi, Cihad'la buluşmak için mızraklarını kuşanmalı ve ona hizmet etmek için vazifene atılmalısın." Selahaddin, yakaladığı güç ve ihtişama rağmen alçakgönüllülüğüne gölge düşürmeden kendini Cihad'a ve Bağdat'taki Sünni halifenin hizmetine adadı.

Kahire'de ve Bağdat'ta, İslam'ın iki farklı mezhebine ve dolayısıyla iki farklı halifeye hizmet etmek hiç de kolay değildi. Ayrıca, Şam'daki Nureddin Zengi'ye bağlılığını da hâlâ sürdürüyordu. Bu da yetmezmiş gibi, Suriyeliler'in ülkeye akın etmesinden rahatsız olan Mısır halkının tepkisiyle de baş etmek zorundaydı. Ayrıca, güneydeki 50.000 kişilik Nübyeli ordusu ve deniz üzerinden istila güçleri gönderen Hristiyan Bizans da ciddi birer tehditti. Çözüm olarak Selahaddin, gerektiğinde son derece acımasız olan gizli bir teşkilat kurdu. Teşkilatın İskenderiye'deki lideri babası, güneydeki lideri ise ağabeyi olacaktı. Yeni bir donanma inşa etti ve Şii komutanların ▶

ÖNEMLİ MUHAREBELER

Selahaddin'in yükselişine zemin hazırlayan çatışmalar

MARJ AYYUN MUHAREBESİ *(10 Temmuz 1179)*

Kuraklığın ortalığı kasıp kavurduğu bir dönemdi. Selahaddin, Hristiyanlara barış teklif etti. Haçlılar ellerinde tuttuğu kaleleri Müslümanlara verecek, karşılığında da Müslüman baskınları son bulacaktı. Bu teklif Hristiyanlar tarafından reddedildi ve Selahaddin baskınlarına devam etti. Baskıyı arttırmak için kalelerin etrafındaki tarlaları ve ekinleri de yakıyordu. Haçlılar, Litani Nehri'ne bir birlik gönderip Müslümanlar'ın öncü birliğine saldırdı. Selahaddin'in ordusunun bel kemiğinin bu birlik olduğunu düşünmüşlerdi fakat yanılıyorlardı. Selahaddin, ordusunun geri kalanıyla hızlı bir şekilde oraya ulaştı ve Hristiyanları hiç beklemedikleri büyük bir hezimete uğrattı.

HAMA BOYNUZLARI MUHAREBESİ *(13 Nisan 1175)*

Selahaddin, Suriye'nin kontrolünü ele geçirmek amacıyla çıktığı seferin ilk muharebesini Halep ve Musul ordularına karşı verdi. Karşısındaki güçlere oranla çok daha küçük bir orduyla Hama şehrinin yakınlarındaki tepelerde güçlü bir savunma hattı oluşturdu ve direndi. Nihayet, Mısır'dan gelen destek birliği sayesinde zafer kazandı.

HITTİN MUHAREBESİ *(3-4 Temmuz 1187)*

20.000 kişilik Hristiyan ordusu Tiberya Gölü'ne doğru yola koyuldu. Ne yazık ki yolda onları bir felaket bekliyordu: Çöl sıcakları ve susuzluk... Selahaddin, bitap düşmüş Hristiyan ordusuyla karşılaştığında emrinde 30.000 kişilik bir güç vardı. Şartlar Müslümanlardan yanaydı. Hristiyan ordusu o muharebede büyük kayıplar verdi. Muharebenin sonunda Selahaddin, Tapınak Şövalyeleri ve Hospitalye Şövalyeleri dışındaki tüm komutanları, Kudüs'ün yeni kralı Lüzinyanlı Guy da dâhil olmak üzere serbest bıraktı. Yalnızca Reynald de Châtillon onun bu cömertliğinden faydalanamadı; Selahaddin, onu kendi elleriyle infaz etti.

JACOB'S FORD KUŞATMASI *(23-30 Ağustos 1179)*

Şam'dan bir günlük yürüme mesafesinde bulunan Jacob's Ford, konum itibariyle stratejik bir bölgeydi. Buradaki kale, Haçlılar'ın Mısır'a düzenleyeceği olası bir saldırıda hazırlık ve destek noktası olabilirdi. Bu nedenle Selahaddin, kaleyi ele geçirmek için bölgeyi kuşattı. Hızlı ve gerekirse acımasız olmak zorundaydı, zira IV. Baudouin'in ordusu çok yaklaşmıştı. Kale duvarları, temellerine döşenen mayınlarla patlatılınca, içeride güvende olduklarını düşünen Haçlı askerleri Selahaddin karşısında büyük bir yenilgiye uğradı.

EL-FULE MUHAREBESİ *(30 Eylül - 6 Ekim 1183)*

Suriye'nin hâkimiyetini büyük ölçüde ele geçiren Selahaddin baskınlarına devam ediyordu. Haçlılar, bu gidişata dur demek için Lüzinyanlı Guy komutasındaki bir orduyu Selahaddin'in üzerine gönderdi. Guy, göğüs göğüse çatışmada Müslüman ordusunu yenebileceğini düşünmüştü. Fakat bu girişim her iki taraf için de büyük kayıplarla sonuçlandı.

KEREK KUŞATMASI *(Kasım ortası - 4 Aralık 1183)*

Reynald de Châtillon, Mekke yolundaki Müslüman kervanlarına bu kaleden saldırı düzenliyordu. Selahaddin, bu duruma son vermek için Kerek'i mutlaka ele geçirmek istiyordu. Kuşatma haberini alan IV. Baudouin, o sırada hastalığı yüzünden ayağa kalkamayacak durumda olmasına rağmen ordusuna bizzat liderlik etti. Muharebe meydanında iki taraf karşı karşıya geldiğinde, sağduyulu bir hükümdar olan Baudouin, Selahaddin'e uzlaşma teklif etti. Haçlılar'ın gücünün farkında olan Selahaddin bu teklife olumlu yanıt verdi ve kuşatmayı kaldırdı.

MONTGISARD MUHAREBESİ *(25 Kasım 1177)*

Selahaddin, Kudüs'teki taht kavgaları ve belirsizliklerden faydalanmak için 27.000 kişilik bir orduyla Mısır'dan yola çıktı. Ancak yol boyunca birçok aksilikle karşılaştılar. Sürekli baskına ve yağmaya uğruyorlardı. IV. Baudouin ve Reynald de Châtillon komutasındaki Hristiyan ordusu Montsigard'da Selahaddin'in ordusuyla karşı karşıya geldi. Yol boyunca uğradığı baskınlar nedeniyle bitap düşen ve düzensiz halde yakalanan Müslüman ordusu büyük kayıplar vererek yenilgiye uğradı.

BİR İMPARATORLUĞUN TEMELLERİNİ ATAN

LİDER

Selahaddin'in yolunu açan Nureddin Zengi kimdi?

Nureddin Zengi için, Selahaddin'in akıl hocasıydı demek biraz abartılı bir tabir olabilir. Ne var ki geleceğin sultanını etkileyen bir kişilik olduğu da aşikâr. Kendi içinde bölünmüş olan Müslümanlar'ın, Suriye ve Filistin'deki Avrupalı işgalcilere karşı uzlaşıp bir araya gelemediği bir dönemde, Nureddin onlara doğru yolu işaret etti.

Tam ismini söylemek gerekirse Nureddin Ebu El Kasım Mahmud İbn İmadeddin Zengi, 1118'in tahminen Şubat ayında Şam'da dünyaya geldi. O doğduğunda, ilk Haçlı Seferi'nin bitmesinin ve Kudüs'ün Hristiyanlar'ın eline geçmesinin üzerinden henüz 20 yıl bile geçmemişti. Genç Nureddin, Urfa'yı (Edessa) Haçlılar'ın elinden aldıktan kısa bir süre sonra 1146'da Halep hükümdarı olarak tahtı babasından devraldı. Nureddin'in başarıları İkinci Haçlı Seferi'ni tetiklerken, o da Müslümanları tek bayrak altında toplamaya başlamıştı.

1154'te Şam'ı zapt etti ve 1169 ile 1171 yılları arasında yavaş yavaş Mısır'ın hâkimi oldu. El koyduğu hazine ve diğer varlıkları saltanatını zenginleştirmek için değil; okul, hastane, kervansaray ve cami inşa etmek için kullandı. Selahaddin'in ileriki yıllarda pekiştireceği İslam refahının temelleri Nureddin zamanında atıldı.

2x © Alamy

yerine Sünnileri getirdi. 10 Eylül 1171'de, İslami takvime göre yılın ilk gününde, Cuma namazından sonra Kahire'nin Şii halifeliğini feshettiğini açıklayarak Mısır'ı Bağdat'taki Sünni halifeye bağladı. Böylece, 1260 yılına dek sürecek olan Eyyubi Hanedanlığı da başlamış oldu. Şans rüzgârları bir kez daha onun yanındaydı, zira tam o günlerde genç halife El Hadid, olası bir zehirlenme yüzünden henüz 20 yaşında hayata gözlerini yumdu. Tüm cenaze boyunca halifenin naaşına eşlik eden Selahaddin, daha sonra ailesinin geçimini sağlayarak, vefalı bir kişiliğe sahip olmanın yanında, politik anlamda ileri görüşlü olduğunu da ortaya koymuştu. 30'lu yaşlarının başındaki Selahaddin, artık Mısır'ın mutlak hükümdarıydı.

Onun sağlam kişiliği, liderlik anlayışı ve İslami erdemleri sayesinde Mısır gelişti ve kalkındı. Selahaddin, zenginleri vergiye bağlamış, İslami bir vecibe olan zekâtı zorunlu kılmıştı. Farklı ulus ve cemaatlerle ticaret yapılmasını teşvik etti. Bu haktan İtalyanlar, Hristiyan ve Musevi halklar ve diğerleri özgürce faydalanabiliyordu. Bu hoşgörü, onda olan diğer bir erdemdi. Kendi doktoru Musa bin Meymun bir Yahudiydi. Meymun, dönemin önemli düşünürlerinden biriydi ve üstün zekâsından ötürü Yahudi âlimler tarafından Hz. Musa'ya benzetildiği için, ona "İkinci Musa" diyenler de olurdu.

1174'e gelindiğinde şans bir kez daha Selahaddin'e göz kırpıyordu. Nureddin Zengi, boğazında oluşan iltihap ve yüksek ateş nedeniyle 15 Mayıs günü öldü. Herkes tarafından sevilen bir hükümdar olan Nureddin'in boşluğunu, büyük bir amacın peşinden giden Selahaddin dolduracaktı. Bu amaç, Mısır ve Suriye'yi birleştirip devasa bir ordu kurmak ve Haçlıları Kudüs'ten sürüp Kutsal Toprakları geri almaktı; fakat önce Suriye'ye geri dönmeliydi. Şam valisi, ondan şehri devralmasını istiyordu. Büyük miktarda parayla Mısır'dan ayrılan Selahaddin, 1174'ün Kasım ayında Şam'a vardı. Para, Şam'ın hâkimiyetini elde etmesine yardımcı olmuştu ama halkın desteğini, bireysel hırslardan arınmış şekilde Cihad'a olan tutkusu sayesinde kazanmıştı.

> SELAHADDİN, ACIMASIZ HAŞHAŞİ TARİKATININ SUİKAST GİRİŞİMLERİNDEN TAM İKİ DEFA KURTULDU

ÜSTTE Hıttin Muharebesi, Selahaddin'in Kutsal Topraklar'ı geri almaya yönelik girişimlerinde kilit öneme sahipti

Şam'a hâkim olmak tüm Suriye'ye hükmetmek anlamına gelmiyordu. Musul, Urfa (Edessa), Halep, Hama, Baalbek ve Humus, yarı bağımsız olan ve dişli liderler tarafından yönetilen şehirlerdi. Bu şehirleri kendisine bağlayabilmek için liderleri ikna etmek ve gerektiğinde savaşmak Selahaddin'in iki yılını aldı. Azılı bir Şii tarikatı olan Haşhaşiler tarafından iki defa suikast girişimi yapılsa da hayatta kalmayı başardı. Ufuktaki birleşme, şimdiki düşmanlarının gelecekte müttefiki olması anlamına geliyordu. Bu nedenle, istisnasız herkese karşı cömert ve bağışlayıcı olmalıydı. Esirler özgür bırakıldı ve askerlerin gereksiz yere kan akıtması kesin olarak yasaklandı. Selahaddin, bir kez daha liderlik dehasını göstermişti.

1176'da Kahire'ye döndüğünde; Suriye, Mısır, Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümü ve Batı Arabistan'ın hâkimiydi artık. O, imanın doğruluğunu temsil eden, iki kutsal caminin hizmetkârı, Sultan Selahaddin'di... Sadece Halep ve Musul bağımsız kalmıştı. Kudüs ise neredeyse avucunun içindeydi.

Ne yazık ki hikâyenin bu noktasında, keşke hiç yaşamasaydı dediğimiz kötü bir karakter sahneye çıktı. Erdemli ve herkesçe çok sevilen büyük bir lider olan Selahaddin'e karşı, yalnızca Müslümanlar tarafından değil birçok Hristiyan tarafından da nefret edilen; acımasız,

güvenilmez ve intikam peşinde koşan bir zalim: Reynald de Châtillon...

Reynald, yukarıda saydığımız niteliklerinin yanı sıra çekici bir adam da olsa gerek, zira 1147'de ikinci Haçlı Seferi sırasında bölgeye tekrar geldiğinde, Kutsal Toprakların ikinci en kutsal şehri olan Antakya'nın 26 yaşındaki Prensesi Constance ile evlendi. Antakya Prensi olarak birkaç yıl boyunca çevre bölgelere yaptığı saldırıların ardından yakalanıp esir düştü ve fidyesi ödenene kadar tam 16 yıl boyunca Müslümanlar'ın elinde hapis yattı. Bu süre zarfında karısı Constance öldü. Tekrar evlenen Reynald, yeni karısına ait olan Kerek Kalesi'ne yerleşti. Kerek, Lut Gölü ile Akabe Körfezi arasındaki yolda bulunan devasa bir kaleydi.

Burada, Müslüman tüccarlara ve hacılara göz açtırmadı. 1177'de, günümüzdeki İsrail'in güneyinde gerçekleşen Montgisard Muharebesi'nde, Hristiyan ordusunun saflarında yer aldı. Hristiyanlar, Selahaddin'in güçlerini hiç beklemediği bir anda kıskıvrak yakalamış ve büyük zayiata neden olmuştu. Müslümanlar için felaketle sonuçlanan bozgunda Selahaddin 2000 adamını kaybetti, kendi canını ise zor kurtardı. Bu olay, Selahaddin'in bir lider olarak karizmasını olumsuz etkiledi. İstikrarsızlıklar ve çalkantılarla dolu bir bölgede yaşanan bu başarısızlık, egemenliğine leke sürmüştü. Öte yandan, Hristiyanlar muharebenin galibi olsalar da kayıpları büyüktü. Sonuç olarak, bir ateşkes antlaşması iki tarafın da işine geldi. Tarafların, çıkarlarını korumak için yaptığı ▶

ÜSTTE, SOLDA
12. yüzyıldan kalma bir Selahaddin minyatürü. Günümüzde bilinen haline çok yakın tasvir edildiği söylenebilir

Kaynak: wiki/Freer Gallery of Art

ÜSTTE
Lüzinyanlı Guy, Haçlı Seferleri'nde görev almış soylu bir Fransız şövalyeydi. Kudüs Kralı IV. Baoudin'in ölümünün ardından, onun kız kardeşi Sibylla ile evlenerek Kudüs'ün yeni kralı oldu

Kaynak: wiki/Palace of Versailles

SOLDA
Selahaddin ile Lüzinyanlı Guy'ın karşı karşıya gelmesini tasvir eden, 13. yüzyıla ait bir sanat eseri

Kaynak: wiki/metmuseum

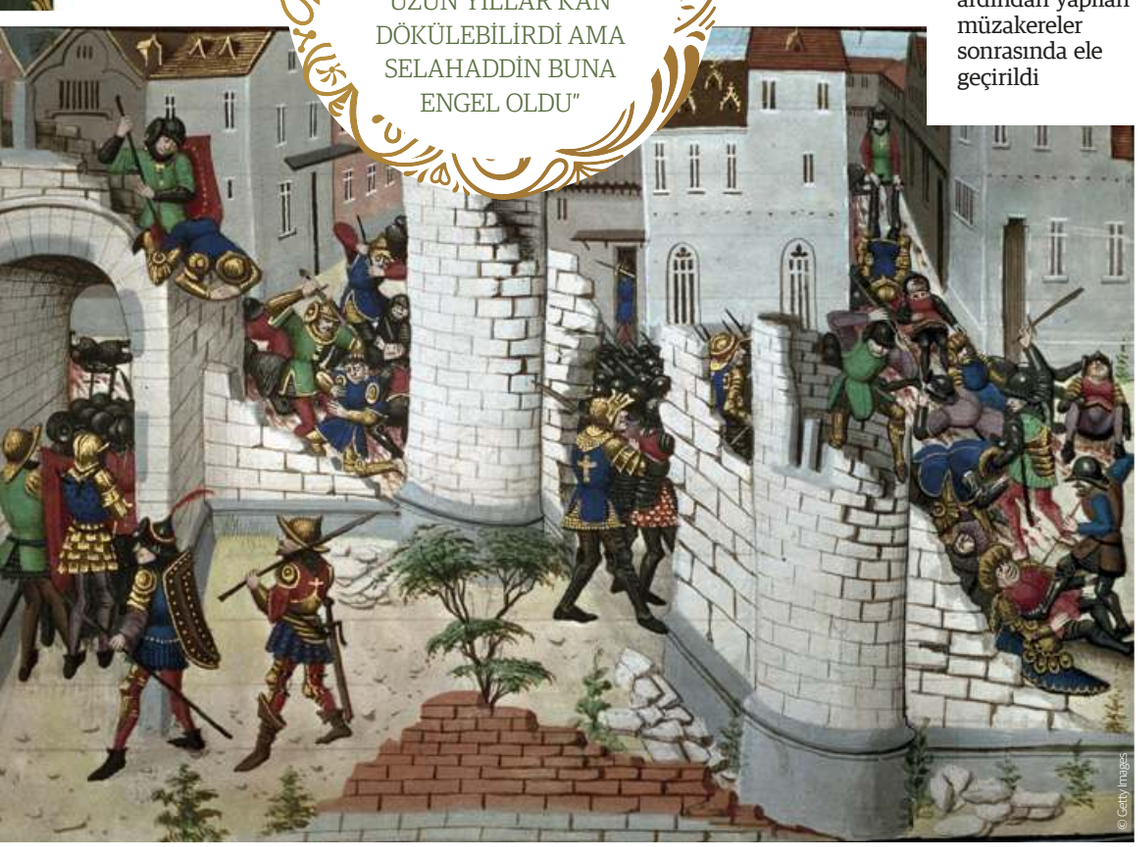
hamleler birkaç yıl sürdü. Ancak çok geçmeden rüzgâr Selahaddin'in lehine esmeye başladı.

Fitili ateşleyen olaylardan ilki, ateşkese rağmen Reynald'ın İslamiyeti kalbinden vurma hayaliydi. O dönemde Müslümanlar'ın hâkimiyetinde olan Kızıl Deniz'e gemiler gönderecek, bu gemilerle korsanlık ve yağmacılık yaparak Müslümanları katledecek ve maddi kayıplar yaşatacaktı. Hatta Medine'ye kadar gidip, Hz. Muhammed'in naaşını mezarından çıkarmayı ve Ürdün'e götürmeyi planlıyordu. Böylece, Müslümanlar'ın hac ziyaretlerinden gelir elde etmeyi umuyordu.

Reynald bizzat eşlik etmemiş olsa da 1183'te üç Hristiyan gemisi, 150 adamla birlikte Kızıl Deniz sularında yelken açtı. Askerler verilen emre uyup yağmacılığa başladılar. Ancak sonuç Reynald'in düşündüğü gibi olmadı. Müslümanlar, yağmacıları yakalayıp etkisiz hale getirdi. Bu saçma hayalin bedelini başta Reynald olmak üzere Hristiyanlar çok ağır ödeyecekti. Yapılanlar karşısında öfkelenen Selahaddin, Kudüs'e saldırmak için hazırlıklara başlamıştı ve her zamankinden güçlü bir ordu toplanmaktaydı.

Ne var ki Selahaddin'in biraz daha beklemesi gerekecekti. O sırada Kudüs, 23 yaşındaki Fransız kökenli kral Baudouin'in egemenliğindeydi. Baudouin, büyük bir talihsizlik sonucu erken yaşlarda cüzzam hastalığına yakalanmış olmasına rağmen oldukça güçlü bir kraldı. Birkaç yıl sonra, 1185'te öldü ve Kudüs kendini büyük bir veraset kavgasının ortasında buldu. Bu çekişmenin galibi, Baudouin'in kız kardeşi Sibylla oldu. Sibylla'nın ilk evliliğinden olan oğlu kral olmak için çok küçüktü. Tahta çıkabilmesi için bir naibe ihtiyacı vardı. Sibylla'nın kraliçe olarak oğluna naiplik yapabilmesi içinse evlenmesi gerekiyordu. Bu nedenle, gözü tahtta ve güç kazanmakta olan Fransız komutan Lüzinyanlı Guy (Guy de Lusignan) ile evlendi. 1186 yılına gelindiğinde ise Kraliçe Sibylla tacı Guy'e devretti. Öte yandan, Selahaddin tarafında da bir aksilik olmuştu. Ağır geçen kış koşullarında Selahaddin hummalı bir hastalığa yakalandı. İyileşmesi 1186 yılının başlarını buldu. Reynald'ın devam eden pervasız baskınları ve saldırganlığı

"İSLAMİ CİHAD VE HRİSTİYANLARIN HİÇ DİNMEYEN HIRSI YÜZÜNDEN DAHA UZUN YILLAR KAN DÖKÜLEBİLİRDİ AMA SELAHADDİN BUNA ENGEL OLDU"

© Getty Images

2x © Alamy

ÜSTTE
Selahaddin, Kudüs kuşatması sırasında askerlerine liderlik ediyor

ALTTA
Kudüs, günler süren yoğun ve kanlı çatışmaların ardından yapılan müzakereler sonrasında ele geçirildi

Selahaddin'in sabrını iyiden iyiye taşırmıştı. Montgisard Muharebesi'nin ardından Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında karşılıklı barış antlaşması imzalanmıştı ve taraflar bu antlaşmaya sadık kalıyordu. Reynald ise devamlı olarak antlaşma hükümlerini ihlal ediyordu ve son yaptıklarıyla çizmeyi fazlasıyla aşmıştı. Selahaddin'in kâtibi El Adin, olanları şu şekilde kaleme aldı: "Frenklerin en kahpesi ve en kötüsü olan Reynald, 400 develik bir kervana saldırdı. Kervan, Mekke'ye giden hacıları taşıyordu. Bunun haberini alan Selahaddin öfkesinden deliye döndü. Halifeye bir mektup yazarak, Kerek zorbasının kanını dökmeye ant içtiğini söyledi. Cihad, onun için şahsi bir meseleydi artık..."

Selahaddin'in bu sözleri imparatorluğu uçtan uca dolaştı ve tüm İslam liderleri intikam, özgürlük ve Haçlıları yok etmek için bir araya geldi. Yaklaşık 30.000 asker, Taberiye Gölü'nün 10 km batısında toplandı. Nasıra'nın yakınlarında bulunan Sepphoris'te ise Kudüs Kralı Lüzinyanlı Guy'ın komutasında 20.000 kişilik Hristiyan ordusu hazırlanmaktaydı. Guy, sayıca az olmalarına rağmen ağır süvarilerine çok güveniyordu ve savaşı kazanacaklarını düşünüyordu. Üstelik yanlarında, Hz. İsa'nın çarmıha gerildiği haçın kalıntıları olduğu söylenen Gerçek Haç'ın (True Cross) bir parçasını taşıyorlardı. Taşlarla bezenmiş bu tahta parçasının onları zafere ulaştıracağından emindiler. Tanrı'nın Hristiyanlardan yana olduğu bu savaşta yenik düşmeleri mümkün müydü?

Lüzinyanlı Guy, ordusuyla birlikte 3 Temmuz Cuma sabahı erkenden harekete

Selahaddin, Kudüs'ün fethinden sonra Hristiyanlar'ın şehri terk etmelerini izliyor

en önemli şey, yeterli miktarda suya erişim sağlayabilmekti. Selahaddin, ordusunun su ihtiyacını Taberiye Gölü'nden karşılıyordu. Deri mataralara doldurulan su, sürekli olarak develerle ordunun bulunduğu yere taşınıyordu. Guy ise, yol boyunca karşılaşacağı su kuyularından faydalanmayı planlamıştı. İlerleyen Hristiyan ordusunun sol tarafında, Hıttin Boynuzları olarak bilinen tepeler yer alıyordu. 18 km kuzeyde ise Hıttin kasabası yer almaktaydı ve kasabanın hemen ötesinde su kaynakları vardı. Gün ortasında, susuzluktan bitap düşmüş Hristiyan ordusu suya ulaşmaya çalışıyordu. Bu sırada Müslüman okçu süvarileri ise Hristiyan ordusunun kanatlarını gözlüyordu.

Bir süre sonra gecenin karanlığı her yeri kapladı. Hristiyanlar hâlâ Hıttin kasabasının 4 km uzağındaydılar. Kurulan kamplar birbirine o kadar yakındı ki Selahaddin'in askerlerinin kesin gözüyle baktıkları zaferi kutlarken ettiği dualar ve söylediği şarkılar Hristiyan ordusu tarafından net bir şekilde duyuluyordu. Bu durum, zaten susuzluktan bitap düşmüş ve morali bozulmuş Hristiyan askerlerini iyiden iyiye yıprattı.

4 Temmuz Cumartesi günü şafak sökmek üzereydi; Hristiyanlar, tek bir düşünceye saplanıp kalmıştı: suya ulaşmak... Çevresi kuşatılmış şekilde vadi boyunca ilerleyen Hristiyan Ordusu, dayanılmaz sıcağın yanında, Selahaddin'in adamlarının yaktığı ateşler nedeniyle vadiyi kaplayan dumanla da mücadele ediyordu. Müslüman süvari birliği ise tam önlerinde, Hristiyanlar'ın avuçlarına düşmesini bekliyordu. Dar bir yol, yukarıya doğru, birkaç sığ gölete ve terkedilmiş bir köye uzanıyordu. Gerçek Haç çevresinde toplanan Hristiyanlar, ani bir saldırıyla bu yamaca doğru ilerledi, ancak buldukları tek şey kurumuş göletlerdi.

Hristiyanlar'ın son bir güç toplayarak başlattıkları bu zayıf saldırıyı geri püskürten Müslümanlar karşı saldırıya geçti. Bu defa hiç kimsenin gözünün yaşına bakmıyorlardı. Gerçek Haç da artık Eyyubiler'in eline geçmişti. Hristiyan ordusundan hayatta kalanlar umutsuz ve bitik bir halde yere yığılmış, can vermeyi ya da esir alınmayı bekliyordu.

Selahaddin, çadırında şükür namazını kıldıktan sonra Hristiyan ordusunun hayatta kalan komutanlarını çağırdı. Bundan sonrası birçok kaynakta şu şekilde anlatılıyor: Kral Lüzinyanlı Guy ve Reynald çadıra alındı, oturmaları için kendilerine birer sandalye verildi. Savaş geleneklerine göre, kendisine su ikram edilen esirin hayatı bağışlanmış demekti. Ortada henüz ne su ne de başka bir ikram vardı. Gergin bekleyiş ve sessizlik sürerken Selahaddin, öldürmeye ant içtiği Reynald'e bakarak tercümanı aracılığıyla şu soruyu sordu: "Bugüne kadar kaç defa yemin edip sonra sözünden döndün Reynald?" Reynald, her zamanki kibirli ve umursamaz tavrıyla, "Krallar bunu hep yapıyor, ben de farklı bir şey yapmadım." diye karşılık verdi.

Reynald, bu cevabıyla Selahaddin'in dengi olduğu imasında bulunmuştu sanki... Selahaddin, bu ukala tavır karşısında sükûnetini hiç bozmadan, içinde buz olan kocaman bir kâseyi Lüzinyanlı Guy'a uzattı. Yüzünde güven veren bir ifade vardı. Guy, suyu içtikten sonra kâseyi Reynald'a verdi. Aslında bu, Selahaddin tarafından gelmesi gereken bir hareketti. İşte tam o sırada, büyük kumandanın Guy'a söylediği şu ünlü cümle tarih sayfalarındaki yerini aldı: "Bu bardağı Reynald'a veren ben değilim, sensin." Sonrasında Hristiyan kumandanlar dışarı çıkarıldı. Selahaddin, askerlerinin durumuna bakmak için bir ara vermişti. Geri döndüğünde Reynald'i yeniden çadırına çağırdı. Ona, kendisini öldürmeye ant içtiğini ancak bu yemininden hâlâ dönebileceğini söyledi. Tek yapması gereken, İslam'a geçmekti. Reynald, bu inayetli tavrı geri çevirince, Selahaddin'in yapabileceği tek şey, yıllar önce verdiği sözü tutmak oldu. Kılıcıyla Reynald'ın boynuna bir darbe indirdi, askerleri ise son hamleyi yaptı. Savaş sonrasında, Reynald'ın kesik başı Selahaddin'in hâkimiyeti altındaki önemli şehirlerde gezdirilerek, Müslümanlar'ın kazandığı bu büyük zafer her defasında bir kez daha kutlandı.

Bu büyük muharebede kaç kişinin öldüğü bilinmiyor. Tahminler 30.000 ila 40.000 arasında bir can kaybına işaret ediyor. Fakat kesin rakam ne olursa olsun, Kudüs'ü savunmak için hayatta kalan asker sayısının çok az olduğu aşikâr.

Hıttin'deki zaferin ardından Kudüs'e ilerleyen Selahaddin'in ilk hamlesi, kıyı şeridini ele geçirmek oldu. Amacı, Kudüs'e gönderilecek Hristiyan desteğinin önünü kesmekti. Bu süreç iki ayını aldı. Eylül ayı gelmişti. Selahaddin, saldırıya geçmeden önce Kudüs'teki Hristiyan liderlere, teslim olmaları için son derece cömert şartlar sundu ama liderler reddetti. Bir sonraki adım belliydi. Her iki taraf da son savaş hazırlıklarını tamamladı. Kudüs güçlerine İbelinli Balian kumanda edecekti. Fransız kumandan, daha önce de Haçlı Seferleri'ne katılmış, soylu bir aileden geliyordu. Selahaddin, Balian'a, hızlı bir şekilde geri dönmesi şartıyla, kuşatma altındaki Küdüs'e girip karısını kurtarma izni vermişti. Bu nezaketi ve iyi niyeti çok az lider gösterirdi. Ne var ki Balian, Kudüs'ün o sırada bir lideri olmadığını gördü ve sözünde durmayarak şehirde kaldı. Selahaddin'e ise anlaşmayı bozduğu için üzgün olduğunu söyleyen bir mektup gönderdi.

30 Eylül'de 40 adet mancınık batı duvarlarını bombalamaya başladı fakat Kudüs surlarında gedik açmak mümkün olmuyordu. İçerideki halk panik halindeydi. Başta kadın ve çocuklar olmak üzere içlerinde savaşçıların da bulunduğu bir güruh korku içinde sığınacak bir yer arıyordu. Beş günün ardından Selahaddin odağını kuzeye kaydırdı. Bombardıman devam ediyordu. Ayrıca, arbaletçiler surlardaki askerleri hedef alıyor, lağımcılar ise temellerin altını kazıyordu. Üç gün sonra surlar nihayet delinmeye başlamıştı. Selahaddin'in ordusu şehri ele geçirmeye hazırdı.

Şehrin kurmayları, Selahaddin'le barış koşullarını konuşmak için geldiler. Selahaddin, geçmişte Haçlılar'ın Kudüs'te yaptığı katliamın körüklediği intikam duygusu nedeniyle ilk etapta pazarlığı reddetti ve onlara şu sözlerle karşılık verdi: "91 yıl önce Hristiyanlar'ın Kudüs'ü Müslümanlardan alırken yaptığını yapacağım. Erkekler katledilecek, kadınlar ise köle olacak." Balian dehşete kapılmıştı. Selahaddin'e, şehri bizzat kendisinin yerle bir edeceğini ve ona tek bir çakıl taşı dahi bırakmayacağını söyledi. "Utanç ve yoksulluk içinde teslimiyeti kabul etmektense kendimizi diri diri ateşe atmayı tercih ederiz!" dedi. Balian'ın bu sözleri Selahaddin'in saygısını kazandı ve mert komutan kan dökmekten vazgeçip Hristiyanlara merhamet gösterdi.

Fidye olarak, her bir Hristiyan erkek için 10, kadınlar için 5, çocuklar içinse 1 dinar ödenecek, ne kadar at ve silah varsa Müslümanlara teslim edilecekti. Ödeme yapamayan yoksulların ve yaşlıların yerine ise Balian tam 30.000 dinar ödedi. Mültecilerin şehri terk etmesi esnasında bir karmaşa yaşandı. Af paralarını toplayan kurmaylar tutanaklarda hata yaptığı için hesaplar birbirine karışmıştı. Şehrin içinde ve dışında insanlar para bulabilmek için çaresizce eşyalarını yok pahasına satmak durumunda kalıyordu. Selahaddin bir kez daha yüceliğini gösterdi. Dulların herhangi bir ödeme yapmadan şehri terk etmesine izin

SAĞDA Şam'da bulunan büyük Selahaddin heykeli

SOLDA
20. yüzyıla ait bu tabloda, muzaffer Selahaddin Kudüs'e girerken resmedilmiş

ALTTA
Gotthold Ephraim Lessing'in ünlü oyunu *Bilge Nathan*'dan bir tasvir. Satrançta kız kardeşine yenik düşen Selahaddin (sağda), bu yenilgiye inanmayan hazinedarına kardeşini ödüllendirmesi için ısrar ediyor

3x © Getty Images

verdi ve topladığı fidye paralarını yoksul ve muhtaçlara dağıttı. Kurmayları onun bu cömertliğine karşı gelmek istediğinde ise onlara, "Hristiyanlar gittikleri her yerde kendilerine ne kadar merhametli davrandığımızı anlatacak." diyerek cevap verdi. O dönemde Müslümanlar ve Hristiyanlar arasındaki ezeli düşmanlık nedeniyle dehşet verici ve çok kanlı bir son olabilirdi ama Selahaddin buna izin vermedi. Dahası, o haklı çıkmıştı. Müslümanlar'ın Kudüs zaferi dilden dile dolaştı ve Selahaddin'in ne kadar erdemli bir lider olduğunu tüm dünya öğrendi. Kudüs'ün fethi, onun davasının zirve noktasıydı. Bundan sonra hiçbir şey onun itibarını zedeleyemeyecekti.

Elbette çok geçmeden Hristiyan liderler Avrupa'ya yardım çağrısında bulundu ve bu çağrı cevapsız kalmadı. İngiltere Kralı I. Richard ya da diğer adıyla Aslan Yürekli Richard, Fransa Kralı II. Philippe ve Kızıl Sakal olarak bilinen Alman İmparatoru Frederick, III. Haçlı Ordusu'nun başını çekecek olan üç liderdi. 1189 ile 1192 arasında; savaş, katliam, zafer, yenilgi ve anlaşmalarla dolu tam üç yıl, Akdeniz ve Arap kıyı şeridini kırdı geçirdi. Selahaddin hayatı boyunca Kudüs'ü korudu ama savaşlar yerini barışa bıraktığında, canı bağışlanan Hristiyanlar her defasında Selahaddin'e karşı örgütlenerek yeniden saldırdı. Bu açıdan bakıldığında, Selahaddin'in Kudüs'ü Haçlılardan ilelebet temizleme hedefi başarısızlığa uğradı demek yanlış olmaz.

> SELAHADDİN, ERDEMLİ BİR LİDERDE OLMASI GEREKEN TÜM İYİ NİTELİKLERİ TAŞIDIĞI İÇİN HRİSTİYAN DÜNYASINI DA KENDİNE HAYRAN BIRAKTI

1192'nin sonlarında, 54 yaşına gelen Selahaddin artık savaşmaktan yorgun düşmüş ve hastalanmıştı. Evine, yani Şam'a döndüğünde hastalığı iyice ilerledi ve 12 gün sonra, takvimler 4 Mart 1192'yi gösterirken Kur'an-ı Kerim eşliğinde ebedi istirahatine uğurlandı.

Halkın gözyaşları arasında taşınan naaşı, Şam yakınlarına gömüldü. Ardında lekesiz, eşine zor rastlanır bir itibar bırakmıştı. Müslüman dünyası ona daima hayranlık besledi, özellikle de Sünniler... Hristiyanlara gelince; onlar da Selahaddin'e büyük bir hayranlık duydular çünkü onda, dönemin Hristiyan liderlerinin pek çoğunda olmayan insani değerleri gördüler.

Eyyubi Hanedanlığı'nın ilk sultanı ve Kutsal Topraklar'ın merhametli koruyucusu Selahaddin Eyyubi, tarih boyunca din adına dökülen kanların ve yapılan katliamların belki de en şiddetlisine şahit oldu. Yine de o, ayırmayı ve bölmeyi değil, insanları birleştirmeyi ve barışı seçti. Karakteri ve liderlik yeteneğinden gelen karizması günümüzdekiler dâhil birçok lider için örnek teşkil edecek düzeydeydi. Selahaddin'in özgüveninin temelinde sevgi dolu bir aile, güçlü akıl hocaları ve sağlam bir inanç yatıyordu. Tüm benliğini bu değerleri korumaya adamıştı. Acımasız olabileceği durumlarda hep affedici ve cömert davrandı. Bir bilim insanının merakına, bir ebeveynin şefkatine ve anlayışına sahipti. Zenginlik onun için hiçbir zaman amaç olmadı. Öldüğü zaman arkasında bir servet değil, erdem dolu bir miras bıraktı. O, hayatını kendi rızasıyla riske attı, davası uğruna acı çekmeyi göze aldı. Verdiği her sözün arkasında durdu. Askerlerine değer verdi ve hayatındaki kadınları hep el üstünde tuttu. Onun belki de en asil özelliği, düşmanlarının da bir amacı, duyguları ve kendilerine ait fikirleri olduğunu kabul etmesi ve onlara saygı duymasıydı. Bu saygıdan nasibini alamayan tek kişi ise Reynald de Châtillon olmuştu.

CIA KOMÜNİZ

AKBABA OPERASYONU'NUN İÇYÜZÜ: GÜNEY AMERİKA'YI KIZIL TEHLİKEDEN TEMİZLEMEK İÇİN ABD DESTEKLİ ÖLÜMCÜL PROGRAM

ME KARŞI

YAZAN: BEN BIGGS

1970'lerde ve 1980'lerde, politikanın sol kanadında yer alanlar için Güney Amerika tehlikeli bir yerdi. Entelektüel biriyseniz ya da sendika lideri olarak hareket ediyorsanız mimlenmeniz an meselesiydi. Aslına bakılırsa, hitabeti güçlü, insanları peşinden sürükleyebilen ve siyasi partilere kafa tutabilecek kadar kendine güvenen herkes belli devletler için bir hedefti.

Kıtadaki güç büyük ölçüde askeri cuntaların ve diktatörlerin elinde olduğundan, muhalif olan herkes işkence ve ölüm tehdidiyle bastırılmıştı. Aynı politik rakiplere karşı mücadele eden Şili, Uruguay, Arjantin, Paraguay ve Bolivya'nın istihbarat teşkilatlarının başkanları, 1974 yılında bir araya geldi. Bu gizli buluşma, Şili gizli polis teşkilatının başındaki Manuel Contreras liderliğinde gerçekleşti. Toplantı sonunda alınan karar milyonların hayatını etkileyecekti. Akbaba (Condor) Operasyonu başlıyordu...

Adını dünyanın en büyük leş yiyen kuşu olan akbabadan alan operasyon, her ülkeye, sınır dışı edilmiş politik suçluları ve tehdit olarak gördükleri yurt dışındaki silahlı grupları hedef alma izni veriyordu. Ne var ki bu izin muhaliflerin ailelerine ve dostlarına, politik aktivistlere, öğretmenlere ve daha birçok kişinin hayatına kadar uzandı. Binlerce kişi kaçırıldı, işkence gördü ve öldürüldü. Tüm bu olup bitenler sırasında, perde arkasında ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı, CIA vardı. Teşkilat, Şili diktatörü General Augusto Pinochet ve müttefiklerinin rejimlerine üstü kapalı mali ve hatta askeri destek sağlıyordu. CIA'in amacı, ne pahasına olursa olsun Güney Amerika'da komünizmi yıkmak ve ABD'nin ticari çıkarlarını, uzanabildiği her yerde korumaktı. Bu, gerektiğinde askeri cuntalara sessizce destek olmak ya da masum insanları öldürmek anlamına gelse bile...

Şili'nin ABD Büyükelçisi ve Şili Sosyalist Parti üyesi olan Orlando Letelier, bir toplama kampından sağ kurtulmayı başarmış, Augusto Pinochet'yi korkusuzca eleştirebilen, güçlü bir kişilikti. Bu da onu başlıca hedef haline getiriyordu. 21 Eylül 1976'da, Şili'nin gizli polis teşkilatı Dirección de Inteligencia Nacional (DINA), üst düzey ABD istihbarat yetkilileriyle gizli bir anlaşma yaparak sınır ötesi bir operasyon için kolları sıvadı. Letelier, arabasıyla Washington DC'deki elçilik bölgesinde ilerlerken, arabanın altına yerleştirilmiş bir plastik bombanın patlaması sonucu hayatını kaybetti. O sırada yanında olan ABD'li iş arkadaşı Ronni Karpen Moffit de aynı sonu paylaşırken, Moffit'in arka koltuktaki kocası yaralı halde hastaneye kaldırıldı.

Bu saldırı, General Pinochet rejiminin siyasi amaçlı ne ilk ne de son suikastıydı fakat ABD topraklarındaki ilk operasyon olma niteliği taşıyordu. Vur emrini Pinochet vermişti. Bu suikastte görevlendirilen tetikçi Michael Townley ise DINA için çalışan ve Küba'dan sınır dışı edilmiş Castro karşıtı bir ekibin lideriydi. CIA'in, bombalama eylemiyle ilgili doğrudan bağlantısı tespit edilememiş olsa da saldırıyı haftalar öncesinden bildiğine dair güçlü bulgular vardı. Teşkilat her şeyden haberdardı ama durdurmak için herhangi bir girişimde bulunmadı.

Tarihte Soğuk Savaş dönemi olarak anılan ve daha ziyade Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki nükleer silahlanma yarışıyla bilinen bu dönem aslında bundan çok daha fazlasıydı. Berlin sokaklarında ya da Küba'yı çevreleyen sulardaki gerginlik ve düşmanca politik konuşmalar buzdağının yalnızca görünen kısmıydı. Asıl hikâye, görünmeyen kısımda olup bitiyordu. CIA, demokrasiyi korumak için aktif rol üstlenmişti ve kendince demokrasinin karşısındaki en büyük tehlikeyi, yani komünizm öcüsünü ortadan kaldırmak için var gücüyle mücadele ediyordu. Zaman zaman bu öcü korkusu demokrasi inancından baskın çıksa da bu durum onlar açısından kabul edilebilir bir şeydi.

Aslında ABD'nin, etrafındaki ülkelerin politik kaderini şekillendirme hikâyesi, CIA'in Pinochet rejimine sessizce destek olmasından çok öncelere dayanıyor. 1946'da, ABD tarafından yönetilen Panama Kanalı Bölgesinde, "Latin Amerika Eğitim Merkezi" adıyla bir Amerikan Askeri Okulu (School of Americas) kuruldu. İleride kötü bir üne sahip olacak ve "Diktatör Okulu" olarak anılacak merkezin görünürdeki amacı, yüksek rütbeli yerel subayları ABD'nin askeri metotlarını temel alarak eğitmekti. 1953-1959 yılları arasındaki Küba Devrimi'yle birlikte okulun eğitim anlayışı da dramatik bir şekilde değişime uğradı. Artık, Latin Amerika'nın dört bir yanından, içlerinde geleceğin diktatörlerinin de bulunduğu askeri simalar buraya akın etmeye başlayacaktı. ABD'ye yayılmasından korkulan Kızıl Dalga'nın bastırılmasında Amerikan hükümetine destek olmak için en acımasız kontrgerilla tekniklerini burada öğreneceklerdi.

Küba'nın başkenti Havana sokaklarında muhalif seslerin yükselmeye başladığı dönemde Guatemala, 1946'da diktatör Jorge Ubico'yu devirmiş, ABD'li ticaret devi United Fruit Company'nin dayattığı baskılardan kurtulmuş, özgürlüğünün tadını çıkarıyordu. Görevi devralan Guatemala hükümeti çiftçilere yeni topraklar dağıtmaya başladı. Sendikalar artık söz sahibi olacaktı. Bunların dışında, ülke çapında bir okuma-yazma seferberliğine girişildi

Haitili diktatör Papa Doc Duvalier'in "ömür boyu başkanlık" yetkisi, 1971'de ölmesinin ardından oğluna devredildi

Şili gizli polis teşkilatının eski başkanı, Letelier suikastı nedeniyle mahkemenin kendisine verdiği yedi yıllık hapis cezası kararına karşı çıkıyor

Orlando Letelier için adalet isteyen Şilililer, Santiago'da barışçıl protestolar düzenledi

ve eğitim programlarına başlandı. Başkan Juan Arévalo'nun siyasi duruşu kapitalistti, ancak sağ kanattan uzaklaşma eğilimi ABD'yi alarma geçirdi. Ne de olsa, yıllardır üzerinden büyük kazanç sağladığı, gerek iş gücü gerekse ekonomik bağımlılığıyla kölesi olan bir ülke ondan yavaş yavaş uzaklaşmaya, özgürleşmeye başlıyordu. CIA, Arévalo'ya muhalefet olacak düzinelerce insanı sahaya yerleştirdi ve komünistlerin ülkeye sızdığı haberini yaymaya başladı. Derken, 1954 yılında, bir süredir sürgünde olan Yarbay Carlos Castillo Armas, darbe yaparak hükümeti devirdi. Perde arkasında elbette CIA vardı. Bu olay, Beyaz Saray için bir dönüm noktasıydı. O zamana kadar, yumuşak diplomatik diyaloglar, destek çıkmalar ya da kınamalarla etkili sonuçlar elde edememiş olan ABD'li üst düzey devlet yetkilileri, CIA'in yöntemlerinin tüm uluslararası eleştirilere rağmen diğer ülkelerde nasıl işe yaradığını görmeye başlamıştı. Bir kişi daha vardı bunu fark eden: Guatemala City'den kaçıp Küba Devrimi'nde Fidel Castro'nun sağ kolu olarak yanı başında yer alan, Latin Amerika ve Afrika'yı dolaşarak devrimci fikirlerini yayan, Arjantinli Ernesto "Che" Guevara...

1974'te Şili'de yapılan ve Akbaba Operasyonu'nu başlatan toplantıya kadar 20 yıl boyunca askeri cuntalar, Karayipler ve Güney Amerika'da bir virüs gibi yayıldı. Yarbay Armas'ın darbesiyle aynı yıl, General Alfredo Stroessner, Paraguay'da gücü ele geçirdi ve devam eden 30 yıl boyunca herhangi bir muhalefete izin vermeden tek partili yönetimin başında ülkeyi idare etti. Jango lakaplı Brezilya Cumhurbaşkanı Joao Goulart, 1964 yılında General Olimpio Mourao Filho tarafından devrildi. 1971'de ise anti-komünist General Hugo Banzer, politik düşmanı Başkan Juan José'yi bir dizi askeri darbe sonucunda alaşağı ederek Bolivya'yı diktası altına aldı. Uruguay'da Cumhurbaşkanı Juan Maria Bordaberry, 1973 Haziranında yarı sivil, yarı askeri bir darbe düzenledi. Bundan üç ay sonra da Pinochet, Şili'nin yönetimini ele geçirdi.

Bu domino etkisinin tesadüf olmadığı aşikârdı. CIA, ABD'nin finansal gücünü bu cuntaları beslemek için doğrudan kullanmıyor olsa bile, onlara silah tedarik ederek, propaganda yaparak ya da istihbarat sağlayarak destek veriyordu. Arka planda kalıp gündemi dikkatlice izleyen, yalnızca ama yalnızca Kızılların güç kazandığı durumlarda müdahale eden gizli bir oyuncuydu.

François Duvalier, nam-ı diğer Papa Doc'un Haiti'deki ayaklanmaları bastırabilmesi, kesinlikle CIA'in bu gizli desteği sayesinde oldu. Duvalier, 1957 yılında Haiti Cumhurbaşkanı seçilmişti. İktidarı boyunca mistik inanışlara yönelen ve zamanla ülke üzerindeki baskısını arttırıp, kendisini Vudu inanışına göre ölülerin efendisi olan "Baron Samedi" ile özdeşleştiren Duvalier, 1963 yılı sonlarında işi iyice ileri götürüp Haiti halkının yarı-tanrı lideri olduğunu iddia etti. 1964 yılına gelindiğinde ise yine kendi kararıyla Haiti'nin ömür boyu başkanı olarak atanmış, güçlü bir diktatördü. Duvalier'in dikta rejimi hakkında her ne kadar çekinceler olsa da varlığı ABD'nin işine geliyordu. Zira, Küba'nın bu kadar yakınında, gizliden gizliye kontrol edebileceği Castro karşıtı bir güç, komünizmle arasında ön saflarda yer alan bir tampon bölgeydi. Amaç göz önüne alındığında, Haiti'deki bu korkunç duruma göz yummak zaruriydi. Duvalier ve halefi on binlerce insanı katledip, bir zamanlar mutlu ve müreffeh bir ülke olan Haiti'yi yoksulluğa sürükledi.

"ABD'NİN, DİĞER ÜLKELERİN SİYASİ KADERLERİNİN BELİRLENMESİNDEKİ ETKİSİ ÇOK ESKİYE DAYANIYOR"

Ajan Daniel Mitrione, yürütülmekte olan bir operasyon için 1960 ile 1967 yılları arasında zamanının çoğunu Brezilya'da geçiriyordu. O dönemde Devlet başkanı Joao Goulart, ülkesindeki refah düzeyini arttırmak ve eğitim kalitesini iyileştirmek için var gücüyle çalışıyordu. Sahip olduğu hatırı sayılır varlığıyla tipik bir anti-komünist politikacı örneğiydi ama ülkeyi idare şekli daha ziyade sol kanada yakındı. Bu yakınlık, o dönemde ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı olan Henry Kissinger için müsamaha sınırlarının çok ötesindeydi. Psikolojik savaş alanında uzman olan bir ekip oluşturulup Brezilya'ya gönderildi. Amaçları, Goulart hakkında olumsuz propaganda yapmak, dedikodular yayıp halkı galeyana getirmek ve ülkenin bütünlüğünü bozarak, planlanmakta olan askeri darbeye zemin hazırlamaktı.

Propagandalar iyiden iyiye kök salmaya başladığı sırada CIA, Brezilya maden şirketlerinde hisseleri olan Hannah Madencilik Şirketi'nin üst düzey yöneticilerinden Jack Burford ile irtibata geçti. Zaman kaybetmeden Brezilya'ya giden Burford, Goulart ile gizli bir toplantı yaptı. Toplantının amacı, başkana reddedemeyeceği bir teklif sunmaktı. Başkan kabul ederse hem kendi cebi dolacak hem de ABD ve Hanna Madencilik bu anlaşmadan menfaat sağlayacaktı. Goulart, teklifi net bir şekilde geri çevirdi. ABD Başkanı Lyndon Johnson için bu hareket, Brezilya'da yapılacak askeri darbeye yeşil ışık yakılması gerektiği anlamına geliyordu. 1964'te Brezilya ordusunun generalleri, yakınlarda demir atmış olan ABD Donanması'nın gölgesinde Joao Goulart'ı iktidardan indirip sürgüne gönderdiler.

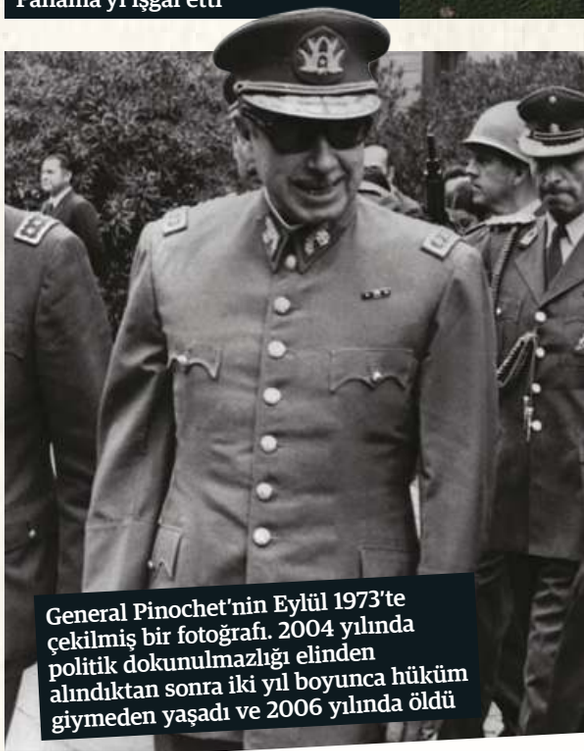
Ajan Mitrione, ülkedeki Goulart destekçilerinin ortadan kaldırılması ve ustalaştığı "etkili" sorgulama tekniklerinin Brezilya polisi tarafından uygulanması için geri planda darbecilere destek verdi. 1969'da ise Uruguay'a gönderildi. Burası, onun sadist sorgulama yöntemlerini özgürce uyguladığı yerdi. Sokaktan zorla dilencileri toplayıp üzerlerinde işkence tekniklerini deniyordu. Hamile kadınlar üzerinde bile çalıştığı oluyor, onları bir cerrah gibi kesip biçerek hünerlerini geliştiriyordu. Çift taraflı çalışan Kübalı ajan Manuel Hevia Cosculluela, o zamanlar CIA için Mitrione'nin yönetiminde çalışıyordu. Bu sayede, onun yaptıklarını gözlemleme şansı olmuştu. Küba'ya geri döndüğünde ise şu sözleri söyledi: "Sorgulama diye bir şey yoktu. Tek gördüğüm, insan vücudundaki farklı noktalarda, farklı şiddetteki voltajın değişen etkileriydi. Bunun dışında, neden verildiğini anlayamadığım, kusmaya sebep olan bir ilaçla başka bir kimyasal daha kullanılıyordu. İşkence görenler arasındaki dört kişi, yapılanlara daha fazla dayanamayıp öldü."

Cosculluela ayrıca, Mitrione'nin kendisine anlattığı başka bazı işkence taktiklerinden de bahsetti: "Hiçbir soru sorulmadan sadece hakaret ve dayakla insanlar bezdiriliyordu. Bu, yumuşatma fazıydı ve hemen ardından sorgulamaya geçiliyordu. Mitrione, başarılı bir sorgu için yeterli acı, doğru mekân ve kararında işkence gerektiğini söylerdi. Karşı tarafa daima bir parça umut, uzak da olsa bir ışık bırakılırdı. Yeni bir yumuşatma fazı için bazen seansı biraz uzattığımız da olurdu. Bu aşamada amaç, bilgi edinmek değil, yalnızca korku salmak oluyordu. Siyasi önlem olarak, insanları yıkıcı faaliyetlerden uzak tutmak amacıyla yeterince korkutmayı hedefliyorduk."

Akbaba Operasyonu, diğer Güney Amerika ülkelerine oranla Arjantin halkına muhtemelen çok daha fazla zarar verdi. Cinayete kurban gidenlerin sayısı, Şili'de öldürülen 10.000 kişinin neredeyse üç katıydı. CIA ve ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın desteğiyle 1976'da Arjantin'de yönetimi ele geçiren diktatör Jorge Videla bile, ordunun üst kademelerinde görev aldığı günlerde korkunç insanlık suçları işlemişti. Videla'nın ölüm mangaları, "Kirli Savaş" olarak bilinen bu

Artık CIA'in işine yaramayan Manuel Noriega'nın ipi çekilmişti. ABD, Just Cause (Geçerli Neden) Operasyonu ile 1989 sonunda Panama'yı işgal etti

General Pinochet'nin Eylül 1973'te çekilmiş bir fotoğrafı. 2004 yılında politik dokunulmazlığı elinden alındıktan sonra iki yıl boyunca hüküm giymeden yaşadı ve 2006 yılında öldü

"DÖNEMİN ABD LİDERLERİ KOMÜNİZME KARŞI VERİLEN SAVAŞTA GALİP GELDİKLERİNİ GÖSTERMEYE ÇALIŞIYORDU"

Çocukları "kaybolan" aileler yıllar boyunca, başta Buenos Aires şehrinin ünlü meydanı Plaza de Mayo olmak üzere Arjantin sokaklarında protesto gösterileri düzenledi

DİKTATÖR OKULU

LATİN AMERİKALI SUBAYLARI EĞİTMEK İÇİN KURULAN CIA EĞİTİM KAMPININ İÇ YÜZÜ

1970'lerin Latin Amerikalı diktatörlerine rehberlik edecek ilkelerin tohumları, 1946'da ABD tarafından ekildi. ABD Ordusu, sloganı "Libertad, Paz y Fraternidad" yani "Özgürlük, Barış ve Kardeşlik" olan Amerikan Askeri Okulu'nu (School of Americas) Panama'daki Fort Gulick üssünde inşa etti. Duygusal ve süslü sözlerle üzeri örtülen amaç aslında bambaşkaydı: Komünizm dışında her şeyin mübah olduğu bir sistem.

Okul, Soğuk Savaş'ın iyice kızıştığı 1961 yılında Güney Amerika'lı askeri personele komünizmle nasıl savaşacakları konusunda eğitim vermeye başladı. Söylentilere göre, ilk yıllarda işkence yöntemleri de öğretiliyordu. Okulun en ünlü mezunları arasında şu isimler yer alıyordu: Jorge Rafael Videla (Arjantin'li diktatör, 1976-81), Hugo Banzer (Bolivya'lı diktatör, 1971-78), Manuel Contreras (Şili Gizli Polis Teşkilatı Başkanı, 1973-77), Manuel Noriega (Panama'lı diktatör, 1983-89).

Akbaba Operasyonu dönemine ait liste uzayıp gidiyor. Hepsi de bu operasyon sırasında insan haklarını ihlal etmiş ve ellerine kan bulaşmış isimler. Fakat ne var ki çok azı işlediği suçların tümünden sorumlu tutuldu. İlginçtir ki okulun öğrencileri arasında Meksika'nın güçlü suç karteli Los Zetas'ın üyeleri de bulunuyor. İşlerini rüşvetle değil kanla çözmeyi tercih eden bu azılı suçluları, ABD'nin kendi ayağına sıktığı kurşun olarak tanımlamak yanlış olmaz.

Brezilya ve Peru'nun desteğini alan Bolivya cuntasının askerleri yemin ediyor

"ÇOK AZ KİŞİ, İŞLEDİĞİ SUÇLARIN TÜMÜNDEN SORUMLU TUTULDU"

Panama'da bulunan ABD üssü Fort Gulick'teki Amerikan Askeri Okulu'nda (School of the Americas) sorgu teknikleri de öğretiliyordu

dönemde Marksistleri, sol fikirli aktivistleri ve demokratik bir şekilde başa geçmiş bir önceki Arjantin cumhurbaşkanını destekleyenleri acımasızca katletmişti.

Videla taraftarları ise bu dönemi "Ulusal Yeniden Yapılanma Süreci" olarak tanımlıyordu. Onun cuntası altında; üniversite gençliği, rahipler, sendika üyeleri, sanatçılar ve akademisyenler kültürel bir soykırıma uğramış, toplama kamplarına gönderilenler Mitrione'nin korkunç işkence yöntemlerine maruz bırakılmıştı. Hayatta kalanların anlattığı işkence ve istismar öyküleri ülkenin dört bir yanında konuşulurken, 1979 yılında Videla kurbanlar hakkında şöyle bir açıklama yaptı: "Öldüler mi yoksa hayattalar mı bilemeyiz, çünkü ortadan kayboldular." Bu süreçte kaybolanlar hakkında hiçbir bilgiye ulaşılamadı ve sonrasında ölü oldukları varsayıldı.

CIA, bu "Kirli Savaş"ın başlıca suç ortağıydı ve Arjantin ordusunun 1970'ten beri işlediği insanlık suçlarından Henry Kissinger'ın haberi vardı. 1976'ya gelindiğinde ABD Kongresi, Arjantin'deki insan hakları ihlalleri üzerine yoğunlaştı ve ülkeye yaptırım uygulama konusu gündeme getirildi. Öte yandan, günümüzden kısa bir süre önce gün yüzüne çıkarılan bir transkriptte, parlamentonun hoşnutsuzluğuna rağmen Kissinger'ın, ziyaretine gelen Arjantin Dışişleri Bakanı Amiral César Augusto Guzzetti'ye, Arjantin cuntasının arkasında duracaklarının garantisini verdiği ortaya çıktı: "Ben biraz eski kafalıyımdır... Dostlarımızın her koşulda desteklenmesi gerektiğine inanırım. " diye söze başlayan Kissinger, şöyle devam ediyor: "ABD'de insanların anlamadığı şey, sizin bir iç savaşta olduğunuz... İnsan hakları konusundaki problemleri okuyor ve takip ediyoruz ama işi bu noktaya taşıyan koşullardan haberimiz yok. Ne kadar çabuk başarıya ulaşırsanız o kadar iyi, çünkü insan haklarıyla ilgili gündemin hızla önem kazanacağını düşünüyorum. Bu konuda bir istikrar sağlamanız lazım. Size gereksiz zorluk çıkarmayacağımızdan emin olabilirsiniz. Kongre yeniden toplanmadan bu işi çözerseniz iyi olacak. Özgürlükleri ne kadar genişletebilirseniz o kadar iyi."

1999'da, ABD Başkanı Bill Clinton, CIA'in Akbaba Operasyonu sırasındaki rolünü ortaya koyan belgelerin açıklanmasını emretti. O güne kadar gizli tutulan binlerce belge, CIA'in Akbaba Operasyonu hakkında ilk elden detaylı bilgiye sahip olduğunu, hatta Güney Amerika cuntalarının devlet destekli cinayetlerine ve yaşattıkları vahşete dolaylı yoldan da olsa karıştığını gösteriyordu. Aynı zamanda belgeler, CIA ve Dışişleri Bakanlığı'nın, Orlando Letelier gibi birçok devlet adamının suikastına engel olabilecekken seyirci kaldığını da ortaya koyuyordu.

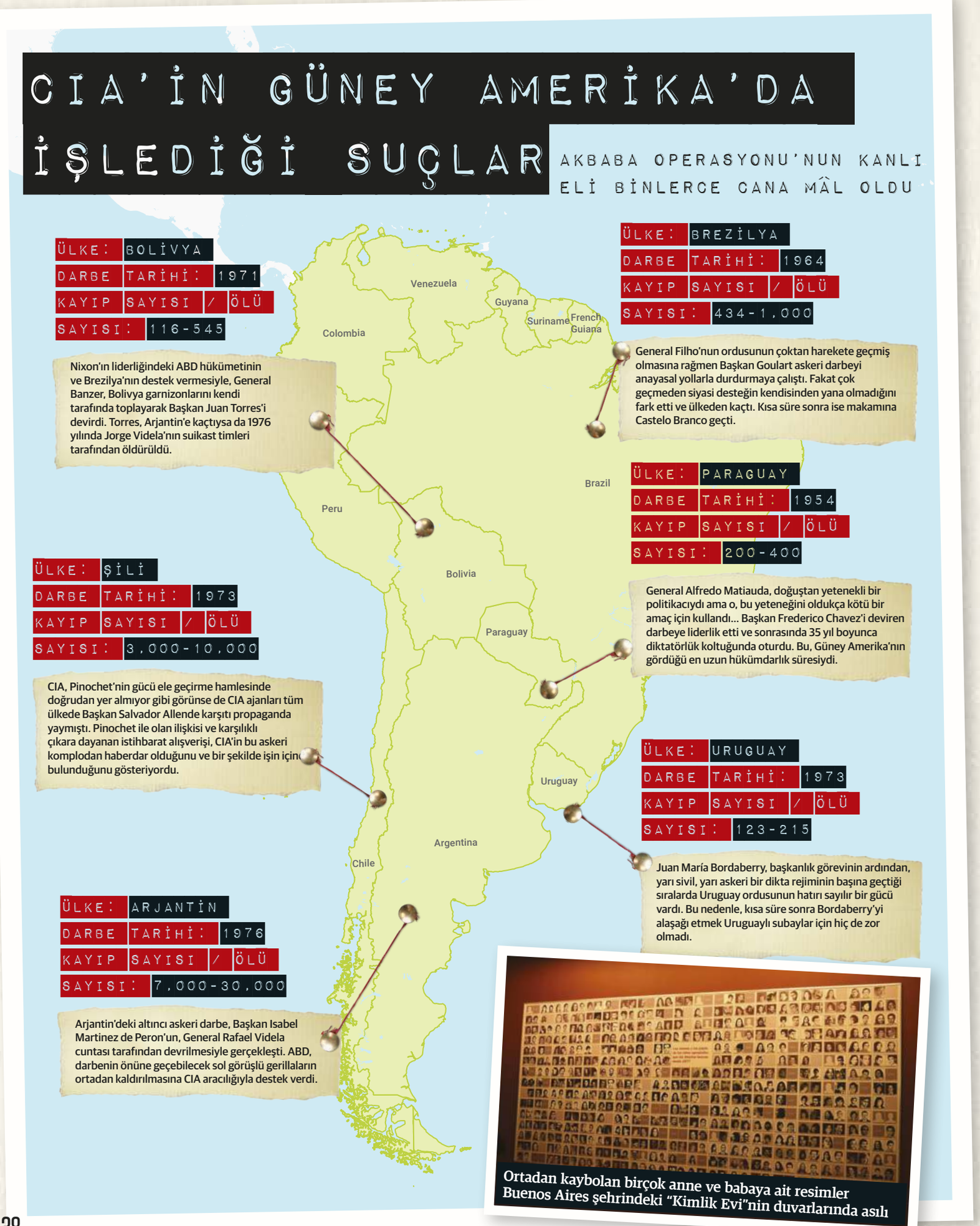
Sadece düz mantıkla bakıldığında, Akbaba Operasyonu kendi hedefleri açısından bir süre için başarılıydı. Acımasızca baskı kurup siyasi rakipleri ortadan kaldıran altı Latin Amerika cuntası, en büyük tehlike olduğuna inandıkları komünizmi bölgeden uzak tutmayı başardı. O dönemdeki ABD liderleri de bir yandan Kızıllara karşı verilen savaşı nasıl kazandıklarını gururla anlatıp, diğer yandan ABD'nin yurt dışındaki ticari çıkarlarını destekleyerek Amerikan ekonomisini güçlendirdiler.

Ne var ki bu bakış açısı bir kenara bırakıldığında, bu operasyonun uzun vadede tüm taraflar açısından çok zararlı olduğu görülüyor. "Komünist" yaftasının bedelini yalnızca sol görüşlü aktivistler ve rejim karşıtı şehir gerillaları ödemedi. Bu itham, hükümetle aynı ideolojiyi paylaşmayan her bireyi, onların dostlarını ve ailelerini, siyasi görüşleri her ne olursa olsun felakete sürüklemişti. Pinochet ve diğer diktatörler, mutlak otoritelerini korumak adına, sorun olarak gördükleri herkesin kökünü kurutmayı tercih etmişti.

Yaşananların kaçınılmaz sonucu olarak tüm dünya Güney Amerika'da işlenen insanlık suçlarına odaklanmıştı. ABD hükümeti, bu vahşetle olan ilişkisinin ortaya çıkmasına karşı acilen önlem almalıydı. Hızlı bir kararla CIA, Latin Amerika'ya akıttığı fonu ve desteği durdurdu. 1989'da Panamalı diktatör Manuel Noriega'nın rejiminin sonlanması ve Demir Perde'nin yıkılmasıyla Akbaba Operasyonu sona erdi. CIA, her zaman olduğu gibi yine kirli işlerini halının altına süpürmeyi başarmıştı ve yaptıkları uzun bir süre gizli kalacaktı.

CIA'İN GÜNEY AMERİKA'DA İŞLEDİĞİ SUÇLAR

AKBABA OPERASYONU'NUN KANLI ELİ BİNLERCE CANA MÂL OLDU

ÜLKE: BOLİVYA
DARBE TARİHİ: 1971
KAYIP SAYISI / ÖLÜ SAYISI: 116-545

Nixon'ın liderliğindeki ABD hükümetinin ve Brezilya'nın destek vermesiyle, General Banzer, Bolivya garnizonlarını kendi tarafında toplayarak Başkan Juan Torres'i devirdi. Torres, Arjantin'e kaçtıysa da 1976 yılında Jorge Videla'nın suikast timleri tarafından öldürüldü.

ÜLKE: BREZİLYA
DARBE TARİHİ: 1964
KAYIP SAYISI / ÖLÜ SAYISI: 434-1,000

General Filho'nun ordusunun çoktan harekete geçmiş olmasına rağmen Başkan Goulart askeri darbeyi anayasal yollarla durdurmaya çalıştı. Fakat çok geçmeden siyasi desteğin kendisinden yana olmadığını fark etti ve ülkeden kaçtı. Kısa süre sonra ise makamına Castelo Branco geçti.

ÜLKE: PARAGUAY
DARBE TARİHİ: 1954
KAYIP SAYISI / ÖLÜ SAYISI: 200-400

General Alfredo Matiauda, doğuştan yetenekli bir politikacıydı ama o, bu yeteneğini oldukça kötü bir amaç için kullandı... Başkan Frederico Chavez'i deviren darbeye liderlik etti ve sonrasında 35 yıl boyunca diktatörlük koltuğunda oturdu. Bu, Güney Amerika'nın gördüğü en uzun hükümdarlık süresiydi.

ÜLKE: ŞİLİ
DARBE TARİHİ: 1973
KAYIP SAYISI / ÖLÜ SAYISI: 3,000-10,000

CIA, Pinochet'nin gücü ele geçirme hamlesinde doğrudan yer almıyor gibi görünse de CIA ajanları tüm ülkede Başkan Salvador Allende karşıtı propaganda yaymıştı. Pinochet ile olan ilişkisi ve karşılıklı çıkara dayanan istihbarat alışverişi, CIA'in bu askeri komplodan haberdar olduğunu ve bir şekilde işin içinde bulunduğunu gösteriyordu.

ÜLKE: URUGUAY
DARBE TARİHİ: 1973
KAYIP SAYISI / ÖLÜ SAYISI: 123-215

Juan María Bordaberry, başkanlık görevinin ardından, yarı sivil, yarı askeri bir dikta rejiminin başına geçtiği sıralarda Uruguay ordusunun hatırı sayılır bir gücü vardı. Bu nedenle, kısa süre sonra Bordaberry'yi alaşağı etmek Uruguaylı subaylar için hiç de zor olmadı.

ÜLKE: ARJANTİN
DARBE TARİHİ: 1976
KAYIP SAYISI / ÖLÜ SAYISI: 7,000-30,000

Arjantin'deki altıncı askeri darbe, Başkan Isabel Martinez de Peron'un, General Rafael Videla cuntası tarafından devrilmesiyle gerçekleşti. ABD, darbenin önüne geçebilecek sol görüşlü gerillaların ortadan kaldırılmasına CIA aracılığıyla destek verdi.

Ortadan kaybolan birçok anne ve babaya ait resimler Buenos Aires şehrindeki "Kimlik Evi"nin duvarlarında asılı

© Alamy, Getty Images, FreeVectorMaps.com

ÖZEL SAYI HEDİYELİ ABONELİK FIRSATI!

Hemen abone olun!

6 sayı (1 yıllık) abonelik ile **Kurtuluş Savaşı Meclis Özel Sayısı** hediye

95,40 TL

ÇAĞRI MERKEZİ
(212) 478 03 00

E-POSTA
abone@doganburda.com

İNTERNET
www.dergiburda.com

• Kampanya stoklarla sınırlıdır. Doğan Burda kampanya koşullarını değiştirme ve kampanyayı bitirme hakkını saklı tutar.
• Kampanyada belirtilen koşullar www.dergiburda.com sitemizden yapılan satışlar için geçerlidir.

ALL ABOUT HISTORY

YAYINCI
Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş.

İcra Kurulu Başkanı
Cem M. Başar

Yayın Direktörü (Sorumlu)
Gökhun Sungurtekin

Grafik Tasarım
Hasan Kaya

Yayına Hazırlayan
Deniz Özbatur

Katkıda Bulunanlar
Kubilay Tutar, Cem Şancı,
Arzu Uzunali, Cenk Tarhan, Eylül Şahinoğlu

Etkinlik ve Proje Direktörü
Ali Erman İleri

Kurumsal İletişim Müdürü
Funda Demirci Ayan

YÖNETİM
Satış ve Dağıtım Direktörü **Egemen Erkorol**
Finans Direktörü **Didem Kurucu**
Üretim Planlama Direktörü (Tüzel Kişi Temsilcisi) **Yakup Kurtulmuş**
Dijital İçerik Direktörü **Eren Demir**

REKLAM
Grup Başkanı **Nisa Aslı Erten Çokça**
Grup Başkan Yardımcısı **Seda Erdoğan Dal, Işıl Baysal Turan**
Satış Koordinatörü **Burcu Acavut, Burcu Kevser Karaçam**
Satış Müdürü **İpek Tunalı, Beril Güroğlu Sözkesen**
Reklam Teknik Müdürü **Ayfer Kaygun Buka**
☎ 0 212 336 53 61-62

REZERVASYON
Rezervasyon ☎ 0 212 336 53 00 - 57 - 59
Rezervasyon Faks 0 212 336 53 92 - 93
Hedef Sayfalar Reklam Koordinatörü **Aysel Şener**
☎ 0 212 336 53 70 Faks 0 212 336 53 91
Reklam Bölgeler Satış Müdürü **Hülya Erdoğan**
☎ 0 212 336 53 72 Faks 0 212 336 53 91
Ankara Reklam Satış Koordinatörü **Sezinur Balıkçıoğlu**
Ankara Reklam Satış Müdürü **Beliz Balıbey**
☎ 0 312 577 31 56

ANKARA TEMSİLCİSİ
Erdal İpekeşen ☎ 0 312 577 31 56

ULUSLARARASI REKLAM SATIŞ TEMSİLCİLERİMİZ
Burda Uluslararası
İtalya: **Mariolina Siclari**
☎ +39 02 91 32 34 66, mariolina.siclari@burda.com
Burda Community Network
Almanya/Merkez: **Vanessa Noetzel**
☎ +49 89 9250 3532, vanessa.noetzel@burda.com
Michael Neuwirth
☎ +49 89 9250 3629, michael.neuwirth@burda.com
Avusturya/İsviçre: **Goran Vukota**
☎ +41 44 81 02 146, goran.vukota@burda.com
Fransa/Luksemburg: **Marion Badolle-Feick**
☎ +33 1 72 71 25 24, marion.badolle-feick@burda.com
İngiltere/İrlanda: **Jeannine Soeldner**
☎ +44 20 3440 5832, jeannine.soeldner@burda.com
ABD+Kanada+Meksika: **Salvatore Zammuto**
☎ +1 212 884 48 24, salvatore.zammuto@burda.com

YÖNETİM YERİ
Kuştepe Mah. Mecidiyeköy Yolu Cad. No: 12
Trump Towers Kule 2 Kat: 21-22 34387 Şişli - İstanbul
☎ 0 212 410 32 00 **Faks** 0 212 410 35 81
Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Org. San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye - İstanbul
☎ 444 44 03 **Faks** 0 216 365 99 07-08 www.bilnet.net.tr
Dağıtım: Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.
DB Okur Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300 okurhizmetleri@doganburda.com
DB Abone Hizmetleri Hattı
☎ 0 212 478 0 300 **Faks** 0 212 410 35 - 12 - 13
E-posta abone@doganburda.com **Web** www.doganburda.com
Çalışma saatleri
Her gün saat 9.00-22.00 arasında hizmet verilmektedir.
Yayın türü: Ulusal, iki ayda bir

FIPP üyesidir.

© All About History Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş. tarafından T.C. yasalarına uygun olarak yayımlanmaktadır. Dergide yayımlanan yazı, fotoğraf, harita, illüstrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilerek dahi alıntı yapılamaz.

FUTURE

Bu dergideki makaleler All About History adlı dergiden Türkçeye çevrilmiştir. Bu yayının telif hakkı ve lisansı, Birleşik Krallık merkezli Future plc grup şirketi Future Publishing Limited'a aittir. Tüm hakları saklıdır. Future plc grubu tarafından yayımlanan dergiler hakkında bilgi almak için www.futureplc.com adresini ziyaret edebilirsiniz.

Kayıp Şehir Angkor

Yazan:
John Man
İllüstrasyonlar:
Abigail Daker

Bir Orta Çağ uygarlığının kalıntıları Kamboçya ormanlarının derinliklerinde yüzyıllar boyunca saklı kaldı; ta ki bir gün, Kmer İmparatorluğunun yalnızlığa terk edilmiş olan cevheri, bir kâşif sayesinde yeniden ışıldamaya başlayana kadar

1860'ta, Fransız doğa bilimcisi ve kâşif Henri Mouhot, Kamboçya'daki Tonlé Sap Gölü'nün yaklaşık 30 km yakınlarındaki ormanı keşfe çıktığında geniş bir alana yayılmış gizemli bir harabeyle karşılaştı. Harabenin duvarları, kuleleri, heykelleri ve frizleri; kurumuş ağaç gövdeleri, dallar ve kökler tarafından sarıp sarmalanmış, adeta yutulmuştu. Mouhot için bu, Antik Yunan ya da Roma harabelerinin hepsinden daha büyük bir keşifti. Ne yazık ki Mouhot ertesi yıl öldü ama Fransızca ve İngilizce dillerinde basılan günlükleri tüm Avrupa'ya yayılarak büyük yankı uyandırdı. Bugünkü Kamboçya, Vietnam, Laos ve Tayland'ı kapsayan Hindiçini'nde koloni kurmakla meşgul olan Fransa, muhteşem tapınaklarıyla dünyanın en gösterişli dini kompleksine sahip olan gizemli bir imparatorluğun gün ışığına çıkarılmasına ön ayak oldu.

Son dönemlerde yapılan araştırmalar, buradaki oluşumun temellerinin 8. yüzyıla dayandığını gösteriyor. 802 yılında Kmer Kralı II. Jayavarman'ın, Cavalı derebeylerini alt ederek tek çatı altında birleştirdiği erken dönem kuzey Hint ülkesi olan Kamboçya, Sanskritçede "altın toprak" ya da "barış ve refah ülkesi" anlamına geliyor. Kral II. Jayavarman, Hint Tanrısı Şiva'nın dünyadaki temsilcisi olduğuna inanılan bir tanrı-kral. Kısa sürede Tayland, Laos'un yarısı ve

Angkor'da Hayat

1296 yılında, Kmer İmparatorluğu'nun son döneminde Zhou Daguan, özel bir görev için Çin İmparatorluğu'ndan Angkor'a geldi. Tuttuğu günlükte Daguan, Angkor'daki günlük hayatı ve halkın gözünden kralı hayranlıkla kaleme aldı

Tuvalet Alışkanlığı

İki ya da üç ailenin kullandığı tuvaletler, toprağa kazılan ve çimenle kaplanan derin çukurlardan oluşuyor. Bu çukurlar dolduğunda kapatılıyor ve başka bir yerde yenisi kazılıyor. Tuvalet ihtiyaçlarını giderdikten sonra mutlaka havuza girip kendilerini temizliyorlar ama bu işlemi yaparken sağ ellerini kullanmaları yasak, çünkü sağ el yemek yemek için kullanılıyor. Bir Çinliyi tuvaletini yaptıktan sonra kâğıtla silinirken gördüklerinde dalga geçiyorlar. Kadınların bazıları tuhaf bir şekilde ayakta idrar yapıyor.

Doğum ve Sonrası

Doğumun hemen ardından yerli kadınlar sıcak bir pirinç lapası hazırlıyor. Bu sıcak lapayı tuzla yoğurup yeni doğum yapmış kadının cinsel organına sürüyorlar. Bir gün boyunca bu şekilde bekletilen lapa, doğumun olası tatsız sonuçlarını büyük ölçüde defediyor. Bu formül aynı zamanda kadınların cinsel organlarının yeniden bakirelik zamanlarındaki formunu kazanmasını sağlıyor. Önceleri buna pek de inanmıyordum ama yanında kaldığım ailenin kızı doğum yapınca konu hakkında detaylı bilgiye sahip oldum.

Mutfak ve Yemek Gereçleri

Sıradan halkın evi var ama masa, sandalye, lavabo ya da bakraçları yok. Pirinç pişirmek için çömlekler kullanıyorlar. Sos hazırlamak için yine topraktan yapılmış ocakları var. Bu sosları ağaç yapraklarına koyuyorlar. Küçük kaplar haline getirdikleri bu ağaç yaprakları, ağzına kadar doluyken bile sızdırmayacak kadar sağlam. Yemekleri, yine ağaç yapraklarını kullanarak yaptıkları kaşıklarla yiyorlar ve yemek bittiğinde bunları atıyorlar. Geceleri çok fazla sivrisinek oluyor. Buna karşı çözümleri ise kumaş cibinlik kullanmak.

Kraliyet Alayı

Prens dışarı çıktığında, askerler ona flamalar ve müzikle eşlik ediyor. Yapraklarla süslenmiş kumaşlara sarınmış, çiçeklerle bezeli taçlar takan ve ellerinde mum taşıyan 300 ila 500 saray kızı da onları izliyor. Gün ışığı parıldarken bile genç kızların mumları yanıyor. Derken diğer saray kızları da geliyor. Hepsi elinde ne işe yaradığını bilmediğim, kraliyet altınından ve gümüşünden yapılmış kap kacaklar ve bir dizi sıra dışı süs eşyası taşıyor. Bir de sarayın özel muhafızları olan kızlar var. Ellerinde mızrak ve kalkanlarıyla onlar da ayrı bir grup oluşturuyor. Keçilerin ve atların çektiği arabalar altınlarla bezenmiş. Çok uzaktan fark edebileceğiniz sayısız kırmızı şemsiyeleriyle, bakanlar ve prensler fillerin sırtında geçit törenine eşlik ediyor. Onların ardından kralın eşleri ve cariyeleri, tahtırevanlarda, arabalarda, at ya da fillerin üzerinde ilerliyor. Elbette binden fazla altın bezeli şemsiyeyle birlikte... En arkada ise, bir filin üzerindeki kralı görüyoruz. Elinde son derece değerli bir kılıç tutuyor. Üzerinde olduğu filin dişleri altınla kaplanmış. Altın benekli ve altın kulplu 20'den fazla beyaz şemsiye insanın gözünü kamaştırıyor. Pür dikkat kesilmiş bir askeri birlik, kralın etrafını saran fillerle birlikte koruma görevini üstleniyor.

Banyo

Burası o kadar sıcak ki insanın bir gününü birkaç kez banyo yapmadan geçirmesi imkânsız. Geceleri bile bir-iki defa yıkanmak gerekebiliyor. Evlerde banyo, lavabo, küvet ya da kova bulunmuyor. Bunun yerine, iki-üç ailenin ortak bir havuzu var. Nispeten varlıklı aileler ise kendi havuzlarına sahip. Kadınlar ve erkekler bu havuzlara çıplak giriyor olsa da kadınlar girerken cinsel organlarını sol elleriyle kapatıyor. Her üç ya da dört günde bir, kadınlar grup halinde şehir dışındaki nehirde yıkanmaya gidiyor. Soylu hanelerin mensuplarına bile rastlayabileceğiniz binlerce kadını o nehirde bir arada görmek mümkün.

Prasat Bayon tapınağındaki ünlü gülen surat heykeli

Angkor'daki Ta Prohm tapınağı orman tarafından ele geçirilmiş

"Her kral; atalarını, tanrıları ve kendisini yüceltmek için tapınaklar, saraylar ve heykeller yaptırdı"

Vietnam'ın en güney ucunu da topraklarına katan bu tanrı-kralın insanlığa en büyük mirası nedir derseniz, cevabımız tek bir kelimeyle, Angkor...

Eski adı Yasodhapura olan ve Sanskritçede "nagara" (şehir ya da başkent) olarak adlandırılan Angkor, her mahallenin merkezinde bulunan tapınaklar sayesinde geniş bir tapınak ağına ev sahipliği yapıyordu. İmparatorlukların ordulara, binaların ise onları inşa edecek işçilere ihtiyacı vardı ve hepsinin karnını doyurabilmek gerekiyordu. İşte bu nedenle Jayavarman ve varisleri yeni bir plan için kolları sıvadı. Dev bir tarım girişimiyle tüm ülkede pirinç ekilmeye başlandı.

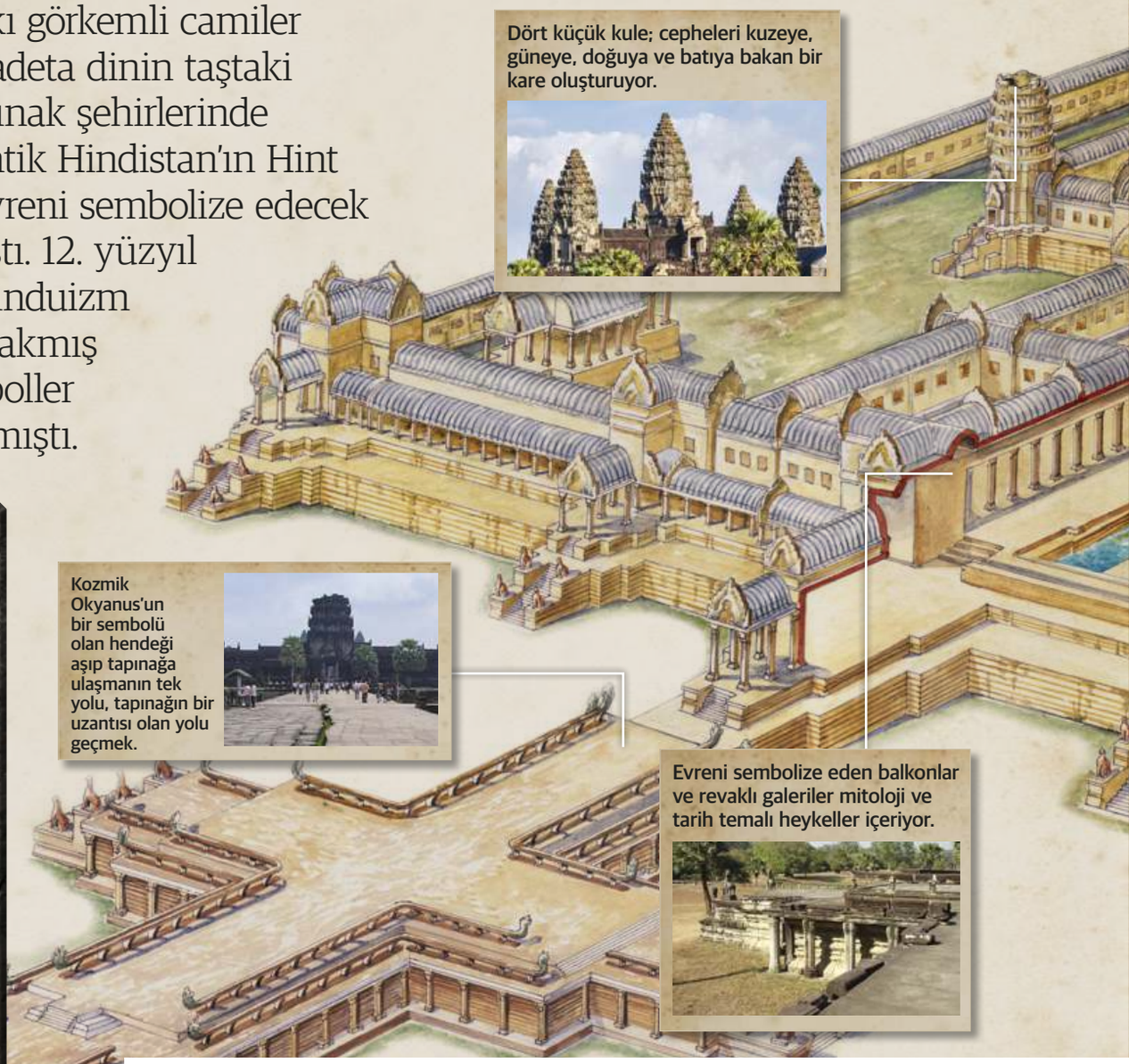
Öte yandan, Kmer kralları, suyu kontrol altında tutabilmek adına on binlerce işçiyi, su kanalı kazmak ve depo alanları oluşturmak için çalıştırdı. Baray adı verilen bu su depoları, yağışlı dönemlerde Tonlé Sap Gölü'ne akan nehirlerdeki suyu toplayıp, kurak mevsimlerde kullanma olanağı tanıyordu. 300 yıllık bir süre içinde Angkor'da dört baray inşa edildi. En büyüğü olan Batı Baray, 8 km uzunluğunda ve 2,2 km genişliğindeydi. Tüm sistem, depo havzasının bir tür kireç olan laterit ile mühürlenerek suyun buralarda toplanması ve biriken alüvyonun düzenli olarak temizlenmesi prensibine dayanıyordu. Bu şekilde Angkor, bir su şehrine dönüşmüştü.

Kamboçya'nın tanrı-krallarının birçok özelliği vardı. Onlar, başta Şiva'nın vücut bulmuş haliydi. Ayrıca, bereketin kaynağı olarak tüm atalarının, dünyanın ve büyük yaratıcı Vişnu'nun ruhunu taşıyorlardı. Ulusal kahraman olan krallar tüm faziletleri kendilerinde toplamıştı: Cesaret, sanat, cinsellik ve ruhanilik... Ölmelerinin ardından tapınakları, geçmişi geleceğe bağlayan sembolik bedenleri haline geliyordu. Bu inanış yalnızca kralların otoritesine hizmet etmekle kalmıyor, aynı zamanda onların bir alt tabakası olan elit kesime de yarıyordu. Hiyerarşik şekilde toplumun üst kesimlerine doğru akan zenginliği, günümüze ulaşan tapınaklarda, heykellerde ve 1300'den fazla yazıtta gözlemlemek mümkün.

Sulak çeltik tarlaları sayesinde Kmer kralları, imparatorluğun bekası ve devasa yapıların inşası için son derece önemli olan askerlerin ve işçilerin karnını doyurabiliyorlardı. Angkor, en gelişmiş döneminde, günümüzün New York'u kadar geniş bir alana yayılmış 750.000 nüfuslu bir halkı barındırıyordu. Çok sayıda ahşap saray ve idari bina ile bu binaların arasına yayılmış halde 100 tapınak vardı. Bu binaların çok büyük bir kısmı ne yazık ki günümüze kadar dayanamadı.

Angkor Wat Tapınağı

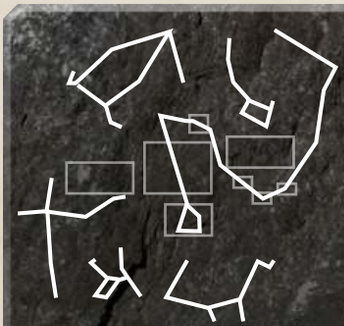
Angkor Wat da tıpkı görkemli camiler ve katedraller gibi adeta dinin taştaki suretiydi. Diğer tapınak şehirlerinde olduğu gibi o da antik Hindistan'ın Hint mitolojisine göre evreni sembolize edecek şekilde tasarlanmıştı. 12. yüzyıl Kamboçya'sında Hinduizm yerini Budizm'e bırakmış olsa da temel semboller ve yapılar aynı kalmıştı.

Dört küçük kule; cepheleri kuzeye, güneye, doğuya ve batıya bakan bir kare oluşturuyor.

Kozmik Okyanus'un bir sembolü olan hendeği aşıp tapınağa ulaşmanın tek yolu, tapınağın bir uzantısı olan yolu geçmek.

Evreni sembolize eden balkonlar ve revaklı galeriler mitoloji ve tarih temalı heykeller içeriyor.

Taşa Kaydedilmiş Astronomi

Angkor tapınakları kozmik ölçekte "evrensel" tanrı-kralların anıtları olduğundan, özellikle Angkor Wat'ın tasarımında evreni temsil eden detayları görmek mümkün. Yapıları ve bas-rölyefleri (yarım kabartma) incelediğimizde astronomi figürlerine rastlıyoruz. Aynı figürler 2000 yıl öncesine dayanan Hindu geleneklerinde de görülüyor. Kullanılan sayılar ise Hint mitolojisindeki çağların (Yuga) yıl, ay ve gün sayılarını sembolize ediyor. Örneğin hendeğin genişliği Kamboçya ölçülerine göre 432 arşın ve o dönemde yaşanan çağın (Kali Yuga) yıl karşılığı 432.000. Ana sunak ise dünyayı temsil ediyor ve bu sebeple beş katmanından birinin etrafında 360 taş var. Bu taşlar, kameri yıl (ay yılı) hesabına göre her biri 30 gün olan 12 ayı sembolize ediyor. Diğer katmanlar bir yılın birbirine denk olmayan iki bölümüne işaret ediyor. Yıl içinde güz ve ilkbahar arasında geçen sürelerde sekiz günlük bir fark var ve bu fark fazladan bir tuğla ile ifade edilmiş. Ayrıca, Çalkalanan Süt Denizi bas-rölyefinde birbirine karşı duran ve çekişen 92 tanrı (deva) ve 88 iblisle (asura) yine bu farka değinilmiş.

Tapınaklar çok büyük bir artistik ve teknik başarıydı. Her biri 8 ton gelen dev kayalar, kuzeydeki taş ocaklarında kesilip, fillerin çektiği mavnalara yüklenirdi. Nehirden yürütülen bu taşlara, tam olarak yerlerine oturana kadar işçiler tarafından zımparalanarak şekil verilir, ardından taşlar çıtalı geçmeler ve demir desteklerle yuvalarına yerleştirilirdi.

Hiçbir taş blok bir diğerine benzemiyordu. Her yapı benzersiz taşların birleşmesiyle oluşuyordu. Taş bloklar pencere, kapı, kabartma, yazıt ve çatı kiremitleri elde etmek için kesilip, yontuluyordu. 500 yıl boyunca her başarılı kral; atalarının, tanrıların ve kendisinin onuruna yeni tapınaklar ve saraylar inşa ettirdi, taş oymalar yaptırdı.

9. ve 10. yüzyıllarda baraylar, Şiva'nın etrafı denizlerle çevrili mistik evi Meru Dağı'ndan esinlenerek "tapınak dağ" formunda yapılıyordu ve aynı zamanda kraliyet mezarlığı görevi de görüyordu. Sonraki dönemlerde ise kuleler; tümü heykellerle bezeli olan avlu, hendek, galeri ve revaklarla çevrelenip, köşelere daha küçük kuleler yerleştirildi. 968 yılında V. Jayavarman tahta geçti. Hayatına dair pek az şey bilinen bu kral henüz 10 yaşında bir çocukken tahta geçtiği için birkaç yıl boyunca akrabalarının ve kurmaylarının desteğini almak zorunda kalmıştı. Ona naiplik yapanlar hakkındaki bilgilere, Angkor'un en güzel tapınaklarından biri olan Banteay Srei, yani Kadınların Kalesi'ndeki yazıtlarda rastlıyoruz. Bu tapınak adını, kulelerini süsleyen kadın figürlerinden alıyor.

Angkor Wat'ın merkez kulesi, Hindu evreninin merkezinde yer alan Meru Dağı'nı ve Hindu tanrısı Vişnu'nun tahtını sembolize ediyor.

Oymalarla bezeli galeriler, evreni, tanrı-kralın imparatorluğuyla bütünleştiriyor ve böylece tanrılarla iblisler gerçek hayatın içine karışmış oluyor.

Geniş hendek, Hint mitolojisindeki kozmik okyanusu sembolize ediyor. Hendeğin suyu baraylardan ve nehirden geliyor.

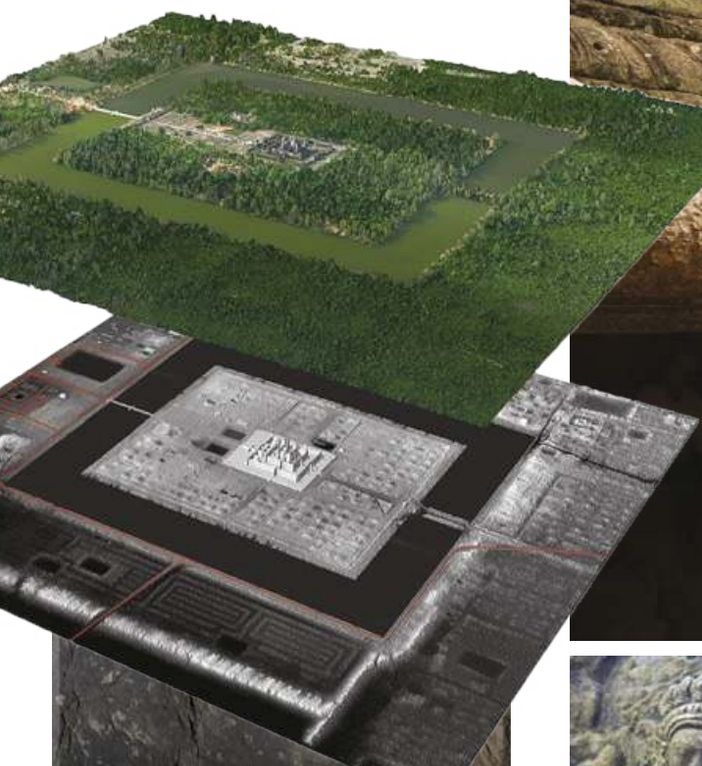
Bu galeride bulunan uzun bas-rölyef, *Çalkalanan Süt Denizi* olarak biliniyor.

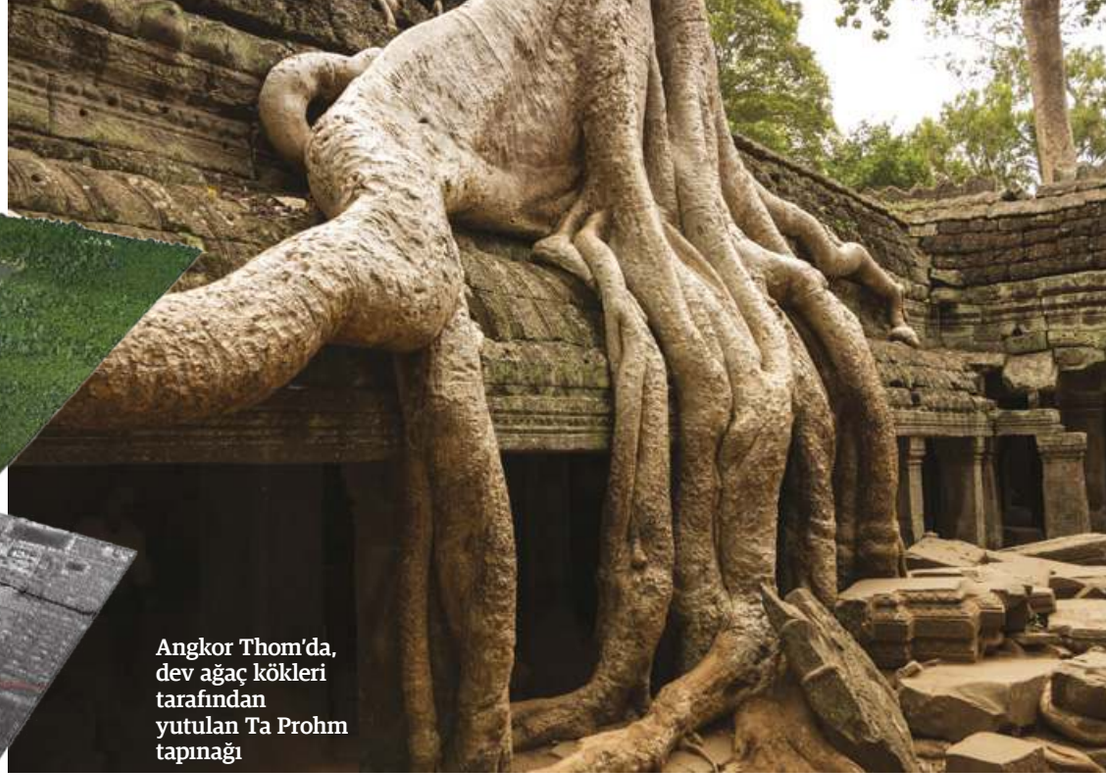
"Angkor tarihinde ilk defa bir hükümdar tapınak duvarlarında görülüyor ve dalgalanan şemsiyeler arasında bir savaş filini sürüyor"

1914'te gün yüzüne çıkarılan ve pembe kum taşından oluşan bu küçük ve narin tapınak, Angkor'un büyük tapınak kompleksinden 25 km uzakta bulunuyor. Sonraları Jayavarman, Kmer İmparatorluğu'nun 12. yüzyılda kurulan son başkenti Angkor Thom'un sınırları içinde bulunan 600x250 metre ebatlarındaki Krallık Sarayını; Kuzey ve Güney Khleang olarak adlandırılan ve ne amaçla inşa edildiği bilinmemekle birlikte pazar yeri olduğu düşünülen dikdörtgen şekilli iki binayı ve tamamlanmadan bırakılan beş katlı devasa "tapınak dağı" Ta Keo'yu inşa ettirdi.

V. Jayavarman'ın bu kadar ünlü olmasının bir sebebi daha var: Aslında Şiva'ya tapan bir Hindu olmasına rağmen, bölgede ilk olarak iki yüzyıl kadar önce ortaya çıkan ve onuncu yüzyılın başları itibariyle gittikçe etkilerini gösteren Budizm'e karşı oldukça hoşgörülüydü. Görünen o ki barışçıl saltanatı boyunca Hinduizm ile kaynaşan Budizm'in, daha sonraları herhangi bir çatışma olmaksızın baskın yaşam geleneği haline gelmesini sağlayan bir hükümdardı.

Angkor'da karşımıza çıkan en büyüleyici yapı olan Angkor Wat (Tapınak Şehir), 12. yüzyılın ortalarında II. Suryavarman döneminde inşa edildi. Yapının dokuz kulesi ve 800 metrelik bas-rölyeflerinde (yarım kabartma); kraliyet törenlerinin, savaşların ve zarif kadınların betimlendiğini görüyoruz. Bu devasa bas-rölyefler kralın 37 yıllık egemenliğine, fetihlerine ve gücüne dair fikir edinmemizi sağlıyor. Öte yandan, Angkor tarihinde ilk defa bir hükümdarın kendisi de duvar işlemelerinde karşımıza çıkıyor. Suryavarman'ı, kraliyet sembolü olan dalgalanan şemsiye deryası içinde bir savaş filini sürerken görüyoruz. 48 metre uzunluğu ve 3 metre yüksekliğiyle dar bir koridorda yer alan "Çalkalanan Süt Denizi" bas-rölyefi, Angkor'un belki de en büyüleyici parçası. Ancak ne var ki bulunduğu koridorun darlığı, onu tek bir bakışta algılamayı imkânsız kılıyor. Hikâyesi ise oldukça ilgi çekici: Kadim bir Hint efsanesine göre Lord Vişnu; iblisleri (asuralar) ve tanrıları (devalar), kozmik okyanusta saklı olan ölümsüzlük iksirini bulup kendisine getirmeleri için iş birliğine ikna ediyor. Kutsal bir dağı, etrafına doladıkları beş başlı yılanı çekerek ileri geri sallamaya başlıyorlar. Bu sayede sular çalkalanıyor ve aranan iksir ortaya çıkıyor.

Angkor Thom'da, dev ağaç kökleri tarafından yutulan Ta Prohm tapınağı

TAHRİP EDİLEN ORMAN ÖRTÜSÜ

Büyük şehirlerin kalbi olan taş tapınaklar ve onları çevreleyen yapılar, ormanın içinde gizlenmiş, kaybolup giden Kmer İmparatorluğunun iskeletini oluşturuyor ve hemen göze çarpıyor. Bilim insanları, şehir halkının çoğunun tapınakları çevreleyen duvarların iç kısmında, ahşap ve saz evlerde yaşadığını düşünüyor. Tek bir iz bile bırakmadan kaybolan bu evler, ormanın içinde sonsuza kadar bilinmezliğini koruyacağa benziyor.

2012 yılında, Sydney Üniversitesi'nden Roland Fletcher'ın başkanlığında yürütülen bir uzaktan algılama projesiyle bu saklı dünya ilk defa gün yüzüne çıkarıldı. İngilizcede "light" yani ışık ile "radar" kelimelerinin birleşiminden oluşan "Lidar", havadan gönderilen saniyede 150.000 lazer atışıyla, yerdeki yansımalar sayesinde maksimum 20 cm'lik hata payıyla üç boyutlu haritalar oluşturulmasını sağlayan bir teknik. Sık ormanlarda bile yaprakların arasına gerektiği kadar nüfuz edebilen lazerle zeminin yapısı hakkında şaşırtıcı derecede doğru ve detaylı saptamalar yapılabiliyor.

Çıkan sonuçlara göre tapınakların; yollar, kanallar, göletler ve tarlalarla süslü bir şehir manzarasıyla çevrili olduğunu anlıyoruz. En önemli keşiflerden biri, imparatorluk öncesi döneme ait bir başkent olan ve daha önce yalnızca yazıtlarda ismine rastlanan Mahendraparvata'nın bulunması oldu. Benzer bulgular, Phnom Kulen ve Koh Ker şehirlerini de daha iyi tanımamızı sağladı. Önceleri, Angkor Thom ve çevresinin yalnızca dokuz kilometrekarelik bir alanı kapladığı düşünülüyordu ama şimdi biliyoruz ki kanallar, yollar ve setlerle birlikte şehir 35 kilometrekarelik bir alana yayılıyordu. Bu bulgular ışığında, tapınaklar ayrı merkezler olarak görülmekten ziyade, bir zamanlar 1000 kilometrekareyi kaplayan bir su şehrinin parçaları olarak ele alınmaya başlandı. Roland Fischer ve beraber çalıştığı bilim insanları, bu keşiflerin böylesi bir medeniyetin yükselişini ve çöküşünü anlayabilmemiz açısından hayati önem taşıdığını söylüyor.

Tapınak duvarları taş oymalarla bezenmiş

Angkor Wat'ta bir taşa oyulmuş gülümseyen Buda figürü

Tüm bunlardan bir nesil sonra, günümüzdeki Güney Vietnam'dan gelen istilacı Çamların yarattığı yıkımın ardından VII. Jayavarman, Angkor Thom şehrini inşa etti. Hacıların konaklamak ve tedavi olmak için uğradığı Preah Kai, Ta Prohm, Ta Som ve Banteay Prei kompleksleri ile birlikte onlarca farklı yapı ve görkemli hendekleriyle bu dev tapınak şehir, VII. Jayavarman'a kendisinden önceki hükümdarlardan çok daha görkemli bir itibar sağladı.

VII. Jayavarman, hükümdarlığı süresince önceki tüm kralların yaptığından daha fazlasını inşa ettirmiş bir kraldı. Devasa projeler çok fazla insan gücü ve beraberinde yiyecek gerektiriyordu. Ta Prohm'daki bir yazıta göre, 12.640 işçinin karnını doyurabilmek için 66.000 çiftçiden pirinç temin edilmesi gerekmişti. Jayavarman'ın Budist tapınağı olan Bayon'da; Budizm figürlerine, kendisine ait olduğu düşünülen devasa yüzlere, tapınmaya gelen Budist betimlemelerine ve çiçek bezemelerine rastlıyoruz. Tapınakta ayrıca, krallığın etrafında tehdit oluşturan komşulara dair ipucu veren ve Tonle Sap Gölü'nde yapılan deniz savaşını anlatan bir betimleme de yer alıyor.

Ne var ki, tüm bu şaşaa biraz aşırıya kaçmıştı. İnşa edilen yapılar ve beraberinde doğan masraflar imparatorluğun servetini adeta iliklerine kadar sömürdü ve ekonomik can damarlarını kuruttu. Bununla birlikte, çevrelerindeki ormanları da yok eden Kmerler, kendi ekolojilerini baltalamış oldu. Arkeolog Roland Fletcher'a göre ölümcül darbe iklim değişikliğiydi. Kuzey yarımküre 13. yüzyılın ortalarından itibaren

"Tüm bu şaşaa, biraz aşırıya kaçmıştı. Tapınaklar, imparatorluğu besleyen ekonomik can damarlarını adeta kuruttu"

150 yıl boyunca "Küçük Buzul Çağı" adı verilen dönemin sonuçlarını yaşadı. Fletcher'ın kendi tabiriyle, "Ilık ve nispeten tutarlı hava koşulları yerini yoğun muson yağmurları ve aşırı kuraklık arasındaki dalgalanmalara bıraktı." Toplanan vergiler bürokrasiyi, orduyu, sanatçıları ve işçileri ayakta tutamaz olmuştu. Baraylar dolup taştı, barajlar çöktü ve koskoca bir metropol yok olup gitti. Tai ve Lao halklarının kuzeydeki tepelerden aşağılara göçmesiyle, buralardan gelen vergiler de ortadan kalkmış oldu.

1431 yılında, Tayland'dan gelen istilacılardan korunmak için saray ve eşrafı, günümüzde Kamboçya'nın başkenti olan Phnom Penh'e taşındı. Angkor artık ormanın insafına bırakılmış, yapayalnız bir şehirdi. Nüfus o kadar azalmıştı ki geriye yalnızca birkaç pirinç yetiştiricisi kaldı. Dev ağaçların kökleri, uğradıkları kıyımın intikamını almak istercesine tapınak taşlarını parçalara ayırdı. Galeriler artık yarasaların mağaralarıydı. Yarasa gübreleri de kısa süre içinde bu yapıların temellerini yiyip bitirecekti. Angkor için şimdi doğadan çaldıklarını geri verme zamanıydı. Yüzyıllar süren bu ödeşme süreci, Mouhot ve diğer batılı araştırmacıların burayı keşfetmesinin ardından hızlı bir restorasyon çalışmasına girişilmesiyle son buldu.

© Thinkstock, Corbis, Khmer Archaeology Lidar Consortium, Sol90 Images

GEZ, ÇEK, PAYLAŞ!
Dünyaca ünlü Museum of Selfies
ABD'den sonra ilk kez Trump AVM'de!
ÇOK YAKINDA!
Museum of
Selfies
TRUMP
ALIŞVERİŞ MERKEZİ
www.trumpalisverismerkezi.com

Zaman Yolcusunun El Kitabı

MEIJI RESTORASYONU

Japonya, 1868-1912

Neredeyse 250 yıl boyunca Japonya sınırlarını kapalı tuttu. Dış dünyadan gelebilecek herhangi bir etkinin kendileri için kötü olduğunu düşünüyorlardı. Bu düşüncelerinde o kadar ısrarcılardı ki ülkeye giriş yapan bir yabancı ya da ülkeyi terk etmek isteyen bir Japon yakalandığında, cezası ölümdü. Ancak, Amerikalı Tuğamiral Matthew C. Perry, Japon limanlarını ticarete açacak bir anlaşma imzalamak amacıyla devasa savaş gemileri ve silahlarla ortaya çıkınca her şey değişti. Dünya, askeri gücü ve teknolojisiyle Japonya'nın kapısındaydı ve Japonya'nın bunun çok gerisinde olduğu apaçık ortadaydı. Gelenekleri savunan ve ülkede mutlak gücü elinde bulunduran Şogun'un bir çeşit askeri diktatörlük olan hükümdarlığı yüzyıllar boyu devam etmişti. Fakat birçok Japon, bir an önce dünyayı yakalayamazlarsa bunun bedelini ödemelerinin an meselesi olduğunu düşünüyordu. Bir ayaklanma sonrasında Şogun'un hâkimiyetine son verildi ve yerine imparatorun geçtiği yepyeni bir dönem başladı. Şimdi Japonya, modernleşen ve dünyada söz sahibi olan bir ülke olma yolunda kararlı bir şekilde ilerliyor. Sanayileşme hızla tüm ülkeye yayılıyor. Eski geleneklerin ve güç odaklarının pek çoğu ise sonsuza kadar yok olmak üzere. Bu geçiş dönemine sen de ayak uydurmalısın.

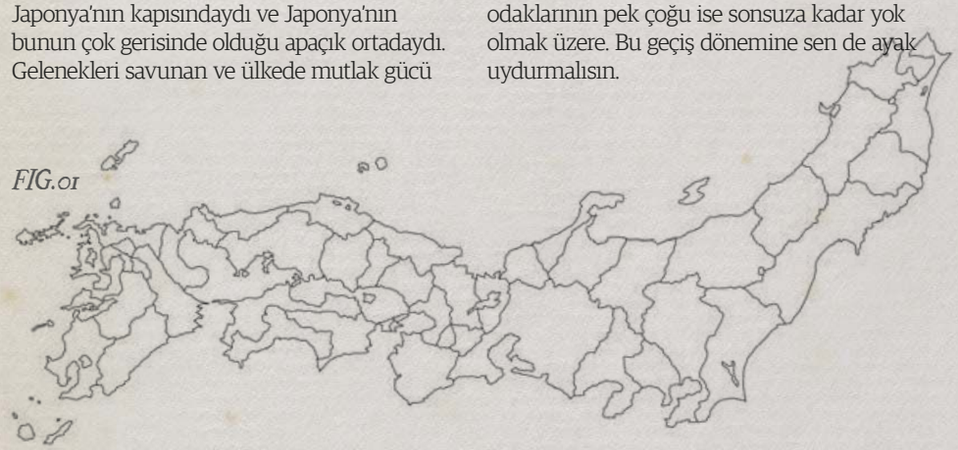

FIG.01

NEREDE KALINIR?

Bu hızlı değişim, ülkenin siyasi haritasını bile etkiledi. İmparator Meiji'nin Tokyo'ya taşınmasıyla başkent artık Kyoto değil, Tokyo oldu. Şehir, hızla politikanın ve kültürel faaliyetlerin merkezi haline geliyor. Aslında ülkedeki tüm sanayi bölgeleri hızla gelişip, büyüyor ve bu bölgeler kırsal kesimden yoğun göç alıyor. Fakat aksiyonun merkezinde olmak istiyorsan, Tokyo'da yaşamak akıllıca bir seçim olur. Ülkeyi saran mükemmel demiryolu ağı sayesinde, dilediğin zaman şehrin keşmekeşinden kaçabilir, daha sakin ve huzurlu bölgelerde de vakit geçirebilirsin.

FIG.02

Yapılması ve Yapılmaması Gerekenler

☑ **İmparatora saygı göster**
İmparator, önemli bir güce sahip olmasa da Japon kültürünün ve Şinto dininin bir sembolü.

☑ **Resmi dili öğren!**
Ülke çapında yeni bir lehçe gelişti. Bu yeni lehçe, yerel ve bölgesel lehçelerin yerini aldı ve zamanla Japonya'da hayatın her alanında geçerli olacak.

☑ **Askere alınmaya hazır ol**
Bu dönemde askerlik ülke çapında zorunlu hale getirildi. 21 yaşına gelen her erkek dört yıl için askere alınıyor.

☑ **Halk eğitimlerinden faydalan**
Batıya yetişmek isteyen Japonya için bu eğitimler bir ilk.

☒ **Çok Batılı olma**
Ülke çapında Batı'nın etkisi hissedilir olmaya başlasa da geleneksel değerler hâlâ son derece önemli.

☒ **Seçimlerde oy vermeyi aklından geçirme**
"Seçilmiş" bir meclis olsa da yalnızca halkın %1'ini oluşturan zenginler oy kullanabiliyor.

☒ **Sınıfının seni engellemesine izin verme**
Eski Japon feodalizmi artık son buldu. Zincirlerini kırabilir, dilediğin kişi olabilirsin.

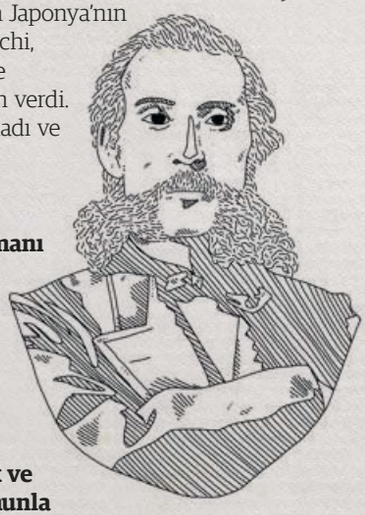
☒ **Tek yere bağlı kalma**
Japonya, tarihinde ilk defa geniş bir ulaşım ve iletişim ağına sahip. Bu imkândan faydalan ve mümkün olduğunca çok gez.

KİMLE ARKADAŞLIK ETMELİ?

Ōkubo Toshimichi

Kendine dost olarak seçmen gereken ilk kişi İmparator Meiji'nin ta kendisi gibi görünse de o aslında sadece sembolik bir figür. Gerçek güç, Şogun'u devirdikten sonra hızla tüm ordunun ve ülke ekonomisinin kontrolünü eline alan grubun elinde. Ayaklanmaya liderlik eden üç büyük soyludan biri olan Ōkubo Toshimichi, modern Japonya'nın kurucularından biri olarak görülüyor. Toshimichi, bu rolünden ötürü önemli bir güce sahip. Ülke çapında sınıfsal dışlanmaya ve ayrımcılığa son verdi. Ayrıca, samurayların kılıç kuşanmasını yasakladı ve endüstriyel atılımı teşvik etti.

FIG.03

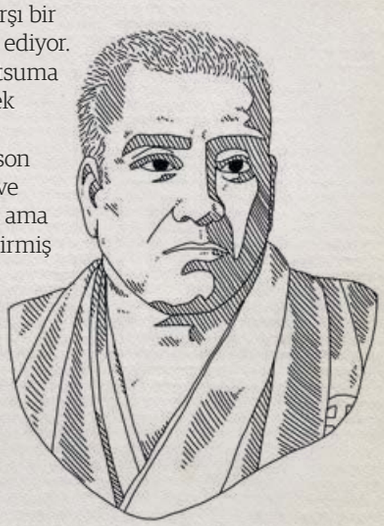
İpucu: Bu dönemde Japonya'da dost olmanı önerebileceğimiz diğer bir isim ise Itō Hirobumi. Kendisi son derece etkileyici bir kişilik. Bu özelliğini, hızla değişmekte olan Japonya'da siyaset basamaklarını tırmanmak için kullandı ve ülkenin ilk başbakanı oldu. Tam 2.716 günlük görev süresi ile Japonya'nın en uzun süre hizmet eden başbakanlarından biri olacak ve adını tarihe yazdıracak. Hal böyleyken, onunla dost olmak için göstereceğin çaba kesinlikle boşa gitmeyecektir.

KİMDEN UZAK DURMALI?

Saigō Takamori

Bir samuray ailesinden gelen Saigō, güçlü bir askeri kumandan ve yaşayan bir efsane. Aslında, eski ve gelenekçi Tokugawa hükümdarlığına başkaldıranlar arasında önemli bir rolü olsa da mensup olduğu sınıfın öneminin bu yeni düzende hızla azalması onu fena halde kızdırdı. Şimdi ise Saigō, yönetime gelmesine yardımcı olduğu hükümete karşı bir ayaklanmaya liderlik ediyor. Takip eden savaş, Satsuma İsyanı olarak bilinecek ve samurayların son savaşı olacak. Saigō, son derece takdir edilen ve saygı gören bir adam ama yüzünü geleceğe çevirmiş bir ülkede geçmişe tutunmakta ısrar etmek onun sonunu getirecek. Sen sakın aynı hatayı yapma.

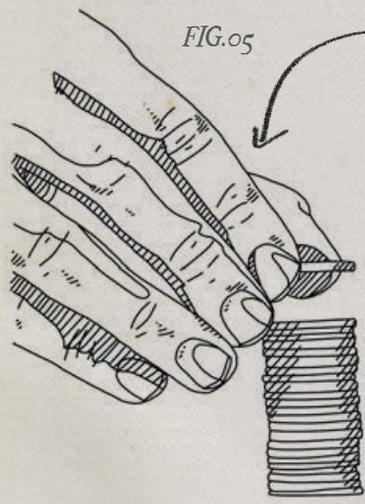
FIG.04

Yardımı dokunacak yetenekler

Dönüşmekte olan bir ülkede bu tarz beceriler çağa ayak uydurmanı sağlayabilir

FIG.05

Yatırım

Tüm bu yeni endüstri alanları hükümete çok pahalıya mal olduğundan, bunları özel yatırımcılara satma peşine düştüler. Bu dönemde akıllıca yatırım yaparsan büyük kazanç sağlayabilirsin.

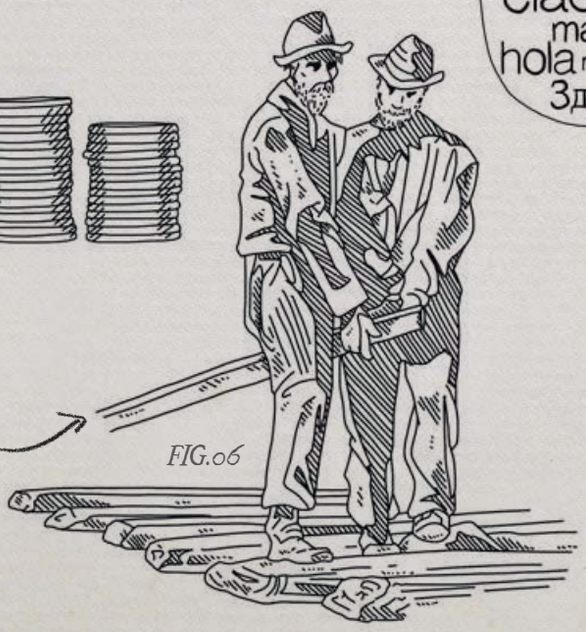

FIG.06

İnşaat

Bir ülke büyürken inşaat işçilerine ve ustalarına ihtiyaç duyar. Japonya, çağa ayak uydurma çabasıyla birlikte hızlı bir büyüme sürecine girdi. Demiryolu, tersane veya maden inşaatlarında kolaylıkla iş bulabilirsin.

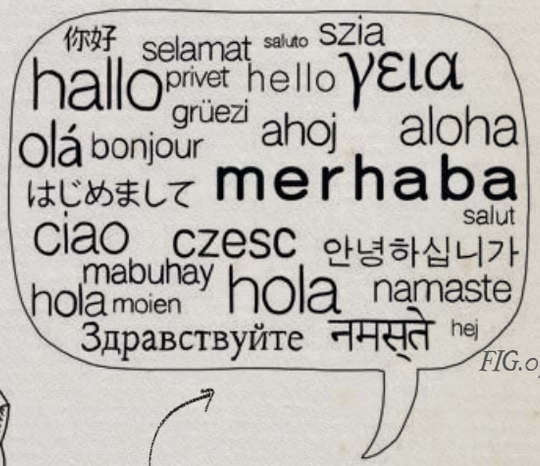

FIG.07

Lisan becerisi

Kapılarını dünyaya açan Japonya'da dış ilişkiler büyük önem kazandı. Eğer birden fazla yabancı dile hâkimsen, diğer ülkelerle ilişkileri geliştirmeye hevesli olan hükümet için çok değerli biri olabilirsin.

II. DÜNYA SAVAŞI'NIN EN TUHAF İCATLARI

Müttefiklerin ve Mihver Devletleri'nin, düşmanlarını alt etmek ve savaşı kazanmak için ürettiği garip silahlara ve araçlara yakından bakıyoruz

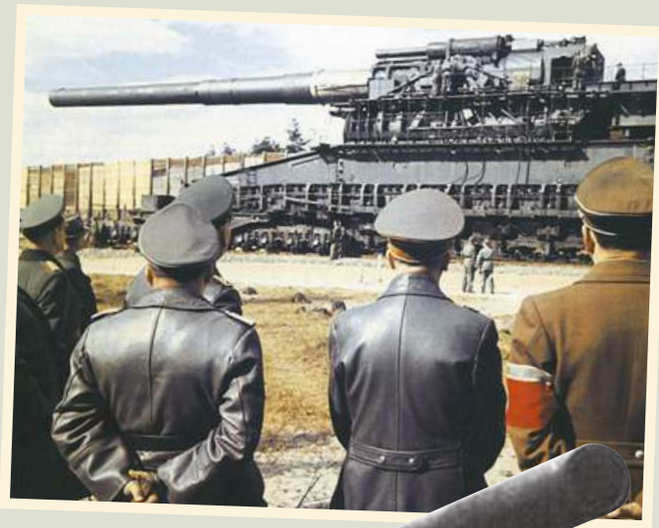
Yazan: Jonathan Gordon

Tarih boyunca icatların en çok ortaya çıktığı zamanlar, savaş dönemleri oldu. Aslında her zorluğun, insanı daha yaratıcı düşünmeye ittiği bir gerçek... II. Dünya Savaşı sırasında, zorluklarla paralel olarak yaratıcılık da neredeyse tavan yaptı. Öyle ki bazı icatlar, gezegenimizin o zamana kadar gördüğü en şeytani ve yıkıcı fikirlerdi. Ancak biz, bu yazımızda en "tuhaf" fikirlere yoğunlaşacağız. Başarıya ulaşmış olsun ya da olmasın, mercek altına aldığımız silahlar ve araçlar, başka ilginç icatlara ilham vermiş, alışılmışın ve gelenekselin dışına çıkmayı başaran yaratıcı fikirlerin birer sonucu. Bu icatların hedeflenen etkiyi yaratamamasının nedeni, o dönemin teknolojisinin kısıtlı imkânları ya da ihtiyaç duyulan kaynakların yetersizliğiydi. Muharebe alanında dev gibi görünen silahlar, birkaç değişiklikle günümüzde kullandığımız icatlara dönüşmüş parlak fikirler, savaşlarda çığır açan yeni teknolojiler ve daha fazlası için kemerlerinizi bağlayın. II. Dünya Savaşı'nın savaş teknolojisine kazandırdığı en tuhaf şeylerle tanışmak üzeresiniz!

GUSTAV RAYLI TOP

Tüm zamanların en büyük topu

Yapım yeri: Almanya **Tarih:** Temmuz 1942

Gustav, aslında o kadar da sofistike bir silah değildi. Büyüktü sadece... Çok büyük. Yalnızca namlusu bile 47 metreyi aşıyordu ve tümü yaklaşık 1350 ton geliyordu. Topun bu denli büyük tasarlanmasının nedeni, Fransa'nın tüm kuzey ve doğu sınırlarını kapsayan ve ağır silahlarla güçlendirilmiş Maginot Savunma Hattı'nı delebilmekti. Topun mermileri de doğal olarak daha önce görülmemiş boyutta ve ağırlıktaydı.

Alman Ordusu 1934'te topun üretimi için önde gelen silah üreticisi Krupp AG'yi görevlendirmişti. Almanların, Maginot Hattı'nı delip Fransa işgalini başlatabilmesi için projenin 1940 baharına kadar tamamlanması gerekiyordu. Ne var ki üretim aşamasında yaşanan bazı aksilikler yüzünden Gustav 1941'e kadar test aşamasına geçemedi. İlk defa 1942 başlarında Sivastopol'de kullanıldı.

Sivastopol Alman saldırısıyla harap olsa da Gustav, namlusu devre dışı kalana kadar sadece 48 kez ateşlenebilmişti. Oysa testlerde 250 atışa kadar dayanmıştı. Gustav'ı atış pozisyonuna getirmek için tam 4000, ateşlemek içinse 500 adam gerekiyordu. Daha sonraları, 1944'te Varşova'daki bir ayaklanmayı bastırmak için kısa süreliğine tekrar ortaya çıkmış olsa da ele geçirilmesini önlemek için Almanlar onu hurdaya çıkardı.

Kullanışlılık
Yaratıcılık
Maliyet
Tuhaflık

İŞE YARADI MI?

Bir yumruk etkisi yarattı ama pek etkin kullanılamadı ve asıl amacını gerçekleştirmek için planlanan sürede hazır olamadı.

SHERMAN CRAB

Mayınsavarla tanışın

Yapım yeri: İngiltere **Tarih:** 1944

İŞE YARADI MI?

Evet, yaradı... Müttefikler, 1944'ten itibaren Avrupa'daki Mihver mevzilerinde ilerlerken ondan etkin bir şekilde faydalandı.

Önünde taşıdığı dönen bir silindire iliştirilmiş zincirlerle, yola döşenmiş mayınları imha ederek ilerleyen ve böylece arkasından gelenler için yolu temizleyen bir tank üretme düşüncesi, Sherman Crab ortaya çıkmadan önce de İngiltere'de konuşuluyordu. Aslında böyle bir silindiri tankın önüne monte etme fikri, Güney Afrikalı Yüzbaşı, Abraham du Toit'ya aitti. Du Toit, fikri önce kendi ülkesindeki makine mühendisleriyle paylaşmış, sonrasında ise geliştirmek için İngiltere'ye gitmişti. Bu uğurda, 1942'den itibaren sayısız plan, proje geliştirilmiş ve nihayet Sherman Crab, General Hobbart tarafından üretim onayı almıştı. Du Toit, silindirin kendi motoruyla çalışmasını planlamış olsa da son tasarımda ana motora bağlandı. O, yalnızca bir mayın temizleyicisi değil, silindirin üzerine iliştirilmiş kesiciler sayesinde aynı zamanda bir dikenli tel kesme ustasıydı.

Elbette işlerin aksi gittiği zamanlar da olmuyor değildi... Sonraki tasarımlarda düzeltilmiş olsa da zincirler birbirine dolanabiliyordu. Öte yandan, yolu temizlerken saatte maksimum 2 km hızla ilerlemesi işlevsellik açısından bir eksiydi. Ayrıca, belli sayıda mayın temizleyebiliyordu ve çalışırken zincirlerinin havaya uçtuğu da oluyordu. O zaman da onarmak için zincirleri yerinden sökmek gerekiyordu. Ne kadar kusurlu olursa olsun, Du Toit bu icadıyla savaşa katkılarından ötürü 1948'de Kraliyet Komisyonu tarafından 13.000 Sterlin ödüle layık görüldü.

Kullanışlılık
Yaratıcılık
Maliyet
Tuhaflık

İŞE YARADI MI?
Pek de yaradığı söylenemez. Çok sayıda üretilip sıkça kullanılmış olsa da birçok kusuru vardı.

GOLIATH TANKI

Namı büyük, kendisi küçük

Yapım yeri: Almanya **Tarih:** 1942'nin başı

Amerikan kuvvetleri tarafından, böcek larvası anlamına gelen "Doodlebug" ismiyle anılan Goliath tankları, son derece küçük boyutlarda ve uzaktan kumandalıydı. Müttefik tanklarının ya da kamplarının çok yakınına sokulabilen ve gerektiğinde patlatılabilen, tek kullanımlık araçlardı bu tanklar... Düşmanları şaşırtmak amacıyla, boyutlarına zıt olarak dev Goliath'ın ismi verilmişti. Elektrikli veya benzinli bir motorla çalışan, daha sonraları ise iki silindirli bir motosiklet motoru monte edilen Goliath, bir kabloya bağlı olan kumandası sayesinde istenilen hedefe yönlendirilebiliyordu. Genellikle düşman savunmasını patlatmak ya da mayın temizlemek amacıyla kullanılsa da 650 metrelik menziliyle tanklar karşısında da işe yaradığı oluyordu. 7500'ü aşan sayısıyla Goliath, savaş sonrasında uzaktan kumandalı cihazların üretimine ilham kaynağı oldu. Bununla birlikte, pek de ucuz olduğu söylenemezdi. Tek kullanımlık olması ise etkinliğini azaltıyordu. Saatte en fazla 10 km hızla yol alabilmesi de başka bir dezavantajıydı. Bir tanka yetişebilmesi için o tankın neredeyse sabit durması gerekiyordu. Kablosu yüzünden menzili de son derece sınırlıydı ve kablonun her an kesilme riski de cabasıydı. O dönemin küçük silahlarının bile delebileceği ince zırhı, onu oldukça savunmasız kılıyordu.

Kullanışlılık	●○○○○○○○○
Yaratıcılık	●●●●●●○○○○
Maliyet	●●●●●○○○○○
Tuhaflık	●●●●●●○○○○

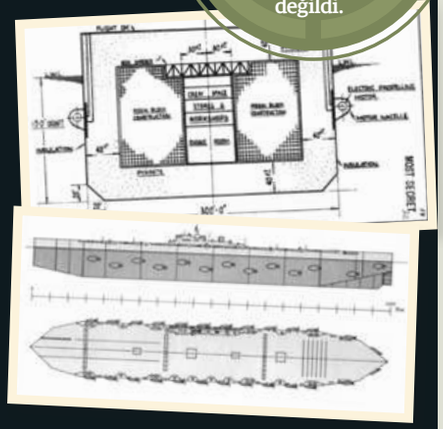
İŞE YARADI MI?
Kesinlikle hayır. Ne kadar yaratıcı bir fikir olursa olsun, buzdan bir gemi hiç de sürdürülebilir değildi.

HABAKKUK PROJESİ

Buzdan uçak gemisi

Yapım yeri: Britanya Tarih: 1943

Yeni gemiler üretmek için gereken çelik ve alüminyum kaynakları tükenmeye başlayınca, Geoffrey Pyke fantastik bir çözümle çıkageldi: Buzdan üretilmiş bir uçak gemisi yapacaktı. Önerisi; doğal ya da insan yapımı olan bir buzdağının kesilip düzleştirilmesi, içi oyularak bir uçak gemisi formu verilmesi ve nihayetinde de okyanusta kullanılmasıydı. Pyke, Avusturyalı biyolog Max Perutz ile birlikte bir buzulu nasıl gemiye dönüştürebilecekleri konusunda çalışmaya koyuldu. Ne var ki ihtiyaç duyulan boyutlardaki bir buzulun kendi ağırlığıyla kırıldığını fark etmeleri uzun sürmedi. Ancak, talaş ve buz karışımından oluşan Pykrete'ın keşfiyle umutlar tekrar yeşerdi. Bu malzeme yüzüyordu ve sağlamdı, ancak yalıtım ve soğutma gerektiriyordu. Kelime, İngilizcede beton anlamına gelen "concrete" ile Geoffrey Pyke'ın soyadının birleşiminden oluşuyordu. Bu keşfin ardından, Kanada'daki Patricia Gölü'nde inşa edilen bir prototip fantastik bir hayali gerçeğe dönüştürse de erimesini önlemek için bir soğutma sistemine ihtiyaç vardı. Prototip, erimeden önce sadece üç yaz dayanabildi.

Kullanışlılık	●●○○○○○○○○
Yaratıcılık	●●●●●●●●●○
Maliyet	●●●●●●●○○○
Tuhaflık	●●●●●●●●●○

NELLIE

Churchill'in şapkasından çıkan tavşan

Yapım yeri: Britanya
Tarih: 1939

Kullanışlılık	●●●○○○○○○○
Yaratıcılık	●●●●●●○○○○
Maliyet	●●●●●○○○○○
Tuhaflık	●●●●●●○○○○

İŞE YARADI MI?
1941 yılında Nellie'den 33 adet üretildi. 1943'te ise birkaç tanesi elde tutularak proje iptal edildi.

Avrupa'da patlak veren savaşla birlikte, doğal olarak hafızalarda 25 yıl öncesinde yaşanan I. Dünya Savaşı'nın neden olduğu sorunlar canlandı. Elbette ilerleyen yıllarla birlikte teknoloji gelişmişti. Artık, savaşın neden olduğu sıkıntılara daha etkin çözümler üretilebiliyordu. Bizzat Winston Churchill, bu çözümlerden bazılarının fikir babasıydı. Piyadelerin önünde ilerleyen ve onları tehlikeye atmadan siper kazıp, savunma hattını uzatabilen "Beyaz Tavşan" bu fikirler arasında yer alıyordu. Bu siper kazma makinesine Nellie adı verildi. 12 silindirlik iki yüksek hızlı dizel motorla çalışan Nellie'nin, standart nakliye araçlarıyla sahaya taşınması imkânsızdı. Bu haliyle adeta dev bir canavara benziyordu. 1940'a gelindiğinde ise küçük ve hızlı hareket eden tanklar siper savaşını gereksiz kılmaya başladı. Nellie her ne kadar iyi bir fikir olsa da bu çatışmada ona pek iş düşmeyecekti.

SAVAŞ SIRASINDA VAHŞİ HAYAT

II. Dünya Savaşı'nda ortaya çıkan garip fikirler karşısında hayvanlar bile güvende değildi

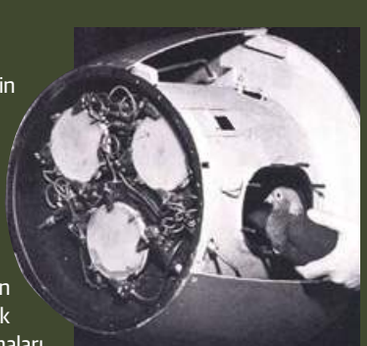
ANTİ-TANK KÖPEKLERİ

Bu yöntem, Sovyetler Birliği tarafından kullanılmaktaydı. Önceleri köpekler, tanklara yaklaşmaları ve altlarına zaman ayarlı bir bomba bırakmaları için eğitilmişti. Bu plan pek işe yaramayınca köpeklere bir düzenek ve bir bomba bağladılar. Eğitilen köpek hedefe varıp temas ettiğinde düzenek çalışıyor ve bomba patlıyordu. Sovyet ordusu bu yönteme 1941- 1942 yılları arasında başvurdu ancak çok başarılı olamadı. Köpeklerin bazıları daha tanklara ulaşamadan öldürülüyor, bazılarıysa Sovyet hatlarına geri dönerken patlıyordu. Bir kısmı da doğruca eğitim sırasında görmeye alıştığı Sovyet tanklarına koşuyordu.

GÜVERCİN FÜZELERİ

ABD'li psikolog ve mucit B.F. Skinner, füzelerin içine koyulacak güvercinlerin önüne yerleştirilen ve aynı zamanda üzerinde füzeyi yönlendiren sensörler bulunan ekranlar planlamıştı. Güvercinlerden, ekranda doğru hedefi, örneğin bir düşman gemisini gördüklerinde ekran üzerinde onu gagalamaları ve görüntü ekranın merkezinden uzaklaşınca hedefi gagalamaya devam ederek onu hep ortada, yani füzenin hedefinde tutmaları bekleniyordu. Denemeler sırasında güvercinler hedefi hep ortada tutmayı başardıysa da ABD ordusu füzelerini kuşlara emanet etmek istemedi.

YOKOSUKA MXY-7 OHKA

Roket yakıtlı kiraz çiçeği

Yapım yeri: Japonya **Tarih:** 1945

Japon hükümeti, Amerikan güçlerinin Pasifik'teki Japon mevzilerine doğru ilerleyişini durdurmak için elinden geleni yapıyordu. 1944 yılından itibaren kamikaze saldırılarını iyiden iyiye arttırmıştı. 1945'te, Tokyo Üniversitesi Havacılık Araştırma Enstitüsü'nün yardımıyla Asteğmen Mitsuo Ohta, yeni ve çok daha yıkıcı bir kamikaze uçağı tasarladı. Anlamı kiraz çiçeği olan "Ohka", tek kişilik ve roket güdümlü bir bombaydı.

Kısa menzilde kullanılacağı için fazla bir pilotaj tecrübesi de gerektirmiyordu. Genellikle Mitsubishi G4M "Betty" bombardıman uçağına bağlı şekilde havalanan Ohka, hedefin yakınına taşınır ve orada salıverilirdi. Deniz üzerindeki hedefine nişan almadan önce havada süzülmeye başlar ve zamanı gelince pike yapmak için üç roketini birden devreye sokardı. Tam yol dalış sırasında hızı saatte yaklaşık 1000 km'yi bulurdu.

Bu hız karşısında gemilerin tepki verecek zamanı kalmazdı. Kullanılmaya başlamasından kısa bir süre sonra, 1945'te Amerika, Kiraz Çiçeği'nden kurtulmak için Betty'leri yok etmek zorunda olduğunu anladı. Tabii ki bu gerçekleşene kadar bazı savaş gemileri çoktan imha edilmiş ya da hasar görmüştü. İlerleyen zamanlarda, Betty'lerin ortadan kalkmasıyla birlikte bu kayıplar büyük ölçüde azalmaya başladı.

Kullanışlılık	●●●○○○○○○○
Yaratıcılık	●●●●●○○○○○
Maliyet	●●●●○○○○○○
Tuhaflık	●●●●●●○○○○

İŞE YARADI MI?

Tam olarak değil... Amerikan Donanması, Ohka'ları taşıyan uçakları yok edince sahada iş göremez hale geldiler.

YARASA BOMBALARI

Amerika'nın dâhiyane fikirlerinden bir diğeri, Japonya'da yangın çıkarmayı amaçlayan yarasa bombalarıydı. Binden fazla bölmesi olan büyük bir mermi kovanına, kış uykusunda olan ve bedenlerine birer saatli bomba bağlanmış yarasalar yerleştirilecekti. Mermi bırakıldıktan bir süre sonra bir paraşüt açılacak ve ardından merminin dış kaplamasının açılmasıyla yarasalar dışarı çıkıp ormanlarda ya da şehirlerdeki bina saçaklarında kendilerine barınak arayacaklardı. Yapılan denemeler bu fikrin etkili olabileceğini gösterdi ancak 1945 ortalarına kadar hazır edilemeyeceği anlaşılınca proje rafa kaldırıldı.

PATLAYAN FARELER

İngiliz Özel Operasyonlar biriminin yöneticisi tarafından tasarlanan bu sinsi fikir, ölü fareleri plastik patlayıcılarla doldurmak ve onları Almanya'daki kritik öneme sahip binaların kazan dairelerine yakın yerlerde bırakmaktan ibaretti. Bulundukları zaman kazana atılmalarını ve kazanın içindeki patlamanın büyük bir hasar yaratmasını umuyorlardı. Tek bir farenin infilak etmesi pek etkili olmazdı, ancak beraberinde binanın kazanının da patlamasına neden olursa, hasar tam da istedikleri büyüklükte olabilirdi. Bu plan fazla gelişemedi çünkü ilk ölü fare sevkiyatı Almanlar tarafından tespit edildi.

PANZER VIII MAUS

200 tonluk tank

Yapım yeri: Almanya **Tarih:** Temmuz 1944

Nazi Almanyası'ndaki büyük silah takıntısının örneklerinden biri de Maus (Fare). Mihver Devletleri'nin birçok süper silah denemesi gibi Maus da kendi kulvarında fazlasıyla büyük bir silahtı. 188 tonluk ağırlığı ve en kalın noktasında 200 mm'yi bulan zırhıyla o zamana kadar üretilmiş en yüksek tonajlı ve en kalın zırha sahip tanktı. Düşman hatlarını yaracak bir koçbaşı olması amacıyla tasarlanmıştı. Müttefiklerin farklı tanksavar silahlarına karşı durabilecek kadar güçlü, ölümcül hasar almayacak kadar sağlam bir yapıya sahip olması amaçlanıyordu. Ne var ki birçok sorunla karşılaşıldı. Örneğin, onu hareket ettirebilecek güçte büyük bir motoru içine sığdırabilmek bu sorunlardan biriydi. Birkaç motor denendi ama en fazla saatte 20 km'lik bir hıza ulaşılabildi. Dahası da vardı... Böylesine devasa bir ağırlığı hangi köprü taşıyabilirdi ki? Çözüm, Maus'un basınçlı bir kabin sayesinde suyun altında ilerleme kabiliyetini kazanması oldu. Beş adet sipariş edilmesine rağmen yalnızca iki prototip tamamlanabildi. Ayrıca, üzerine monte etmek için ellerinde yalnızca tek bir top bulunuyordu. Zaten kısa bir süre sonra Sovyet Ordusu, Böblingen bölgesindeki Maus test alanını ele geçirdi.

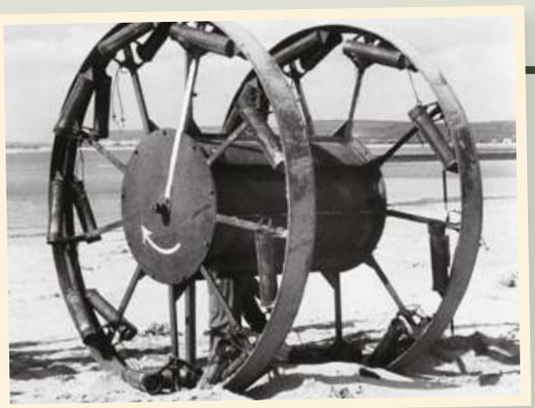

İŞE YARADI MI?

Tam işe yaramaya başlayacaktı ki karşılaşılan büyük sorunlar onun savaş alanına çıkmaya hazır olmadığını gösterdi.

Kullanışlılık	●○○○○○○○○○
Yaratıcılık	●●●●●●○○○○
Maliyet	●●●●●●●○○○
Tuhaflık	●●●●○○○○○○

BÜYÜK PANJANDRUM

Ölüm fırıldağı

Yapım yeri: Britanya **Tarih:** 1944

1943 yılıydı ve Müttefiklerin Avrupa'yı istila etme planları hızla şekillenmeye başlamıştı. Avrupa'nın batı kıyısına yapılacak çıkarma planlarındaki lojistik sorunlarının yanında, Norveç ve Fransa boyunca devam edip İspanya sınırına kadar uzanan Atlantik Duvarı savunma hattı da kaygı vericiydi. Müttefiklerin, personel yardımı olmaksızın çıkarma gemilerinden sahile inip, hareket edebilecek bir araca ihtiyacı vardı, zira çıkarma sırasında personel ateş altında kalacaktı. Aracın sahilde hareket edebilmesi ve Nazilerin savunma hattında bir tankın geçebileceği büyüklükte delik açabilmesi gerekiyordu. Çözüm, yaklaşık üç metre çapındaki iki tahta tekerlek arasına yerleştirilmiş bir tambur ve tamburun içinde saklı 1 tonluk bomba taşıyan Panjandrum'du. Kordayt roketleri sayesinde ileri doğru hareket edebilen bu aracın gizli tutulması gerekiyordu, fakat Devon'daki halka açık bir plajda, tüm güvenlik uyarılarına rağmen kalabalığın meraklı gözleri arasında test edildi. Panjandrum başlangıçta tekneden kıyıya doğru oldukça iyi gidiyor gibi görünse de sonrasında kontrolsüz bir şekilde dönmeye ve farklı yönlere doğru fırlayan roketlerini kaybetmeye başladı. Roket sayısını değiştirerek ve dengeyi sağlamak amacıyla merkeze üçüncü bir tekerlek ekleyerek yeni denemeler yaptılar ama ne var ki hiçbir zaman Panjandrum'u zapt etmeyi başaramadılar.

İŞE YARADI MI?

Müttefikler, Panjandrum'ın istikrarlı şekilde hareket etmesini sağlayamayınca, Normandiya Çıkarması öncesinde bir kenara atıldı.

Kullanışlılık	●●●○○○○○○○
Yaratıcılık	●●●●●○○○○○
Maliyet	●●●○○○○○○○
Tuhaflık	●●●●●●○○○○

GÜNEŞ SİLAHI

II. Dünya Savaşı'nın en garip projesi bu olabilir mi?

Tarih kitaplarından çok James Bond filmlerinde görmeye alışık olduğunuz türden çılgın bir icat peşindeyseniz, işte karşınızda Sonnengewehr ya da Türkçe adıyla Güneş Silahı! Alman fizikçi Hermann Oberth tarafından 1929'da ortaya atılan ilk Güneş Silahı projesi, Dünya'nın yörüngesine yerleştirilen 100 metre çapındaki bir içbükey aynanın, yoğunlaştırılmış Güneş ışınlarını istenilen bir hedefe yansıtmasını amaçlıyordu.

Bu fikir, II. Dünya Savaşı sırasında Alman Ordusu Topçu Birliği tarafından değerlendirmeye alındı. Mühendisler projeye Dünya'dan 8.200 km uzakta, gezegenin yörüngesinde dönecek bir uzay istasyonu da dâhil etmişlerdi. Bu istasyona, metalik sodyumdan yapılmış 9 km 'lik bir ayna bağlanacaktı. Ayna ve istasyon, itici roketler sayesinde hareket edip doğru pozisyonu alacak ve hedefe odaklanacaktı. Bu büyüklükte bir silahın koca bir şehri yakabileceği ya da okyanusu buharlaştırabileceği düşünülüyordu. Doğal olarak proje hiçbir zaman başlamadı, çünkü Alman bilim insanlarına göre ihtiyaç duyulan teknolojiyi kusursuz hale getirmek 50 ila 100 yıl sürebilirdi.

BALON BOMBA "FU-GO"

Kıtalararası bir silah

Yapım yeri: Japonya
Tarih: 1944

ABD savaşa katılmıştı ama şehirleri bombalanan ve tüm altyapısı yerle bir olan diğer Müttefik ülkelerinin aksine doğal bir koruma altındaydı. Hem doğu hem de batıdaki düşmanlarıyla arasında uzanan koca bir okyanus, ülkeyi tehlikelerden koruyordu. Fakat Japonlar, Amerikan birliklerinin ilerlemesini durdurmak için bir şeyler yapmalıydı. Patlayıcılarla donatılmış ve Pasifik üzerindeki doğal jet akımını kullanarak serbestçe süzülüp ABD'ye ulaşacak insansız balonlar üretmeyi planladılar. Kâğıttan yapılmış ve patates unu ile yapıştırılmış FU-GO bombaları Amerika semalarına ulaştığında halka korku salacak ve taşıdıkları yüksek tesirli bombalarla binaları yerle bir edecekti. Termit bombaları her yeri ateşe vermeye başladığında insanlar panik içinde sağa sola kaçışmaya başlayacaktı... En azından planlanan buydu. Fakat bu balonların sadece küçük bir kısmı Amerika'ya ulaştı ve verdikleri hasar çok az oldu. Japonya'nın hayal ettiği o kitlesel panik ise hiç yaşanmadı. Öte yandan, kıtalararası bir silah ilk defa denenmiş oldu. Bu girişim, savaş sonrası silahlanma yarışında kesinlikle üzerinde durulacak bir meseleydi.

İŞE YARADI MI?

Sadece bir avuç zayiatı dikkate alırsak işe yaradı diyebiliriz. Fakat Japonların hayalini süsleyen o büyük kaos gerçekleşmedi.

Kullanışlılık	●●○○○○○○○○
Yaratıcılık	●●●●●○○○○
Maliyet	●●○○○○○○○○
Tuhaflık	●●●●●●○○○

AVRE BOBİNİ

Halı döşeyici

Yapım yeri: Britanya **Tarih:** 1944

D-Günü'nde Fransa kıyılarına yapılacak çıkarmanın planları hız kazanıyor, Müttefik güçlerin karşılaşabileceği olası zorluklarla nasıl başa çıkılacağına dair yeni fikirler ortaya atılıyordu. Daha öncesinde Dieppe'de yapılan sahil çıkarması, piyadeleri korumakla görevli tankların zamanında konuşlandırılamaması gibi zaafları gözler önüne sermişti. Tankların bir kısmı çakıllı yüzeyde hareket dahi edememişti. Kimi mühendisler, savunma hattını delebilecek patlayıcı yüklü tekerlekler üzerinde çalışırken, kimileri de mayın tarlalarını temizlemenin yolunu arıyordu. Kraliyet Taarruz Aracı Mühendisleri (Assault Vehicle Royal Engineers) tarafından geliştirilen "Avre Bobini" tankının çalışma prensibiyse son derece basitti: Ardından gelen tanklar için halı döşemek... Adını, iki çelik kol arasında taşıdığı kanvas makarasından alan Avre Bobini, sahile indirilen tankların önünde ilerleyerek onlar için yolu daha elverişli hale getirip, kuma batmalarını önlüyordu. Aynı ekip, farklı amaçlar için yine tuhaf ama bir o kadar da marifetli tanklar üretmişti.

Kullanışlılık	●●●●●●●○○○
Yaratıcılık	●●●●●●○○○○
Maliyet	●●●●●○○○○○
Tuhaflık	●●●●●●●○○○

İŞE YARADI MI?

Hem de çok... Tasarlanan ilk makarayla zemine döşenen kanvas pek dayanıklı değildi ama yapılan iyileştirmelerin ardından oldukça iş gördü.

© Getty Images

I. ELIZABETH

İngiliz, 1533 - 1603

Kısa Özgeçmiş

Elizabeth, Katolik kız kardeşi Mary'nin ölümünden sonra tahta geçti ve bunun üzerine dini çatışmalarla parçalanan istikrarsız bir ülkeyle karşı karşıya kaldı. Hükümdarlığı boyunca ülke içinde ve dışında farklı düşmanlarla savaştı. İngiltere'yi tek bir kilise altında birleştirdi ve yeni toprakların keşfine destek verdi.

ÇALKANTILI BİR HÜKÜMDARLIK DÖNEMİ

ELIZABETH

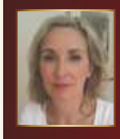
Yabancı istilalara ve iç isyanlara karşı savaşan kraliçe acaba gerçekten bir altın çağa mı liderlik etti?

Yazan: Jonathan Hatfull

Ağustos 1588'de I. Elizabeth, en güvendiği yardımcılarının tavsiyelerine kulak asmayarak gri atına bindi ve askerlerinin karşısına çıktı. İspanyol Armadası, İngiliz topraklarını işgal etmek üzereydi. Essex Tilbury'de kendisini dinleyen binlerce askerin önünde tarihe geçen ve sonsuza dek onunla anılacak ünlü konuşmasını yaptı: "Zayıf ve güçsüz bir kadının vücuduna sahip olduğumu biliyorum ama bende bir kralın, bir İngiltere kralının kalbi ve midesi var!"

Konuşmanın yazıya dökülüp Kraliçeyi duyamayan askerler için yeniden dağıtılması gerekecekti ama hepsi, kıymetli hükümdarlarının, zırhını kuşanmış, atının üzerinde, Katolik istilasını püskürtmek için yanlarında olduğunu görmüştü. Elizabeth'in bu görüntüsü, yüzyıllar boyunca onun hakkındaki popüler algımızın temelini oluşturdu ama o, bundan çok daha fazlasıydı. Elizabeth kurnaz ve kaprisliydi fakat geçici bir süreliğine de olsa sevgiden gözü kör olabiliyordu. Muazzam derecede zekiydi ve halkının ondan ne istediği veya neye ihtiyaç duyduğu konusunda neredeyse şaşmaz bir içgüdüye sahipti. Öte yandan, istila girişimlerini ve iç isyanları da defalarca savuşturmak zorunda kaldı. O, İngiltere tahtında otururken ülke en büyük zaferleri ve en karanlık günleriyle tanıştı.

LEANDA DE LISLE

De Lisle, *After Elizabeth (Elizabeth'ten Sonra)* ve *The Sisters Who Would Be Queen (Kraliçe Olabilecek Kız Kardeşler)* gibi çok satanlar listesine girmiş kitapların yazarı. Bir diğer önemli kitabı ise *Tudor: The Family Story (Tudorlar: Bir Aile Hikâyesi).*

ELIZABETH

Elizabeth 1558'in Kasım ayında tahta geçtiğinde tüm Avrupa endişe içerisindeydi. Acaba bu yeni Protestan kraliçe, Katolik olan kız kardeşi Mary'nin saltanatını nasıl devam ettirecekti? Sürekli iç ve dış komploların yaşandığı istikrarsız bir ülkeyi yönetmek diplomatik beceri, zekâ ve cesaret istiyordu. Elizabeth, bu üç niteliğe de fazlasıyla sahipti. Aslında bu istikrarsızlık onun için yeni bir şey değildi. Elizabeth, daha doğduğu andan itibaren birçok kişi için tehdit olarak kabul edilmişti. VIII. Henry'nin, uğruna Katolikliği ve Papa'nın otoritesini reddedip yeni İngiltere Kilisesi'ni kurduğu ikinci karısı Anne Boleyn'den olma gayri meşru kızıydı o... Kralın, ilk eşi Aragonlu Catherine'den boşanmasını kabul etmeyen ülke içindeki ve dışındaki her Katoliğin düşüncesi, Catherine'in kızı Mary'nin tahtın tek meşru varisi olduğuydu.

En az Kral Henry kadar Anne Boleyn de bir erkek çocuk istiyordu. Fakat yine de küçük kızının üzerine titreyen bir anne olabilirdi; eğer yaşasaydı... Anne Boleyn, kralına bir erkek varis veremeyince ne yazık ki 1536'da celladın kılıcıyla tanışmak zorunda kaldı. Zina yapmakla suçlanmış ve idam edilmişti. Henry'nin üçüncü karısı Jane Seymour her ne kadar Elizabeth ve Mary'e karşı sevecen olsa da kralın varisi Edward'ın doğumuyla artık anne olmuştu ve tüm ilgisi oğlunun üzerindeydi. Kral Henry, kızıyla yeniden tanışma zamanının geldiğine karar verdiği 1542 yılına kadar Elizabeth'i pek görmedi. Genç Elizabeth ile karşılaştıkları zaman, onun zeki ve son derece çekici olduğunu görünce, kız kardeşi Mary ile birlikte saraya dönmeleri gerektiğine karar verdi.

1543'te Henry, son karısı Catherine Parr ile evlendi. Mary'nin, kardeşi genç Edward'a karşı duyduğu anaç duygular ve Elizabeth'in her ikisiyle de son derece kardeşçe bir ilişki kurması sayesinde kraliyet ailesi içinde sıcak ilişkiler doğmaya başladı. Ancak, Kral Henry'nin ölmesi ve Edward'ın tahta geçmesiyle saray içinde çatırdamalar baş gösterdi. İlk sorun taciz nedeniyle ortaya çıktı. Catherine'in yeni kocası Thomas Seymour'ın Elizabeth'e olan şehvet dolu ilgisi 1548'de bir mahkeme skandalına yol açtı. Thomas'ın ihanet suçu işlediği ve Elizabeth'in hamile olduğu iddiasında bulunuldu. Genç

"İNANILMAZ BİR ZEKASI VARDI VE İNSANLARIN KENDİSİNDEN NE BEKLEDİĞİNE DAİR HİÇ YANILMAYAN BİR İÇGÜDÜYE SAHİPTİ"

ELIZABETH, FİNANSAL KONULARDA NE KADAR İYİYDİ?

Popüler algı, Kraliçe Mary'nin hükümdarlığının İngiltere'yi boynu bükük bırakmasıyken Leanda de Lisle, Elizabeth'in mali politikasının kusursuz olmaktan çok uzak olduğunu söylüyor. Mary öldüğünde İngiltere'nin 227.000 sterlin borcu vardı. Kız kardeşi ise bu borcu 350.000'e çıkardı. "Mary'nin saltanatı bir felaket değildi. I. Mary yerine genellikle 'Kanlı Mary' olarak anılan Kraliçe Mary, cinsel ve dini önyargılardan büyük ölçüde etkilenmiş görünüyordu" diyor De Lisle ve ekliyor: "Mary, kız kardeşi hakkındaki düşüncelerine rağmen Elizabeth'i varisi olarak duyurmuştu. Böylece barışçıl bir şekilde tacını devretmeyi hedefliyordu. Elizabeth ise herhangi birini varis göstermeyi hep reddetti. 1562'de, ölmekte olduğunu düşünerek Robert Dudley'i yanına çağırttı ve 20.000 sterlin gelir sağlayarak onu, ölmesi durumunda ülkeyi yönetecek Koruyucu Lord ilan etti." Elizabeth, maliyeti ve riskleri nedeniyle savaşa girme konusunda hep çekimserdi, ancak İspanya ile olan çatışma yıllarca sürdü. Bunun yanı sıra, saraydaki yakınlarına ticari avantajlar sağlanması ve bir dönem hasatların verimsiz olmasından dolayı yaşanan kıtlık yine onun zamanında gerçekleşti. De Lisle şöyle yazıyor: "Bizler Elizabeth'i 1588'de İspanyol Armadası karşısındaki başarısıyla hatırlarken, savaşın devam ettiğini, ülkeyi ve hükümdarlığı yoksullaştırdığını unutuyoruz. Bu durum, Robert Cecil gibi kötü üne sahip saray eşrafının yolsuzluklarıyla daha da vahim bir hal almıştı. 1590'larda insanlar açlıktan kırılıyordu ve aristokratlar olası bir devrimden korkar olmuşlardı."

SONUÇ

Elizabeth, kötü giden hasatlar ve İspanya ile bitmek bilmeyen çatışmalar gibi, kontrolü dışında gelişen birçok sorunla baş etmek zorunda

16. YÜZYILDA BORÇLANMAK

Thomas Gresham'ın, Elizabeth'in finans danışmanı olmasından ve Gresham Yasası olarak bilinen kavramı ortaya atmasından çok önce Tudorlar, Antwerp Exchange gibi büyük Avrupa bankalarından borç para almıştı. Bu bankalar yüksek faiz uyguluyordu ve Avrupa'yı dolaşarak borç istemenin İngiltere'nin güçlü imajı için pek de olumlu olmadığı düşünülüyordu. Horatio Palavicino gibi bağımsız tüccarlardan da borç alınabilirdi ve Elizabeth saltanatının son zamanlarında ona başvurmak zorunda kalmıştı. Gresham daha önce VI. Edward'ın borçlarının büyük bir kısmından kurtulmasına yardımcı olmuştu ve Antwerp'in elinde tuttuğu bu güce meydan okumak için 1571'de Royal Exchange'i kurdu.
Elizabeth artık kendi ülkesinden borç alabildiğinden, istediğini elde etmek için daha fazla baskı uygulayabilecek pozisyona gelirken, Parlamento isterse kraliçeye daha fazla fon sağlayabilirdi. Saltanatının ilerleyen zamanlarında giderek daha ağır vergiler uygulamaya başladı ve bu da itibarının sarsılmasına neden oldu.

Kraliçe I.Elizabeth, Royal Exchange'in açılışını yapıyor

Elizabeth'in 1558'deki taç giyme törenini tasvir eden bir resim

I. Elizabeth'e komplo düzenlemekten suçlu bulunduktan sonra idam edilen İskoçya Kraliçesi Mary Stuart'ın portresi

DİNİ BİR UZLAŞMA SAĞLANDI MI?

İngiltere Kilisesi, uzlaşma ve orta yoldan yanaydı. Kraliçe, Protestan olmasına rağmen bazı konsey üyeleri gibi bağnaz değildi. 1558'de Elizabeth, İngiltere Kilisesi'nin Roma'dan ayrıldığını tekrar tasdik eden ve kendisini de Kilise'nin başı olarak tayin eden Üstünlük Yasası'nı duyurdu. Bununla birlikte, dini zorlamaların tehlikeli sonuçlar doğurabileceğinin de farkındaydı ve aleni bir şekilde yaşanmadığı sürece ülkede Katolikliğin sürdürülmesine izin verdi.

Leanna de Lisle, yeri geldiğinde Elizabeth'in son derece sert önlemler alabildiğini de hatırlatıyor bize: "Elizabeth'in muhafazakâr tutumu ve pragmatizmi onu fanatik Mary'nin aksine ılımlı bir dindar olarak tanıttı. Büyük oranda Katolik olan bir ülkenin yeni Protestan kraliçesi olarak elbette ılımlı olmak zorundaydı. Ancak hükümdarlığının ilerleyen yıllarında ise herhangi bir tehdit karşısında o da tıpkı Mary gibi son derece acımasız olabileceğini kanıtladı. Kuzey İsyanı'nın ardından yüzlerce köylü idam edildi. Bu tepki, seleflerinin benzer koşullarda yaptıklarından çok daha sertti. Daha sonraları Katolikler karşısındaki tutumu yine son derece zalim ve acımasız oldu. Pek fazla bilinmeyen başka bir gerçek de Elizabeth'in radikal bir Hristiyan grubu olan Anabaptistleri yaktırmasıdır. Bunların sayısı Mary'nin kurbanlarından çok daha azdı ama zaten o dönemde Anabaptistlerin sayısı pek de fazla değildi."

Elizabeth hem Protestanları hem de Katolikleri İngiltere Kilisesi'nin kurallarına uymadıkları için halk önünde idam ettirdi. Yine de Avrupa'da yaşanan olaylar bize gösteriyor ki İngiliz kraliçe, Avrupalı pek çok hükümdardan ve hatta kendi danışmanlarından bile daha anlayışlı ve toleranslıydı. Örneğin, Paris'teki Aziz Bartholomew Günü Katliamı, Katolik Avrupalıların Protestanlara duyduğu nefretin boyutlarını gözler önüne sermişti.

SONUÇ

Elizabeth son derece çalkantılı bir dönemde orta yolu bulmayı başarmış bir hükümdardı fakat koyduğu kuralların dışına çıkıldığında ne kadar acımasız olabileceğini göstermekten hiçbir zaman çekinmedi.

KARŞI KARŞIYA

KATOLİK KİLİSESİ

1 Ayinler Latince yapıldı ve İngiliz Reformasyonu'nun amacı olan, dini herkesin anlayabilmesi fikrine karşı çıkıldı. İngilizce dua kitabı yasaklandı.

2 Kilise mobilyaları, eskiden olduğu gibi tekrar gösterişli hale getirildi. Kiliseler tamamen Katolik sanat eserleriyle donatıldı.

3 Katolik Cemaati yeniden yüceltildi ve Kutsal Komünyon kanunen yasaklandı.

4 Ruhban takımı artık evlenemeyecekti. Yeni yasanın çıkmasından önce evlenip aile kurmuş olan rahiplere iki seçenek sunuldu: Ya ailelerini terk edeceklerdi ya da kilisedeki görevlerini.

İNGİLTERE KİLİSESİ

1 Din adamı imajı çok daha sadeleştirildi. Rahiplerin cüppe ve benzeri Katolik Roma kıyafetleri giymelerine izin verilmedi.

2 Katolik kiliselerinin karakteristik özelliği olan ve kilise içerisinde asma katta bulunan İsa'nın çarmıha geriliş ikonası ortadan kaldırıldı. Kiliseler artık Papa'ya bağlı değildi.

3 İncil'in Latinceden İngilizceye çevirisi olan *Psikopos İncili* revize edilerek dini herkesin anlaması sağlandı.

4 Kabul ayini sırasında haç işareti yapmak gibi batıl inanç olarak görülen ritüeller kaldırıldı. Esas olan sadelikti.

prenses, kendisini sorgulayan görevlinin kafasını karıştırarak bu iddiaları yalanladı. Mahkeme görevlisinin sözlerine göre Elizabeth çok zeki bir kadındı ve ondan akıllıca politik cevaplar dışında başka bir şey beklemek anlamsızdı. Bu deneyim, Edward'ın ardından Mary tahta geçtiğinde Elizabeth'in çok işine yarayacaktı ama taht oyunlarındaki her oyuncu onun kadar yetenekli değildi; Seymour, ertesi yıl idam edildi.

Sadık bir Katolik olan Mary, Protestanlığı reddedince Edward her iki kız kardeşini taht sıralamasından uzaklaştırmak için çalışmalara başladı. Tüm umutlarını kuzeni Lady Jane Grey'e bağlamıştı. Bu arada Edward'ın sağlığı kısa ömrü süresince nadiren yerindeydi. Bu nedenle, planlarını tam olarak gerçekleştiremeden ölmesi sürpriz olmadı. Jane Grey'in sadece dokuz gün süren kraliçelik macerasının ardından Mary tahta geçti. Edward'ın, Mary'den inancını değiştirmesini istediği gibi, Mary de kız kardeşinin Katolik olması konusunda ısrarcıydı. Elizabeth isteksizce bu ısrara razı geldi. Ancak hem Protestanlar hem de Katolikler gayet iyi biliyordu ki onun bağlılığı Papa'nın Katolik Kilisesi'ne değil, babasının İngiltere Kilisesi'neydi. Mary'nin saltanatı boyunca Elizabeth'i tahta çıkarmak için türlü komplolar tasarlandı ama hiçbiri başarılı olamadı. Ancak bir defasında onu öldürmeye çok yaklaşmışlardı.

Mary'nin İspanyol kralı Felipe ile evleneceğini duyurmasının ardından, diplomat ve şair olan Thomas Wyatt 1554'te bir isyan girişiminde bulundu. Kraliçenin cevabı son derece hızlı ve acımasızdı. Yalnızca elebaşlarını değil, Jane Grey'i

> "KRALİÇENİN MİSİLLEMESİ ACIMASIZ VE HIZLIYDI YALNIZCA ELEBAŞLARINI DEĞİL, JANE GREY'İ DE İDAM ETTİRDİ"

de idam ettirdi. İsyanla bir ilgisi olmadığını iddia eden Elizabeth, bir yıl sonra, 1555'te çıkan başka bir ayaklanmada daha olaydan habersiz olduğunu söyledi ama kız kardeşinin sabrı taşmıştı. Mary'i destekleyen bazı Katoliklerin Elizabeth'in idam edilmesini istemesine rağmen onu Londra Kulesi'ne kapattı. Elizabeth'in geleceği hiç de parlak görünmüyordu. Devam eden birkaç ay ise Elizabeth için politik anlamda oldukça kritik bir süreç oldu. Tahttaki belirsizlikleri yok etmek için ülkesine Katolik bir varis vermeyi çok isteyen Mary hamile olduğunu açıkladı. Ancak 1558'de, Mary'nin karnının hamilelikten değil korkunç bir hastalıktan dolayı şiş olduğu anlaşıldı. Sağlığı hızla bozulmaya başlayan kraliçe 17 Kasım'da öldü. Son isteği, kendisinden sonra tahta geçtiğinde Elizabeth'in, İngiltere'yi Katolik bir ülke olarak yönetmeye devam etmesiydi. Elbette yeni kraliçe bu isteği yerine getirmeyecekti.

Elizabeth'in taç giyme töreni tam bir denge oyunuydu. Her an, Katolikliğe ya da Protestanlığa dair bir işaret ya da aleni bir hareket bekleyen sayısız bakış arasında Elizabeth herkesi şaşırtmayı başardı. Onun dikkatleri çekmek istediği nokta bambaşkaydı. İngiltere'yi refaha erdirme niyetini vurguladı. Yeni kraliçe, ilk yıllarında hayatta kalmayı başaracak kadar şanslı olmayı istiyorsa, güvenilir ve akıllı danışmanlara ihtiyacı olacağını biliyordu. William Cecil ve Robert Dudley bu görev için biçilmiş kaftandı. Cecil, daha önce Edward için çalışmıştı. Mary'nin hükümdarlığında da hayatta kalmayı başarmış, Elizabeth'e gönülden bağlı bir adamdı. Buna karşılık Dudley'in, bu göreve atanmasına neden olan herhangi bir politik yeteneği yoktu. Elizabeth ile çocukluktan tanışıyorlardı. Kraliçenin ona duyduğu sevgi yıllar

ELIZABETH'İN YENİ DÜNYALARI KEŞFETME ARZUSU SAMİMİ MİYDİ?

Onun döneminde Hindistan'la ticaret oldukça ilerlemiş olsa da keşifler anlamında Elizabeth'in saltanatı daha ziyade Kuzey Amerika'yı sömürgeleştirme girişimiyle anılır. Güney Amerika'da kazançlı ticaret yolları kurmuş olan İspanyollar ve Portekizliler bu bölge üzerinde hak iddia ederken, Kuzey Amerika nispeten daha az bilinir durumdaydı. Elizabeth, nasıl ki savaş giderleri yüzünden hep barışçıl bir politika gütmeye çalıştıysa, keşiflerin yaratacağı giderler konusunda da kaygılıydı. Sonuçta bu tarz girişimler masraflı olduğu kadar riskliydi de... Yine de zenginlik vaadiyle Elizabeth'in aklını çelmek çok zor olmayacaktı. Denizci Davy Ingram, İngiltere'ye döndüğünde yeni kıtadaki zenginliklere ve az gelişmiş, basit yerel halka dair çekici hikâyeler anlatmaya başlamıştı. Bunun üzerine, coğrafyacı Richard Hakluyt hızlı bir şekilde Walter Raleigh'in liderlik edeceği bir keşif planına girişti. Raleigh'in servet vaadi ve birkaç tatlı sözüne tav olan kraliçe, kendi adını taşıyacak bir koloni kurma amacıyla yapılacak yolculuğu kabul etti. Bu kolooninin adı, Virgin Queen (Bakire Kraliçe) olarak anılan Elizabeth'ten esinlenerek Virginia olacaktı. Raleigh, ilk grubu Richard Grenville liderliğinde Yeni Dünya'ya gönderdi. Şartlar bir koloni kurmaya uygun olmamasına rağmen Grenville 75 kişiyi koloniyi kurmak üzere Roanoke Adası'nda bıraktı ve destek getirmek üzere İngiltere'ye yelken açtı. Amerika'ya geri döndüğünde ise koloniyi terkedilmiş olarak buldu. İngilizler evlerine dönmüşlerdi. Grenville, 15 kişiyi orada bırakarak İngiltere'ye döndü. Raleigh'in ikinci girişimi Chesapeake Körfezi'ne yönelikti. John White'ın liderliğinde yola çıkan grup 15 kişiyi almak üzere önce Roanoke Adası'na çıktı fakat bir kişinin kemikleri dışında hiçbir şey bulamadılar. Öte yandan, gemi kaptanı ile yaşadıkları bir sorun nedeniyle Chesapeake Körfezi'ne gitmeleri mümkün olmadı ve orada kalıp koloniyi kurmaya çalıştılar. Bir süre sonra White destek getirmek için İngiltere'ye döndü. Ancak özellikle İspanya ile süren savaş nedeniyle White'ın tekrar adaya dönüşü iki sene gecikti. Nihayet adaya varmayı başardığında, "Kayıp Koloni" olarak anılan koloniden hiçbir iz yoktu. Elizabeth, bu maliyetli girişimlerden sonuç alamadığı için hüsrana uğramıştı. De Lisle'ın da basitçe ifade ettiği gibi, bu keşif girişimlerinin tek bir amacı vardı: "Para kazanmak."

SONUÇ

I. Elizabeth döneminin keşifler konusundaki girişimciliği büyük ölçüde gelir odaklıydı. Korsanlık eylemleri kâr getirirken, koloni kurmak masraflıydı.

2. 1585
Olumlu raporların ardından Raleigh, kolonicileri Virginia'daki Roanoke Adası'na gönderir. Ancak bu ilk girişim başarısız olur ve İngilizler evlerine dönerler.

3. 1587
Raleigh bu defa da Chesapeake Körfezi'nde bir koloni kurmak ister ancak önce Roanoke Adası'na çıkan İngilizler orada kalırlar. Bu ikinci grubun lideri John White İngiltere'ye dönüşünden iki yıl sonra, 1590'da tekrar adaya vardığında koloniden hiçbir iz yoktur.

1. 1584
Walter Raleigh ve Richard Hakluyt, Elizabeth'i, Amerika'nın doğu yakasında bir koloni kurma imkânı olup olmadığını anlamak amacıyla düzenlenecek bir keşif gezisine maddi destek verme konusunda ikna eder.

içinde giderek artmış, söylentilere göre gündüz birlikte olmaları yetmiyormuş gibi geceleri de birlikte geçirir olmuşlardı.

Cecil, Dudley'i onaylamadı ve parlamentonun çoğunluğuyla birlikte Elizabeth'in bir an önce evlenmesi gerektiği konusunda ısrar etti. Fransa ve İspanya'nın gözleri İngiltere'ye dikilmişti. Kraliçenin bu büyük güçlerden biriyle evlilik ittifakı kurması hem kendisinin hem de ülkesinin güvenliği için son derece mantıklı olacaktı. Kral Felipe, Elizabeth'le evlenme arzusunu saklamamıştı ama Elizabeth'in, Mary'nin eski kocasıyla evlenmek gibi bir niyeti yoktu. Anjou'lu Henry, makul bir eş olarak önerilmişti fakat o da henüz çocuk yaştaydı. Elizabeth, ülkesiyle evli olduğunu ilan etti. Dudley'nin karısı Amy, 1560'da merdivenlerden düşüp öldüğünde ise büyük bir skandal koptu. Dudley'in bunu kraliçe için yaptığı dedikoduları dolaşmaya başlayınca, Elizabeth onu saraydan uzaklaştırmak zorunda kaldı.

1561 yılında, Elizabeth'in kuzeni İskoçya Kraliçesi Mary Stuart, Fransa'dan İskoçya'ya geri döndü. Birçok Katolik, tahtın onun hakkı

"KRALİÇE, İNGİLİZ BİRLİKLERİNİ TOPLADI VE TOPRAKLARINA AYAK BASMA CÜRETİNİ GÖSTERENLERİ GERİ PÜSKÜRTMEK İÇİN ONLARLA OMUZ OMUZA SAVAŞACAĞINI SÖYLEDİ"

olduğunu düşünüyordu ve Mary, Katolik bir hükümdarın başa geçmesini isteyen bu yaygaracıları susturmak adına pek bir çaba göstermemişti doğrusu. Mary'nin dönüş için zamanlaması son derece kusursuzdu. Elizabeth çiçek hastalığı yüzünden ölüm döşeğindeydi. Ne var ki beklenenin aksine ölmedi ve iyileşti. Bu sırada Dudley ile ilgili skandal unutulmaya yüz tutmuşken, onu, ölmesi durumunda ülkeyi yönetecek Koruyucu Lord ilan etti ve saraya geri dönmesini sağladı. Kuzeni Mary

Kraliçe I. Elizabeth, Francis Drake'i 1581'de şövalye ilan ederken

İskoçya Kraliçesi Mary Stuart'ın Edinburgh'ya dönüşü

Stuart ile Dudley'in evlenmesini istediğinde ise herkes şok olmuştu. Kraliçe, politik zekâsını bir kez daha ortaya koymuştu. Katolik bir varisi olan İskoçya'nın gereğinden fazla güce sahip olabileceğinin farkındaydı, ancak en çok sevdiği kişiyle Kraliçe Mary'nin bir çocuğu olursa, bu varis iki ülkeyi birleştirebilirdi. Onun tüm ısrarlarına rağmen Dudley bu evliliğe yanaşmadı ve Mary'nin de kuzeninin aşığı ile evlenmeye hiç niyeti yoktu.

Mary, aşk evliliği yapmayı seçerek Lord Henry Darnley ile evlendi. Bu aşk evliliği, Elizabeth'in Dudley'e olan ilgisinin tekrar alevlenmesine neden olmuştu. Konsey, özellikle de ateşli devlet adamı Lord Norfolk, ikilinin yakınlaşmasından son derece rahatsızdı. Çok geçmeden Norfolk ve Dudley arasındaki gerginlik iyiden iyiye tırmandı. İşte o zaman Elizabeth, otoritesini göstermesi gerektiğini anlamıştı: "Burada sadece sevgilim olabilirsin, efendim değil!" sözleriyle Dudley'e hem politik hem de kişisel görüşünü son derece net bir şekilde ifade etti. Bir kocasının ve varisinin olmayışının yarattığı sorunlar, kuzeni Mary 1566'da James adında bir erkek çocuk doğurunca iyice artmıştı. Fakat Mary mutsuzdu. Darnley, şiddet yanlısı, sarhoş bir kocaydı ve birçok kişi Mary'nin gizli sevgilisi David Rizzio'yu vahşice öldürdüğüne inanıyordu. Bu zorba adam bir yıl sonra kendi ölümüyle buluşacaktı... Bir evin bahçesinde boğulmuş olarak bulundu. Mary, kocasının ölümünün ardından hemen Bothwell Kontu (Earl) ile evlenince İskoç ordusu ona karşı ayaklandı, zira herkes kontun Darnley'nin katili olduğuna inanıyordu. Mahkûm edilip tahttan çekilmeye zorlanan Mary, çareyi İngiltere'ye sığınmakta buldu ve Elizabeth bunu kabul ederek onu koruması altına aldı. Ne var ki onun gelişiyle Katolikler kendilerine bir piyon bulmuş, ayaklanmak için doğru zamanı kollamaya başlamışlardı.

Kuzeydeki kontlar, Norfolk'un Mary ile evlenmesi gerektiğini düşünüyordu; böylece kısa bir süre içinde Kuzey İsyanı başlamış oldu. İsyan birlikleri güneye ilerleyince Elizabeth, Mary'i bir manastıra gönderdi ve kendi birliklerini topladı. Güney kontları onun tarafındaydı. Birleşerek isyancı güçlerin geri çekilmesini sağladılar. Elizabeth'in zaferi hızlı ve kesindi. 900 adam acımasız bir güç gösterisiyle idam edildi. Norfolk tutuklandı ama delil yetersizliği yüzünden infazı ertelendi. Daha sonra, II. Felipe'yi kral yapmayı amaçlayan Ridolfi komplosuna adı karışınca bir kez daha tutuklandı. Elizabeth, Norfolk'un idam edilmesini tam üç kez emredip sonrasında iptal etti. Bu durum, İngiltere kraliçesinin bazen ne kadar kararsız olabildiğinin en net göstergesiydi. Sonunda, Norfolk'u ölüme gönderdi.

Elizabeth'in hükümdarlığı kendi evinde ne kadar sallantıda görünürse görünsün, yurt dışındaki imajının yanında son derece istikrarlı bile sayılırdı... Papa, bu kâfir İngiliz kraliçeyi öldüren kişinin affedileceğini duyurdu. İspanya Kralı Felipe bu duyuruyu son derece ciddiye almıştı. Hiç kimseyle açık bir savaş riskini göze almak istemeyen kraliçenin ise düşmanlarını yıpratmak için başka planları vardı. Korsan John Hawkins ve kuzeni Francis Drake'in yağmalarına gizliden gizliye destek veriyordu. Drake, 1577'de İspanyol altınlarını yağmalamak için Güney Amerika'ya gitmeyi düşündüğü sıralarda Elizabeth, Fransa büyükelçilerinden biri olan Walshingam ile birlikte onunla buluştu.

Aslında desteğin gizli tutulması gerekiyordu ama kraliçe, Drake'e, açıkça kendisini desteklediğini şu sözleriyle ifade etti: "İspanya kralından duyduğum tüm hakaretlerin intikamını almaktan büyük bir keyif alacağım." Macellan Boğazı'nı geçip, yaklaşık 200.000 sterlin değerinde altın taşıyan bir İspanyol gemisini ele geçiren Drake, dümeni Pasifik'e kırarak o dönem için dünyanın çevresini dolaşan ilk İngiliz kaptan olmayı başardı. Elizabeth onu bu başarısından ötürü tebrik etti ve 1581 yılında İspanyol büyükelçisiyle yaptığı bir görüşme sırasında Drake'in kendisine hediye ettiği haçı taktı. Bu haç, yağmalanan İspanyol gemisinden bir ganimetti ve kraliçe, büyükelçinin karşısında bu kolyeyi takmaktan son derece keyif almıştı. Ardından, Drake'in gemisi Golden Hind'de kendisiyle bir yemek yedi ve onu şövalye ilan etti. Bu adam onu gerçekten çok gururlandırmıştı.

Bu keyif veren korsanlık maceralarının öncesinde, 1572'de bir dizi korkunç olay patlak vermişti. 24 Ağustos'ta insanlar Paris sokaklarına dökülmüş, Protestan avına çıkmıştı. Aziz Bartholomew Günü Katliamı olarak adlandırılan olayda yakaladıkları tüm Fransız Kalvenist Protestanları katlettiler. Binlerce Protestan'ın öldürüldüğü bu korkunç olay sırasında büyükelçi Sör Francis Walsingam, İngiltere'ye kaçmak zorunda kaldı. Elizabeth onu hemen Londra'ya getirtti. Bundan böyle kraliçenin casuslarının lideri olacaktı. Bu unvanla verdiği ilk bilgi, İskoçya Kraliçesi Mary'nin büyük bir tehlike arz ettiğiydi. Fransa'daki Katolik ayaklanması yalnızca İngiliz Protestanları için değil, Elizabeth gibi Protestan olan Hollanda Prensi Sessiz William ve ülkesi için de bir tehlikeydi. Hollanda ile hızla gelişmekte olan yün ticareti çok yakında tehlikeye girecekti. Sessiz William askeri yardım istediğinde ise Elizabeth müdahil olmak istemedi, çünkü böyle bir hamle, İspanya Kralı Felipe'nin İngiltere'ye saldırması için son derece geçerli bir neden olurdu. Walsingham kraliçeye savaşa girmeyi önerirken, danışmanı Cecil, evlenmesi gerektiğine dair ısrarlarına devam ediyordu. Elizabeth, bir anda Anjou Dükü ile evlenme fikrine sıcak bakmaya başladı. Bu konu ilk defa 10 yıl önce gündeme gelmişti ve o zamanlar Fransız Dük küçük ve sevimsiz bir çocuk, Elizabeth ise genç ve güzel bir kraliçeydi. Şimdi ise gözle görülür bir şekilde yaşlanmış olan kraliçe için Fransız büyükelçisinin kendisine yağdırdığı övgüler ve Anjou'nun mektupları son derece akıl çeliciydi. Nihayet beklenen buluşma gerçekleştiğinde Elizabeth'in genç dükten etkilendiği son derece aşikârdı ama bu defa da İngiliz halkının nasıl tepki vereceği bir endişe konusuydu.

Tudor: Bir Aile Öyküsü isimli kitabın

yazarı Leande de Lisle, o günkü durumu şu satırlarla açıklıyor: "Elizabeth, 1561'de İskoçya Kraliçesi Mary'nin elçisine, herhangi bir grupta huzursuzluk yaratmadan evlenmesinin imkânsız olduğunu, Darnley ve Bohtwell ile yaptığı korkunç evlilikler karşısında Mary'nin tahttan indirilmesine neden olan tepkileri gördükten sonra bu konudaki endişelerinin daha da arttığını söylemişti. Kraliçe, halkın rakipsiz bir varis beklentisini karşılamak için herkesin gözü önünde koca aramaya devam etti. İçten içe bunun imkânsız bir arayış olmamasını diliyordu. O, ülkesiyle evliydi. Bu sözü Mary Tudor'dan öğrenmişti. Ne var ki Mary evlenmişti ama Elizabeth evliliğini onaylamayacak olanların çıkaracağı isyanlardan çekindiği için bekâr kalmayı tercih etti."

Aslında Elizabeth'in gönlünde, "kurbağa" lakabını taktığı Fransız Dük ile evlenmek yatıyordu ama İngiliz halkı, bekâr kraliçelerinin bu Fransız Katolikle evlenmesi fikrinden nefret etmişti. Bu birlikteliği kınayan bir bildiri yayınlanınca Elizabeth hem yazarın hem de bildiriyi basanın sağ ellerinin kesilmesini buyurdu. Kraliyet Danışma Konseyi ise evlilik konusunda ikiye bölünmüştü. Kıskanç Robert Dudley, kraliçeye şiddetle karşı çıkıyor, kendini destekleyen yandaşlar topluyordu. Elizabeth'in kalbi kırılsa da geri adım atmayı yeğledi. Anjou'ya, Hollanda'da Felipe'ye karşı savaşmayı sürdürmesi için 10.000 sterlin verdi ve onu bir daha görmedi. Dük orada iktidarı tek başına ele geçirmeye çalıştıysa da başarısız oldu ve bir yıl sonra öldü.

Sessiz William, 1584 yılında kendi sarayında fanatik bir Katolik tarafından öldürülünce Elizabeth askeri bir müdahalenin kaçınılmaz olduğunu anladı. Konseydeki sabırsız sesleri susturmak için 1585'te küçük bir kuvvet göndermeyi kabul etti. Dudley, Hollanda'da komutayı aldı ama Felipe'nin generali Parma Dükü karşısında toprak kaybederek ne kadar beceriksiz olduğunu da kanıtlamış oldu. Kuzen Mary, artık her zamankinden daha büyük bir tehlikeydi. Elizabeth, eski İskoçya Kraliçesi'nin ölmesi gerektiğine inanan Francis Walsingham'ın ısrarları üzerine Mary'nin derhal tutuklanmasını emretti. Walsingham, kendi casuslarından birini Mary'nin hizmetçisi olarak işe soktu. Hizmetçi kılığındaki casus, mektuplarını bira fıçıları içinde gizlice dışarı çıkarma konusunda Mary'i ikna etti. Böylece Walsingham, Mary'nin tüm yazışmalarını tek tek okumaya başladı. Thomas Babingdon, Elizabeth'i öldürüp tacı Mary'e vermek için bir plan yaptığını yazıyor, Mary de bu planı alenen onaylıyordu. Walsingham'ın tuzağına kendi elleriyle düşen Mary'nin sonu gelmişti artık...

Walsingham hemen harekete geçti ve komplocuların yargılanmasını istedi. Elizabeth, kuzeninin idamı konusunda hep çekimser kaldıysa da yargılanması gerektiğini kabul etti. Mahkeme sonucunda idam kararı çıkması tabii ki kimseyi şaşırtmadı. Elizabeth, Mary için yas tuttu ve kuzeninin ölümünden duyduğu üzüntüyü saklama gereği görmedi. Ölüm emrini

BAŞAKTÖRLER

Konsey ve devlet

WILLIAM CECIL
1520-98

Onu bekleyen zorlukların gayet farkında olan Cecil kurnaz bir siyasetçiydi. Elizabeth'in ilk danışmanı olarak tüm hayatını ve sadakatini ona adadı. İngiltere Kraliçesi'nin evlenmesi gerektiğine inanarak bu konuda baskı yapmış olsa da Elizabeth, Cecil'in yeri doldurulamaz olduğunu biliyordu. Hasta ve sağır olduğu son günlerinde bile sarayda kalması için ona baskı yapmıştı.

ROBERT DUDLEY
1532-88

Dudley, Elizabeth'i çocukluktan beri tanıyordu ve onun ilk aşkıydı. Saraydaki pozisyonunun politik becerilerinden ziyade Elizabeth'in ona olan hisleriyle ilgili olduğu bir gerçekti. Varlığı, sarayda dedikodulara ve skandallara neden olmuştu. Kraliçeyle tutkulu ve inişli çıkışlı bir ilişki yaşadı.

FRANCIS WALSINGHAM
1532-90

Protestan olan Walsingham'ın, Kraliçe I. Mary'nin ölümünün ardından İngiltere'ye dönmesine izin verildi ve hızla Elizabeth'in en kıymetli adamlarından biri oldu. Son derece zeki bir casus ve politikacıydı. İskoçya Kraliçesi Mary Stuart'ın oluşturduğu tehdidi fark etti ve onun sonunu hazırladı. Ayrıca, Drake ve Raleigh'in keşiflerine de destek verdi.

Aile

HENRY VIII
1491-1547

Henry, Anne Boleyn'in Elizabeth'i doğurmasının ardından soyadını devam ettirecek bir erkek varise sahip olma konusunda umudunu yitirmişti. Kızını tüm çocukluğu boyunca hiç görmedi ama yine de gelişimi konusunda haberdar edildi. Sonunda kızıyla tanıştığında onun parlak zekâsından ve yeteneklerinden öylesine etkilendi ki onu ve Mary'i yeniden mirasına dâhil etti.

MARY TUDOR
1516-58

Mary, Elizabeth ve Edward farklılıklarına rağmen çocukken birbirlerine yakın sayılırlardı. Mary kraliçe olduğunda, Elizabeth'e Katolikliğe geçmesi konusunda ısrarcı davrandı ve neden Protestanlıktan vazgeçmek istemediğini bir türlü anlayamadı. Neredeyse onu idam ettirecekti. Ölürken son isteği, kendisinden sonra Elizabeth'in İngiltere'yi Katolik bir ülke olarak yönetmeye devam etmesiydi.

CATHERINE PARR
1512-48

Catherine ve Elizabeth, Catherine'nin Henry ile olan evliliği sırasında yakınlaştı. Elizabeth, babasının ölümünden sonra Catherine ile yaşamaya devam etti. Ancak, Catherine'in sonraki kocası Thomas Seymour, Elizabeth'e karısından daha fazla ilgi duymaya başladı. Kocasının Elizabeth'i baştan çıkarma girişimlerine yardım etse de başarısız oldu ve kısa bir süre sonra da öldü.

ALTIN ÇAĞ

KÂŞİFLER

JOHN HAWKINS
1532-95

Hawkins, hanedanlık armasına sahip olsa da Elizabeth'in gözüne henüz korsanlık yaparken girmişti. Kraliçenin gizli izniyle Batı Hint Adaları'ndaki İspanyol limanlarına bir dizi baskın düzenlemişti. Fakat felaketle sonuçlanan üçüncü seyahatin ardından İngiltere'ye döndü ve kraliçeye daha yakın bir pozisyonda görev aldı.

FRANCIS DRAKE
1540-96

Kuzeni John Hawkins'in keşif gezilerinde yer alan Francis Drake, İspanyolları zerre kadar sevmezdi. Onlara ait olan zenginlikleri ele geçirip kraliçesine teslim etmek için dünyayı dolaşmak istiyordu. Elizabeth de onun İspanyol limanlarına düzenlediği baskınlardan son derece memnundu. Onu görevlendirmeye devam etti.

WALTER RALEIGH
1554-1618

Raleigh, sarayda Elizabeth'in gözüne girdi ve imparatorluğun sınırlarını genişletmek amacıyla birçok plan hazırladı. Kraliçeye, İngiltere'nin ilk kolonisini Kuzey Amerika'da kurmak istediğini ve buraya onun adını vereceğini söyledi. Bu yeni İngiliz toprağının adı Virginia olacaktı. Roanoke Adası'ndaki koloni çalışmaları başarısız oldu. Raleigh'in, İngiltere'ye patates ve tütünü getiren kişi olduğuna dair asılsız iddialar mevcuttur.

DÜŞMANLAR

KING PHILIP II
1527-98

Ülkesinin büyük bir bölümü için Elizabeth'in karşısındaki en büyük dini tehdit İspanya kralıydı. Papa, Elizabeth'in tahttan indirilmesi için bir bildiri yayınlamış olabilir ama kraliçeyi zorlayabilecek bir güç varsa, o da dev ordusu ve koyu Katolik inancıyla Felipe idi. Kız kardeşi Mary ile evliyken ona kur yapmaya kalkışmış, reddedilince de amansız düşmanı haline gelmişti.

JOHN WHITGIFT
1530-1604

Dini hoşgörü konusunu yönetmek git gide zorlaşınca, Elizabeth eski papazını Canterbury Başpiskoposu tayin etmeye karar verdi. Whitgift, inatçı bir adamdı. Kraliçe I. Mary zamanında İngiltere'yi terk etmeyi reddederek bu özelliğini herkese göstermişti. Elizabeth gibi o da bir konformistti ve "doğru" yoldan ulu orta sapanları acımasızca cezalandırırdı.

POPE PIUS V
1504-72

Roma Katolik Kilisesi'nin başı olan Papa V. Pius, Elizabeth'in hem İngiltere Kraliçesi hem de İngiltere Kilisesi'nin başı olmasını dini bir tehdit olarak görmekle kalmamış, onu kâfirlikle suçlamıştı. 27 Nisan 1570'te, Elizabeth'in tebaasının artık ona bağlılık yükümlülüğü bulunmadığını ilan eden bir bildiri yayınlayacak kadar ileri gitti.

"ELIZABETH, MARY'NİN İDAM KOŞULLARINA FENA HALDE İÇERLEDİ"

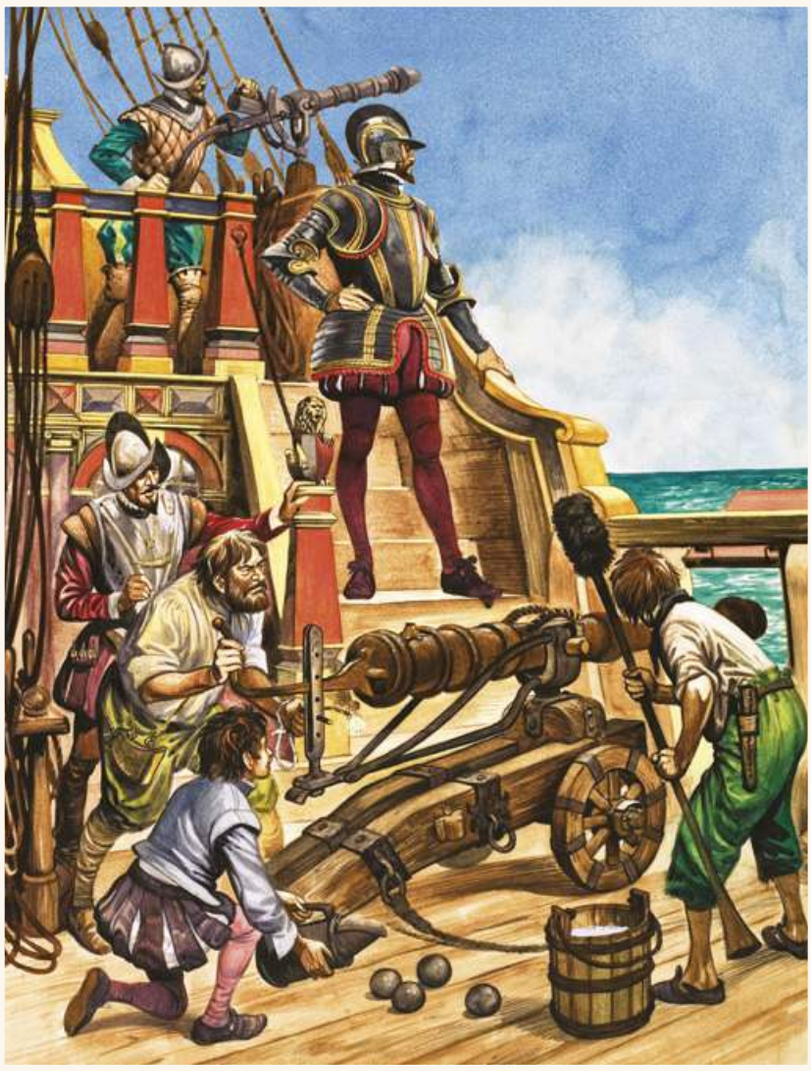
veren adam hapsedildi ve unvanı elinden alındı. Elizabeth, ölüm fermanını imzalama konusunda hep isteksizdi ya da en azından isteksiz görünmeyi tercih ediyordu. Mary için tuttuğu yasın içten olup olmadığını bilemeyiz ama şu bir gerçek ki kuzeninin infaz koşulları konusundaki hoşnutsuzluğunu göstermekten hiçbir zaman geri durmadı.

"Elizabeth, hem İngiliz asillerinden olan Norfolk'un hem de onun yandaşı kraliçe Mary'nin idamlarıyla ilişkilendirilmekten son derece hoşnutsuzdu." diye yazıyor De Lisle. "Onların ölümünden üzüntü duyduğunu ya da pişman olduğunu söyleyemeyiz. Daha öncesinde de açıkça belirttiği gibi Mary'nin öldürülmesi gerektiğini düşünüyordu. Ayrıca, Kuzey İsyanı'nın ardından gözünü kırpmadan 900 kişinin idamını salık vermesi de son derece dikkat çekiciydi."

Mary'nin idamı, savaş ilan etmek için II. Felipe'ye gereken nedeni sağladı. İspanyol Armadası, Parma Dükü'nün Hollanda'daki güçleri ile birleşerek 12 Temmuz 1588'de İngiltere'ye doğru yelken açtı. İspanyollar, İngiliz kuvvetlerinin iki katı büyüklüğünde bir güce sahipti. Öte yandan, İngiliz gemilerinin bazı üstün yanları vardı. Daha küçük ve daha hızlıydılar; asker taşımaktan ziyade daha fazla topla donatılacak şekilde tasarlanmışlardı. İngiliz gemileri, açık sularda İspanyol filosuna karşı üstünlük sağlamaya ve küçük çatışmalara girmeye başladı. İşte tam da bu noktada Elizabeth, askerlerinin karşısına çıkıp onlara cesaret veren o ünlü konuşmasını yaptı. Kapılarındaki Katolik tehdidi karşısında tüm orduyu tek vücut haline getirmek ve topraklarına ayak basmaya cüret eden herkesi geri püskürtmek için onların

İskoçya Kraliçesi Mary Stuart, infaz için götürülürken

İspanyol Armadası, 8 Ağustos 1588'de İngiliz gemilerinin ateşiyle darmadağın oldu

Elizabeth'in gemilerinden birindeki topçu mürettebatı... Kraliçe, çok sayıda korsanın eylemlerini finanse etmişti

yanında savaşacağını duyurdu.

Bu etkili konuşma sükse yaratmış ve tarihteki yerini almış olsa da pek de gerekli değildi, zira düşman hiçbir zaman kapılarına dayanma şansını yakalayamadı. İspanyol Armadası açık denizde başarısız olmuştu. Elizabeth'in bu zaferi, onun gücü ve görkeminin adeta bir mührüydü artık... Beraberinde sanat ve edebiyatı taçlandıran Altın Çağ başlamıştı. Gücü artık dünyaca kabul edilen İngiltere'deki aristokratlar, coşkuyla sanatı destekliyorlardı. Zaman zaman yapılan müdahalelere karşın ünlü oyun yazarları bu himayenin tadını çıkarıyordu. Shakespeare'den, *II. Richard* adlı oyunundaki bir sahneyi kaldırması istenmişti. Hükümdarın, yaşlandığı için artık bir kenara çekilmesi gerektiğini anlatan bu sahne pek hoş karşılanmamıştı. "Elizabeth oyunlarla ilgilenmezdi" diyor De Lisle. "Oyunlar genelde, ona öğüt vermek ya da eleştirmek için bir araç olarak kullanılıyordu."

Tahtı şimdilik güvendeydi ama en yakın danışmanları Dudley ve Walsingham'ın ölümüyle Elizabeth yıkılmıştı. Dudley'in yerine onun yakışıklı üvey oğlu Essex Kontu geçti ve tatlı dili sayesinde kraliçenin gözdesi olmayı başardı. De Lisle şöyle diyor: "Robert Dudley'in 1588'deki ölümü eski düzenin değişeceğinin bir işaretiydi

"KATOLİK GÜÇLER KAPILARINA DAYANDIĞINDA KRALİÇE, ORDUSUNDA BİRLİK RUHUNU ORTAYA ÇIKARDI"

fakat Elizabeth hâlâ 'Semper Eadem' (Hep Aynı) mottosu doğrultusunda ülkesini idare etmeyi umuyordu. Geçip giden yıllarla birlikte ölmeye başlayan görevli ve hizmetlilerin pozisyonları genelde boş kalıyordu, çünkü onların yerini doldurabilecek kadar iyileri hiçbir zaman bulunamamıştı."

Neredeyse tamamen sağır olmasına ve ağırlaşan hastalığına rağmen William Cecil'i danışman olarak yanında tutmaya devam etmesi, Elizabeth'in eski dostuna ne kadar güvendiğinin bir işaretiydi. 1598'de yaşlı danışmanının vefatının ardından Robert Cecil'i babasının görevini devralması için saraya davet etti. İspanyolların filolarını yeniden inşa etmeye çalıştıkları ortaya çıkınca Essex bir filoyla Cadiz'e yelken açıp limandaki tüm İspanyol gemilerini imha etti. Bu başarı Essex'i ünlü yaptı; popülaritesine Elizabeth bile şaşırmıştı. İnsanlar arasında tek başınayken bile dimdik ayakta durabilmek onun için en büyük servetti ve Essex'in bu şöhretinin, gücüne gölge düşüreceğinin farkındaydı. Her ne kadar Essex'i frenlemeye çalışsa da Kont hayran toplamaya devam etti. Şöhretin verdiği güvenle haddini aşıp kendisine kılıç çekmesi ise Elizabeth için son derece hüsran vericiydi. Şuursuz Essex, kraliçenin sarayında bir öfke anında kılıcını yarıya kadar çekecek cüreti göstermişti.

Sanat ve edebiyat tırmanışa geçmiş olabilirdi ama bunun İngiltere'nin altın çağı olduğuna inananlar, İspanyol Armadası karşısındaki zaferden sonra bile, 1598'de İrlanda'da olduğu gibi farklı isyanların patlak verdiğini sıklıkla unutuyorlar. İrlanda, Tudor Hanedanı döneminde uzun yıllar İngiltere için problem olmuştu.

İNGİLTERE, KORKULACAK BİR ÜLKE HALİNE GELDİ Mİ?

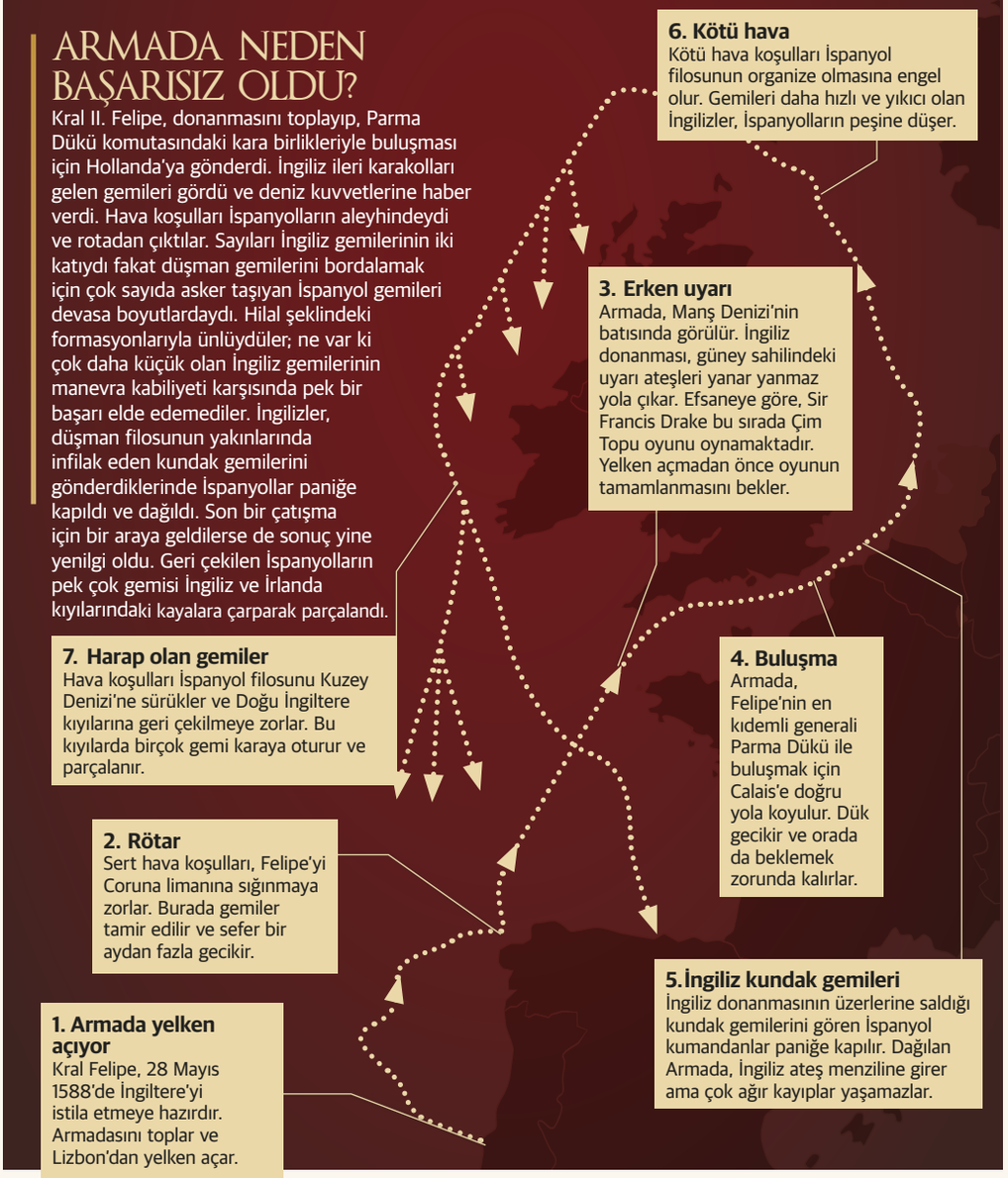
Elizabeth, yayılımcı bir dış politika gütmektense temkinli olmayı tercih etti. Çatışmaya girmekten çok korkuyordu çünkü savaşın maliyeti yüksek, getirisi ise belirsizdi. Ancak, macera fikriyle aklının çelinmesi çok da zor değildi. John Hawkins ve Francis Drake'in, İspanya'ya karşı ilan edilmiş aleni bir savaştan ziyade kralın sinirlerini bozan "keşif" gezileri Elizabeth'i çok keyiflendirirdi. 1562'de Calais'de, Catherine de Medici'nin güçlerine karşı bir askeri sefere onay verdi fakat burada İngilizlerin büyük bir hezimet yaşaması, saltanatının devamında alacağı askeri kararları etkileyecekti.
"Savaş, erkek bir hükümdara sağladığı ihtişamı Elizabeth'e hiçbir zaman sağlamadı" diyor Leande de Lisle ve ekliyor: "Elizabeth, Macaristanlı Mary'nin ne demek istediğini şimdi anlıyordu: Savaş, bir kadının etkili bir şekilde hüküm sürmesini imkânsız hale getirir. Elinden gelen tek şey, başkalarının hatalarının sorumluluğunu omuzlamaktır."
Elizabeth'in, düşmanlarıyla da müttefikleriyle de arasındaki sınırı din çizdi. Fransa ve İspanya bu çerçevede net bir şekilde İngiltere'nin karşısındaydı. Bu nedenle saray eşrafı, kraliçelerinin bu ülkelerden bir soyluyla evlilik yapmasını istiyordu. Elizabeth, 1572'deki Aziz Bartholomew Günü Katliamı'ndan sonra dahi açık bir savaşa girmemek için çok uğraşmıştı. Hollandaya aşamalar halinde azar azar destek vermesi, doğrudan çatışma fikrine ne kadar uzak olduğunu gösteriyor. Önce Hollanda birliklerine ve ardından Anjou Dükü'ne mali destek sağladı. Nihayet başka bir seçeneği kalmadığını anladığında ise İngiliz kuvvetlerini göndermeyi kabul etti. Dış politikadaki temkinli tutumunun ülkesine önemli kazançlar sağladığı bir gerçek... Ne var ki İspanyol Armadası İngiltere'ye doğru yelken açtığında bu temkinli ve savaş karşıtı tavrını bir kenara bırakmak zorunda kaldı.

SONUÇ

İspanyol Armadası karşısında kazanılan zaferle İngiltere'nin yıldızı parlamıştı ama Elizabeth çoğunlukla savaşa girmekten imtina ediyordu. Savaştığı zamanlarda ise pek de parlak zaferler kazandığını söyleyemeyiz.

ARMADA NEDEN BAŞARISIZ OLDU?

Kral II. Felipe, donanmasını toplayıp, Parma Dükü komutasındaki kara birlikleriyle buluşması için Hollanda'ya gönderdi. İngiliz ileri karakolları gelen gemileri gördü ve deniz kuvvetlerine haber verdi. Hava koşulları İspanyolların aleyhindeydi ve rotadan çıktılar. Sayıları İngiliz gemilerinin iki katıydı fakat düşman gemilerini bordalamak için çok sayıda asker taşıyan İspanyol gemileri devasa boyutlardaydı. Hilal şeklindeki formasyonlarıyla ünlüydüler; ne var ki çok daha küçük olan İngiliz gemilerinin manevra kabiliyeti karşısında pek bir başarı elde edemediler. İngilizler, düşman filosunun yakınlarında infilak eden kundak gemilerini gönderdiklerinde İspanyollar paniğe kapıldı ve dağıldı. Son bir çatışma için bir araya geldilerse de sonuç yine yenilgi oldu. Geri çekilen İspanyolların pek çok gemisi İngiliz ve İrlanda kıyılarındaki kayalara çarparak parçalandı.

İngilizler, İrlandalıların kendi topraklarında kiracı olduğunu düşünüyor, her fırsatta İngiliz değerlerini empoze etmeye çalışıyorlardı. Şimdi de İspanya'nın destek olduğu bu ayaklanma karşısında Elizabeth'in kesin bir tavır takınması gerekiyordu. 1599'un başında, kendisini bir kez daha kanıtlamak isteyen Essex'in komutasında bir ordu gönderdi. Sonuç tam anlamıyla bir felaketti. Essex, isyanın lideri Tyrone Kontu ile savaş alanında yüzleşmek yerine onunla gizlice buluşup, yetkisi olmadığı halde bir anlaşma imzalayarak İngiltere'ye döndü.

Döndüğünde, Cecil'in bir komplo düzenlediğini düşünen Essex telaşa kapıldı ve hâlâ kraliçenin gözdesi olduğunu düşünerek, kendisini savunmak amacıyla odasına daldı. Henüz gösterişli giysilerini kuşanmamış ve makyajını yapmamış olan kraliçe hazırlıksız yakalanmıştı. O sırada odada görkemli bir İngiliz kraliçesi değil, yaşlı bir kadın bulunmaktaydı. Elizabeth, bu şekilde görülmüş olmayı göze alamazdı. Derhal Essex'i odasından kovdu ve sonrasında başarısızlıklarını öne sürerek tüm yetkilerini elinden aldı. Kaderini kabullenmeyen Essex isyan çıkarmayı tercih etti.

Londralıların, popüler bir savaş kahramanı olarak kendisine arka çıkacağını düşünmüştü. Elizabeth onu hain ilan etti ve yakalamaları için askerlerini gönderdi. Beklediği desteği göremeyen Essex'in bu girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. Sınır tanımazlığı, onun bir vatan haini olarak idam edilmesine neden oldu.

Devam eden yıllar altın çağ olmaktan son derece uzak olsa da Elizabeth gerektiği zaman insanları kendi etrafında toplamayı hep başarabildi. İrlanda'daki savaş çok masraflı olmuş, üstüne üstlük başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Bu sırada nüfusun çok artması ve verimsiz geçen hasatlar yüzünden halk arasında bir hoşnutsuzluk baş gösterdi. Parlamento, kraliçeyi, saraydaki yakınlarının tekel oluşturmasına izin vermekle itham etti. Kraliçe tarafından kayırılan saray eşrafı, kendi istekleri doğrultusunda fiyatlar belirleyip halkın belini büken bir piyasa yaratmıştı. 1601'de, Elizabeth tekellere son vermeyi kabul etti ve İngiltere'ye olan sevgisini yeniden dile getirdi. Parlamentonun desteğini aldı, hasat bu defa gayet iyiydi, İrlanda ve İspanya ile de barış sağlanmıştı. "Artık yaşlı ve hasta olan Elizabeth eski yandaşlarının bir kısmını kaybetmiş olsa da çoğunluk daima ondan yanaydı" diye anlatıyor De Lisle. "Saltanatının daha ilk gününden itibaren halkıyla ilişkilerinde Kraliçe I. Mary'yi kendine örnek almıştı ve bu sayede halkın desteği hep yanında oldu."

Yeni bir ayaklanmayı daha geride bırakan kraliçenin sağlığı iyice bozulmuş, çok az kişiye nasip olan sağlıklı günler geride kalmıştı. Sonunda, Elizabeth hastalandı... Cecil'in kendisi üzerinde her geçen gün büyüyen gücü karşısında büyük üzüntü yaşıyordu. Yatağına uzanıp devlet işlerinden elini eteğini çekmeyi kendine hiçbir zaman yediremedi. Ne var ki sona yaklaştığının farkındaydı ve nihayet 24 Mart 1603'te hayata gözlerini yumdu.

Genç danışmanlarının yenilikçi fikirleri

> "GÜLÜMSEMESİYLE, SÖZLERİYLE VE ŞOV YETENEĞİYLE HALKININ KALBİNİ KAZANDI"

İNGİLTERE'DE BARIŞ SAĞLANDI MI?

Elizabeth'in ilk saltanat yılları son derece çalkantılıydı. Katolikler onu tahtta hakkı olmayan gayri meşru, kâfir bir evlat olarak görüyordu. Tek başına hükümdarlık yapabileceğini halka ispatlaması için çok çalışması gerekti. Ülke içinde ve dışında onu tahttan indirmek için komplolar düzenlendi. İskoç Kraliçesi Mary Stuart İngiltere'ye sığındığında ise Elizabeth'in Katolik düşmanları için çevresinde birleşebilecekleri bir figür ortaya çıkmıştı... 1569'daki Kuzey İsyanları karşı karşıya kaldığı ilk ayaklanmaydı. Westmorland ve Northumberland Kontları muhalif aristokratları bir araya getirip bir isyan başlattı ama kraliçenin sert cevabı karşısında belli ki yeterince hazırlıklı değillerdi.

Elizabeth, ilerleyen yıllarda yine arkasında dönen dolaplarla uğraşmak zorunda kaldı. Bu defaki ayaklanmanın başını haddini bilmeyen Essex çekiyordu. Şehirlerde artan nüfusla birlikte kıtlığın baş göstermesi Elizabeth'in itibarını bir kez daha düşürdü. De Lisle şöyle diyor: "Ekim 1562'de çiçek hastalığına yakalandığında Elizabeth'in öldüğünü farz edelim. Aşağı yukarı dört yıl tahtta oturmuş olacaktı. Yani, kız kardeşinden bir yıl daha az... Şayet birçoklarının o dönemde korktuğu şey gerçek olsaydı ve Elizabeth ölseydi saltanatı nasıl hatırlanırdı? Gerçekleştirdiğini düşündüğü kusursuz dini uzlaşma aslında onun dışında çevresindeki kimse tarafından sorunsuz bir uzlaşma olarak algılanmadı. Kendi piskoposlarından biri bile yapılan kanuni düzenlemelere 'kasvetli vasatlık' adını takmıştı. Askeri konulara gelince; I. Mary'nin Calais yenilgisi akıllarda kalsa da Elizabeth'in Le Havre'ı alması ve Calais'i geri almak uğruna pazarlık aracı olarak kullanması gibi bazı başarısız girişimleri tamamen unutuldu. Bu askeri harekât 2000 askerin kaybıyla 1562 Ağustos'unda sona ermişti."

SONUÇ

Elizabeth'in hükümdarlığı birçok ayaklanma ve isyanla çalkalanmış olsa da bu durum bir Tudor hükümdarı için çok da şaşılacak bir şey değildi. Öte yandan, o dönemde ülke dini belirsizliklerin etkisi altında olmasına rağmen isyanlarla son derece hızlı ve kesin bir şekilde baş etmesini bildi.

ELİZABETH KARŞITI AYAKLANMALAR

Elizabeth, tahta oturur oturmaz Katolik soyluların isyan tehdidi ile yüz yüze geldi. Hepsi de kız kardeşi Mary'nin yaptığı değişikliklerden uzaklaşmasına son derece içerlemekteydiler. İlk büyük isyan 1569'da, kuzeydeki soyluların, İskoçya Kraliçesi Mary Stuart'ın dönüşünü fırsat bilip Elizabeth'i tahttan indirmeye çalışmasıyla patlak verdi. Dudley Kontu yüzünden kenara itilmeyi hazmedemeyen Norfolk Dükü, Mary ile evlilik planları yaparken, kuzeydeki Kontlar isyan çıkardı. Kısaca sonuca gelirsek, isyan ezici bir şekilde bastırıldı ve yüzlerce kişi idam edildi.

Elizabeth'in gözdesi olan Essex Kontu, tüm güçleri elinden alınınca 1601'de bir isyan hazırlığına girişti. Görünüşe göre Essex ve büyük egosu; halk arasındaki popülerliğini, insanların hükümdarlarına karşı hoşnutsuzluğunu ve kraliçenin eski gözdelerinden biri için göstereceği merhameti pek de iyi hesaplayamamıştı. Elizabeth, küstahça yapılan meydan okumalarla karşı karşıya kaldığında ezip geçmek için genelde hiçbir tereddüt göstermedi. Ne zaman acımasız, ne zaman sevecen ve merhametli olması gerektiğini çoktan öğrenmişti. Kendisine karşı başkaldırıyı kesinlikle affetmezdi ve genellikle tepkisi acımasızca olurdu.

ELIZABETH'İN PARILDADIĞI ANLAR

1. 1559
Elizabeth, İngiltere Kraliçesi olarak taç giyer. Herkes merakla onun Protestanlara has bir tavır gösterip göstermeyeceğini beklerken, tören son derece tarafsız geçer.

2. 1566
Elizabeth, ondan umutsuzca evlilik haberi duymayı bekleyen Parlamento'ya, İngiltere ile evli olduğunu söyler.

3. 1569
Kuzey İsyanları patlak verir. Elizabeth, bu ayaklanmadan sorumlu olan herkesi acımasızca cezalandırır ve ona karşı gelmeyi düşünenlere sert bir mesaj verir.

4. 1577
Francis Drake dünyayı dolaşır ve İspanya kralından çaldığı ganimetlerle doldurduğu gemileriyle ülkesine geri döner.

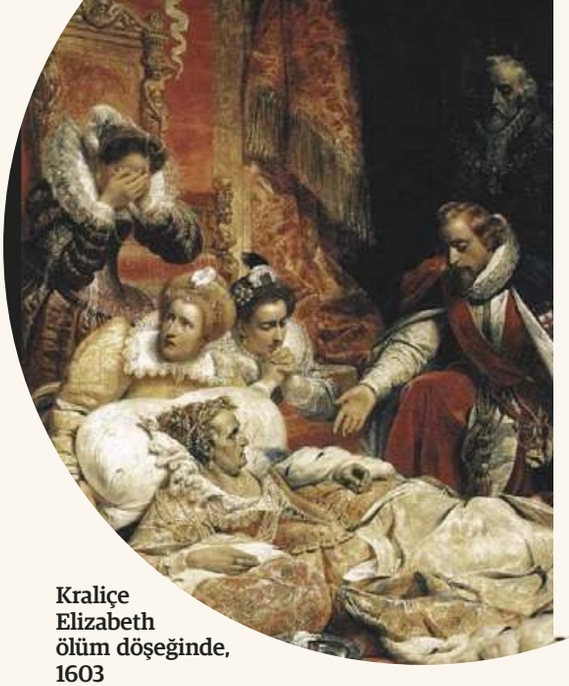

5. 1587
Elizabeth, Katolik İspanya'nın son piyonu olan eski İskoçya Kraliçesi ve kuzeni Mary Stuart'ı idama göndermeye zorlanır.

6. 1588
İspanyol Armadası İngiltere'ye doğru yelken açar ama kesin bir yenilgiye uğrar. Elizabeth, atının üzerinde askerlerine, sonraları efsane olan ünlü Tilbury konuşmasını yapar.

7. 1601
Baş gösteren kıtlık ve sarayda kendine yakın tuttuğu asillere sağladığı ticari avantajlar Parlamento'da ona karşı tepki oluşmasına neden olur. Öfkeli Parlamento üyeleri karşısında meşhur "Altın Konuşmasını" yapar. Bu konuşma sonrasında Parlamento yeniden onun tarafında olacaktır.

Kraliçe Elizabeth ölüm döşeğinde, 1603

karşısında her ne kadar zorlanmış olsa da bir politikacı olarak gerçek bir çetin cevizdi. Olan biteni anlamak için zekâsını ve kurnazlığını ortaya koymuş, halkın sevgilisi olan bir kraliçe imajına asla leke sürdürmemişti.

"Bu, ona yakıştırılmış, uydurma bir imaj değildi" diyor De Lisle ve ekliyor: "Elizabeth, 1553'te sıradan halk Tudor Hanedanı mensubu olan kız kardeşlere destek olurken, aristokratların Jane Grey'i desteklediğini hiçbir zaman unutmadı. Kardeşi Mary'nin 1554'te Wyatt İsyanı'na karşı koyarken yaptığı ve Londra'yı ayağa kaldıran konuşmayı da hep hatırladı. Mary bu konuşmasında, ülkesiyle evli olduğunu söylemiş, taç giyme töreninde taktığı yüzüğü de bu evliliğin alyansı olarak göstermişti. Tebaasına duyduğu sevginin ise bir annenin çocuklarına duyduğu sevgi ile eşdeğer olduğunu söylemişti. Bunlar, Elizabeth'in tekrar tekrar kullandığı ve hükümdarlığının merkezinde yer alan ifadelerdi. Ayrıca Elizabeth, kalabalıkların beklentileri konusunda doğal bir içgüdüye sahipti. Düşmanları bile onun, karşısındakini büyüleme gücüne sahip olduğunu kabul ediyordu. Gülümsemesiyle, sevgi dolu sözleriyle ve şov yeteneğiyle kitleleri cezbetmiş, halkının kalbini kazanmıştı. Elizabeth'in halkı onu hiçbir zaman unutmayacaktı. Ölümünün ardından I. James kral olduğunda halk, Tudor ailesiyle arasındaki karşılıklı sevgi ilişkisini çok özledi. Elizabeth bu süreçteki son ve en parlak yıldızdı..."

Aslında Elizabeth'in hükümdarlığı genelde anlatıldığı gibi pek de altın çağ sayılmazdı. Sık sık ülke içinde ve dışında baş gösteren ayaklanmalarla mücadele etmek zorunda kalmıştı. Kimi zaman kalpsiz ve acımasız olabildiği gibi kararsız ve aceleci davrandığı da oluyordu. Saltanatı süresince halk kıtlık, isyanlar ve savaşlar gördü. Ancak o, ülkesine adanmışlıkta, halkın beklentilerine kulak vermekte ve bu beklentileri yerine getirmekte hiçbir zaman kusur etmedi. Hayatı boyunca kurnaz politik hamlelerini sürdürmek zorunda kaldı. Bir kraliçe olarak, kendi yatağında ve huzur içinde ölebilmesi onun en büyük zaferiydi belki de... İngiliz halkı onu çok sevdi ve o da halkına kendini adadı. Elizabeth, milyonların kalbinde ve zihninde Britanya'nın altın gibi parıldayan hükümdarıydı ve daima öyle kalacak.

Bu defa filler yoktu
Hannibal'ın 37 filden oluşan bir sürüyü Alpler üzerinden ilerletmeyi başardığı bilinse de bu hantal hayvanlar yalnızca M.Ö. 218'deki Trebia Muharebesi'nde kullanıldı. Kartacalı general Cannae Muharebesi için hazırlıklara giriştiği sıralarda fillerin neredeyse tamamı çoktan ölmüştü.

Güç yerine hız ve çeviklik
Hannibal'ın ordusunun çoğunluğunu hafif zırhlı piyadeler oluşturuyordu. Amaç, ezici bir güce sahip olmak yerine çok hızlı ve çevik bir orduydu. Hannibal'ın komutası altında farklı niteliklere sahip birliklerden oluşan bu ordu, Romalı askerler karşısında zekice manevralar yaparak onları kolayca alt etti ve muharebe meydanını hafızalardan silinmeyecek bir kan gölüne dönüştürdü.

Tam bir katliam
Romalı diktatör Quintus Fabius Maximus'un öngördüğü gibi, Cannae Muharebesi Roma için tam bir felaketle sonuçlandı. Yaklaşık 50 bin Romalı asker öldürüldü, 20 bini ise esir düştü. Kaçmayı başaran Roma askerlerinin sayısı ise sadece 14 bindi.

Şövalyelerin yüzükleri
Savaş sırasında öldürülen Romalılar arasında birkaç yüz şövalye vardı ve onlar ordunun altın yüzük takan seçkin askerleriydi. Muharebenin ardından, pırıl pırıl parlayan bu yüzükler ölen Romalı şövalyelerin kanlı parmaklarından çıkarıldı ve toplandı. Hannibal'ın kardeşi Kartacalı komutan Mago bu yüzükleri Kartaca senatosunun zeminine saçarak, Cannae'de elde edilen zaferi kutlamıştı.

BÜYÜK SAVAŞLAR

CANNAE MUHAREBESİ

İTALYA, M.Ö. 2 AĞUSTOS 216 BCE

Yazan: Charles Ginger

Roma, antik dönemin en kanlı savaşlarından birini, en büyük düşmanı olan ve İtalya'yı işgal etmek isteyen ünlü Kartaca komutanı Hannibal'ı durdurmak amacıyla Cannae'de verdi. Hannibal, M.Ö. 219'da İberya'da (günümüzde İspanya) Roma'nın müttefiki Saguntum kentini yok etmiş, ertesi yıl ise 37 filin eşlik ettiği ordusuyla Alpler'in tehlikeli yamaçlarını aştıktan sonra İtalya'nın içlerine girerek tüm dünyayı şaşırtmış, Roma'yı köşeye sıkıştırmıştı. Yürüyüşüne devam eden Hannibal komutasındaki Kartaca ordusu önce Trebia, yaklaşık altı ay sonrasında ise Trasumennus Gölü muharebelerinde Roma ordusuna ardı ardına iki yenilgi tattırdı. Bu muharebelerde Roma'nın asker kaybı 43 bine ulaşmıştı.

Alınan yenilgiler nedeniyle paniğe kapılan senato, kontrolü Roma adına yeniden alması amacıyla, Quintus Fabius Maximus'u diktatör (Roma Cumhuriyeti'nde olağanüstü dönemlerde tüm yetkileri elinde toplayan lider) yetkisiyle göreve getirdi. Maximus, değişik bir strateji izledi ve Hannibal'ın komutasındaki Kartaca ordusuna doğrudan saldırmak yerine, Kartaca ile ittifak yapan Roma kasabalarına baskın yapmayı tercih etti. Bu yaklaşımının amacı, Kartacalıların takviye bağlantılarını keserek Hannibal'ın ordusunu her geçen gün daha da yıpratmaktı. Ne var ki Maximus'un yöntemi senatoda oldukça eleştirildi; birçok senatör onu, diktatör yerine "cunctator", yani "oyalayan" sıfatıyla anmaya başladı.

Roma yönetimindeki bu anlaşmazlıklardan yararlanan Hannibal, adamlarına, Maximus'unki hariç, senatodaki soyluların evlerini yakmaları emrini verdi. Bu hile, Kartacalı şeytanla işbirliği yapmadığı konusunda senato üyelerini ikna etmeye çalışan Maximus'a yönelik ihanet suçlamalarının daha da artmasına yol açtı.

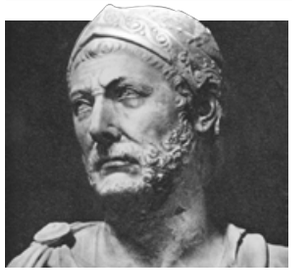
M.Ö. 216'da görev süresi dolan Maximus senato tarafından yeniden diktatör olarak atanmadı. Onun yerine senato, 80 bin askerle o güne dek kurulmuş en büyük Roma ordusuna komuta etmesi için iki konsülü göreve getirdi: Lucius Aemilius Paullus ve Gaius Terentius Varro.

Roma ve Kartaca orduları M.Ö. 216 Ağustos'unda karşı karşıya geldi. İtalya'nın güneydoğusunda yer alan Cannae köyünün kırsalındaki muharebe alanına ilk gelen taraf, bir savaşta tek gözünü kaybetmiş olan Hannibal'ın 50 bin kişilik ordusu oldu. Bu hamlesiyle Hannibal, bölgedeki Romalılara ait tahıl ambarının kontrolünü ele geçirmenin yanı sıra, ana su kaynağı olan Aufidus Nehri'ne de (günümüzde Ofanto Nehri) hâkim oldu. Paullus, çok daha büyük ve üstün bir süvari gücüne sahip olan Kartacalılara karşı açık alanda savaşmayı aptalca buluyordu. Buna karşın diğer konsül Varro zafer kazanmaya o kadar istekliydi ki Roma askerlerine, nehrin güney kıyısının ötesindeki düzlüklerde saf tutmalarını emretti. Bu emir, zaten açlık ve susuzluktan bitap düşmüş Romalı askerlerin, sıcak esen ve araziden kalkan tozun gözlerine kaçmasına neden olan rüzgâra karşı yürümeleri anlamına geliyordu.

Muharebe, Romalılar için bir felaketle sonuçlandı; Hannibal'ın basit, ama son derece zekice hamlesiyle kuşatılan 50 bini aşkın Romalı asker savaş meydanında katledildi. Kartaca karşısında yaşanan bu hezimet Romalılar açısından oldukça yıkıcıydı. Başkent Roma'da bir günlük yas ilan edildi ve tanrıların öfkesini yatıştırmak amacıyla insanlar kurban edildi. Ne var ki böylesine tehlikeli bir düşmanın kapılarına dayanmış olmasına rağmen Romalılar pes etmedi ve Hannibal'a teslim olmadı. Roma, sahip olduğu zenginlik ve muazzam insan gücü sayesinde, M.Ö. 202 yılında gerçekleştirilen Zama Muharebesi'ni kazanarak, II. Pön Savaşı'ndan zaferle ayrıldı. Böylece Hannibal, ordusuyla birlikte Kartaca'ya dönmek zorunda kaldı.

Kartaca

PİYADELER: 40.000
SÜVARİLER: 10.000

HANNIBAL BARCA
LİDER

İddialara göre, daha küçük bir çocukken babası Hamilcar tarafından Roma'yı yok etmek için eğitilmişti ve bu sayede son derece başarılı bir komutan oldu.
Güçlü Yanları: Hannibal, savaş yeteneği az olan bir grup paralı ve yabancı askeri acımasız bir savaş makinesine dönüştürmeyi başardı.
Zayıf Yanları: Kartaca'dan çok uzakta ve takviye umudu olmayan Hannibal ya hep ya hiç durumundaydı.

NUMİDYALI SÜVARİLER
ÖNEMLİ BİRLİK

Ünlü tarihçi Titus Livius'un deyimiyle "açık ara Afrika'nın en iyi süvarileri." Atlarına dizgin ve eyer takmaz, onları dizleriyle yönlendirirlerdi.
Güçlü Yanları: Hızlı ve çevik olan Numidya süvarileri, düşmanlarına misillemede bulunma fırsatı bile vermeden hızlarıyla üstünlük sağlardı.
Zayıf Yanları: Atları savaş dışı kaldığında çok savunmasız ve kırılgandılar.

SAPAN
ÖNEMLİ SİLAH

Balear Adaları'ndan gelen becerikli sapan ustaları bu silahları sazlardan üretiyordu; üretimi hızlı, kolay ve az maliyetliydi.
Güçlü Yanları: Menzili 400 metreyi bulan sapanlar bu mesafe içinde son derece ölümcüldü.
Zayıf Yanları: Sapanların fırlattığı taşlar genelde zırhları delemiyordu.

01 Sayısal üstünlük

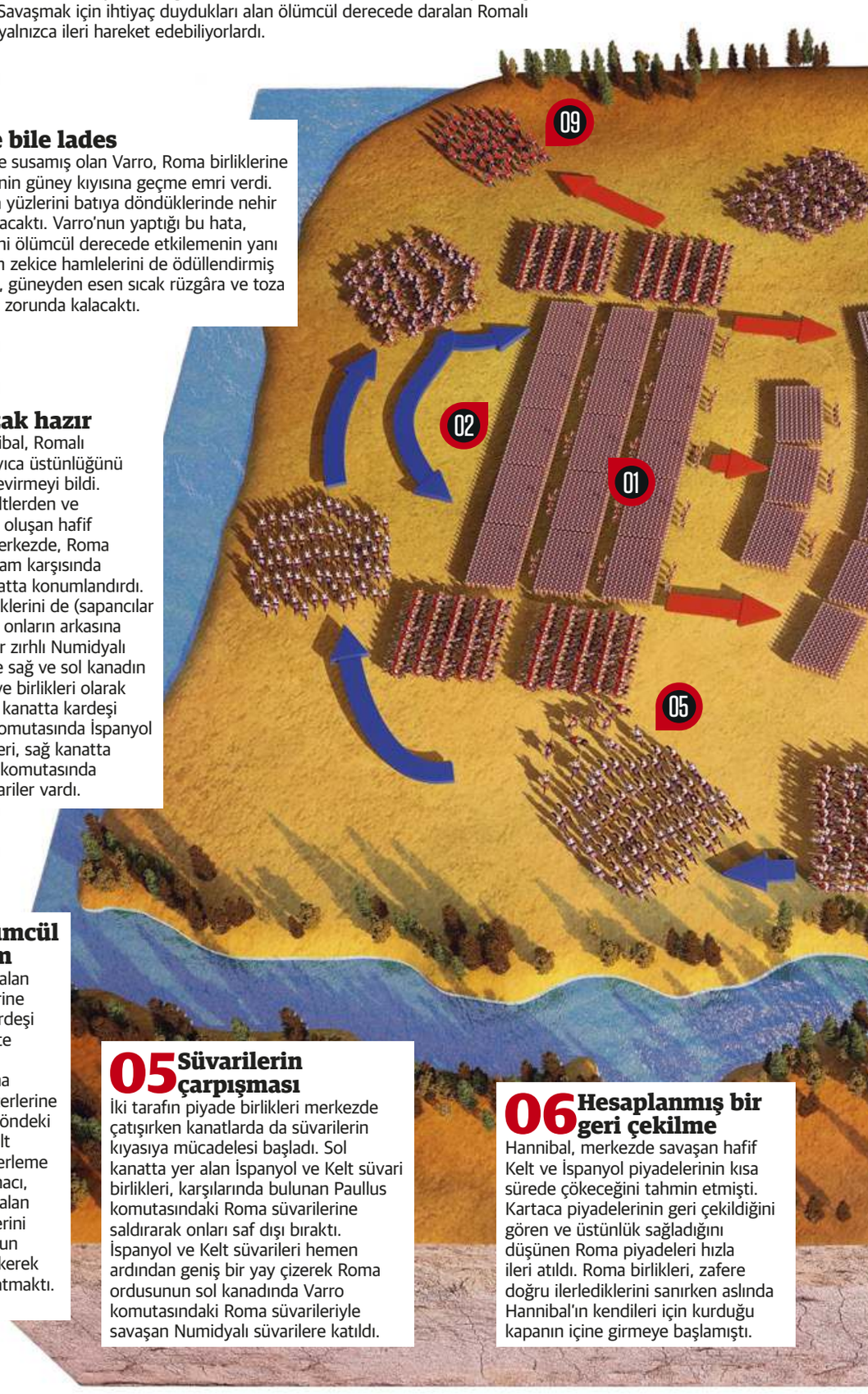
O güne dek toplanmış en kalabalık Roma ordusuna hiçbir askeri gücün karşı koyamayacağından son derece emin olan Gaius Varro, piyadelerine her zamanki düzenlerinden farklı olarak daha sık ve daha derin saf tutmalarını emretti. Bu, Roma ordusunu muazzam büyüklükte göstermekle birlikte, askerlerin hareket yeteneğini kısıtladı. Savaşmak için ihtiyaç duydukları alan ölümcül derecede daralan Romalı askerler, yalnızca ileri hareket edebiliyorlardı.

02 Bile bile lades

Zafere susamış olan Varro, Roma birliklerine Aufidus Nehri'nin güney kıyısına geçme emri verdi. Bu pozisyonda yüzlerini batıya döndüklerinde nehir arkalarında kalacaktı. Varro'nun yaptığı bu hata, savaşın kaderini ölümcül derecede etkilemenin yanı sıra Hannibal'ın zekice hamlelerini de ödüllendirmiş oldu. Askerleri, güneyden esen sıcak rüzgâra ve toza karşı ilerlemek zorunda kalacaktı.

03 Tuzak hazır

Hannibal, Romalı piyadelerin sayıca üstünlüğünü kendi lehine çevirmeyi bildi. Çoğunlukla Keltlerden ve İspanyollardan oluşan hafif piyadelerini merkezde, Roma piyadelerinin tam karşısında dışbükey bir hatta konumlandırdı. Hafif zırhlı birliklerini de (sapancılar ve mızrakçılar) onların arkasına yerleştirdi. Ağır zırhlı Numidyalı piyadelerini ise sağ ve sol kanadın arkasına takviye birlikleri olarak yerleştirdi. Sol kanatta kardeşi Hasdrubal'ın komutasında İspanyol ve Kelt süvarileri, sağ kanatta yeğeni Hanno komutasında Numidyalı süvariler vardı.

04 Ölümcül yem

Merkezde yer alan piyade birliklerine diğer erkek kardeşi Mago ile birlikte komuta eden Hannibal, Roma piyadelerini üzerlerine çekmeleri için öndeki İspanyol ve Kelt piyadelerine ilerleme emri verdi. Amacı, merkezde yer alan Roma piyadelerini kendi ordusunun içine doğru çekerek etraflarını kuşatmaktı.

05 Süvarilerin çarpışması

İki tarafın piyade birlikleri merkezde çatışırken kanatlarda da süvarilerin kıyasıya mücadelesi başladı. Sol kanatta yer alan İspanyol ve Kelt süvari birlikleri, karşılarında bulunan Paullus komutasındaki Roma süvarilerine saldırarak onları saf dışı bıraktı. İspanyol ve Kelt süvarileri hemen ardından geniş bir yay çizerek Roma ordusunun sol kanadında Varro komutasındaki Roma süvarileriyle savaşan Numidyalı süvarilere katıldı.

06 Hesaplanmış bir geri çekilme

Hannibal, merkezde savaşan hafif Kelt ve İspanyol piyadelerinin kısa sürede çökeceğini tahmin etmişti. Kartaca piyadelerinin geri çekildiğini gören ve üstünlük sağladığını düşünen Roma piyadeleri hızla ileri atıldı. Roma birlikleri, zafere doğru ilerlediklerini sanırken aslında Hannibal'ın kendileri için kurduğu kapanın içine girmeye başlamıştı.

10 Hannibal'ın tutsakları

Muharebenin ardından yaklaşık 20 bin Romalı asker esir alındı. Hannibal, niyetinin Roma'yı yıkmak olmadığını, İtalyanları Roma kontrolü altında özgür bırakmak istediğini söyledi. Amacı, Kartaca'nın onurunu geri kazanmaktı. Ne var ki Roma, Hannibal'ın sunduğu koşullar altında barış yapmayı kesinlikle reddetti. Romalıların bu tepkisi Kartacalı komutanı çok kızdırdı. Başta gösterdiği iyi niyeti bir kenara bıraktı ve tüm esirleri, birbiriyle ölümüne savaşmaya zorladı.

09 Çember kapanıyor

Savaş tam da Hannibal'ın planladığı gibi ilerliyordu. Kartaca süvarilerinin Roma ordusunu arkadan çevirmesiyle çember kapanmış ve katliam başlamıştı. Kartaca piyadeleri ve süvarileri, kuşatılmış Roma ordusunu tam anlamıyla imha etti. Bütün gün süren çatışma sonucunda yaklaşık 50 bin Romalı asker öldürüldü. Hayatını kaybeden Romalılar arasında Konsül Paullus ve 80 senatör de vardı. Bir zafer kazanacağından emin olan Varro ise kaçarak canını kurtardı.

08 Süvari kuşatması başlıyor

Kartaca ordusunun kanatlarında yer alan Hanno ve Hasdrubal komutasındaki süvariler, karşılarındaki düşman süvarilerini yenilgiye uğratmalarının ardından muharebe meydanının merkezine doğru ilerlediler. Binlerce atlı, artık tamamen çevresi kuşatılmış ve kapana kısılmış olan Roma ordusunun arkasında yer alan talihsiz piyadelere saldırdı. Varro'nun akılsızca hamleleri ve zayıf stratejisi Roma ordusunun çok ağır kayıplar vermesine yol açmıştı.

07 Sıra, paralı askerlerde

Şimdi sıra, Hannibal'in ihtiyatta tuttuğu ağır zırhlı ve silahlı Numibyalı piyadelere gelmişti. Adeta savaşmak için doğmuş olan bu adamlar, bir yıl önceki Trasumennus Gölü Muharebesi'nde öldürülmüş Romalı askerlerin zırh, kılıç ve kalkanlarını kuşanmıştı. Numibyalı ağır piyadeler, Roma hafif piyade birliğinin kanatlarına şiddetli bir saldırı başlattı. Roma ordusu panik halindeydi. Bir izdiham içerisinde sıkışan askerler silahlarını dahi kullanamıyordu. Ümitsizce mücadele ediyorlardı fakat artık çok geçti.

Roma

PİYADELER: 80.000
SÜVARİLER: 6.400

GAIUS TERENTIUS VARRO

LİDER

Gaius Varro, zafer tutkusuyla yanıp tutuşan bir kumandandı fakat Hannibal'ı alt edebilecek askeri yeteneğe ve deneyime sahip değildi.
Güçlü Yanları: Hannibal tehdidini ortadan kaldırmayı amaçlayan Varro, henüz bir kez bile yenilgi yaşamamış bir generalle savaşacak kararlılığa sahipti.
Zayıf Yanları: Varro, kendisinden daha temkinli olan diğer komutan Paullus'un önerilerini görmezden geldi ve böylece Roma ordusunun katledilmesine neden oldu.

PİYADE BİRLİĞİ

ÖNEMLİ BİRİM

Roma ordusunun gözbebeği olan piyadeler, kendilerinden çok daha büyük orduları kolaylıkla durduran, iyi eğitilmiş, disiplinli ve bir makine gibi çalışan birliklerden oluşuyordu.
Güçlü Yanları: Cannae'de askerler Roma şehrini korumak için savaştı. Bu, onların cesaretini ve kararlılığını artırıyordu.
Zayıf Yanları: Önceki muharebelerde alınan yenilgiler nedeniyle Cannae'deki piyadelerin önemli bir bölümünü acemi askerler oluşturuyordu.

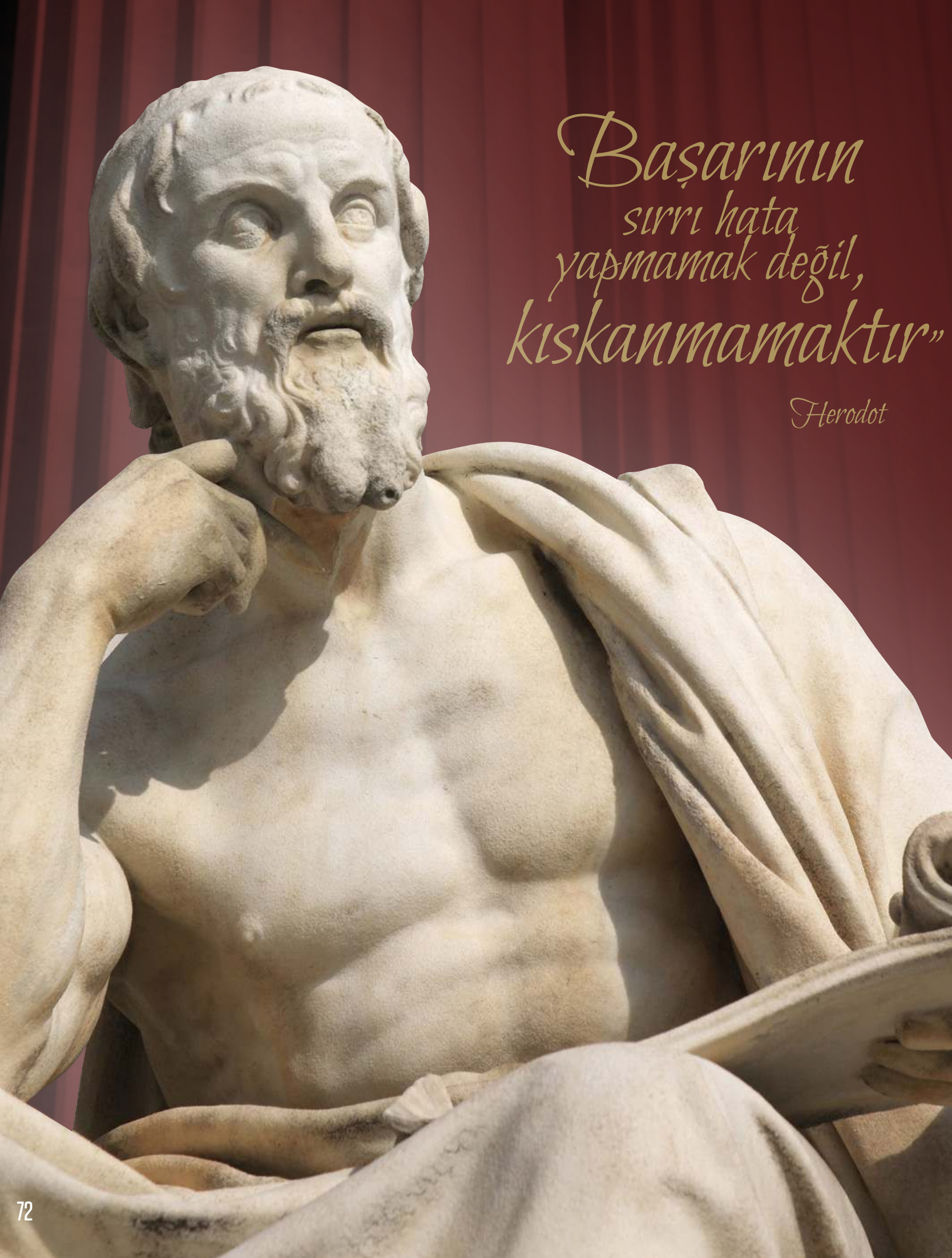

PILUM (MIZRAK)

ÖNEMLİ SİLAH

Ucu, kuvvetlendirilmiş çelikten, gövdesi ise daha hafif çelikten yapılan ustalık harikası bu silah, yakın dövüş sırasında kullanılabildiği gibi, uzaktaki düşman askerlerine de fırlatılabiliyordu.
Güçlü Yanları: Beş kiloyu bulan ağırlığa ve piramit şeklindeki bir uca sahip olan bu mızraklar, hem zırhları hem de kalkanları delebiliyordu.
Zayıf Yanları: Ağırlığı onu ölümcül bir silah yapsa da uzun süren yakın dövüşlerde bu ağırlık piyadenin yorulmasına neden olabiliyordu.

© Alamy, Getty Images, Nicholas Forder

Başarının sırrı hata yapmamak değil, kıskanmamaktır"

Herodot

HERODOT'A GÜVENEBİLİR MİYİZ?

"Tarihin Babası" olarak kabul edilen Antik Yunan yazarın hayatı ve çalışmalarının çevresinde birçok soru işareti bulunuyor

Yazan: Marc DeSantis

Antik Yunan tarihçi Herodot, MÖ 484 civarında, Küçük Asya olarak adlandırılan Anadolu Yarımadası'nın güney batısında yer alan Karya bölgesindeki Halikarnas (günümüzde Bodrum) şehrinde doğdu. Hayatı hakkında çok az şey bilinmesine rağmen, onu ve dönemini anlamak için kökenini araştırmak gerekli.

Halikarnas bir Dor şehriydi, ancak Herodot'un zamanında artık İyon kültürünü benimsemişti. Bu, o dönemde "Altın Çağını" yaşayan İyon şehir devleti Atina ile paylaştığı ortak özelliklerden biriydi. Halikarnas ve Atina arasında politik bir bağ da bulunuyordu. Her ne kadar Halikarnas Kraliçesi I. Artemisia, Yunan topraklarını istila girişimi sırasında Persler'in tarafında savaşmış olsa da (Salamis Muharebesi'nde bir savaş kadırgasını komuta etmişti) Halikarnas daha sonra Atinalıların liderliğinde oluşturulan Pers karşıtı Attika-Delos Deniz Birliği'nin bir parçası oldu ve ardından gelen Atina İmparatorluğu'na da bağlı kaldı.

SOLDA: Herodot'un doğduğu yer olan Halikarnas'taki bir Athena tapınağının kalıntıları

Sürekli her şeyi sorgulayan Herodot'un tüm hikâyesini Antik Yunan geçmişine bağlamak yeterli değil. Halikarnas'ın içinde bulunduğu Karya Bölgesi, Antik Yunan değildi, bu yüzden Herodot'un ataları Karyalı da olabilir. Notre Dame Üniversitesi'nden Antik Yunan ve Roma Dili ve Edebiyatı profesörü Christopher Baron, "Eğer durum böyleyse, bu karma miras, onun dünyaya olan merakını tetikleyen şeylerden biri oldu" diyor.

Herodot'un Batı medeniyetine en büyük katkısı, yazılı ilk düzenli tarih metinlerini (Herodot Tarihi) üretmiş olmasından geliyor. Çevresindeki dünyayı öğrenmek için doyumsuz bir meraka sahipti ve İyonya Ayaklanması'ndan Avrasya steplerindeki göçebe İskit atlılarına kadar çok geniş bir yelpazede kayıtlar tuttu.

Atinalılar, Herodot Tarihi'nden çok etkilendiler. Söylentiye göre Herodot bu metinleri hem Atina hem Olimpiya'da ▶

© Alamy

kitlelerin önünde okudu ve karşılığında üç talent (yaklaşık 320 kilogram) gümüş aldı. Atina'da çok iyi tanınıyordu, hatta M.Ö. 425'te Atinalı tiyatro yazarı Aristofanes, Akharnialılar isimli oyununda Herodot'tan söz etmişti.

Herodot daha sonra İtalya'nın güneyindeki bir Antik Yunan kenti olan Thurii'ye yerleşti ve M.Ö. 420'de ölene kadar burada yaşadı.

HERODOT TARİHİ'Nİ NEDEN YAZDI?

Herodot, dokuz kitaptan oluşan Herodot Tarihi külliyatında, amacını açıkça anlatmış: "İnsanlığın yarattığı gelişmelerin zamanla kaybolmaması için" bu görevi üstlendiğini söylüyor. Buna ek olarak, Antik Yunanların ve Perslerin neden savaştığını da açıklamak istediğini belirtiyor. M.Ö. 490 - 479 arasında yaşanan Pers İstilası ana konusu olmasına rağmen, bunları anlatırken başka alanlara da değinmekten geri durmadı.

Herodot'un çalışmalarını tanımlamak için kullandığı "historia" (latince, araştırma) kelimesi zamanla günümüzdeki "history" (tarih) kavramına evrildi. Profesör Baron'a göre Herodot, "Geçmişteki olayların nedenlerini araştırdı ve bunları anlattı. O, siyasi ve askeri anlatıdan çok daha fazlasına ilgi duyuyordu. Diğer halkların sosyal ve dini geleneklerine (etnografi), insan yapımı harikalara (Babil'in Duvarları, Mısır Piramitleri) ve doğa olaylarına (Nil'in her yıl taşmasının nedenleri) uzun uzun yer verdi."

Santa Barbara'daki Kaliforniya Üniversitesi'nden antropoloji profesörü Brian Fagan, Herodot'un geniş kapsamlı ilgi alanlarına ilişkin görüşlerini paylaşıyor. Stonehenge'den Semerkant'a isimli kitabında, Herodot Tarihi'nin "tarihsel anlatının ve düzinelerce iyi anlatılmış hikâyenin bir mozaiği" olduğunu söylüyor. Ona göre Herodot, bir tur rehberi ve gözlemci; çalışmaları ise kısmen seyahatname, kısmen tarih ve efsane, kısmen de dedikodulara dayalı bir hikâye anlatımı.

Herodot anlattığı olayların hiçbirine şahsen tanık olduğunu söylemiyor, bu yüzden yazdığı her şeyin daha önce edinmiş olduğu bilgilerle ve öğrendikleriyle oluştuğu düşünülüyor. Seyahatlerinde o dönemde bilinen dünyanın birçok yerini ziyaret etti ve şurası açık ki gittiği her yerde orada yaşayan insanlara birçok soru sordu. Herodot Tarihi'nde bu sorulara aldığı yanıtları da bulabiliyoruz.

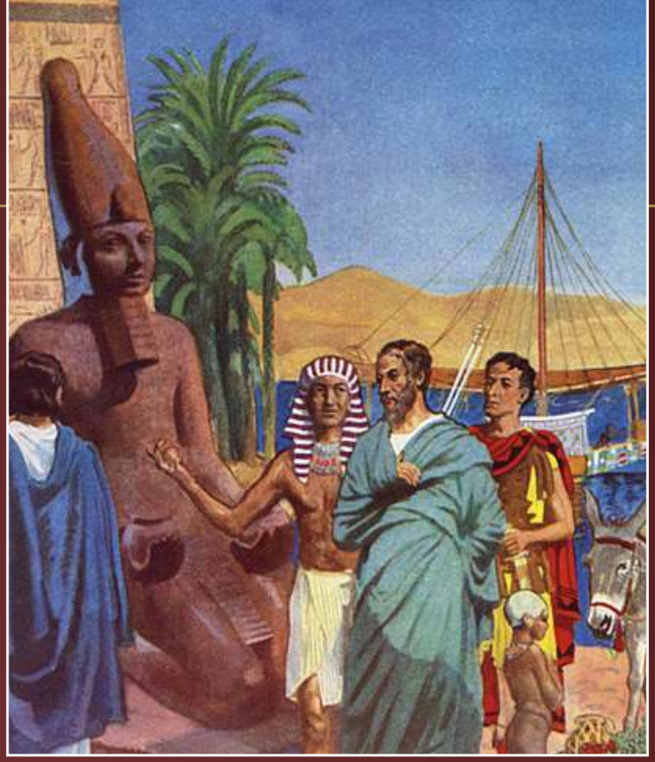
HERODOT'A GÜVENEBİLİR MİYİZ

Herkes eleştirilebilir ve Herodot da bir istisna değil. Ona karşı yöneltilen suçlamalardan en önemlisi, yazdıklarının güvenilir olmadığı. Peki, Herodot'a ne kadar güvenebiliriz? Metotlarının günümüz tarihçilerinin kullandığı metotlardan çok farklı olduğu kesin, ancak tarihçilik disiplinini ilk başlatan kişi olması nedeniyle bu beklenen bir durum. En önemlisi, anlatılarında geçen olayların gerçek ya da hikâye olması konusunda bir taraf tutmaması ve bunları farklı kaynaklardan elde etmek için büyük çaba sarf etmiş olması.

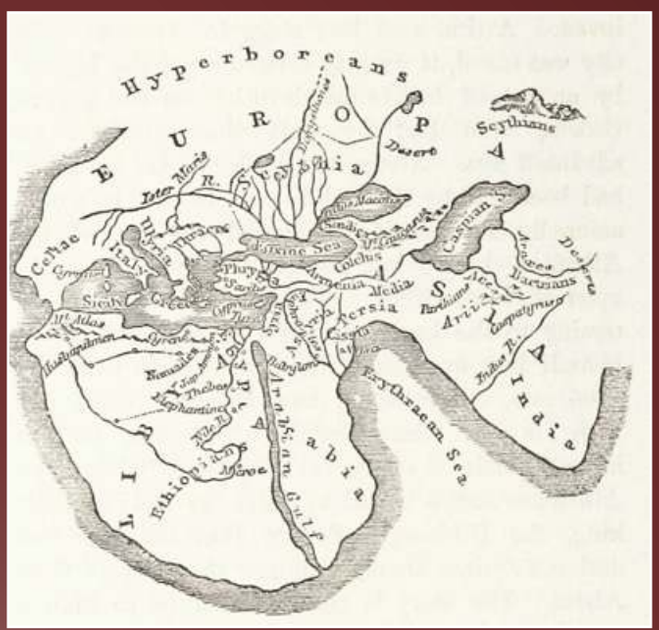
Bu soru çok eski zamanlardan beri soruluyor ve Herodot'un güvenilirliği yüzyıllardır sorgulanıyor. Eski zamanlardan beri onun çalışmalarından tatmin olmadığını söyleyenler oldu. M.Ö. birinci yüzyılda coğrafyacı Strabon, "Herodot Tarihi saçmalıklarla dolu" diye yazmıştı. Ayrıca, yine M.Ö. birinci yüzyılda yaşayan Romalı politikacı ve hatip Marcus Tullius Cicero, her ne kadar Herodot'u "Tarihin Babası" olarak adlandıran ilk kişi olsa da çalışmalarında bol miktarda efsane olduğunu da belirtmekten geri durmamıştı.

Daha sonra, Roma İmparatorluğu döneminde, M.S. birinci ve ikinci yüzyılda eserler veren Antik Yunan tarihçi Plutarhos, Herodot'un Kötülüğü Üzerine isimli bir çalışma kaleme aldı. Plutarhos, en sevdiği şehir devleti Tebai'nin Herodot Tarihi'nde çok kötü bir şekilde tasvir edilmesinden rahatsız olmuştu.

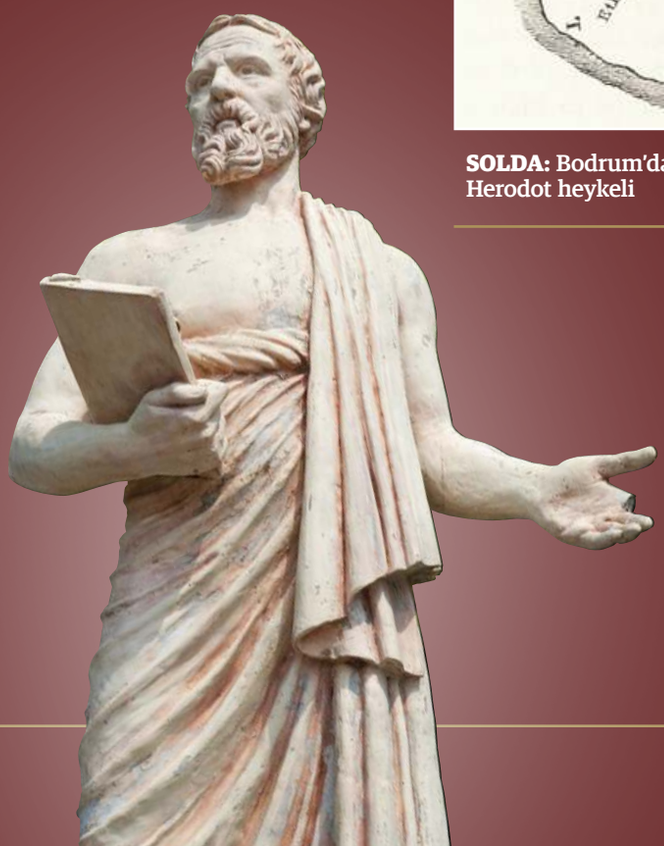
Herodot Tarihi'nde tutarsızlıklar olduğu su götürmez bir gerçek. Baron şöyle diyor: "Herodot'un anlattığı birçok şeyin doğru olmadığını net bir şekilde söyleyebiliyoruz; bir kısmı ise günümüzde ancak 'efsane' olarak nitelendirilebilir." Fakat bu, Herodot'un yalancı olduğunu göstermiyor. Baron, "Herodot'un kasten yalan söylediği fikri, yaklaşımının ve hedeflerinin yanlış anlaşılmasına dayanıyor. Gerçeği bulmakla ilgileniyordu, ancak bunun ne kadar karmaşık olabileceğini de fark etmişti" diyor.

ÜSTTE: Herodot Tarihi'nin içeriğinin ana kaynağı, Herodot'un Akdeniz bölgesinde gerçekleştirdiği seyahatlerdi

ÜSTTE: Herodot'un çizdiği Dünya haritası

SOLDA: Bodrum'daki Herodot heykeli

Herodot kendisini bulgularını yargılayacak biri olarak görmüyordu. Bunun yerine, bulgularını gözler önüne serdi, hatta birbiriyle çelişen bulguları da sergilemekten çekinmedi. İnanmayı veya inanmamayı okurlarının tercihine bıraktı. Şöyle diyordu: "Bana anlatılan şeyleri kayda almakla yükümlüyüm. Ama bunlara inanmak zorunda değilim." Herodot, hem kendisine hem de okurlarına karşı dürüst olmak adına, gördüğü ve dinlediği her şeyi eksiksiz olarak kayda aldı.

Ayrıca, yaklaşımlarında sert ve tarafsız olduğunu da söylememiz gerekiyor. New York Cornell Üniversitesi'nden tarih profesörü Barry Strauss, Salamis Muharebesi adlı kitabında şöyle diyor: "Herodot, zihninin sert ışığını, yanılsamaya fırsat vermeden karşılaştığı herkesin üzerine tuttu."

HERODOT'UN TARİHTEKİ YERİ

Günümüzde birçok okur Herodot'u itici bulabilir, çünkü çalışmaları bazen dolambaçlı olabiliyor. Baron, "Herodot'u okumak sabır gerektirir" diyor. "Bazı okurlar, Herodot'un konuya gelmeden önce etrafında çok dolaştığını hisseder." Ancak bugün çoğu akademisyen, sık sık görülen bu konu dışı sapmaların hedefinin okura tüm arka plan bilgilerini vermek olduğu konusunda hemfikir. Ayrıca, bu bilgilerin çok eğlenceli olduğunu da kabul etmek lazım.

Herodot, Antik Yunan ve Pers Savaşlarını anlatırken konu dışına çıksa da, anlatısının hem büyüleyici hem de son derece dramatik olduğunu herkes kabul ediyor. M.Ö. 490'da Atinalı hoplitlerin Maraton koşusundan, M.Ö. 480'de Termopylae Muharebesi sırasında yiğit Spartalı savaşçıların Pers'lere karşı direnişine kadar, Herodot Tarihi, verdiği vaadi yerine getirdi: İnsanlığın başarılarını, unutulmasınlar diye kaydetmek... Gerçekten de günümüzde bu olaylar hakkında konuşabiliyorsak, bunu büyük çapta Herodot'un çalışmalarına borçluyuz.

Herodot Tarihi çok çarpıcı anlar ve anekdotlarla dolu. İyonyalı Antik Yunanları, Pers İmparatorluğu'na karşı ayaklanmaya ikna etmek için kafa derisine dövmeyle gizli bir mesaj yazılıp gönderilen bir kölenin hikâyesi gibi (mesajın görülmemesi için önce kölenin saçlarının uzaması beklendi). Veya, M.Ö. 480'de Salamis'teki deniz muharebesinden hemen önceki bir sahneyi ele alalım. Burada kurnaz Themistokles, diğer Antik Yunanlar savaşmayı kabul etmezse Atinalıları toplayıp İtalya'da yeni bir yuva kurmak için Yunanistan'ı terk edeceğini söylüyor.

Herodot, "ilk tarihçi" unvanını hak ediyor mu? Baron, bu soruya "evet" yanıtını veriyor ve ekliyor: "Yazdıklarının büyük bir kısmı günümüzde 'tarih' olarak kabul edilmiyor olsa da, Herodot'tan önce 'tarihçilik' diye bir kavramın olmadığını unutmamak gerekli. Geçmişteki olayları açıklamak ve hatırlatmak açısından bakıldığında evet, ilk tarihçi olarak kabul edilebilir."

Herodot, ondan sonra gelen ve öncülüğünü yaptığı kapsamlı tarih vizyonundan faydalanan Antik Yunan ve Romalı tarihçiler için örnek alınacak bir figür oldu. Onlar da Herodot Tarihi'nde olduğu gibi; halklar, kültür ve coğrafya hakkındaki bilgileri eserlerine dâhil etmekten çekinmediler.

Baron, Herodot'un 21. yüzyılda hâlâ önemini koruduğunu düşünüyor: "Herodot'un açık fikirliliği, günümüz tarihçilerine ve aslına bakarsanız herkese iki önemli konuda rehberlik ediyor. Bunlar, 'tarihin' ne içermesi gerektiği hakkında geniş kapsamlı bir bakış açısı ve yabancı kültürleri kendi şartlarında değerlendirme gerekliliği."

"Barışta oğullar babalarını gömer, savaşta ise babalar oğullarını..."
Herodot

ALTTA: Herodot, kalabalık bir Yunan topluluğa Herodot Tarihi'ni okuyor

Bir Bakışta ÇİN, 4 HAZİRAN 1989

Tiananmen Meydanı Katliamı

Zaman Çizelgesi

1988

Çin, ülke ekonomisinin büyümesini sağlamak amacıyla fiyatlar üzerindeki devlet kontrollerini gevşetir. Yolsuzluk ve istifçilik, sürekli artan enflasyonu ekim ayında yüzde 26'ya yükseltir.

15 NİSAN 1989

Serbest piyasa reformcusu ve Komünist Parti Genel Sekreteri Hu Yaobang, kalp krizi sebebiyle hayatını kaybeder. Öğrenciler, acılarını paylaşmak için Tiananmen Meydanı'nda toplanır.

26 NİSAN 1989

People's Daily gazetesi öğrencileri eleştiri yağmuruna tutan bir yazı yayımlar. Bu, onları geri çekilmeye zorlamak yerine daha da kışkırtır.

13 MAYIS 1989

Binlerce öğrenci, Sovyet Lider Mihail Gorbaçov'un ülkeye yapacağı ziyaret öncesinde yetkilileri utandırmak için Tiananmen Meydanı'nda açlık grevine başlar.

Ne olmuştu?

Tiananmen Meydanı Katliamı, 1989 yılında Çin'de üç ay süren protestoların ve gösterilerin acımasız ve korkunç sonucuydu. Artan enflasyon oranından, siyasi katılım üzerindeki kısıtlamalardan ve serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde üniversite mezunlarının yaşadığı sıkıntılardan kaygı duyan üniversite öğrencileri, ülke çapında 400'den fazla şehre yayılan protestolara öncülük ettiler.

Çinli siyasi liderler farklı tepkiler vermiş, kendi içlerinde bölünmüşlerdi. Genel Sekreter Zhao Ziyang, protestocular ile barışçıl bir şekilde diyaloğa geçilmesini savunuyordu. Fakat Başbakan Li Peng ve Devlet Başkanı Deng Şiaoping (Çin'in o dönemde en önemli lideri) yaşananları devlete doğrudan bir meydan okuma olarak gördüler ve ne pahasına olursa olsun bu protestoların hızlı bir şekilde sona erdirilmesi için baskı yaptılar. 20 Mayıs 1989'da sıkıyönetim ilan edildi ve düzeni sağlamak amacıyla ordunun 30 tümeni ülke genelinde seferber edildi. 3 Haziran akşamı geç saatlerde, tanklar ve 10.000 silahlı asker Tiananmen Meydanı'na doğru ilerledi. Hiçbir ikazda bulunmadan ateş açtılar. Kaçmaya çalışan yüzlerce protestocu sırtından vuruldu; pek çoğu ise askeri araçların altında kalarak ezildi.

Sonuçları neler oldu?

Çin'de başlamış olan politik liberalleşme rafa kaldırıldı. 1.600'den fazla öğrenci ve işçi tutuklanarak yargılandı. Öğrencilerin liderlerinden biri olan Wang Dan yedi yıl boyunca hapis yattı. Çin Komünist Partisi içerisindeki reformcular sınır dışı edildi, görevden alındı ya da ev hapsine mahkûm edildi. Çin hükümeti ekonomik reformlara devam etti fakat partiyi devletten ayırmaya başlamış olan önceki tedbirleri uygulamadan kaldırdılar.

Günümüzde, Tiananmen Meydanı Protestoları hakkındaki tartışmalar halen Çin'de yasaklı konular arasında. Pek çok kitap, gazete ve film bu kuralı çiğnediği için yasaklandı. Hatta bazı yayınevleri kapatıldı. Çinli yetkililer, protestolar konusunda internete de sansür uygulamaya çalıştılar fakat başarılı olamadılar. "4 Haziran" gibi bazı kelimeleri aramak engellendi. Ancak sosyal medyada, yasaklı kelimelerin çevresinden dolaşan kod adları kullanıldı.

Kimler başroldeydi?

Başbakan Li Peng

11928- 2019

Ekonomik reformlara muhalif olan Li Peng, Tiananmen Protestoları'nı sona erdirmek için sıkıyönetim ilan edilmesinden de sorumluydu.

Zhao Ziyang

1919- 2005

Komünist Parti Genel Sekreteri Zhao Ziyang, göstericilerle barışçıl diyalog kurulması gerektiğini savundu. Ardından 15 yıl ev hapsinde tutuldu.

Bilinmeyen Protestocu

Bilinmiyor

Katliamdan sonraki sabah bir genç adam tankların önünde durarak ilerlemelerine engel oldu. Bu gencin kimliği halen gizemini koruyor.

Biliyor muydunuz?

Çin hükümetinin resmi kayıtlarında, katliam sırasında 241 kişinin öldüğü belirtiliyor. Ancak birçok bağımsız kaynağa göre bu sayı binden fazlaydı.

20 MAYIS 1989

Çin hükümeti sıkıyönetim ilan eder. Ordunun 30 tümeni seferber edilir ve 180.000 ila 250.000 asker Beijing'e (Pekin) gönderilir.

3 HAZİRAN 1989

Askerler, gece saat 10.00'da ikaz etmeden ateş açarlar. Roket teknisyeni 32 yaşındaki Song Şiaoming, o gece teyit edilmiş ilk kurban olur.

© Rex Features

Tarih Yazanlar Hernán Cortés

Kötü şöhretli İspanyol kâşif Hernán Cortés'in hikâyesi ve 16. yüzyıldaki acımasız fethi

Yazan: Chris Fenton

1521'de, Hernán Cortés alevler içindeki Tenoktitlan şehri içerisinde yürüyordu. Bundan daha mutlu olamazdı... Başarmıştı! Zorlu ormanlara, sıcaklara, yerli savaşçılara ve İspanya'daki bürokrasi budalalarına katlanmış ve sonunda Amerika'daki fethini gerçekleştirmişti. Azteklerin pagan imparatorluğunu yıkmış, bu bereketli toprakların kapılarını görkemli İspanya ve elbette kendisi için ardına kadar açmıştı. Yerlilerin yağmalanan değerli eşyalarına, art arda tecavüze uğrayan yumuşak başlı yerli kadınlara ve şehrin gelişmiş mimarisiyle ihtişamlı caddelerine şöyle bir baktı... Bunların savaş ganimeti olduğunu düşünüyordu. Bu savaşı o kazanmıştı. Kendisiyle ne kadar övünse azdı. Birliğindeki birkaç İspanyol fatihin, yani konkistadorun, yerlilere ait bir putu parçaladığını ve halkı Hristiyan Haçı önünde diz çökmeye zorladığını gördü. Tanrı'nın rızasını yerine getiriyordu ve bu kutsal görevi yerine getirirken bir yandan da bolca para kazanıyordu. Tenoktitlan kuşatması, Cortés'in Yeni Dünya'da yaptığı kıyımların ve kana bulanmış kariyerinin zirvesiydi. Şehirleri yerle bir etmiş ve dinmek bilmeyen servet hırsı uğruna binlerce yerliyi katletmiş bir adamın kariyeriydi bu...

Cortés'in içindeki o doymak bilmeyen açgözlülük, tarihte çok az liderde karşımıza çıkıyor. Konu paraysa, harekete geçmekte tereddüt etmezdi. İspanya'daki gelip geçici saray soylularının sonu gelmeyen ağız dalaşları ve bezgin halleri ona göre değildi. 1501'de, sırf sıkıldığı için Salamanca Üniversitesi'ndeki eğitimini bıraktı ve hayatını kazanmak adına kendi yolunu çizmeye karar verdi. Aile üyeleri; işe yaramaz, geçimsiz ve baş belası olarak gördükleri için onu dışlamışlardı. İspanya'nın kozmopolit ve vahşi liman kentlerini gezdi. Böylece, egzotik ve baştan çıkarıcı ticaret toplulukları arasında adeta yeniden doğdu. Başta kadınlar ve kumar olmak üzere Liman halkının zevklerinden tat almayı öğrendi ve özellikle Yeni Dünya'dan dönen denizci ve konkistadorların anlattığı sonsuz fırsatlar âlemi hakkındaki öyküleri dinledi. Hiç bitmeyen zenginlik, şaşaa ve egzotik kadınların güzelliği hakkındaki hikâyeler onu büyülemişti. Koskoca okyanusun öteki tarafında, el değmemiş toprakların büyülü rüyasıyla sonsuza kadar hatırlanacak bir mirasın tek sahibi olma fikri onda saplantı haline geldi. Nihayet bir plan yaptı. O da bu gizemli dünyaya yelken açacak ve eli kanlı kâşifler arasındaki yerini alacaktı. Kafasında bu düşünceyle 1504 yılında Santo Domingo'ya (Dominik Cumhuriyeti) doğru yola koyulduğunda sadece 19 yaşındaydı.

> Kolomb, Yeni Dünya'dan kakao tohumunu getiren ilk kişiydi ama Avrupa, içecek yapılabildiğini Cortés ile öğrendi

Cortés'in Yeni Dünya'daki kariyerinin ilk yılları son derece yıkıcı ve acımasızdı. Santo Domingo'da girdiği birçok cinsel ilişki sonucunda frengi kaptı; ardından, İspanyol konkistadorlarla birlikte yerli halkı boyunduruk altına almak ve yeni bölgeler ele geçirmek amacıyla 7 yıl kadar Küba'da kaldı. Bu sırada, tüyler ürperten namı İspanyollar ve yerli halk arasında kulaktan kulağa yayılmaktaydı.

Ancak tüm bu "başarılar" onun dinmeyen servet açlığına yetmedi. Amerika ana

Cortés, İspanya'nın Avrupa siyasetinin merkezinde yer aldığı ve kolonileşme hareketinin başını çektiği bir dönemde yaşadı

Hernán Cortés zamanında hayat

İspanya: Dünyanın ilk süper gücü

Cortés zamanında İspanya'nın sahip olduğu güç, Avrupa'daki diğer ülkelerden çok daha fazlaydı. Kutsal Roma İmparatoru ve İspanya Kralı Şarlken'in hazinesine servet akıtan görkemli bir imparatorluk ve sömürgeler bütünüydü. Şarlken bu serveti, görkemini yaymak ve İspanya'yı Avrupa'nın en güçlü ülkesi yapmak için kullandı.

Din

Avrupa'daki Reform hareketinden önce kıtaya hâkim olan Hristiyan mezhebi Katoliklikti. Din konusunda müsamaha söz konusu bile olamazdı. Ya Katoliktiniz ya da kâfir... Tanrı'yı ya da Hristiyanlığı reddeden herkes acımasızca cezalandırılırdı. İspanya, Katolikliği kendi kolonilerine de yaydı. Günümüzde, Orta ve Latin Amerika'da yaygın olan inanış hâlâ Katolikliktir.

Büyük bilinmezlik

Keşifler, o dönemin yükselen trendiydi ve batıda Amerika'nın birçok bölgesiyle doğuda Asya hâlâ keşfedilmeyi bekliyordu. Avrupalı kâşifler sahil hattını izleyip, denize yakın yerlerde yaşayan yerli halklarla iletişim kurabilmişti, ancak bu geniş coğrafyanın kıyı şeridinin ötesine geçebilecek ve bu keşifleri kalıcı kılabilecek yeterli sayıda kâşif bulunmuyordu.

Mutlak güç

Cortés zamanında demokrasi diye bir olgu yoktu. Avrupa, mutlak monarşilerin demir yumruğuyla yönetiliyordu. Kimin hükmedeceğine insanlar değil, Tanrı karar verdiği için bu durum normal kabul ediliyordu. Bu hiyerarşiyi tartışmaya açan kişi yalnızca hükümdarlara değil, onların kutsal hükmetme hakkına ve Tanrı'ya da karşı gelmiş oluyordu.

Saraylı olmak

O dönemde Avrupa ülkelerinde işlerin yürümesini sağlayanlar kraliyet sarayındaki soylulardı. Sadece sarayda bir pozisyona sahip olmak yetmezdi; saraylı gibi davranmalı, erdeminizi ve dine bağlılığınızı daima korumalıydınız. Bu kriterlerden herhangi birine uymayan kişi derhal saraydan atılır, sıklıkla da sömürgelerden birine gönderilirdi.

Konkistador, Aztek savaşçısına karşı

Cortés, Orta Amerika'yı keşfi sırasında binlerce Aztekli ile savaştı. Kartal ve Jaguardan ilham alan savaşçı sınıfının ürkütücü üyeleriyle karşılaştılar. Çoğu, düşmanını korkutmak için bu iki hayvanın görüntüsüne bürünmüştü. Sıradan savaşçıların bu sınıfa katılabilmesi için savaşlarda bir ya da daha fazla düşmanı esir almış olması ya da Aztek ordusunda tanınmış, büyük bir savaşçı olması gerekmekteydi. Macuahuitl adı verilen bir tür ahşap kılıç kullanıyorlardı. Bu kılıçların çevresinde jilet gibi keskin obsidyen bıçaklar olurdu. Düşmana doğru savrulduğunda etkisi ölümcüldü.
Bu yetenekli savaşçıların karşısındaki konkistadorlar; İspanyol askerler, kâşifler ve maceracılardan oluşuyordu. Genelde konkistadorların çoğu asker değildi. Fakat Cortés'in adamlarının büyük bir kısmı askeri tecrübeye sahipti. Öte yandan, sayıları azdı ve zırhlarıyla birlikte donandıkları ağır silahlar nedeniyle hantallardı. Uzaktan tüfek ateşi açarak ya da Aztek savaşçılarının ince zırhlarına karşı etkili olan kılıçları sayesinde küçük bir Aztek birliğini alt edebilirlerdi; fakat savaşı kazanmak için sayıları yetersizdi. Cortés, küçük ordusunu büyütmek için Aztekler'den nefret eden yerli kabilelerin binlerce savaşçısını kendi saflarına kattı. Onun giriştiği tüm çarpışmaların kaderini işte bu yerliler belirledi.

karasında bulunan büyük bir şehir hakkındaki dedikodular kulağına ilişmişti. Altınla kaplı bir şehirdi burası... Hayallerindeki servete orada kavuşabilirdi. Derhal bir keşif ekibi topladı ve Santiago valisinden keşif seferi için kraliyet onayı istedi. Daha onay eline bile geçmemişti ki o yola koyuldu. Ne de olsa ele geçirmesi gereken bir servet, orada onu bekliyordu.

Cortés, Amerikan ana karasına ulaşır ulaşmaz Aztek bölgesindeki yerli kabilelerin güvenini kazandı. Sinsi bir uzlaşma ve anlaşma yeteneği vardı. Bu sayede, kültür farklılıklarının ve dilin neden olduğu bariyerleri aşabiliyordu. Kısa bir süre sonra, bölgedeki zenginliklerin kontrolünün Azteklerde olduğunu ve bu nedenle komşu kabilelerin onlardan nefret ettiğini anladı. Bunu kendine fırsat bilen Cortés, amacına hizmet edebilecek insanları çevresinde toplamaya başladı ve karşılıklı sadakati sağlayan ticari ilişkiler kurdu. Bu ticari faaliyetler sırasında ona Malintzin isminde bir köle kadın hediye edilmişti. İspanyollar, Tabasco kıyı kabilelerinden birine mensup olan bu kadına Dona Marina adını verdi. Kısa süre içinde Cortés'in metresi, çevirmeni ve İspanyolların Aztek topraklarını ele geçirmesindeki kilit isimlerden biri olacaktı. Cortés'in altın ve para hırsıyla yarışabilecek yegâne şey kadınlara olan düşkünlüğüydü. Bu güzel ve akıllı kadından çok etkilenmişti.

> Cortés, günümüzün Meksika'sına ayak bastığında, geri dönüş olmadığını adamlarının kafasına kazımak için filosunu batırdı

"Cortés ve ekibinin yolu, nefes kesen Tenoktitlan şehriyle kesişti"

Son derece yakın ve tutkulu bir ilişki içinde olduğu Malintzin'i Amerika macerası boyunca yanından hiç ayırmadı.

Cortés ve başıbozuklardan oluşan birliği, aylarca vahşi ormanın içinde yürüdükten sonra nefes kesen, görkemli Tenoktitlan şehriyle karşılaştılar. Burası, daha önce gördükleri basit kabile yerleşimlerine hiç benzemiyordu. Suyun üzerinde yükselen, usta işi taşlarla inşa edilmiş, büyüleyici bir şehir durmaktaydı karşılarında... Adamlarından bazıları hayal gördüklerini bile düşünmüştü. Başlardaki sıcak karşılamanın ardından Aztek hükümdarı II. Montezuma, Aztek hazinesini ele geçirmeye çalışan Cortés'e düşmanlık beslemeye başladı. Montezuma'nın kendisi için bir tehdit oluşturabileceğinden korkan Cortés, bu güçlü Aztek liderinin kanatlarını kesme zamanının geldiğine karar verdi. Onu yakalayıp hapsetti ve İspanyollara hizmet etmeye ikna etti. Dona Marina'nın, şehri Cortés'e teslim eden Montezuma üzerindeki etkisi çok yararlı olmuştu. Ancak ufukta Cortés için sorunlar görünüyordu. Emirlere karşı gelme, hırsızlık ve yağma, izinsiz ittifak kurma ve başka ülkelerde insanlara zulmetme suçları, İspanyol otoritelerinin gözünden kaçacak gibi değildi. 1520'de İspanya, Cortés'i yakalaması için Amerika'ya bir birlik gönderdi. Özellikle işin içinde para olduğunda kanunlar karşısında geri adım atmayan bir adam olan Cortés, haberi alır almaz şehrin idaresini kuklası Montezuma'ya devredip, yaklaşmakta olan

Dönüm noktası

Cortés, Dona Marina ile karşılaşır 1519

Cortés, Malintzin ya da vaftiz edildikten sonraki adıyla Dona Marina ile tanıştı. İç kesimlere doğru yapılan keşif gezilerinde Malintzin, Cortés'in tercümanı oldu. Farklı kabilelerden gelebilecek tehlikeler ve Aztek halkı içerisindeki gruplaşmalar konusunda onu bilgilendirdi. Sonunda Cortés'in sevgilisi oldu ve ona Martin adında bir erkek çocuk verdi.

Zaman Çizelgesi

1485

- **Hernán Cortés'in doğumu** Soylu sayılabilecek bir ailenin çocuğu olan Hernán Cortés, Martin Cortés de Monroy ve Dona Catalina Pizarro Altamarino'nun oğlu olarak Medellín'de doğdu. **1485**

- **Yarım kalan üniversite eğitimi** Cortés, hukuk okumayı bırakıp kendi kaderini çizmeye karar verdi. Bu olay, onun avukat olmasını bekleyen ailesi için tam bir hayal kırıklığıydı. **1501**
- **Yeni Dünya** Uzak ülkelerden gelenlerin anlattığı hikâyelerle büyülenen Cortés, Yeni Dünya'yı keşfetmek için İspanya'dan ayrıldı. İlk durağı, günümüzde Dominik Cumhuriyeti'nde bulunan Santo Domingo oldu. **1504**
- **Amerika ana karası** Santiago'dan (Küba) ayrılan Cortés hazine, şöhret, macera ve bilinmeyenin peşinde Amerika ana karasına doğru yelken açtı. İspanyol otoritelerinden izin almamıştı. **1518**
- **İlk koloni** Cortés, Amerika kıyılarındaki ilk kolonisini kurdu ve adını Veracruz koydu. Sonrasında, büyük bir hazineye konma umuduyla karanın içlerine doğru, balta girmemiş ve tehlikeli ormanlarda yol almaya başlayacaktı. **1519**

Tenoktitlan'dan kaçmadan önce Cortés'in adamları Azteklere bir miras bırakmıştı: Tüm şehri kırıp geçiren çiçek hastalığı

konkistadorlarla buluşmak üzere Tenoktitlan'dan ayrıldı. Kaygan bir zeminde geçen pazarlıkların ardından, ganimetin herkese yetecek bollukta olduğuna ikna olan askerler, Cortés'i tutuklamak yerine ona katılmaya karar verdi. Cortés, Tenoktitlan'a geri döndüğünde ise Aztekler ona karşı ayaklandı. Adamları, bir şenlik sırasında birkaç din adamını öldürmüş ve halkı öfkelendirmişti. Cortés'in bu isyanı bastırıp gücü ele geçirmeye yetecek sayıda adamı yoktu. Kurnazca bir hamle yapıp, Montezuma'yı öfkeden gözü dönmüş halka teslim etti. Bazı tarihçilere göre Montezuma kendi halkı tarafından taşlanarak öldürüldü. Daha sonra Cortés, yanına alabildiği kadar çok ganimet aldı ve adamlarını toplayıp, çatışarak şehirden kaçtı. Cortés, tarihin en büyük soygunlarından birini yapıp kaçmaya çalışırken adamlarına o kadar çok altın yüklemişti ki şehri çevreleyen göllerin üzerindeki zayıf köprülerden geçerken düşüp boğuldular. "Hazin Gece" olarak adlandırılan bu olay sırasında çok sayıda konkistador hayatını kaybetti. Altınlarından olan Cortés ise ganimetini geri almak için dönmeye yemin etti.

Sonraki altı ay boyunca pazarlık yeteneğini kullanarak Karayipler'den daha fazla destek sağladı ve yerel kabilelerle ittifaklar kurarak, binlerce yerli savaşçının ordusuna katılmasını sağladı. Görünmez ve acımasız bir müttefiki daha vardı: çiçek hastalığı... Tenoktitlan'dan ayrılmadan önce adamlarından biri hastalığı çoktan yerlilere bulaştırmıştı. Aztekler, çiçek hastalığının neden olduğu kabarcıklar nedeniyle ızdırap içinde can çekişirken, Cortés dört ay sürecek kanlı eylemlerine başladı. İstilacılar, şehirdeki her binayı tek tek yıkıp insanları acımasızca katletti. Aztekler'in sonunda teslim olmasının ardından Cortés, yeni liderleri, cesur ve korkusuz Cuauhtemoc'u esir alıp şehir hazinelerinin yerini öğrenmek için ona işkence etti. Aylar süren savaş yorgunluğunun ödülünü almadan durmaya niyeti yoktu fakat Cuauhtemoc ona altınların yerini söylemedi.

Orta Amerika'da medeniyetin merkezi olan yüzlerce yıllık Büyük Aztek İmparatorluğu içten içe yanan bir harabeye dönüşmüştü. O günden itibaren Yeni İspanya olarak bilinecek olan bu toprakların lideri ise Cortés olmuştu; ancak bu pek uzun sürmeyecekti. İspanya'nın, böylesine güçlü ve politik açıdan hassas bir pozisyonda onun kalmasına izin vermesi pek de olası değildi.

Cortés, İspanya Kralı Şarlken (V. Karl) tarafından para ve unvanla ödüllendirilmesinin ardından, itaatsizliğinin hesabını vermek üzere İspanya'ya çağırıldı. Bir şekilde adını temize çıkarmayı başardı ve yeni bir Tenoktitlan bularak daha büyük bir servete konmak umuduyla keşiflerine kaldığı yerden devam etti. Ne var ki hiçbir şey bulamadı. İtaatsizliklerine devam edince yeniden yakalandı ve bu defa temelli olarak İspanya'ya gönderildi. Kendi sözleriyle, "yaşlı, yoksul ve borç içinde" dönmüştü.

Cortés'in hırsı, şöhret tutkusu, toplum değerlerini sarsma eğilimi ve servet aşkı, kendi adamları için olduğu kadar, keşiflerine destek verenler için de ikna ediciydi. Amerikan yerlilerinin gözünde ise acımasız, eli kanlı ve kendi mitolojilerindeki şeytanla eşdeğer kötülükte bir adamdı. Ayak bastığı her yere ölüm ve yıkım getirmişti. Cortés'e sorsanız; hep daha iyisini yapabilecek, daha zengin olabilecek ve daha ihtişamlı yaşayabilecek bir adam olduğunu söylerdi herhalde... 1547 yılında ölüm günü geldiğinde bu büyük hayallerin yakınında bile değildi, zira başladığı noktaya geri dönmüştü. Son nefesini, İspanya kırsalında adı sanı bilinmeyen bir derebeyi olarak verdi.

Dönüm noktası

Cortés, Tenoktitlan'ı keşfeder 1519

Cortés ve konkistadorlardan oluşan küçük ekibi, Aztek İmparatorluğu'nun kalbindeki Tenoktitlan şehrini keşfetti. Gördükleri şey karşısında donup kalmışlardı. Taştan inşa edilmiş kocaman bulvarları, devasa tapınakları ve geniş pazar alanlarıyla, göllerin üzerinde yükselen gizemli bir şehir önlerinde durmaktaydı. Tanrılar gibi karşılandılar çünkü kehanetlerde, tıpkı onlara benzeyen tanrıların bir gün gelecekleri söyleniyordu. Cortés bu durumu fırsat bilerek şehirde bulabileceği ne kadar altın varsa hepsini topladı. Daha sonra, Aztek hükümdarı Montezuma'yı esir aldı ve İspanyollara hizmet etmeye zorladı.

Dönüm noktası

Tenoktitlan yıkılır 1521

Tenoktitlan, aylarca süren kuşatma ve saldırıların ardından yerle bir oldu. Geriye şehrin yalnızca dörtte biri kaldı. Cortés, taş üstünde taş bırakmamış, yerlilerin çoğu açlıktan ve çiçek hastalığından ölmüştü. Yaklaşık 240.000 Aztek bu kuşatma sırasında can verdi. Cortés, Tenoktitlan şehrinin adını Mexico City olarak değiştirdi ve böylece Aztek Medeniyeti'nin kalıntıları üzerinde Yeni İspanya Eyaleti doğdu. Aztek halkı tarih sahnesinden silindi.

© Look and Learn

Aztek ayaklanması Cortés, kendisini yakalamaları için İspanya'dan gönderilmiş olan bir grup konkistadorla pazarlık edip, el sıkıştıktan sonra Tenoktitlan'a döndü. O sırada Aztek halkı İspanyollara ve Montezuma'ya karşı ayaklanmıştı. Derhal şehri terk etmek zorunda kaldı. **Haziran 1520**

Tlaşkala bölgesi Cortés ve an itibariyle talan olmuş ordusu, aylar önce dostluk kurduğu Tlaşkala kabilesine ulaştı. Burada Cortés, Tenoktitlan şehrine saldırmak üzere birliğini yeniden yapılandırmaya başladı. **Temmuz 1520**

Yıkıcı hastalık Tenoktitlan'da yerliler arasında çiçek hastalığı yayılmaya başladı. Avrupa'dan gelen bu hastalığa karşı hiçbir dirençleri olmadığı için nüfusun büyük çoğunluğu öldü. **Temmuz 1520**

İspanya'ya geri çağırıldı Cortés'in Yeni Dünya'daki zaferi, kendi ülkesinde düşmanlar edinmesine neden oldu. Birtakım politik oyunlar sonucunda Yeni İspanya valiliği görevinden men edildi. Yaklaşık bir yıl sonrasında, yolsuzluk ve cinayet gibi suçların hesabını vermesi için İspanya'ya geri çağırıldı. **1528**

Aşağı Kaliforniya İspanya'da kendini başarılı bir şekilde savunduktan sonra Mexico City'ye geri döndü ve hemen Pasifik'e giden bir rota keşfetmek için ekip topladı. Fakat keşfettiği yer günümüzün Kaliforniya'sı oldu. **1535**

1547

Hayal kırıklığı Cortés, servetinin çoğunu kaybettikten sonra yine İspanya'ya dönmeye zorlandı. Burada sefalet içinde yaşadı ve onu tekrar Mexico City'ye götürecek bir gemi bulamadan öldü. **1547**

Alternatif Tarih

Aztek toprakları fethedilmemiş olsa, ne olurdu?

MEKSİKA, 1519

Yazan: Jack Griffith

MATTHEW RESTALL

Matthew Restall, Penn Eyalet Üniversitesi'nde Latin Amerika Sömürgeleri Tarihi Profesörü. Uzmanlık alanları; Yucatan ve Meksika, Guatemala ve Belize, Maya tarihi, İspanyol istilaları ve İspanyol Amerikası'ndaki Afrikalılar. Aynı zamanda, *2012 ve Dünyanın Sonu: Maya Kıyametinin Batıdaki Kökleri* ve *Kolonileşme Döneminde Latin Amerika kitaplarının yazarı.*

HELEN COWIE

Helen Cowie, York Üniversitesi'nde tarih alanında öğretim görevlisi. Ayrıca, *İspanya İmparatorluğu'nun Fetihleri* ve *19. Yüzyıl Britanyası'nda Hayvanların Sergilenmesi: Empati, Eğitim, Eğlence* adlı kitapların yazarı. Cowie'nin, Güney Amerika'nın kültürel tarihi hakkında farklı çalışmaları da bulunuyor.

Aztek toprakları, İspanyollar tarafından fethedilmemiş olsaydı neler yaşanırdı?

Helen Cowie: İspanyolların, Aztekler karşısında her anlamda üstün olduğunu düşünmek yanlış olmaz. İspanyol konkistadorların çok daha güçlü silahları vardı. Obsidyen taşlı ilkel savaş sopaları, oklar ve sapanlar; çelik kılıçlar, arbaletler, tüfek ve toplar karşısında etkisiz kalmıştı. Öte yandan, fetih sürecindeki olayları detaylı bir şekilde incelersek, Cortés'in mutlak bir zaferinin söz konusu olmadığını ve tüm seferin başarısızlıkla sonuçlanmasının an meselesi olduğunu görebiliriz. Zira İspanyollar aslında birçok defa yenilgiye uğratılmıştı. Bunlardan en dramatik olanı ise Aztek soylularını katlettikleri ve sonrasında Tenoktitlan'dan kaçmak zorunda kaldıkları sözde "Hazin Gece (La Noche Triste)" idi. Tlaşkalalar gibi yerli müttefiklerin sürekli desteği olmasaydı bu fetih kesinlikle gerçekleşemezdi. Ayrıca, halkı kırıp geçiren çiçek salgını ve İspanyolların sahip olduğu teknolojilerin ve atların sağladığı üstünlük, Aztek halkını karmaşaya ve istikrarsızlığa sürüklemişti. Yine de eğer Cortés'in şansı birçok kritik anda yaver gitmiş olmasaydı, bu sürecin kaybedeni olması işten bile değildi.

Matthew Restall: Hernán Cortés tarafından komuta edilen işgal harekâtı başarısız olmaya çok yaklaşmıştı. 1519 ve 1520'de Karayiplerden Meksika'ya giden birçok istilacı, Azteklere karşı verilen bu savaşta öldü fakat Cortés ölümden kıl payı kurtuldu. Varsayalım ki kurtulmamış olsaydı, devam eden süreçte muhtemelen kumandanlarından biri, örneğin Pedro de Alvarado harekâta Cortés'in kaldığı yerden devam eder ve savaşın sonucu yine aynı olurdu. Öte yandan, konkistadorların pek çoğunun ölmesi ve liderlerinin de hayatını kaybetmesi, kurtulmayı başaranların Küba'ya çekilmesine de pekâlâ neden olabilirdi.

Peki bu durumun, Eski Dünyanın, Yeni Dünyayı keşfetme girişimleri üzerinde ne gibi etkileri olurdu?

Cowie: Cortés başarısız olduktan sonra, İspanyolların, Aztek topraklarını işgal etme hevesinin son bulacağını hiç düşünmüyorum. Muhtemelen daha kalabalık birliklerle yeni seferler düzenlenirdi. Azteklerin, Cortés'in ziyaretinin lanetli mirası olan salgın hastalıklar nedeniyle kırılması, İspanyolların, olası büyük kayıplarına rağmen bu savaşı yine de kazanmasını sağlardı. Cortés, Azteklerle çatışma halinde olan yerli grupların desteğini kolayca kazanmıştı ama yenik düşmesi durumunda, yeni istilacıların bu yardımı bu kadar kolay alabileceğinden pek emin değilim. Zira diğer yerli gruplar, düşmanları olan Azteklere karşı İspanyolları yanlarında etkin bir güç olarak görmüşlerdi. Cortés'in yenilmesi ya da öldürülmesi, İspanyolların yarattığı "yenilmez bir güç" imajının yerle bir olması anlamına gelecekti. Dolayısıyla, kendilerine arka çıkacak yerli müttefikler bulmaları zor olabilirdi.

Başarısız işgal girişiminden sonra Aztekler, Avrupalılardan neler öğrenebilirdi? Ateşli silahlar gibi Avrupalı teknolojileri kullanmayı öğrenip, kendilerini modern dünyaya adapte edebilirler miydi?

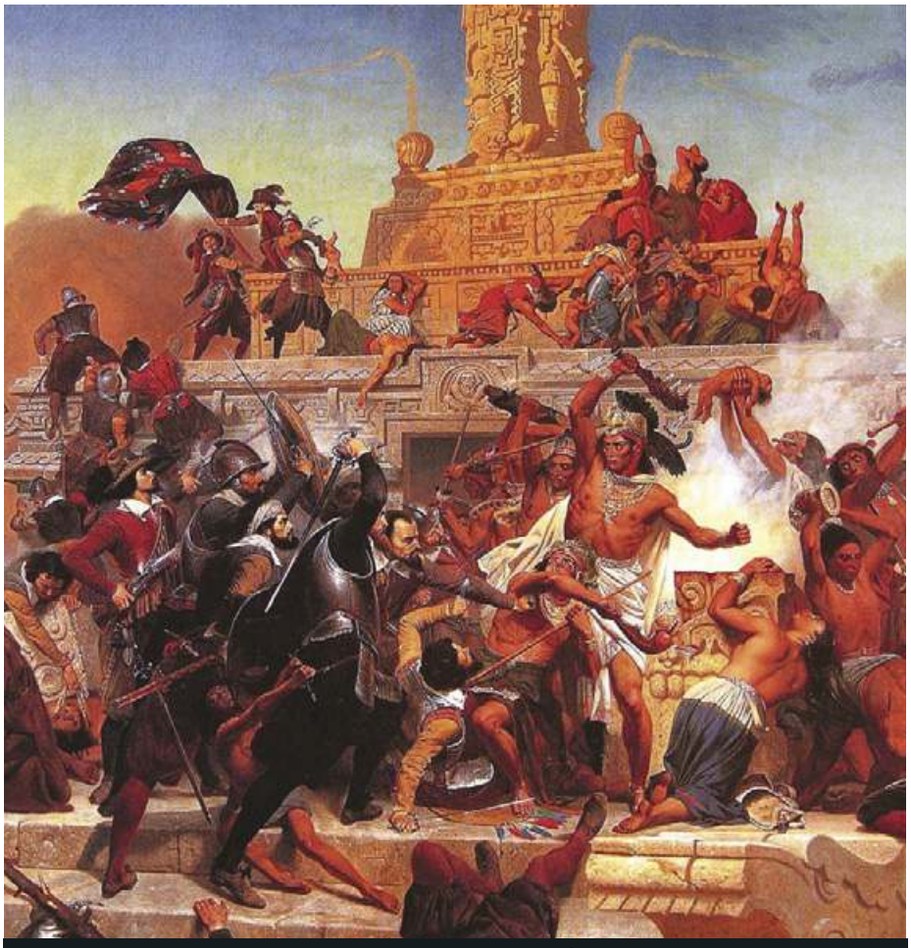
Restall: Kesinlikle... Tıpkı diğer Orta ve Kuzey Amerika yerlilerinin sonraki yüzyıllarda yaptığı gibi kolaylıkla adapte olacaklarından eminim. Kuzey düzlüklerindeki Kızılderililerin at sırtında tüfek kullanırken sahip olduğu üstünlüğü düşünün. Aztek-İspanyol savaşı sırasında Aztekler tabii ki bazı İspanyol silahlarını ve zırhlarını ele geçirip kullandılar. Eğer bu savaş on yıllarca süren bir dizi harekâta dönüşmüş olsaydı, sonunda İspanyol konkistadorlar karşılarında kılıç ve hatta ateşli silahlara bürünmüş bir Aztek ordusu bulurdu.

Cowie: Azteklerin, Cortés'in istilasıyla mücadele ederken Avrupalıların silahları ve savaş taktikleri karşısında nasıl karşı atağa geçileceğini öğrenmeye başladığına dair deliller var. İspanyolların top ve tüfek ateşinden kaçmak için, düz bir hatta ilerlemek yerine zikzaklar çizerek hareket ediyorlardı. İspanyol süvarilerinin üstünlüğüyle baş etmek içinse yollara barikatlar kurdular ve atların avantaj sağladığı açık alanlarda savaşmaktan kaçındılar. Eğer Cortés yenilmiş olsaydı, Aztekler zaman içinde tüm bu yeni savaş taktiklerini geliştirip,

Aztekler, İspanyol saldırılarına karşı direnebilseydi yeni silahlar kullanmayı öğrenebileceklerdi

> “İspanyol konkistadorlar, bir gün mutlaka çelik kılıç ve hatta ateşli silahlar kullanan Aztek savaşçılarıyla karşı karşıya gelirlerdi”

Çetin savaşlar sonrasında Tenoktitlan yerle bir oldu. İspanyollar, daha güçlü silahlara sahip olmalarına rağmen, eğer Aztek halkını kırıp geçiren çiçek salgını olmasaydı muhtemelen yenilirlerdi

Avrupalıların istilaları karşısında çok daha güçlü olurdu. İspanyolların savaşta neyi amaçladığını ve askeri düşünce tarzını öğrenip, gelecekteki istilalar karşısında daha agresif stratejiler uygulayabilirlerdi.

Fetih girişiminin başarısız olmasının ardından, Aztekler kıtanın geri kalanını fethedip topraklarını genişletmeye kalkar mıydı?
Restall: İspanyollar sayesinde ata binmeyi ve savaş teknolojilerini kullanmayı öğrenmiş bir Aztek medeniyetinin, imparatorluğu nasıl geliştirip, büyüteceği konusunda tahmin yürütmek heyecan verici... Aztekler, 1519'da güneye, Mayaların bölgesine doğru yayılma eğilimi gösteriyordu. Bu nedenle, güneyi de hâkimiyetleri altına almayı başaracaklarından hiç şüphem yok doğrusu.
Cowie: Açıkçası ben bundan şüpheliyim, çünkü Aztek İmparatorluğu'nun son derece rahat bir yönetim şekli vardı. Fethettiği yerlerde, kendi yönetim biçimini, dilini ve dinini empoze etmek yerine, halkı kendi haline bırakır, yöneticilere el sürmez, yalnızca bir tür vergilendirmeye tâbi tutardı. Azteklerin, İspanyolları alt ettikten sonra bu sistemi değiştireceğini hiç sanmıyorum. Ancak, onları arkasından bıçaklayan ve istila girişimi karşısında zorlanmalarına neden olan Tlaşkalalara karşı pek merhametli olmayacakları da aşikâr. Yeşim taşı, kuş tüyü ve jaguar postu gibi lüks ürünler için geniş bir alanda ticaret yapmalarına rağmen, büyük fetihler gerçekleştirebilecek, disiplinli ve organize bir imparatorluğa dönüşebileceklerini pek düşünmüyorum.

Avrupalı ülkelerle ticaret yapan bir güç haline gelirler miydi?
Restall: Aztekler, İspanyollara karşı uzun yıllar boyunca direnmeyi başarsaydı, başka bir faktör, imparatorluklar arasındaki ilişkiyi karmaşık hale getirecekti: Hollandalıların, Fransızların ve İngilizlerin, Yeni Dünya'da hızla büyüyen varlığı... Sonraki yüzyıllarda İspanyollar, Fransızlar ve İngilizler, yerli gruplarla ittifaklar kurup, toprak ve sömürge üstünlüğü için birbirlerine karşı savaş açtılar.
Cowie: Azteklerin bunu başarabileceğini zannetmiyorum. Orta Amerika'da geniş bir ticaret ağına sahiplerdi fakat İspanyollarla aynı ticaret ilişkisini kuramazlardı bence. İspanyolların yapmak istediği iki şey vardı: İlki, geniş altın

"Aztek İmparatorluğu'nun iki yıllık savaşın ardından yıkılması, ona bakışımızı büyük ölçüde etkiledi"

Tarihin akışı nasıl değişirdi?

Gerçek zaman çizelgesi

1428

Yükselen güç: Aztekler
Aztekler, Tepanek ve Azkapotzalko'yu yenerek baskın güç haline gelir. Kültürü, mimarisi ve diliyle Orta Amerika'daki en büyük medeniyet olup, bölgede üstünlük sağlar. **1428**

Yeni Dünya'nın keşfi
Yeni toprak ve ticaret fırsatları arayışıyla Kristof Kolomb, Yeni Dünya'ya ayak basan ilk kişi olur. Devamında birçok Avrupalı, Atlantik'i geçmeyi başaracaktır.
12 Ekim 1492

Şiddetli sel
Aztek başkenti Tenoktitlan, şiddetli bir selle perişan olur. Aztekler, kıtlığın üzerine bu ve diğer sel felaketleri eklenince, İspanyol konkistadorlar daha kıtaya ayak basmadan zayıf düşmüştür. **1510**

Kuyruklu yıldız
Tam bu tarihte gökyüzünde bir kuyruklu yıldız görülür. Aztek kültüründe bu, yaklaşmakta olan kıyametin alametidir ve imparator Montezuma'yı endişelendirir. **1517**

İlk karşılaşma
İspanyol konkistadorlardan oluşan küçük bir birlik Yucatan'a ayak basar. Yerlilerle daha karşılaşır karşılaşmaz hemen yenik düşerler. Çok daha büyük bir güçle geri dönmeye yemin ederler. **Şubat 1517**

İstila başlıyor
Cortés, 11 gemi ve 500 adamla Küba'dan yelken açar ve Yucatan'a ayak basar. Yeni Dünya'nın bu kısmına hâkim olmak istemektedir.
4 Mart 1519

Cortés Tenoktitlan'a ulaşır
Konkistadorlar, Aztek başkentine gelir. Aztek lideri II. Montezuma'dan çeşitli hediyeler alırlar ve onun sarayına yerleşirler.
8 Kasım 1519

Alternatif zaman çizelgesi

ve maden yataklarına sahip olup onları işletmek; diğeri ise Hristiyanlığı yaymak. Elbette, mutlak bir fetih olmadan bunları gerçekleştirmek pek mümkün değildi.

Başarısız olan fetih, Avrupa'yı nasıl etkilerdi?

Restall: 1520'deki İspanyol istilası başarısız olsaydı, sonraki yıllarda bu istila girişimleri yine devam edecekti. Çiçek hastalığı ve ardı arkası kesilmeyen saldırılardan yorgun düşen Aztek İmparatorluğu'nun en fazla 10 yıl içinde pes edeceğini ve yıkılacağını düşünüyorum. Azteklerin bu saldırıları püskürttüğünü ve İspanyolların teknolojilerini öğrenip, benimseyerek 16. yüzyılın sonuna kadar ayakta durmayı başardığını varsayalım. Muhakkak İngilizler gibi pek çok güçlü Avrupa ülkesinin dikkatini çekeceklerdi. 17. yüzyılda İngilizlerin Aztek topraklarını ele geçirmesi pek mümkün görünmese de sonraki dönemde İngiltere'nin (daha sonra Britanya), Aztek Meksikası'nın kuzeyinde, doğusunda ve güneyindeki bölgelerde hatırı sayılır bir güç olduğunu unutmayın. Ardından, İngilizlerin mirasçısı olan ABD, Aztek Meksikası'nın yarısını fethetti ve kalıcı olarak buraya yerleşti.

Cowie: Aztek ve dolaylı olarak da İnka fetihlerinin başarısız olması İspanya için büyük sorunlara yol açabilirdi, çünkü Avrupa'daki askeri harekâtlarını bu bölgeden gelen gümüşle finanse ediyordu. Eski Dünya'da baş gösteren Reform hareketlerini ve din savaşlarını göz önüne aldığımızda, fetihlerin yapılamamasının Katolik inancının dünyaya yayılmasında bariz olumsuz etkileri olacağından eminim.

Bugün, Aztek uygarlığına bakışımız nasıl olurdu?

Restall: Aztek İmparatorluğu'nun iki yıllık savaşın ardından yıkılması elbette ona bakışımızı büyük ölçüde etkiledi. İspanyollar, o bölgedeki istila ve sömürgecilik eylemlerini, Azteklerin barbar ve eli kanlı bir toplum olduğunu iddia ederek haklı çıkarmaya çalıştı. Sık sık, insan kurban ettiklerini vurguladılar. Oysa İspanya, İngiltere ve diğer Avrupa ülkeleri, gerek politik gerekse dini nedenlerle insanları toplum önünde idam etmekte tereddüt etmiyordu. Azteklerin yamyam olduğunu bile ileri sürdüler ki bu koca bir yalandı.

Günümüzde, Aztekler hakkında daha doğru ve kapsamlı bilgiye sahip olsak da İspanyolların yarattığı bu olumsuz ve yanlış algı ne yazık ki hâlâ devam ediyor. Aztekler, 1519-1521 yılları arasındaki İspanyol istilasından sağ çıkmayı başarıp, Avrupa güçleriyle diplomatik ilişkiler kuracak kadar ayakta kalabilseydi, eminim bugün Aztek kültürü hakkında daha fazla ve doğru bilgiye sahip olabilir, ön yargılardan sıyrılabilirdik.

Cowie: Bunun cevabını vermek oldukça güç... Sanırım her şey, Azteklerin, art arda gelecek diğer İspanyol saldırılarından sağ çıkmalarına bağlı. Diyelim ki çıktılar, bu sefer de yüzyıllar sonra Avrupa'da yükselecek olan emperyalizm dalgasını aşıp, 19. yüzyıla kadar varlıklarını sürdürebilmeleri gerekecekti. Ancak, mutlaka ellerinden kurtulup İspanya'ya dönen konkistadorlar olacaktı ve onlar da yine insan kurban etme ritüelleriyle ilgili hikâyeler anlatacaktı. Bunun sonucunda, Azteklerin olumsuz imajı devam etse de onların savaş kabiliyetine daha fazla saygı duyacak, işgal harekâtlarının her iki taraf için de benzer neticelere ve zayiata neden olduğunu görecektik.

Cortés'i yendikten sonra Aztekler ne yaptı?

1. Tenoktitlan'ın yeniden kuruluşu
İspanyolları yendikten ve Cortés'i öldürdükten sonra Aztekler başkenti yeniden yapılandırır ve düşman kuşatmalarına karşı daha güçlü bir hale getirir. Ele geçirilen konkistador silahları, medeniyeti geliştirmek ve korumak için kullanılır.

2. İşbirlikçilerden alınan intikam
İspanyollara destek olan yerlilere karşı büyük bir nefrete kapılan Aztekler, hiç vakit kaybetmeden Totonak ve Tlaşkala halklarına adaletin acımasız yüzünü gösterirler. Toprakları Aztekler tarafından yağmalanan ve yerle bir edilen bu düşman ülkeler büyük kayıplar verir.

3. Güneye yolculuk
İspanyollara karşı direnerek güç kazanan ve Avrupa'nın yeni teknolojileri ile tanışan Aztekler, imparatorluklarını güneye ve doğuya doğru, Maya ve İnka topraklarında genişletmeye başlar.

4. Avrupalıların dönüşü
Cortés'in yaşadığı yenilgiden yıllar sonra İspanyol güçleri, onun başladığı işi bitirmek için yeni seferler düzenler. Aztekler karşısında yine başarısız olurlar ama Eski Dünya'nın salgın hastalıklarının ve diğer imparatorlukların etkisi arttıkça Aztek İmparatorluğu zorlanmaya başlar.

Cempoala Muharebesi Askerleri ile birlikte Cortés, eski düşmanı İspanyol konkistador Diego Velazquez ile savaşmak için kısa süreliğine Tenoktitlan'dan ayrılır. Savaşta Velazquez'i yenilgiye uğratır. **Nisan 1520**

La Noche Triste: "Hazin Gece" Tenoktitlan'da halk ayaklanır. Montezuma ölür. Cortés ve adamları geri çekilmek zorunda kalırlar. Tenoktitlan'dan kaçmaya çalışırken çok sayıda İspanyol can verir. **Temmuz 1520**

Tenoktitlan düşer Üç ay süren kuşatmanın ardından Tenoktitlan; halkı kırıp geçiren çiçek salgını, atlı kuvvetler ve İspanyol çeliği karşısında yenik düşer. **Ağustos 1521**

Mexico City'nin doğuşu Tenoktitlan, Mexico City olarak yeniden doğar. Artık Yeni İspanya'nın başkentidir. Son Aztek Kralı Cuauhtémoc, idam edilmeden önce bir kukla yönetici olarak İspanyollara hizmet etmeye zorlanır. **1522**

Cortés'in ölümü Eski Dünya'dan gelen istilacıların haberini alan Montezuma, İspanyollara karşı topyekûn saldırı emri verir. Hazırlıksız yakalanmış ve bitap düşmüş Cortés bu çarpışmada ölür ve birliği dağılır. **8 Kasım 1519**

Cortés, Tlaşkala ile iş birliği yapar İspanyollar, Azteklerin ezeli düşmanı Tlaşkalalar ile müttefik olur. Cortés ne kadar altın ve servet peşindeyse, Tlaşkalalar da o kadar Aztekleri yok etme peşindedir. **Temmuz 1520**

Dini değişiklikler Azteklerin işgale direnmesi nedeniyle, geleneksel Aztek dini ve kültürü gelişirken, Katolikliğin yayılması durur. **Haziran 1525**

Çiçek salgını Bu Eski Dünya hastalığı, Avrupalı istilacılarla birlikte kıtaya taşınmıştır ve kısa sürede salgın haline gelir. Aztek nüfusunun büyük bir bölümü bu salgında ölür. **Ağustos 1520**

Sonraki saldırılar İspanyolların sonraki istila girişimleri ve kıtaya taşınan Eski Dünya hastalıkları yavaş yavaş medeniyetin sonunu hazırlar. **1640**

Cortés'in ölümü Hernán Cortés 62 yaşında ölür. Aztek fatihi, büyük bir kâşif fakat açgözlü bir katil olarak anılacaktır. **1567**

Yeni teknoloji Aztekler, deneme yanılma yoluyla ve İspanyol mahkûmları sorgulayarak ata binme, çelik silah üretme ve ateşli silahlar konusunda kendilerini eğitirler. **Ocak 1520**

Eski Dünya'da finansal etkiler Ortada el koyulacak Aztek altını ve gümüşü olmayınca İspanya finansal sıkıntı yaşamaya başlar. Buna paralel olarak, modernleşme süreci yavaşlar. **Şubat 1520**

Tlaşkala'nın yıkılışı Aztekler, İspanyollarla iş birliği yapmanın bedelini Tlaşkalalara ağır bir şekilde ödetir. Bir daha tehdit oluşturmamaları için hepsini öldürürler. **Nisan 1520**

Pizarro şansını kaybeder Peru'nun ve İnka İmparatorluğu'nun işgali, İspanyolların finansal zayıflığı yüzünden rafa kalkar. **1532**

Daha fazla gelişim Çeliği kullanmayı öğrenen Aztekler, tüfek ve top gibi diğer Avrupalı silah teknolojilerini de kullanmaya başlar. **1781**

Azteklerin yıkılışı Bir türlü önüne geçilemeyen salgın hastalıklar ve tekrar eden İspanyol istilalarına Fransız ve İngilizlerin saldırıları da eklenince, Aztekler daha fazla ayakta duramaz. **1819**

© Illustration by Ian Hinkley

WYATT EARP

Amerikalı, 1848-1929

Kısa Özgeçmiş

Arizona'da doğan Earp birçok işle uğraştı. Bar işletmeciliği, fedailik, kumarbazlık ve boks hakemliği de bunların arasındaydı. Hızla kalkınmakta olan kasaba ve şehirlerin arasında Amerika'yı uçtan uca dolaştı. Kanun adamı olarak ilk görevi 1877'de, Kansas'taki Polis Şefi (Marshal) yardımcılığıydı. Earp kardeşler, O.K. Corral'da haydutlarla girişilen ünlü silahlı çatışmada yer almış, ardından Wyatt'ın intikam yolculuğuna sebep olan kan davası başlamıştı.

★★★ WYATT EARP ★★★

VAHŞİ BATI

Onu ve ailesini tehdit eden acımasız kanun kaçaklarına karşı adaleti kendisi sağlamaya karar veren Wyatt Earp, bir ekip kurdu ve haydutların peşine düştü. Sonunda kendisi de aranan bir kanun kaçağına dönüştü

Yazan: Robert Jones

Ateşlenen üç el silah, Arizona Tombstone'daki kuru ve tozlu gecenin sessizliğini delip geçti. Kasabanın merkezindeki Crystal Palace barından çıkıp Cosmopolitan oteline doğru yürümekte olan adam, sırtı ve kolundaki korkunç bir acıyla aniden zamanın durduğunu hissetti. Üç el ateş sonrasında çiftenin namlusundan çıkan saçmalar ona bir yük treni gibi çarpmıştı. Vücuduna isabet eden saçmalar nedeniyle barın yan tarafına doğru savruldu. Tüm camları kırılan barın duvarlarında onlarca delik açılmıştı. Yere düşen adam, dayanılmaz bir acıyla sendeleyerek Cosmopolitan oteline doğru son bir hamle yaptı. Sıcaktan kavrulmuş toprak, vücudundan damlayan kanla ıslanıyordu. Otele ulaşmak için, kalan son gücüyle bir iki adım daha attı ve otelin girişinde yere yığıldı. Her şey karanlıktı artık... Sokağın karşısındaki inşaatı yarım kalmış bir binanın üst katında pusuya yatmış olan kiralık katiller, adamın yere düştüğünü gördükten sonra gecenin karanlığında kayboldular.

Ertesi sabah, 29 Aralık 1881'de, Tombstone kasabasının Yardımcı Polis Şefi (Deputy Marshal) Wyatt Earp bir telgraf yolladı: "Polis Şefi (Marshal) Virgil Earp, dün gece kimliği belirsiz katiller tarafından vuruldu. Yaraları ölümcül. Acilen, kendime yardımcı atayabilmek için telgraf ile yetki istiyorum. Buradaki yerel yetkililer hiçbir şey yapmıyor. Diğer kasabalıların da hayatı tehlikede... Wyatt Earp."

O.K. Corral adlı ağılın çevresinde birkaç azılı suçlunun öldürüldüğü ünlü silahlı çatışmanın ardından, Wyatt ile birlikte kardeşleri ve dostları dört hafta boyunca ölüm tehditlerine maruz kalmıştı. Bu tehditlerin ardından, intikam almak amacıyla vurulan erkek kardeşi Virgil'ın kritik durumu, Wyatt'ı, tanıdığı ve sevdiği herkesin ölüm tehlikesi altında olduğuna ikna etmişti. Omuzlarındaki bu ağır sorumluluğun farkındaydı, fakat kendisine düşman olan Şerif Johnny Behan ve onun kifayetsizliği yüzünden eli kolu bağlıydı. Ayrıca Behan, "Kıvırcık Bill" olarak bilinen William Brocius'un da yakın arkadaşıydı. Wyatt, kardeşinin kanını akıtanın o soysuz olduğuna inanıyordu...

Wyatt Earp; uzun boyu, soluk teni ve kalın, çatallı sesiyle oldukça ciddi görünümlü bir adamdı. Kanunsuzlarla işbirliği yapan Behan'i aşması gerektiğini iyi biliyordu. Bu nedenle, kendisine resmi yardımcılar atayarak bir

SESLİ İÇERİK
Dilerseniz bu içeriği dinleyebilirsiniz
Lütfen kare kodu taratın ya da aşağıdaki adrese gidin
allabouthistory.com.tr/vahsibati
Seslendiren: Kubilay Tutar

ekip kurma yetkisini verebilecek tek kişiye, Eyalet Polis Şefi Crawley P. Dake'e başvurdu. Suikastçıları adalete teslim etmek için tam yetki istiyordu. Ancak bir sorun vardı; Dake kendisine istediği yetkiyi verse bile bu karar Tombstone'a zamanında ulaşacak mıydı? Bu eli kanlı suçlular hâlâ serbestti ve intikam için öldürmek istedikleri kardeşlerinin yanında, tüm Earp ailesinin ve yakınlarının hayatı tehlikedeydi. Ne var ki şansı yaver gitti ve cevap hızlı bir şekilde eline ulaştı. Telgrafta yazılanlara göre Wyatt, resmi yardımcılardan oluşan bir ekip kurmak ve suikastçıların peşine düşmek için tam yetkiye sahipti.

Cosmopolitan otelinden gelen haberler de iyiydi. Doktor George E. Goodfellow, sol kolu sakat kalacak olsa da Virgil'ın yaşayacağını söylüyordu. Komadan uyanıp, sol kolu hakkında bu tatsız haberi alan Virgil, tipik bir Earp tepkisi vererek karısı Allie'ye döndü ve "Boşver, sana sarılacak bir kolum daha var nasıl olsa!" dedi.

Wyatt, kardeşinin hayatta olmasından ötürü biraz olsun rahatlayınca, ona pusu kuranları alt etmek için plan yapmaya başladı. Onlara karşı nefreti her geçen an artıyordu; düşündüğü tek şey adalet adına intikam almaktı. Kendisine bu konuda kimlerin yardım edebileceğine ilişkin bir liste hazırlamaya başladı. Listenin başına eski dostu Doc Holliday ve diğer erkek kardeşi Warren Earp'ü yazdı, bu ikisi onu asla yalnız bırakmazlardı. Ancak böylesi zorlu bir görev için işinin ehli silahşorlara da ihtiyacı vardı. Bu amaçla Sherman McMaster ve Jack "Hindi"

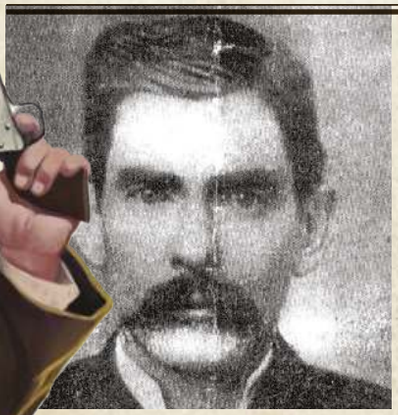

İntikam yolculuğu takımı, Haziran 1883. Soldan sağa: W.H. Harris, Luke Short, Bat Masterson. Oturanlar: Charlie Bassett, Wyatt Earp, Frank McLain ve Neal Brown

"44'lük Schofield Smith & Wesson tabancasını kılıfından çıkaran Wyatt, Stilwell'in kafasına nişan aldı ve tek bir el ateş etti"

EARP'ÜN İNTİKAM TAKIMI

JOHN 'DOC' HOLLIDAY

1851-1887

Diş hekimliği eğitimi aldığı için "Doc" lakabıyla anılan Holliday, hırslı bir kumarbaz, keskin nişancı ve aynı zamanda Wyatt Earp'ün en iyi ve en eski arkadaşlarından biriydi. O.K. Corral'daki ünlü silahlı çatışmada onunla yan yana çarpıştı. İntikam yolculuğundan tam beş yıl sonra hayata gözlerini yumduğunda arkasında sekiz silahlı çatışmadan sağ çıkmış, altı kişiyi öldürmüş ve sayısız kişiyi yaralamış bir efsane bıraktı.

JOHN 'TEKSAS JACK' VERMILLION

1842 - 1911

Doc Holliday'in yakın arkadaşı olan Teksas Jack, Vahşi Batı'da, çok iyi silah kullanması ve her koşulda soğukkanlılığını korumasıyla ünlüydü. İntikam yolculuğunun Iron Springs'deki son çatışmasında kilit rol oynadı. Atı vurulduğunda dahi soğukkanlılığını koruyup, korkusuzca çatışmaya devam etti.

DAN 'TİP' TIPTON

1844 - 1898

Deneyimli bir denizci ve silahşor olan Dan Tipton, Wyatt'ın kardeşi Morgan, Arizona Tombstone'daki Campbell & Hatch bilardo salonunda öldürüldüğü sırada oradaydı. Earp'ün intikam yolculuğunun ilk yarısında yer aldı ve Pete Spence'in kamp alanında Florentino Cruz'un, yakalanmasına yardım etti.

Johnson'ı da listeye ekledi; ikisi de bu iş için gerekli niteliklere sahip, sert adamlardı. Listeye "Kıl Dudak" Charlie" ile "Teksas Jack" lakaplı John Vermillon'u da yazdı. Bunların geçmişi biraz karanlıktı ama çatışma konusunda çok tecrübeliydiler.

Virgil'ın vurulmasını izleyen üç ay boyunca Tombstone kasabasında hiçbir vukuat meydana gelmedi. Vahşi Batı'nın en iyi kanun adamlarından biri bu sırada boş durmuyordu elbette... 18 Mart 1882'de, kardeşi Virgil yavaş yavaş hasta yatağından kalkıp yürümeye başladığı sıralarda ekibini Tombstone'da bir araya getirdi. Wyatt'ın planı, önce tedavisi süren kardeşini güvenli biçimde eyalet sınırları dışına çıkarmak, ardından da kanun kaçaklarını yakalamak için harekete geçmekti. Kardeşinin gitmesinin ardından intikam planı saat gibi işleyecekti. Fakat öyle olmadı... Virgil'ın yeniden ayağa kalktığı gece, küçük kardeşleri Morgan, Tombstone'daki bir bilardo salonunda saldırıya uğradı. Bilardo salonunun penceresinden giren bir kurşun omurgasını paramparça etmiş, bedenini bilardo masasının üzerine savurmuştu. Wyatt, olanca hızıyla bilardo salonuna koştu ve ne yazık ki kardeşinin kollarında can verişini izledi. Bu, Earp kardeşlere yönelik ikinci saldırıydı; bir kardeşi sakat kalmış, diğeri ise ölmüştü. Wyatt, kardeşinin ölü bedeninin önünde, bu haydutları kendi elleriyle adalete teslim edeceğine dair yemin etti.

Morgan'ın öldürülmesinin ardından Wyatt, hâlâ iyileşmemiş olmasına rağmen kardeşi Virgil'ı acilen Arizona eyaletinin sınırları dışına çıkarmaya karar verdi; aksi halde onu da öldüreceklerdi. Kardeşi giderken o da yanında eşlik edecekti. Bu sırada, Morgan'ın ölümünü araştıran sorgu yargıcı Dr. Mather bir bilgiye ulaştı. Kanun kaçağı Pete Spance'in karısı Marietta Duarte bir şeyler biliyordu ve devamlı kendisini döven kocasından bıktığı için onu ele vermeye hazırdı. Kadın, Dr. Mather'e, Morgan'ın infazından bir gün önce kocasının "Kızılderili Charlie" lakaplı Florentino Cruz ile konuşmalarını duyduğundan bahsetti. Buna göre kocası Spence, Kızılderili Charlie'ye yolda yürüyen Morgan'ı göstererek, "işte bu adam, işte bu!" demişti.

Marietta, aynı gece Kızılderili Charlie ile Frank C. Stilwell'in evlerine geldiğini söyledi. Her ikisi de tepeden tırnağa kadar silahlıydı ve evin dışında Spence'ı da aralarına alarak sessizce bir şeyler konuşmuşlardı. Ertesi sabah, Marietta kocasına gece olan bitenleri sorduğunda, kocası ona vurmuş ve duydukları hakkında tek bir kelime dahi ederse onu öldüreceğini söylemişti. Spence, Cruz ve Stilwell artık Morgan Earp cinayetinin birincil zanlılarıydı.

Marietta, anlattıklarını mahkemede yargıç karşısında da yinelerken, Wyatt mahkeme salonunun arka sıralarında oturuyordu. Ne var ki Marietta'nın mahkemede verdiği ifade hiçbir işe yaramadı, çünkü o dönemin çağ dışı kanunları bir kadının, kocasının aleyhinde tanıklık yapmasını yasaklıyordu. Bu kanun gereğince yargıç zanlıları delil yetersizliğinden serbest bırakmak zorunda kaldı. Mahkemenin beraat kararını öğrenen Wyatt, adaletin yerini bulmasının tek yolunun bu kanun kaçaklarını kendi elleriyle öldürmek olduğunu anlamıştı.

Ama önce kardeşi Virgil ile eşini eyalet sınırları dışına çıkarması gerekiyordu. 20 Mart günü eyaletten ayrılacak olan Virgil ve

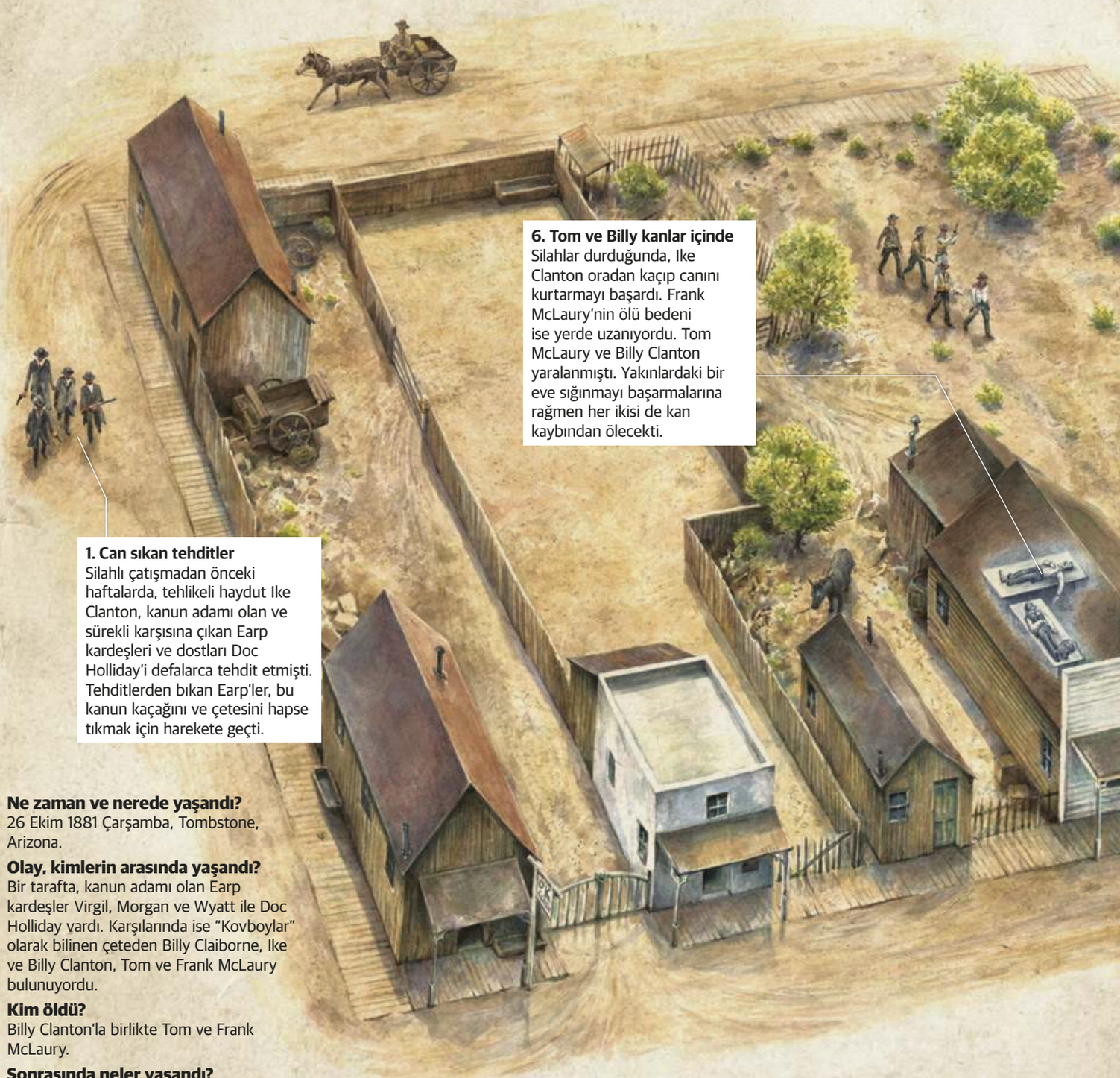

Kanun adamı olmadan önce Wyatt Earp birçok işte çalıştı. Bufalo avcılığı ve bar işletmeciliği de bunların arasındaydı

Vahşi Batı'daki barlar sık sık kan davalarına sahne oluyordu

O.K. CORRAL'DAKİ SİLAHLI ÇATIŞMA

1. Can sıkan tehditler
Silahlı çatışmadan önceki haftalarda, tehlikeli haydut Ike Clanton, kanun adamı olan ve sürekli karşısına çıkan Earp kardeşleri ve dostları Doc Holliday'i defalarca tehdit etmişti. Tehditlerden bıkan Earp'ler, bu kanun kaçağını ve çetesini hapse tıkmak için harekete geçti.

6. Tom ve Billy kanlar içinde
Silahlar durduğunda, Ike Clanton oradan kaçıp canını kurtarmayı başardı. Frank McLaury'nin ölü bedeni ise yerde uzanıyordu. Tom McLaury ve Billy Clanton yaralanmıştı. Yakınlardaki bir eve sığınmayı başarmalarına rağmen her ikisi de kan kaybından ölecekti.

Ne zaman ve nerede yaşandı?
26 Ekim 1881 Çarşamba, Tombstone, Arizona.

Olay, kimlerin arasında yaşandı?
Bir tarafta, kanun adamı olan Earp kardeşler Virgil, Morgan ve Wyatt ile Doc Holliday vardı. Karşılarında ise "Kovboylar" olarak bilinen çeteden Billy Claiborne, Ike ve Billy Clanton, Tom ve Frank McLaury bulunuyordu.

Kim öldü?
Billy Clanton'la birlikte Tom ve Frank McLaury.

Sonrasında neler yaşandı?
Çatışma, Wyatt Earp'ün intikam yolculuğuna neden olacak bir dizi olayı tetikleyen acımasız bir kan davasına dönüştü.

Tombstone, Arizona, 1881

4. Çifte namlulu ölüm
Billy Clanton ve Virgil'ın karşılıklı birer atışının ardından, sonraki kurşun Frank McLaury'nin midesine isabet etti. Doc Holliday ise bu sırada Tom McLaury'nin atının etrafından dolaşarak çiftesini ateşledi. Neye uğradığını şaşıran Tom, caddeden aşağıya doğru kaçmaya çalıştı fakat aldığı yara nedeniyle fazla ilerleyemeden yere yığıldı.

3. Hızla çekilen silahlar
Virgil Earp, Kovboyları görür görmez, "Eller yukarı! Silahlarınızı atın!" diye bağırdı. Frank McLaury ve Billy Clanton hızla silahlarına davrandı. Tam altıpatlarlarının tetiğini çekmek üzereyken Virgil, "Durun! Buna gerek yok!" dese de her şey için çok geçti. Silahlı çatışma başladı.

2. Karşılaşma
O.K. Corral ağılındaki silahlı çatışma aslında yapının içerisinde değil, arka girişin batısında bulunan dar bir alanda gerçekleşti. Earp'ler ve Clanton çetesi karşı karşıya geldiğinde aralarında sadece birkaç metre mesafe vardı.

5. McLaury vurularak öldü
Billy Clanton ile Morgan Earp silahlarını aynı anda ateşledi. Morgan omzundan vuruldu, Billy ise ayak bileğinden... Her yerde mermiler uçuşurken, Frank McLaury ve Doc Holliday de çatışma halindeydi ama bu fazla uzun sürmeyecekti. Doc onu başından vurarak öldürdü.

eşinin Contention City'deki tren istasyonuna ulaşması için gereken güvenlik önlemleri alındı. İstasyona varmak üzereyken, Frank C. Stilwell ve adamlarının, Virgil'i öldürmek için Tucson'da beklediği haberini aldılar. Tuscon, Virgil ve eşini Kaliforniya'ya götürecek olan trenin bir sonraki durağıydı. Bu haber üzerine, Wyatt ve adamları Tucson'a kadar onlara eşlik etti.

Geceyi Tuscon'da bir otelde geçirdiler. Sabah Virgil ve eşini yolcu etmek amacıyla istasyona gittiklerinde Wyatt, bir yük vagonuna gizlenmiş şekilde bekleyen iki kişiyi fark etti. Bunlar, Frank Stilwell ve suç ortağı Ike Clanton'dı. Bir kanun adamı olduğunu unutan ve aylarca süren ölüm, tehdit ve korku dolu günlerin tetiklediği heyecanına yenilen Wyatt, pompalı tüfeğini alıp adamların üzerine doğru koşmaya başladı. Wyatt ve onu takip eden Doc Holliday'in yaklaştığını fark eden haydutlar kaçmaya çalıştı fakat ayağı takılan Stilwell tökezleyip yere düştü. Tucson tren istasyonunu çevreleyen tozlu arazide gücünü toplayıp son bir hamleyle ayağa kalkmaya teşebbüs etti. Ama artık çok geçti; Wyatt tepesine dikilmişti bile. Stilwell'in dünyada görmüş olduğu son şey göğsüne doğrultulmuş bir çift namluyla Wyatt'ın nefret dolu gözleriydi. Korku dolu bir çığlık attı. Çığlık sesi, Wyatt'ın gözünü bile kırpmadan tetiğine bastığı tüfeğin patlamasıyla kesildi.

Stilwell'den geriye yalnızca saçmaların delik deşik ettiği vücuduyla, ceketindeki yanık izleri kalmıştı. Bu sahne Wyatt için yeterli değildi. 44'lük Schofield Smith & Wesson tabancasını kılıfından çıkardı ve Stilwell'in kafasına doğrultup bir el ateş etti.

O.K. Corral'ın fotoğrafları

ARANIYOR

İntikamın hedefi olan kanun kaçakları

KIVIRCIK BILL" WILLIAM BROCIUS
1845-1882

Azılı bir suçlu, sığır hırsızı ve katil olan Kıvırcık Bill, Wyatt Earp'ün kardeşi Morgan'ı öldüren kanun kaçaklarının lideriydi. "Arizona'nın en ünlü kanun kaçağı" olarak hayatını kan davalarının peşinde, posta arabalarını soyarak ve rakiplerini kanlı bir ölümle tehdit ederek geçirdi.

PETE SPENCE 1852-1914

Pete Spence, Arizona'da çok tanınan bir kanun kaçağıydı. Posta arabalarını soyar, sığır hırsızlığı yapardı. Spence, eli kanlı haydut Frank Stilwell'in iş ortağı ve arkadaşıydı. Bu ikili, Morgan Earp cinayetinin baş zanlıları arasındaydı.

FRANK C. STILWELL 1856-1882

Kanun dışı işlere bulaştığı bilinen bir madenci ve ahır sahibiydi. Morgan Earp'ü pusuya düşüren ve öldüren kanun kaçaklarından biri olarak ün salmıştı. Yargılandığı mahkemede kanıt yetersizliğinden serbest bırakılınca, adaleti sağlama görevi Wyatt Earp'e düştü. Stilwell, Wyatt'ın intikam listesinin en üst sırasındaydı.

Stilwell yalancı, ikiyüzlü, eli kanlı caninin tekiydi ve ölmeyi hak etmişti. Wyatt ve ekibi, Stilwell'in cesedini orada bırakıp, Virgil ve eşini taşıyan trenin sabahın erken saatlerinde Tucson istasyonundan ayrılışını izledi. Kaliforniya'ya doğru dumanlar çıkararak ilerleyen trenin içindeki kardeşi ve eşi güvendeydi artık.

Wyatt ve arkadaşları, geri dönmek üzere Tombstone'a doğru yola koyuldu. Ancak, Stilwell'in cesedinin bulunmasının ardından yapılan araştırma sonucunda haklarında tutuklama kararı çıkarıldı. Tucson yargıcı Charles Meyer, Wyatt ve arkadaşlarını tutuklaması amacıyla Tombstone şerifi Behan'a bir telgraf gönderdi. Fakat Meyer'ın bilmediği bir şey vardı; telgraf dairesi müdürü, Earp ailesinin yakın dostuydu. Nitekim Wyatt kasabaya gelir gelmez, telgrafı ona gösterdi.

Artık kanun kaçağı durumuna düşen Wyatt, eski düşmanı Şerif Behan'ın telgrafı görmüş olduğunu, bu nedenle de onu ve adamlarını durdurmak için elinden geleni yapacağını çok iyi biliyordu. Acilen kasabayı terk etme kararı aldı ve bu amaçla hazırlıklara başladı. Wyatt ve adamlarını tutuklaması yolundaki yargıç kararını alan Behan ise peşlerine düştü ve tam otelden ayrılmak üzereyken onları lobide kıstırdı. Ne var ki Wyatt ve adamları tepeden tırnağa dek silahlıydı. Çatışmadan çekinen Behan yavaşça Wyatt'a doğru ilerledi ve ona, şerif ofisine kadar kendisine eşlik etmesi gerektiğini söyledi. Ancak Wyatt, şerifin bu sözlerini duymazdan geldi ve adamlarıyla birlikte otel kapısına doğru ilerledi. Ekibin diğer üyeleri, "Teksas Jack" lakaplı John Vermillon, "Tip" lakaplı Dan Tipton, Charlie Smith, Fred Dodge, Johnny Green ve Lou Cooley, onları otelin dışında bekliyordu. Giderek öfkelenen şerifi görmezden gelmeye devam ederek atlarını eyerlediler ve kasabayı terk ettiler.

Ertesi sabah, yani 22 Mart 1882 sabahında Wyatt ve adamları atlarını Dragoon Dağları'nın güney geçidine, Spence'in saklandığını bildikleri orman kampına doğru sürdüler. Bir süre aradıktan sonra Spence'in orada olmadığını anladılar. İşin aslı, Spence, Wyatt'ın kendisini öldürmesinden öylesine korkmuştu ki Şerif Behan'a teslim olmuştu. Böylece,

"Stilwell yalancı, ikiyüzlü, eli kanlı caninin tekiydi ve ölmeyi hak etmişti"

Wyatt'ın çocukluğunu geçirdiği ev

O.K. Corral çatışmasında ölen Tom ve Frank McLaury ile Billy Clanton tabutlarında

Wyatt Earp'ün bir fotoğrafı, 1882 civarı

demir parmaklıklar ardında daha güvende hissedecekti. Bu gelişmeden habersiz olan Wyatt, Spence'in orada olmadığından emin olmak için son bir kez etrafı kolaçan etti. Aniden arka tarafta bir hareket hissetti, birisi çalılara doğru koşuyordu. Bu kişi Spence değil, onun sağ kolu, "Kızılderili Charlie" lakaplı Florentino Cruz'du.

Wyatt tabancasını doğrulttu, ama temiz bir atış yapamayacağı için adamlarına seslendi. En hızlı davrananlar Doc Holliday, McMaster ve Johnson oldu. Silahlarını çekip, kaçmaya çalışan Cruz'a farklı noktalardan ateş ettiler. Kurşunların neredeyse aynı anda isabet ettiği Cruz yere yığıldı. Kolundan, kasığından ve bacağından yaralanmıştı; canı çok yanıyordu. Suratı çamur içinde kalan Cruz'un acı çığlıkları tüm geçitte yankılanıyordu. Kendine bir siper bulmak için yerde sürünürken, oluk oluk akan kanı toprağa karışmıştı. Bir anda Wyatt'ı tepesinde dikilirken gördü. Hayatını bağışlaması için ona yalvarmaya başladı. Wyatt, kardeşi Morgan'ı kimin öldürdüğünü sordu. Bunun üzerine Cruz, cinayet için tutulan kişinin kendisi olduğunu itiraf etti. Cruz'un bacağındaki yarayı mahmuzlu çizmesiyle ezen Wyatt ona kimlerin yardım ettiğini sordu. Cruz, bütün katillerin isimlerini birer birer haykırmaya başladı: "Kıvırcık Bill" lakaplı William Brocius, Frank Stilwell, Hank Swilling, Johnny Ringo... Cruz, bu isimleri söyleyerek onların ölüm fermanını da imzalamış oldu.

Wyatt'a, istediğini aldığını haykıran Cruz, canını bağışlaması gerektiğini söyledi. Onu,

BİR KANUN ADAMININ PEŞİNDE

Wyatt Earp'ü arayan şerif

Yalnızca Wyatt Earp'ün intikam yolculuğunda değil, O.K. Corral'daki silahlı çatışmada da önemli bir rol oynayan Johhny Behan, her iki olay sırasında da Arizona'daki Cochise County'nin şerifiydi. İşlerin gidişatını değiştiren Corral'daki silahlı çatışmadan sonra Earp'lerin aleyhinde tanıklık etti ve üç kanun kaçağının ölümüyle sonuçlanan bu çatışmayı onların başlattığını, olayın bir cinayet olduğunu öne sürdü. Sonrasında Earp'ler aklandı ama bu yalancı şahitlik yüzünden Behan ile aralarında ciddi bir husumet başladı.

Kendisini örnek alınacak bir kanun koyucu ve koruyucu olarak görse de Şerif Behan'ın pek temiz bir geçmişi yoktu. Fahişelerle gönül eğlendirdiği ve bir de metresi olduğu için karısı onu 1875 Haziranında terk etmişti. Kadınları sözle ve fiziksel olarak taciz eden şiddet eğilimli bir adamdı. Behan, zaman zaman bir kanun adamı olduğunu unutarak, Ike Clanton, Johnny Ringo ve William Brocius gibi haydutlarla iş yapmaktan da geri kalmazdı. Ne tesadüftür ki bu üçü, Virgil Earp'ü sakatlayan ve Morgan Earp'ü öldüren kanun kaçaklarının arasındaydı.

Tombstone'daki Cosmopolitan otelinde Wyatt ile o meşhur karşılaşmasının ardından, onun ve arkadaşlarının izini kaybetti. Sonraki günlerde, bu defa yardımcısı Billy Breakenridge ile arasında bir husumet ortaya çıktı. Breakenridge, Behan'ı, yasadışı yollarla zimmetine para geçirmekle suçlamıştı. Yürütülen soruşturmanın ardından Behan'ın, şerifliği sırasında belirsiz kaynaklardan zimmetine 5000 dolar geçirdiği ortaya çıktı. Behan, hapisten paçayı kurtarsa da bir daha Cochise County'de şeriflik yapamayacaktı. Wyatt'ın şehirden ayrılmasından birkaç ay sonra tüm yetkileri elinden alındı.

Wyatt'ın intikam yolculuğundan kısa bir süre sonra Behan'ın tüm yetkileri elinden alındı

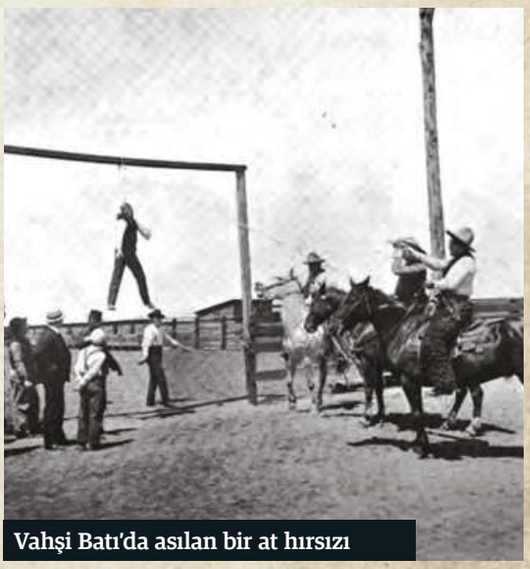
VAHŞİ BATI TARZI KANUN VE DÜZEN

Amerika'nın Vahşi Batı'sında işleyen bir adalet sistemi var mıydı?

Yerleşimcilerin gelişiyle sürekli genişleyen bu sınır bölgesi son derece büyüktü. Vahşi Batı'da standart yetki ve sorumlulukla çalışan bir kolluk kuvveti yoktu. Kanun kaçakları bölgede neredeyse istedikleri her şeyi yapabiliyorlardı, çünkü onları yakalayıp, adalete teslim edecek bir hukuk ve adalet sistemi mevcut değildi. Kanunun gücü, onları yakalayıp, adalete teslim etmek şöyle dursun, mahkûm edilmelerini sağlayacak somut kanıtlar bulabilecek yeterlilikte bile değildi. Bu başıboşluk sayesinde; Jesse James, Billy the Kid ve Butch Cassidy gibi azılı haydutlar nam salmıştı. Kanunsuzluk ve otorite eksikliği, birçok kişinin adaleti kendi elleriyle ve kanun dışı yollarla sağlamaya çalışmasına neden oluyordu. Wyatt'ın intikam yolculuğunda gördüğümüz şey de tam olarak buydu. Bu ortam; kan davası güden, intikam cinayetlerini doğal gören ve kelle avcılarına fırsat tanıyan bir kültürün oluşmasını sağladı. Rakip gruplar sırayla birbirlerinin yasadışı eylemlerini cezalandırmaya başladı. Günün sonunda, bu yozlaşmış "kısasa kısas" sistemi maksadını aştı. Sonuç olarak, henüz gerçek bir suç işlenmemiş olsa dahi, en ufak bir şüphe duyduğunda veya tehdit algıladığında elini kana bulamaktan çekinmeyen insanlardan oluşan bir toplum doğdu.

Yasal ya da yasa dışı yollarla yakalanan herkesin sonu, darağacında asılarak ya da kurşuna dizilerek ölmekti. Böylece Vahşi Batıda, yasal ile yasadışı, iyi ile kötü ve haklı ile acımasız arasındaki çizgi zamanla yok oldu. Öyle ki bir eyalette kanun kaçağı ilan edilenler, başka bir eyalette saygın bir kanun adamı olabiliyordu. Filmlerde onur ve erdem abidesi olarak gösterilen şeriflerin çoğu, genellikle bu görevi şiddet ve tehditle ele geçirmiş eski haydutlardı. Bölgelerini Orta Çağ derebeyleri gibi yönetip, terör estiriyorlardı.

19. yüzyılın sonlarına doğru ABD'nin gelişip, merkezi idarenin güçlenmesinin ardından, kanun ve düzenin iyi işlediği sağlam bir federal yapının uygulamaya koyulmasıyla işler değişti. Artık at hırsızlığı, posta arabası soygunu, düello ve sığır hırsızlığı gibi suçlara karşı mücadele edilebiliyordu.

Vahşi Batı'da asılan bir at hırsızı

tedavi edilmesi için kasabaya göndermeliydi. Oysa Wyatt'ın, Cruz'u göndereceği tek bir yer vardı: Cehennem... Tabancasını çekerek namluyu katilin şakağına dayadı. Cruz'un çığlık atmasını bekledikten sonra tetiği çekti ve namlunun ucundan çıkan titrek bir duman göğe yükseldi. İkinci katil de ölmüş, geriye infaz edilmesi gereken üç kişi daha kalmıştı.

Cruz'un itirafı, cinayeti Brocius'un planladığını ortaya koyuyordu. Aslında Wyatt, O.K. Corral çatışması nedeniyle düşmanı olan Brocius'un, kardeşlerinin başına gelenlerden sorumlu olduğunu tahmin etmişti. Adamlarıyla birlikte atlarını doğruca Brocius'un mesken tuttuğu Whetstone Dağları'na sürdüler.

Wyatt ve adamları iki gün boyunca çevreyi didik didik ederek Whetstone Dağları'ndaki Iron Springs'e vardılar. Bölge oldukça sakin görünüyordu. Derenin yakınında yemek yiyen bir grup kovboya rastlayana kadar etrafta kimseyi görmemişlerdi. Wyatt, grup içindeki Brocius'u hemen tanıdı. Çiftesini kaptığı gibi

Wyatt Earp, kanun adamı olmadan önce Oriental Saloon'un ortaklarından biriydi

İNTİKAM YOLCULUĞU HARİTASI

Wyatt'ın intikam yolculuğunun önemli anları

5. Cruz, güney geçidinde infaz edilir
Katil Pete Spence'i bulmak için Dragoon Dağları'nın güney geçidindeki orman kampına giden Wyatt ve adamları, onun yerine suç ortağı "Kızılderili Charlie" lakaplı Florentino Cruz ile karşılaşır. Cruz, Morgan Earp cinayetinin arkasında kimlerin olduğunu itiraf ettikten sonra Wyatt tarafından öldürülür.

9. İntikam takımına veda
Wyatt Earp ve adamları, 1882 Nisan ayının başlarında doğuya doğru yol alıp Arizona eyaletinden ayrılır. Önce Silver City'ye, ardından New Mexico'ya ve son olarak Albuquerque'ye giderler. Bir daha hiç kimse onları Tombstone'da görmeyecektir.

6. Whetstone Dağları'nda haydut avı
Wyatt artık kardeşi Morgan'ın ölümünü kimin planladığını biliyordur: "Kıvırcık Bill" lakaplı William Brocius... Bu kanun kaçağının meskeni olan Whetstone Dağları'nda iki gün boyunca onu ararlar.

1. Kanun aciz kalır
Wyatt, Tombstone'daki mahkemede; Pete Spence, Frank Stilwell ve Florentino Cruz'un, işledikleri suçlardan tereyağından kıl çeker gibi sıyrıldıklarına tanık olur. Adaleti kendisi sağlayacaktır.

8. Wyatt'ın kaçışı
Kurbanlarının listesi git gide kabaran Wyatt, Behan'ın ekibi tarafından aranmaktadır. Wyatt ve adamları, varlıklı ve tanınmış bir çiftlik sahibi olan Henry C. Hooker'a ait Sierra Bonita çiftliğinde saklanırlar.

3. İntikam çetesinden Tombstone'a veda
Adaleti sağlamaya ve intikam almaya kararlı olan Wyatt, adamlarıyla birlikte Tombstone'dan ayrılmaya hazırlanır. Şerif Behan'ın, Stilwell'in öldürülmesi nedeniyle kendisini ve adamlarını tutuklama girişimlerine ise aldırış etmez.

7. Kıvırcık Bill'in ölümü
"Kıvırcık Bill" Brocius'u, çetesiyle birlikte Tombstone'un 32 km batısında bulurlar. Sıkı bir çatışmanın ardından Wyatt, Brocius'u vurur. Çetenin geri kalanı kaçmaya çalışır fakat bir kısmı öldürülür.

4. Behan'ın öfkesi
Şerif Behan'ın Wyatt'a karşı duyduğu geçmişten gelen öfke, Wyatt ve adamlarının kasabadan ayrılırken onu hiç ciddiye almaması ve görmezden gelmesi nedeniyle daha da artar. Behan hemen bir ekip kurar ve onları yakalamak üzere peşlerine düşer.

2. Frank Stilwell'in ölümü
İyileşme sürecinde olan kardeşi Virgil ve eşinin güvenli bir şekilde eyaleti terk ettiğinden emin olmak için Tucson'a kadar onlara eşlik eden Wyatt, kardeşine saldırmayı planlayan Frank Stilwell'i Tucson tren istasyonu yakınlarında öldürür.

Wyatt Earp'ün Dodge City'deki bir düelloyu kazanma ânının tasviri

"Silahını katilin şakağına dayadı, son bir kez çığlık atmasına izin verdi ve tetiği çekti"

bir nefeste atından indi ve yamaçtan aşağıya doğru koşarak onların arasına daldı. Teksas Jack, Doc Holliday ve McMaster da hemen arkasındaydı. Brocius'a doğru öfkeyle yürürken uzun paltosunun etekleri rüzgârda sağa sola uçuşuyordu.

Paniğe kapılan kovboylar silahlarına sarıldılar. Brocius, bir çıngıraklı yılan gibi tüfeğine atıldı ve üzerine gelmekte olan Wyatt'a ateş etti. Fakat intikam peşinde koşan eski kanun adamını ıskaladı. Wyatt'ın hemen arkasında duran Teksas Jack, iki tabancasını da çekerek kanun kaçaklarına ateş etmeye başladı. Brocius'un adamları hemen karşı ateşle cevap verdiler. Kurşunlar Wyatt'ın paltosuna ve Teksas Jack'in atına isabet etti. Zavallı hayvan oracıkta öldü. Teksas Jack mermilerinin tümünü harcamıştı. Tüfeğini almak için, ölmüş olan atına doğru hamle yaptığı sırada Doc Holliday, McMaster ve Johnson, ikiliyi korumak için ateş açtılar.

Tüm bu arbede sırasında bir an için bile gözünü Brocius'tan ayırmayan Wyatt Earp sakince kardeşinin katiline doğru ilerledi. Zaman sanki durmuştu. Hedefine kilitlenmiş bir şekilde çiftesini kaldırdı ve yakın mesafeden Brocius'a ateş etti. Kardeşinin katili bedeni parçalanmış bir halde yere yıkıldı. Liderlerinin öldüğünü gören diğerleri, hayatlarını kurtarmak için sağa sola koşmaya başladılar. Ancak Wyatt'tan kaçış yoktu. Johnny Barnes'ı bir atışla göğsünden vurup yere serdi. Milt Hicks'i ise ağır yaraladı.

Wyatt Earp'ün intikam yolculuğunun kalanı, gidebileceği tek rotada ilerledi. Kanun kaçağı durumuna düşen Wyatt ve adamları Tombstone'a geri dönemezdi artık. Şerif Behan onları hiçbir zaman yakalayamadı. Birkaç defa güvenli evlerde konakladıktan sonra ekibin çoğu Arizona'nın doğusuna doğru ilerledi ve eyalet sınırını geçerek New Mexico'ya ulaştı. Albuquerque şehrine varmalarının ardından herkes kendi yoluna gitti. Wyatt, kardeşlerinin intikamını almıştı. Bu intikam ateşi, ona eşlik eden herkesin hayatını da değiştirdi. Her biri birer efsane oldu... Vahşi Batı'da adalet bu yolla sağlanıyordu.

10 VAHŞİ BATI'NIN ÖLÜMCÜL SİLAHŞORU

"VAHŞİ BILL" JAMES HICKOK

1837 - 1876

Gerçek adı James Butler Hickok olan Vahşi Bill Hickok, döneminin en iyi keskin nişancısı ve silahşoruydu. Missouri'deki Springfield kasaba meydanında Davis Tutt Jr. adlı bir kumarbazla yaptığı düello meşhur oldu. Bu, tarihte kayda geçen ilk Fast-Draw, yani karşılıklı hızlı silah çekilen düelloydu. Hickok ayrıca, David McCanles adlı kanun kaçağını, o dönemin tabancaları için oldukça uzak bir mesafe olan 69 metreden tek kurşunla yere sererek tarihe geçti.

KURBAN SAYISI: 36

Nasıl öldü? Hickok, Dakota Deadwood'daki Nuttal & Mann's adlı barda beş kart poker oynarken kumarbaz Jack McCall tarafından kafasının arkasından vurularak öldürüldü.

BILLY THE KID

1859 - 1881

Gerçek adı William H. Bonney olan silahşorun, ölüm listesi oldukça kalabalıktı. Çoğu kişinin söylediğine göre 21 adam öldürmüştü ve bu sayı kısacık hayatındaki her yıl için bir kişi demekti. Genellikle kana susamış, korkunç bir katil olarak tasvir edildi, ancak onu tanıyan insanların kulaktan kulağa yayılan anlatılarına göre, Billy sürekli yanlış tarafta yer almış ve aslında kendisinden daha kötü insanları öldürmüştü. Ne olursa olsun, mükemmel nişancılığı ve kıvrak zekâsıyla Amerika'da kısa sürede azılı bir suçlu olarak ün yaptı. Cesaret isteyen hapisten kaçma hikâyesi ve yıllar süren kaçak hayatı bu ününü arttırdı.

KURBAN SAYISI: 15-26

Nasıl öldü? Bonney, 14 Temmuz 1881'de Şerif Pat Garrett tarafından silahla vurularak öldürüldü.

"Stoudenmire, El Paso'ya vardıktan kısa süre sonra, beş saniyede dört kişiyi öldürdüğü, Vahşi Batı'nın en ünlü düellosuna imza attı"

JOHN WESLEY HARDIN

1853 - 1895

Hardin, kayıtlara geçen ilk cinayetini 15 yaşında işledi. Hayatı, hem kanun kaçaklarıyla hem de kanun adamlarıyla girdiği çatışmalarla geçti. Keskin bir nişancı olarak tanınan Hardin'e asıl ölümcül şöhretini kazandıran şey ise çatışmalardaki kurnazlığıydı. Daha önce hiç görülmemiş bir soğukkanlılıkla ve akla gelmeyen yöntemlerle hasımlarını öldürme yeteneğine sahipti. En ünlü cinayeti, 1 Ağustos 1873'te Şerif John Helms'i öldürmesiydi. Bu olayın ardından bir süre sonra yakalandı ve Huntsville Cezaevi'nde 17 yıl hapis yattıktan sonra 17 Şubat 1894'te salıverildi.

KURBAN SAYISI: 27-42

Nasıl öldü? Hardin, 19 Ağustos 1895'te, Teksas'taki Acme Saloon'da, John Selman adlı bir kanun adamı tarafından kafasının arkasından vurularak öldürüldü.

KING FISHER

1854 - 1884

Son derece ünlü bir silahşor olan Fisher'ın kurban sayısı, henüz 30 yaşındayken çift haneli sayıları bulmuştu. Fildişi kabzalı çift tabanca taşıması ve açık renk giysileri tercih etmesiyle ünlüydü. Fakat onun en dikkat çekici yanı çatışmalardaki gözü karalığı ve acımasızlığıydı. Bir defasında bir grup Meksikalı kovboyla çatışırken, adamlardan birini dağlama demiriyle vurarak öldürmüş, hızla silahını çekerek bir diğerini vurmuş, kalan iki kişiyi ise yine göz açıp kapayıncaya kadar silahıyla haklamıştı..

KURBAN SAYISI: 14

Nasıl öldü? Fisher, Teksas San Antonio'daki bir tiyatronun önünde intikam için sıkılan 13 kurşuna yenik düşerek öldü.

TOM HORN

1860-1903

Horn; kanun adamı, asker, kiralık katil ve haydut olarak kâh yasal, kâh yasa dışı sularda gezinip durdu. Macera dolu hayatı boyunca Horn iz sürme yeteneğiyle tanındı ve birçok kanun kaçağının adalete teslim edilmesine yardımcı oldu. Ancak kan dökme sevdası sorun olmaya başlayınca (17 kişinin öldürülmesinden sorumlu tutuluyordu) kiralık katil olarak kanlı kariyerine devam etti. 1901 yılında, 14 yaşındaki bir erkek çocuğu öldürmesinin ardından yakalanınca cinayetleri ve yaşamı son buldu.

KURBAN SAYISI: 35-50

Nasıl öldü? Horn, yakalanıp yargılanmasının ardından, 20 Kasım 1903'te Wyoming, Cheyenne'de asılarak idam edildi.

JESSE JAMES

1847-1882

Jesse; banka, tren ve posta arabaları soyan bir çetenin lideriydi. Erkek kardeşi Frank de çetenin bir üyesiydi. Suç dünyasına girmeden önce ABD İç Savaşı'nda Konfederasyon (Güney) ordusunda savaştı. İç savaşı Kuzeyliler kazanınca büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı. Missouri'deki Daviess County Savings Association Bankası'nı soyarken bir veznedarı vurmasıyla ünlendi ve ölene kadar çetesiyle birlikte kaçak hayatı yaşadı. James'in ölümünün ardından aslında ölmediğine dair dedikodular kulaktan kulağa yayılsa da bunların doğruluğuna dair bir kanıt yok. İdam edilmekten kurtulan kardeşi Frank James ise 1915'te, 72 yaşında öldü.

KURBAN SAYISI: 1-5

Nasıl öldü? Jesse James, 3 Nisan 1882'de, başına konan ödülün peşinde olan kanun kaçağı arkadaşı Robert Ford tarafından, kafasının arkasından vurularak öldürüldü.

CHEROKEE BILL

1876-1896

Gerçek adı Crawford Goldsby olan bu kanun kaçağının en meşhur özelliği silahına davranma hızına kimsenin yetişememesiydi. Bill, 18 yaşından sonraki iki yıl içinde çetesiyle birlikte önüne gelen herkesi soydu, yağmaladı, sakatladı ve öldürdü. Böylece, Vahşi Batı'nın en azılı suçluları arasındaki yerini aldı. Kayınbiraderi Mose Brown'ı bile birkaç domuz hakkında giriştikleri basit bir tartışma sırasında vurarak öldürmekten çekinmedi. Çevresine yaydığı korkuya rağmen henüz 20 yaşındayken yakalandı ve hapse atıldı. Ardından, işlediği çeşitli suçlardan ötürü asılarak idam edildi.

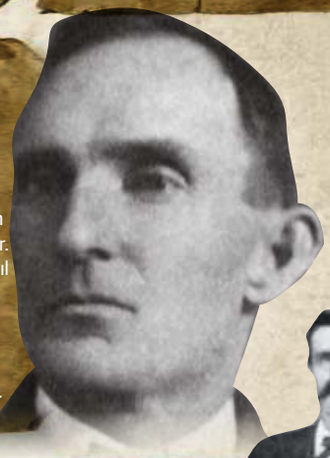
KURBAN SAYISI: 7

Nasıl öldü? Arkansas, Forth Smith'te, 20 yaşındayken cinayet suçundan asıldı.

JIM 'KATİL' MILLER

1866-1909

Söylentilere göre Miller, herkesten daha fazla düelloya girip, hepsinden sağ çıkmayı başarmış bir silahşordu. En ünlü düellosu, Pecos Şerifi George A. "Bud" Frazer'laydı. Bu düelloda Miller göğsüne dört el kurşun yedi. Arkadaşları onu doktora götürdüğünde ise bir sürprizle karşılaştılar. Miller, göğsüne taktığı çelik levha sayesinde ölümden kurtulmuştu. İki yıl sonra Frazer'ı yakaladı ve pompalı tüfekle öldürdü.

KURBAN SAYISI: 14

Nasıl öldü? Miller, 19 Nisan 1909'da bir grup tarafından yerlerde sürüklenerek hapishaneden çıkarıldı ve asılarak idam edildi.

ROBERT CLAY ALLISON

1840-1887

Allison, Vahşi Batı'nın en çok insanı öldüren haydudu olmasa da en barbar katiliydi. Barda öldürdüğü bir adamın kafasını kesip sokaktaki bir direğe dikmiş, bir başkasını basit bir anlaşmazlığın ardından vurduktan sonra herkesin görebileceği bir yere asmış, diğerlerini ise yakın mesafeden kafalarına birer kurşun sıkarak öldürmüştü. 7 Haziran 1874'te Allison, çok ünlü bir silahşor olan Chunk Colbert'in yemek davetini, kendisini öldürmek istediğini bildiği halde kabul etti. Yemek yedikleri sırada Colbert silahına davranmaya çalışsa da Allison için fazlasıyla yavaştı. Kalkıştığı işin bedelini alnına yediği tek kurşunla ödedi.

KURBAN SAYISI: 6

Nasıl öldü? Allison, 3 Temmuz 1887'de bir tren vagonundan düşerek boynunu kırdı.

DALLAS STOUDENMIRE

1845-1882

Stoudenmire, döneminin en çok korku salmış silahşorlarından biriydi. Teksas'ın çetin ve kanlı şehri El Paso'nun demir yumruklu hükümdarıydı. Buraya geldikten kısa bir süre sonra, beş saniyede dört kişiyi öldürdüğü, Vahşi Batı'nın en ünlü düellosuna imza atmıştı. Sonraki bir yıl içinde farklı çatışmalarda altı kişiyi daha öldürdü. Bunlardan sonuncusu bir kiralık katildi ve Stoudenmire'ın tabancalarından çıkan sekiz kurşunla yere serilmişti.

KURBAN SAYISI: 10

Nasıl öldü? 1882'deki bir düelloda şansı onu yarı yolda bıraktı ve vurularak öldürüldü.

© Joe Cummings, Corbis, Peter Scott/The Art Agency/ Thinkstock, Map of Arizona by FreeVectorMaps.com

HOLLYWOOD'A KARŞI TARİH

Gerçekler ve beyaz perdedeki kurgular

CENNETİN KRALLIĞI

Yönetmen: Ridley Scott **Oyuncular:** Orlando Bloom, Eva Green, Ghassan Massoud, Jeremy Irons **Yapım Yılı:** 2005

Acaba Ridley Scott, Kudüs Kuşatması hakkındaki bu destansı filmde aksiyonu gerçeklere tercih etmiş olabilir mi?

KARAR: Film, çoğunlukla gerçeklere bağlı kalınarak çekilmiş olsa da yönetmen birçok sahnede kurgusal bir yaklaşım sergilemiş. (puanı 10 üzerinden 7)

01 Orlando Bloom tarafından canlandırılan Ibelinli Balian, gerçekten de Haçlı Seferleri sırasında hizmet etmiş ve Kudüs'te savaşmış bir şövalyeydi. Ne var ki filmde anlatıldığı gibi karısının intihar ederek işlediği günahın kefaretini demircilik yaparak ödeyen bir soylu değildi.

02 Edward Norton tarafından canlandırılan Kral IV. Baudouin'in cüzzam hastalığına yakalandığı doğru ama bunu gizlemek için filmdeki gibi bir gümüş maske takmıyordu. Öte yandan, 16 yaşındayken Selahaddin'e karşı Montgisard Muharebesi'nde zafer kazandığı ise doğru.

03 Filmde, Ibelinli Balian ile Prenses Sibylla arasında romantik sahneler izlemiş olsak da gerçek hayatta böyle bir yakınlaşma hiçbir zaman olmadı. Sibylla'nın kocası, yani filmdeki en kötü karakterlerden biri olan Lüzinyanlı Guy, evliliği sayesinde Kudüs Kralı olmuştu.

04 Filmde de anlatıldığı gibi Haçlı ordusu, Hıttin Muharebesi'nde pusuya düşürülmeden önce 3 gün boyunca susuzlukla boğuşarak çölde ilerlemek zorunda kaldı. Ayrıca, Kudüs'e ilerlemeden önce Selahaddin'in Hıttin'de Haçlı ordusunu bozguna uğrattığı da doğru.

05 Filmdeki Ibelinli Balian, Selahaddin'e karşı Kudüs'ü savunan gözü pek bir kahraman. Gerçekteyse Hıttin'den zar zor kaçmayı başarmış bir soyluydu. Kudüs'e gitme amacı sadece karısı ve çocuklarını almaktı. Kalma nedeni, şehir halkının yalvarmış olmasıydı.

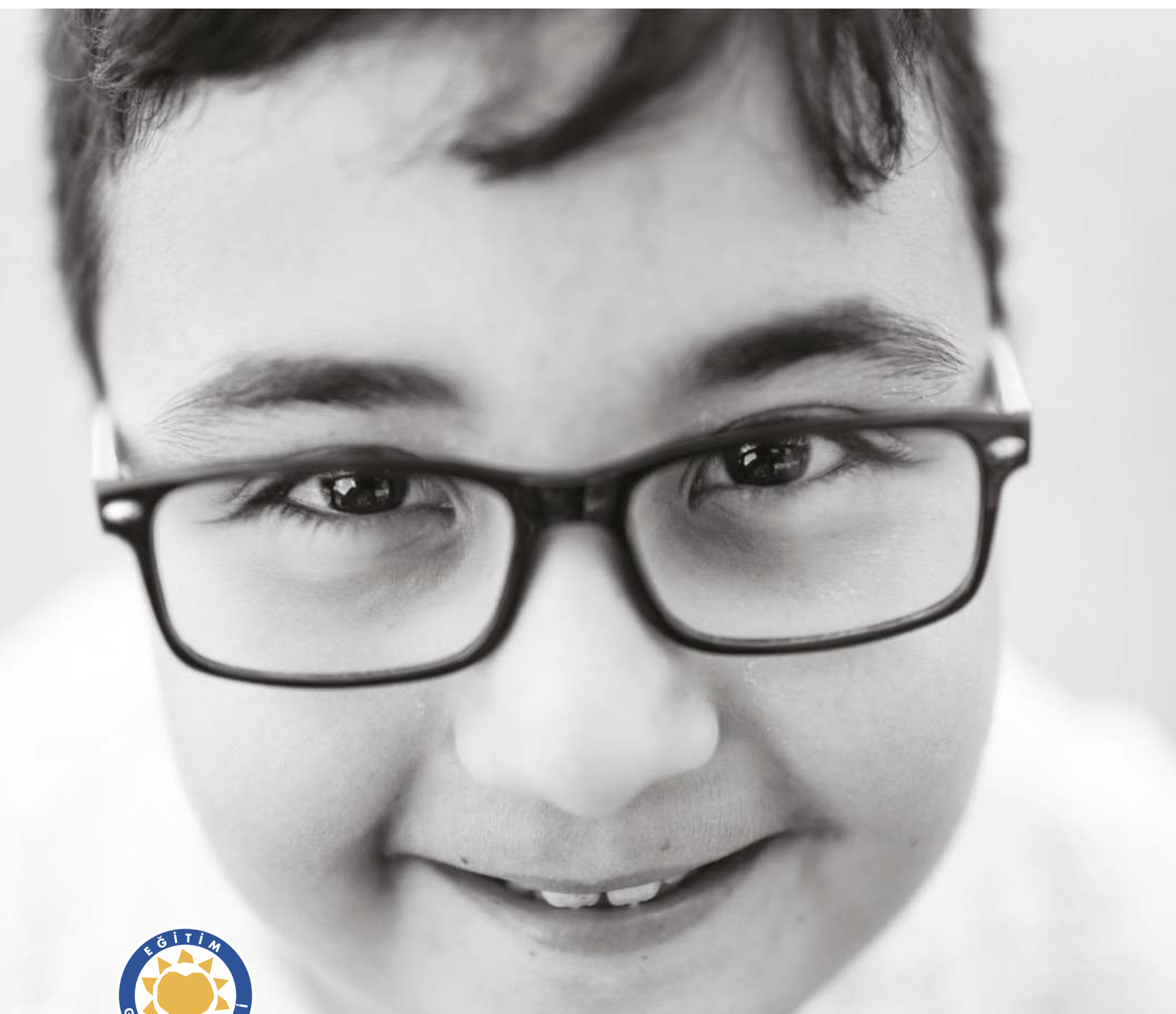

© Alamy

BİR ÇOCUK DEĞİŞİR, TÜRKİYE GELİŞİR!

Çocuklarımızın potansiyellerini biliyor, eğitimleri ve hayalleri için çalışıyoruz.
TEGV yazın 3353'e sms gönderin 20TL ile çocuklarımızın eğitimine katkıda bulunun.

Her SMS 20 TL değerindedir. Bütün operatörler için geçerlidir.

TÜRKİYE EĞİTİM GÖNÜLLÜLERİ VAKFI
www.tegv.org

#EğitimVarsaGelişimVar

hızlı, destek kodu

DÜNYAMIZIN GELECEĞİ İÇİN
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ KONUŞALIM!

Hayatımızı çevreleyen ve ortak geleceğimiz için en önemli konuların başında gelen sürdürülebilirliğe dair her şey, her hafta yeni konularla "Sürdürülebilirliği Konuşalım" podcast kanalımızda!

Spotify | Apple Podcasts | Google Podcasts

YapıKredi
Hizmette sınır yoktur.